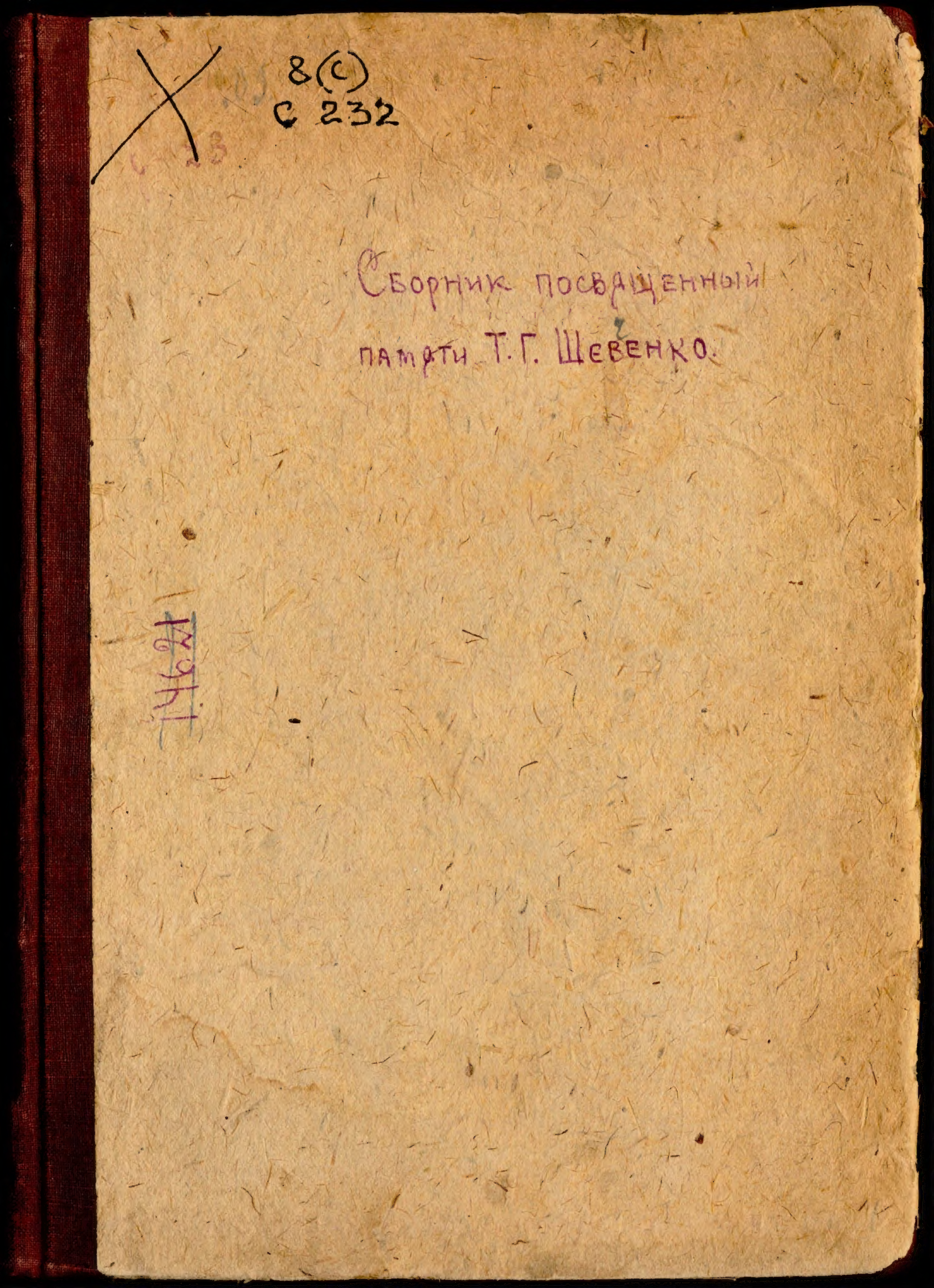
8(С)
С 232
Сборник посвященный
памяти Т. Г. Щевенко.

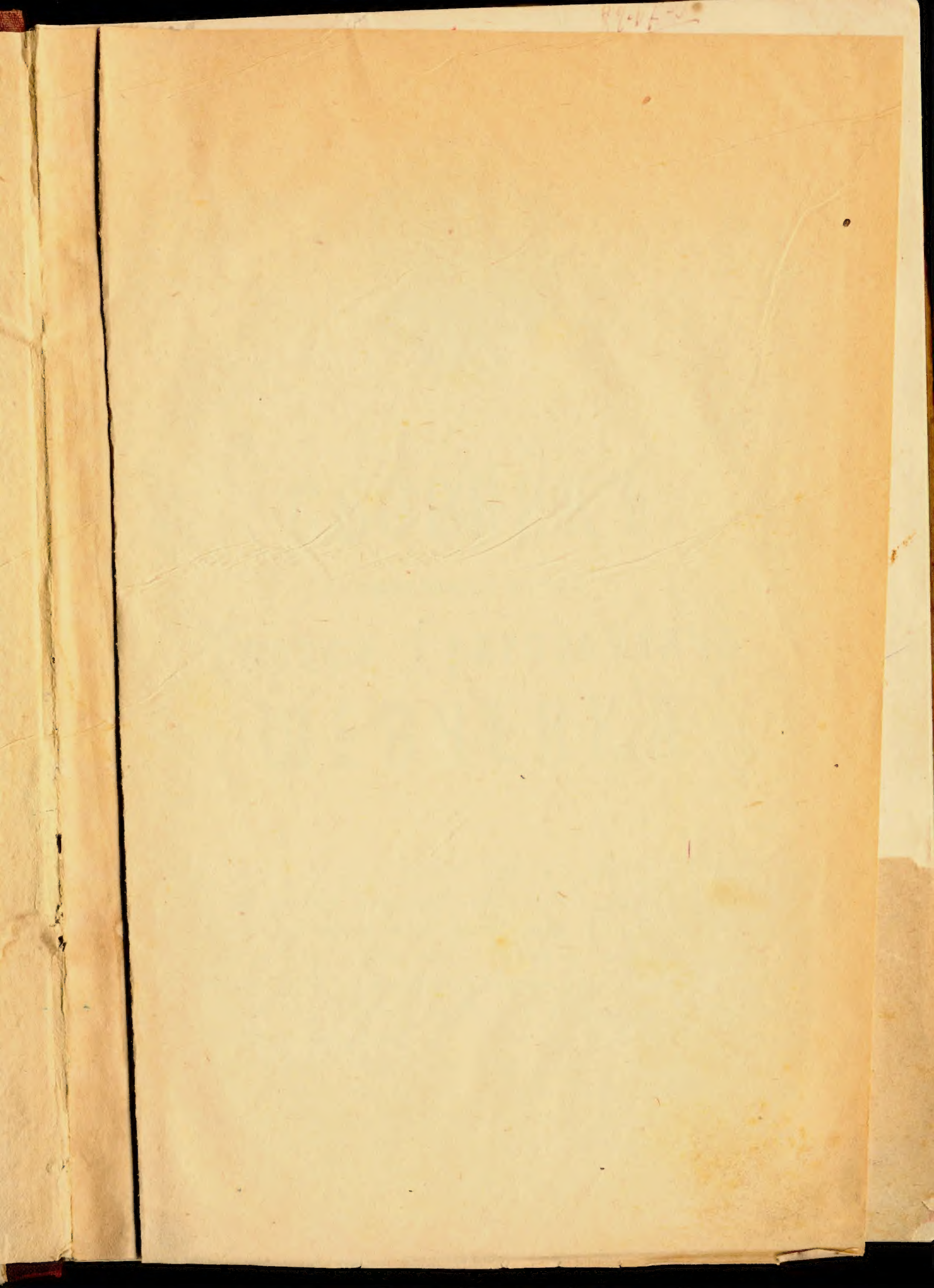

Настоящій Сборникъ выходитъ въ свѣтъ со значительнымъ опозданіемъ вслѣдствіе того, что, заказанная для Сборника еще въ декабрѣ 1911 года въ Берлинѣ обложка въ краскахъ была изготовлена Берлинской фирмой съ опозданіемъ на 1½ мѣсяца, да кромѣ того, при пересылкѣ въ Россію обложки были задержаны на 15 дней въ таможнѣ.

Нѣкоторое количество опечатокъ въ украинскомъ текстѣ Сборника объясняется отсутствіемъ въ Москвѣ корректоровъ-украинцевъ и полной невозможностью, вслѣдствіе этого, добиться благопріятныхъ результатовъ даже при держаніи 3—4-хъ корректуръ.

Редакціонная Комиссія.

Іван Данилович
Зубковський

СБОРНИКЪ

посвященный памяти

Тараса Григорьевича ШЕВЧЕНКА.

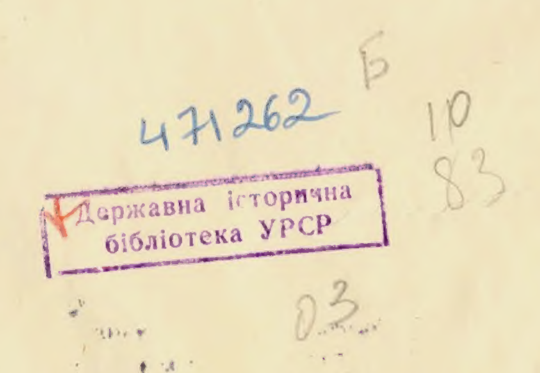

МОСКВА.
Типографія К. Л. Меньшова, Арбатъ, Никольскій пер., д. № 21.
1912.

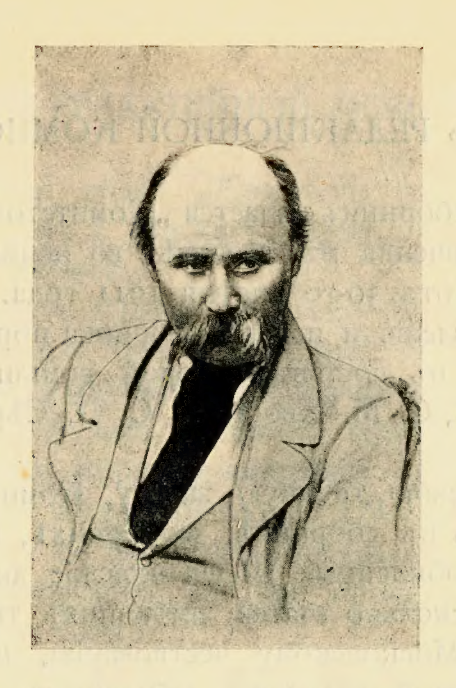

..«Дивлюсь—аж свитає
«Край неба палає...

(*Сон. Т. Шевченка*).

Видання „Комітету по упорядкуванню Шевченківських Свят в Москві“.

МОСКВА 1912 р.

ОТЪ РЕДАКЦІОННОЙ КОМИССІИ.

Настоящій сборникъ издается „Комитетомъ по устройству чествованія Шевченка въ Москвѣ" во исполненіе постановленія Комитета отъ 30-го апрѣля 1911 года.

Дѣло составленія и изданія сборника поручено было особой Комиссіи, въ составъ которой вошли: Ф. Е. Коршъ, А. П. Новицкій, С. М. Хвостовъ, С. О. Сѣрополко и И. А. Бѣлоусовъ.

Выполняя свою трудную задачу, Комиссія сочла нужнымъ помѣстить въ сборникѣ, во-первыхъ, все то, чѣмъ отмѣчены были юбилейные Шевченковскіе дни въ Москвѣ и, кромѣ того, нѣсколько статей, имѣющихъ только косвенное отношеніе къ Московскому чествованію, но способствующихъ болѣе полной обрисовкѣ юбилейныхъ торжествъ.

Распредѣляя матеріалъ I-ой части, Комиссія придерживалась такого порядка: вначалѣ помѣщена статья С. М. Хвостова, какъ имѣющая общій характеръ, далѣе въ порядкѣ произнесенія слѣдуютъ доклады и рефераты, оглашенные въ засѣданіи 26-го февраля и, наконецъ, идетъ все то, что не предназначалось вовсе для оглашенія на юбилейныхъ засѣданіяхъ.

Во второй части сборника помѣщены всѣ адреса, устныя привѣтствія, письма и телеграммы, присланныя или оглашенныя въ дни юбилейныхъ торжествъ.

Сборникъ издается на двухъ языкахъ—великорусскомъ и украинскомъ—въ тѣхъ цѣляхъ, чтобы дать возможность ознакомиться съ его содержаніемъ, какъ русскому обществу, проявившему столько вниманія и сердечности къ нашему національному торжеству, такъ и всѣмъ кругамъ украинства не только россійскаго, но и зарубежнаго.

Весь чистый сборъ съ настоящаго изданія будетъ обращенъ въ фондъ по постройкѣ памятника Т. Г. Шевченкѣ въ Кіевѣ.

Отчетъ по изданію будетъ своевременно помѣщенъ въ одной изъ московскихъ газетъ и въ газетахъ „Рада" (Кіевъ) и „Діло" (Львовъ).

Редакціонная Комиссія.

ВІД РЕДАКЦІЙНОЙ КОМІСІЇ.

Отсей збірник видає „Комитетъ по упорядкуванню Шевченківських Свят в Москві“ згідно з постановою Комітета 30 апріля 1911 року.

Скласти і видать збірник доручено було спеціальній комисії, до якої увійшли такі особи: Проф. Ѳ. Е. Корш, О. П. Новіцький, С. М. Хвостов, С. О. Сірополко, І. А. Білоусов.

Виконуючи доручене завдання, Коміссія знайшла потрібним умістити в збірнику найперше все те, чим зазначени були ювілейні Шевченківські дні в Москві, а далі де-який матеріял, що, хоч і не має безспосереднього відношення до Московського святкування, але дає можливість найповніше з'ясувати юбилейне Свято.

Поділяючи матеріал І-ої части, Комісія містила його по такому пляну: спочатку уміщено статтю загального змісту С. М. Хвостова, далі уміщено доклади та реферати виголошені під час святкування на зборахъ 26 лютого в такому порядку, як вони виголошувались, і, нарешті, все те, що не призначалось для оголошення на ювілейних зборах.

В другій частині збірника уміщено всі адреси, привитання, листи і телеграми, виголошені або засланні на Свято.

Збірник Комісія видає двома мовами — російською и українською з тою метою, щоб дати можливість ознайомитись з його змістом, так російському громадянству що виявило стильки уваги і прихильности до нашого Свята національного, як і всім кругам нашого громадянства російського і закордонного.

Увесь чистий прибуток видання піде в фонд по збудуванню памятника Т. Шевченкові в Київі.

Справоздання по виданню в свій час уміщено буде в одній з Московських газет і в газетах „Рада“ (Київ) і „Діло“ (Львів).

Редакційна Комісія.

Шевченковскіе дни
въ Москвѣ.

„Комитетъ по устройству чествованія Т. Г. Шевченка" открылъ свои дѣйствія 13-го ноября 1910 года.

Необходимость достойно ознаменовать пятидесятилѣтній юбилей смерти національнаго генія совершенно опредѣленно сознавалась въ широкихъ украинскихъ кругахъ Москвы еще задолго до организаціи Шевченковскаго Комитета.

Еще ранней осенью начались посужденія о предстоящемъ національномъ праздникѣ, о необходимости мобилизовать силы, показать россіянамъ силу нашего генія и т. п. Инстинктивно при этомъ чувствовалась потребность въ организаціяхъ, хотѣлось сговориться, сплотиться, перейти отъ словъ къ дѣлу, но организацій не было. „Украинская Секція" еще не была открыта; уставъ кружка „Кобзарь" только что поданъ былъ для регистраці; замѣтна была полная растерянность... Въ россійскихъ кругахъ Москвы приближающійся юбилей также вызвалъ нѣкоторое движеніе. Просвѣтительныя и общественныя организаціи подымали каждая въ своей средѣ вопросъ о чествованіи Шевченка, и каждая организація намѣрена была вырабатывать свой планъ и его осуществлять своими силами. Чувствовалось, что порывъ общественнаго настроенія готовъ распылиться на тысячи брызгъ, что великій праздникъ утратитъ свои главныя яркія черты—торжественность и грандіозность.

При такихъ обстоятельствахъ на арену общественной дѣятельности выступилъ Шевченковскій Комитетъ. Онъ съ одной стороны далъ возможность объединиться силамъ украинства и повести правильную планомѣрную работу, а съ другой стороны впиталъ въ себя всю общественную иниціативу россійскихъ круговъ общества, объединилъ отдѣльныя начинанія общей идеей, придалъ всему украинскій характеръ и, въ результатѣ, далъ ту грандіозную картину юбилейныхъ торжествъ, которая останется на всю жизнь въ памяти лицъ, видѣвшихъ ее.

Исторія организаціи Шевченковскаго Комитета и развитіе дѣятельности его въ краткихъ чертахъ такова: 3-го ноября 1910 года состоялось частное совѣщаніе стариковъ, молодыхъ украинцевъ и представителей учащейся украинской молодежи; здѣсь былъ произведенъ

„Комітет по упорядкуванню Шевченківських Свят в Москві“ почав свою діяльність 13 ноября 1910 року.

Потреба достойно ознаменувати пятидесятилітній ювілей смерти національного генія ясно відчувалась серед широких кругів українського громадянства Москви ще задовго до организації Шевченківського Комітета.

Ще в початку осени стали размовляти про майбутнє національне Свято, про потребу змобілізувати сили, показати росіянам силу нашого генія і т. ин; Інстінктовно відчувалась тут потреба в належній організації, хотілось зговоритися, згуртуватися, перейти до діла од слів, але організаціи не було. „Української Секції“ при „Товаристві Славянскої Культури“ тоді ще не істнувало, статут Гуртка „Кобзарь“ тілки що подали до регістрації,—отож помітно було якусь непевність.

Тим часом і серед російського громадянства Москви роковини смерти Шевченка теж викликали деякій рух. Просвітні та громадські організації—кожна з окрема і в своєму гуртку—підіймали питання про вшанування памяти Шевченка і кожна організація мала на увазі виробляти свій плян для такого вшанування і здійснювати його своїми власними силами. Відчувалось, що порив громадського настрою ось-ось роспадеться на окремі частини, що величня хвиля захоплення розібється на тисячі дрібненьких скалок, що велике свято загубить яскряві свої риси—урочистость та величність.

Серед таких обставин на поле громадської діяльности виступив Шевченківський Комітет.

З одного боку він дав можливість об'єднатися тутешнім українським силам і повести певну, планомірну працю, а з другого—впитав в себе всю громадську ініціативу російських кругів громадянства, об'єднав окремі заходи спільною ідеєю, надав всьому український характер, а в решті створив ту величню картину ювілейних свят, яка на ціле життя залишиться в памяти всіх, хто бачив її.

Історія організації Шевченківського Комітету і розвитку його діяльности, коротко кажучи, така: 3 ноября 1910 року відбулась пріватна нарада „старих“ українців, молодших та представників україн

приблизительный учетъ силъ украинства въ Москвѣ и было рѣшено попытаться образовать самостоятельный комитетъ по устройству чествованія Шевченка. Мысль эта, получивъ въ дальнѣйшемъ широкое распространіе, встрѣтила вездѣ горячее сочувствіе. На предложеніе вступить въ Комитетъ откликнулись представители различныхъ круговъ г. Москвы: профессора, литераторы, артисты, адвокаты. Объ открытіи дѣятельности Комитета и о его составѣ было заявлено администраціи, и 13-го ноября состоялось первое засѣданіе вновь образованнаго Комитета. Засѣданіе 13-го ноября было рѣшающимъ для всей дальнѣйшей дѣятельности Комитета и потому на немъ надлежитъ остановиться подробно.

Въ этомъ засѣданіи Комитетъ выяснилъ свой личный составъ, офиціально открылъ свою дѣятельность, избралъ президіумъ и выработалъ въ существенныхъ чертахъ весь планъ предстоящихъ торжествъ, мало измѣнившійся въ дальнѣйшемъ ходѣ.

Въ составъ Комитета вошли слѣдующія лица: артистъ императорскихъ театровъ Иванъ Алексѣевичъ Алчевскій; профессоръ московскаго университета Владиміръ Ивановичъ Вернадскій; преподаватель Юрій Алексѣевичъ Веселовскій; сотрудникъ московскихъ періодическихъ изданій Владиміръ Алексѣевичъ Гиляровскій; артистъ московской оперы Михаилъ Ивановичъ Донецъ; профессоръ и академикъ Федоръ Евгеніевичъ Коршъ; профессоръ Лазаревскаго института восточныхъ языковъ Агафангелъ Ефимовичъ Крымскій; историкъ искусства Алексѣй Петровичъ Новицкій; артистъ московскаго художественнаго театра Илья Матвѣевичъ Ураловъ; архитекторъ-художникъ Николай Григорьевичъ Филянскій; присяжный повѣренный Сергѣй Михайловичъ Хвостовъ; хранитель Дашковскаго Этнографическаго музея Николай Андреевичъ Янчукъ и сотрудникъ „Русскаго Слова“ Сергѣй Викторовичъ Яблоновскій. По открытіи засѣданія было приступлено къ избранію президіума; избранными оказались: предсѣдателемъ Комитета Ф. Е. Коршъ и секретаремъ и казначеемъ С. М. Хвостовъ.

Въ дальнѣйшемъ все засѣданіе было посвящено выработкѣ основной программы чествованія.

Алексѣй Петровичъ Новицкій сдѣлалъ подробный докладъ объ устройствѣ въ Москвѣ юбилейной Шевченковской выставки; докладчикъ предлагалъ организовать выставку по слѣдующимъ 10 отдѣламъ: 1) оригинальныя произведенія Шевченка—картины, рисунки и офорты; 2) репродукціи съ его произведеній; 3) портреты его; 4) портреты лицъ, имѣющихъ къ нему отношеніе; 5) предметы, имѣющіе къ нему отношеніе; 6) изданіе его литературныхъ произведеній; 7) переводы Шевченка на другіе языки; 8) иллюстраціи къ его произведеніямъ; 9) музыкальныя произведенія на слова Шевченка и на темы его произведеній, или имѣющіе къ нему непосредственное отношеніе и 10) біографіи; при этомъ выяснилось, что одни экспонаты уже имѣются на рукахъ у докладчика, другіе есть возможность въ бли-

ської молоді, що вчиться по вищих школах Москви; на сій нараді зроблено було приближний підрахунок українським силам Москви та ухвалено зробити заходи біля організації самостійного Комітету в справі організації вшанування памяти Шевченка. Ідея про самостійний Комітет получила заходами членів цієї пріватної наради — велике росповсюдження і зустріла спочуття у ріжних колах Москви. На пропозіцію вступити до Комітету одгукнулись представники ріжних кругів Москви: професори, літератори, артисти, адвокати. Про відкриття діяльности Комітета та про склад його повідомлено було місцеву адміністрацію і 13 ноября відбулось перше засідання Комітета. Це засідання було рішаючим для усієї дальшої діяльности Комітета і через те на ньому треба зупинитись більш докладно.

До Комітета увійшли: артист Імператорських театрів Іван Олексієвич Алчевський; професор Московського Універсітета Володимир Іванович Вернадський, учитель Юрій Олексієвич Веселовський, співробітник московських періодичних видань Володимир Олексієвич Гіляровський, артист московськоі опери Зіміна Михайло Іванович Донець, професор-академік Федор Євгенієвич Корш; професор Лазаревського Інстітута Східних Мов Агафангел Юхимович Кримській, артист московського Художнього театра Ілько Матвієвич Уралов, історик штуки Олексій Петрович Новіцькій, архітектор - художник Микола Григорович Філянській, адвокат Сергій Михайлович Хвостов, хранитель Дашківського Етнографічного Музея Микола Андрієвич Янчук і співробітник „Русскаго Слова“ Сергій Вікторович Яблоновській.

Після відчинення зборів приступлено було до вибору президіума; збори обібрали: головою проф. Ф. Є. Корша, а секретарем і скарбничим С. М. Хвостова.

Дальше засідання цілком присвячене було виробленню докладного програму Свят.

Олексій Петрович Новицькій відчитав ширший докладъ про влаштування въ Москві ювілейної Шевченківської виставки. Докладчик запропонував організувати виставку по такимъ виділам: 1) орігінальні твори Шевченка — картини, малюнки і офорти, 2) репродукції з Шевченківських картин, 3) портрети Шевченка, 4) портрети тих особ, що мали якесь відношення до Шевченка, 5) ріжні речі, що мали відношення до Шевченка, 6) видання Шевченківських літературних творів (в українській мові) 7) переклади Шевченка на иньші мови; 8) Іллюстрації до його творів; 9) музичні твори на слова Шевченка, і на теми з його творів, або такі, що безспосердне звязані з його памятью, 10) біографії. З слів докладчика вияснилось, що деякі експонати вже є у нього на руках, инші є змога дістати і незабаром запровадити до виставки. Збори одноголосно приняли основні тезіси доклада, подякували докладчика за ту працю, яку він поклав біля збірання матеріялів для виставки, і доручили йому ж таки всю справу організації запропонованої виставки.

Член Комітета С. М. Хвостов запропонував зібранню обміркувати

жайшемъ будущемъ доставить на выставку. Собраніе единогласно приняло основныя положенія доклада, благодарило докладчика за трудъ, понесенный по собиранію матеріаловъ и ему же поручило все дѣло организаціи выставки.

Членъ Комитета С. М. Хвостовъ предложилъ на усмотрѣніе собранія общій планъ юбилейныхъ торжествъ. Все дѣло организаціи юбилейныхъ торжествъ, по мнѣнію докладчика, естественно распадается на 2 части: работы подготовительныя и работы по выполненію намѣченныхъ юбилейныхъ празднествъ.

Работы подготовительныя должны состоять въ слѣдующемъ:

1) Собрать необходимыя денежныя средства;

2) привлечь къ участію въ чествованіи возможно большее число украинскихъ литераторовъ, извѣстныхъ общественныхъ дѣятелей, артистовъ,—для чего разослать соотвѣтствующія приглашенія въ Галицію, Петербургъ и города Украйны;

3) подготовить русское общество къ предстоящимъ торжествамъ и для этого возможно чаще будировать общество путемъ помѣщенія въ московскихъ и украинскихъ газетахъ статей, замѣтокъ о готовящихся празднествахъ;

4) установить непосредственныя сношенія съ Петербургскимъ и Кіевскимъ Комитетами по устройству чествованія памяти Шевченка, буде таковые откроются.

Самое чествованіе докладчикъ предлагалъ раздѣлить на двѣ самостоятельныя части:

Первая часть—панихида и торжественное засѣданіе 26-го февраля. Въ засѣданіи должны быть заслушаны рефераты, посвященные памяти Шевченка, характеристикѣ его личности и дѣятельности, прочитаны привѣтствія отъ делегацій и отдѣльныхъ лицъ, исполнены музыкальныя произведенія, посвященныя памяти Шевченка, или написанныя на его слова.

Вторая часть торжествъ должна быть отнесена къ началу марта съ такимъ расчетомъ, чтобы была возможность пріѣхать въ Москву артистамъ и приглашеннымъ лицамъ послѣ окончанія кіевскихъ празднествъ. Эта часть торжествъ должна состоять изъ юбилейнаго параднаго спектакля и концерта съ участіемъ кіевлянъ, украинцевъ-артистовъ Московскихъ театровъ, а также лирниковъ и бандуристовъ.

Докладъ этотъ вызвалъ оживленныя пренія, въ которыхъ принимали участіе почти всѣ члены Комитета; путемъ голосованія постановлено: изъ программы торжественнаго засѣданія 26-го февраля исключить музыку и пѣніе; въ остальныхъ частяхъ предложеніе докладчика принять, предложенный имъ планъ чествованія утвердить и немедленно же приступить къ работамъ по его выполненію.

Были избраны исполнительныя комиссіи: а) ученая для детальной выработки программы торжественнаго засѣданія 26-го февраля, для приглашенія референтовъ и вообще организаціи первой части торжествъ. Въ эту комиссію вошли: В. И. Вернадскій и Н. А. Янчукъ

загальний плян ювілейних Свят. Матеріалом для цього був відповідний доклад С. М. Хвостова. Вся справа організації ювілейних свят, на думку докладчика, роспадається натурально на дві частини: праці підготовчі і праці по здійсненню намічених ювілейних святкуваннів.

Перша частина повинна полягати в слідуючому:

1) Зібрати необхідні грошеві засоби;

2) Притягти до участи в Святах яко мога більше українських письменників, літераторів, відомих громадських діячів, артистів,—а для цього розіслати належні запрошення в Петербург, в Галичину і ріжні місця України;

3) Підготовити російське громадянство до майбутніх Свят, а для цього по можливости частіш містити по московських та українських часописях статті та замітки, ріжні відомости про Шевченківські Свята.

4) Завьязати безпосередні стосунки з Петербуржським та Київським Комітетами в справі вшанування памяти Шевченка, як що вони почнуть функціонувати.

Що до саміх Свят, то докладчик пропонував поділити їх на дві самостійні частини:

Перша частина—панахида і урочисте засідання 26 февраля. На засіданні мають одбутись а) реферати, присвячені памяти Шевченка і характеристиці його особи та діяльности, б) привітання от делегацій та окремих особ, в) музичні твори, присвячені памяти Шевченка або положені на його слова.

Друга частина Свят повинна бути пристосованою до початку марта місяця з таким рощотом, щоб можно було приїхати в Москву артистам та запрошеним особам після скінчення Київських Свят. Ця частина святкування повинна складатись із ювілейного урочистого спектакля і концерта за участю киян, українців-артистів Московських театрів, а також лірників та бандуристів.

Доклад цей викликав живий обмін думок, в якому взяли участь майже всі присутні члени Комітета. Після голосовання ухвалено: з програми святкування 26 февраля виключити музику і співи; в решті — пропозіцію докладчика приняти, запропонований ним плян вшанування памяти Шевченка—ухвалити і негайно приступити до переведення в життя ухвалених постанов.

Було обібрано виконавчі комісії: а) учену для докладного вироблення програму урочистого засідання 26-го февраля, для закликання референтів і взагалі для організації першої частини Свята. До комісії увійшли: В. І. Вернадській і М. А Янчук, з правом кооптації нових членів, і б) артистичну—для влаштування вистави і концерта. До цієї комісії також з правом кооптації, увійшли І. О. Алчевській і М. І. Донець.

На прикінці засідання Комітет вислухав доклад Ф. Е. Коломійченка про видання збірника і „летучих“ листків. Докладчик пропонував Комітету: 1) видати, після ювілейних Свят, збірник, до якого увійшли б найбільш цінні доклади, що будуть відчитані на урочи-

съ правомъ кооптаціи новыхъ членовъ по своему усмотрѣнію и в) художественная для устройства спектакля и концерта. Въ эту комиссію, также съ правомъ кооптаціи, вошли И. А. Алчевскій и М. И. Донецъ.

Въ заключеніе комитетъ заслушалъ докладъ Ф. Е. Коломійченко объ изданіи сборника и летучихъ листковъ. Докладчикъ предлагалъ Комитету: 1) издать по окончаніи юбилейныхъ празднествъ сборникъ, въ который вошли бы наиболѣе цѣнные доклады, сдѣланные въ засѣданіи 26-го февраля, привѣтствія делегацій и все вообще наиболѣе характерное, касающееся юбилейныхъ торжествъ и 2) въ теченіе 3—4-хъ дней, приблизительно 25, 26 и 27 февраля издавать летучіе листки, посвященные личности и твореніямъ Т. Г. Шевченка и описанію текущихъ торжествъ.

Оба предложенія принципіально Комитетомъ были приняты, но окончательное ихъ разрѣшеніе было отложено впредь до выясненія наличія необходимыхъ средствъ и матеріаловъ.

На этомъ засѣданіе Комитета закончилось.

Дальнѣйшія засѣданія Комитета и работы комиссій были направлены на выполненіе юбилейной программы, намѣченной въ засѣданіи 13 ноября.

Комитету пришлось много поработать надъ разработкой деталей, надъ разрѣшеніемъ различныхъ текущихъ вопросовъ, пришлось многое развить и дополнить, кое-что, въ зависимости отъ обстоятельствъ, сократить и видоизмѣнить; но основой всей дѣятельности, писаннымъ закономъ все же былъ для комитета планъ, выработанный и утвержденный въ засѣданіи 13 ноября и, надо сказать правду, — планъ этотъ былъ выполненъ почти полностью.

Объ измѣненіяхъ и дополненіяхъ первоначальнаго плана я не буду говорить особо, такъ какъ эти отступленія будутъ легко замѣтны при дальнѣйшемъ изложеніи хода событій.

Къ работамъ по сбору необходимыхъ денежныхъ средствъ Комитетъ приступилъ немедленно послѣ 13-го ноября, и работа его въ этомъ отношеніи увѣнчалась полнымъ и быстрымъ успѣхомъ. Сравнительно въ короткій срокъ было собрано около 800 рублей.

Въ цѣляхъ освѣдомленія русскаго общества о предстоящемъ національномъ торжествѣ, Комитетъ неукоснительно сообщалъ о своей дѣятельности и объ отдѣльныхъ постановленіяхъ представителямъ прогрессивной московской прессы.

Надо отдать должное московской прессѣ: съ полной готовностью удѣляла она на своихъ столбцахъ мѣсто сообщеніямъ о предстоящихъ торжествахъ и о работѣ Комитета; иногда замѣтки объ этомъ появлялись по 2—3 раза въ недѣлю. При такомъ отношеніи прессы создалась заинтересованность широкихъ круговъ русской публики, что, въ свою очередь, удваивало интересъ редакцій къ комитетской работѣ. На засѣданія присылались спеціальные корреспонденты, иллюстрированные журналы посылали своихъ фотографовъ, отчеты о

стому зібранні 26-го февраля а також і всякі иньші відомости, звязані з ювілейним Святом і 2) протягом 3-4 днів, приблизно 25, 26 і 27 февраля видати листки, присвячені Шевченкові, його творам і опису біжучих Свят.

Пропозиції сі принціпіально приняті були Комітетом, але остаточне їх здійснення одкладено до виляснення необхідних грошевих та инших засобів.

На сім засідання і закінчилось.

Дальші зібрання Комітета і праці комісій присвячені були виконанню того програму, що ухвалено його було на засіданню 13 ноября.

Комітету прийшлось чимало попрацювати над виробленням ріжних деталів, надвияснениям біжучих питаннів, прийшлось чимало роздвинути та доповнити, дещо—в залежности од обставин—скоротити та змінити, але основою цілої діяльности його, писаним, мовляв би, законом для Комітета, всеж таки був той плян, що його вироблено було та затвержено на засіданні 13 ноября і,—правду треба сказати,—плян сей здійснено було майже цілком.

Про зміни та доповнення, що зайшли після вироблення загального пляну, говорити не буду, бо вони й так помітні будуть при дальшому перебігу подій.

До праці біля збірання необхідних грошевих засобів Комітет приступив зразу після 13 ноября і праця його в сім напрямі закінчилась повним успіхом.

В короткий строк зібрано було біля 800 карб.

Для освідомлення російського громадянства про майбутнє національне Свято українське Комітет постійно і в свій час повідомляв про свою діяльність представників місцевої поступової преси.

І треба правду сказати: з готовністю та прихильністю уділяла вона на своїх сторінках місце ріжним звісткам про Свято і про біжучі заходи з діяльности Комітета. Дякуючи такому прихільному відношінню преси утворювалась зацікавленність ширших кругів громадянства російського до свята, а се—з свого боку—збільшувало інтерес редакцій до праці Комітета. На засідання Комітета редакції присилали спеціальних своїх кореспондентів, ілюстріровані журнали своїх фотографів, справоздання про засідання друковались по часописях з докладним перебігом постанов Комітета.

Відчувалось, що майбутнє свято вростає в Московське життя і стає помітним в ньому явищем. В такій атмосфері, коли увага громадянства була вже приваблена до Свята, і лекше і приємніш було працювати.

Як тільки вияснився успіх матеріальної сторони справи і Комітет побачив, що праця його викликає спочуття та піддержку,—ухвалено було розширити організацію. Для цього Комітет постановив звернутися до цілого ряда просвітних інстітуцій Москви з пропозіцією взяти безпосередню участь в ювілейних Святах в формі делегування своїх окремих представників до Комітета.

засѣданіяхъ выходили съ подробнымъ перечисленіемъ состоявшихся постановленій.

Чувствовалось, что предстоящія торжества вклиняются въ московскую жизнь и составляютъ уже замѣтное въ ней явленіе. Въ такой атмосферѣ, когда вниманіе общества уже завоевано, становилось легко и пріятно работать.

Когда выяснился успѣхъ матеріальной стороны дѣла и Комитетъ увидѣлъ, что работа его вызываетъ сочувствіе и поддержку—рѣшено было расширить организацію. Съ этой цѣлью Комитетъ постановилъ обратиться къ цѣлому ряду просвѣтительныхъ учрежденій г. Москвы съ предложеніемъ принять непосредственное участіе въ юбилейныхъ торжествахъ путемъ посылки особыхъ делегатовъ въ Комитетъ.

Такія приглашенія были разосланы: 1) Обществу Любителей Россійской Словесности; 2) Обществу Дѣятелей Періодической Печати и Литературы; 3) Литературно-Художественному Кружку; 4) Московскому Обществу Грамотности; 5) Обществу Славянской Культуры и нѣкоторымъ другимъ организаціямъ; кромѣ того, предложено было прислать въ Комитетъ 2-хъ представителей и украинской учащейся молодежи.

Отъ всѣхъ названныхъ организацій отзывы послѣдовали вполнѣ благопріятные и въ Комитетъ были немедленно делегированны: отъ Общества любителей россійской словесности А. І. Калишевскій; отъ Общества Дѣятелей Періодической Печати и Литературы—И. А. Бѣлоусовъ, онъ же отъ Московскаго Литературно - Художественнаго Кружка; отъ Московскаго Общества грамотности—С. О. Сѣрополко; отъ украинской учащейся молодежи Л. И. Абрамовичъ и Л. М. Бухановскій.

Во всѣхъ засѣданіяхъ Комитета, начиная съ 15 января 1911 года, эти представители уже принимали самое активное участіе.

Зная, какое моральное значеніе для украинцевъ можетъ имѣть участіе въ торжествахъ Московской Городской Думы—Комитетъ обратился къ гласному Городской Думы г. Шамину и просилъ его поднять въ одномъ изъ засѣданій Думы вопросъ объ участіи Думы въ Шевченковскихъ торжествахъ.

Предложеніе г. Шамина было первоначально поставлено на повѣстку 15 декабря 1910 г. и окончательно разрѣшено 22 февраля 1911 года.

Въ этотъ день Московская Городская Дума единогласно постановила: „принять участіе въ юбилейныхъ торжествахъ и возложить отъ имени Московскаго Городского Общественнаго Управленія въ торжественномъ засѣданіи 26 февраля вѣнокъ на бюстъ Шевченка“.

Чтобы придать чествованію характеръ „великого громадського діла“—раздвинуть рамки еще шире и дать всему возможную торжественность—Комитетъ обратился ко всѣмъ прогрессивнымъ общественнымъ московскимъ организаціямъ, къ редакціямъ москов-

Такі запрошення розіслано було: 1) „Обществу Любителей Россійской Словесности“; 2) „Обществу Дѣятелей Періодической Печати и Литературы“; 3) „Литературно-Художественному Кружку“; 4) Московскому Обществу Грамотности“; 5) „Обществу Славянской Культуры“ і деяким иньшим організаціям; крім того запропоновано було прислати своїх 2-х делегатів і українській молоді, що вчиться по ріжних школах Москви. Од усіх згаданих організацій швидко одержано було згоду на запрошення і до Комітета делегіровано: од „Общества Любителей Россійской Словесности“ А. І. Калішевській; од „Общества Дѣятелей Печати и Литературы“—І. А. Білоусовъ,—він же і од „Московського Літературно-Художнього Кружка“; од „Московскаго Общества Грамотности“ С. О. Сірополко і од української молоді Москви—Л. І. Абрамович і Л. М. Бухановській.

На всіх засіданнях Комітета, починаючи з 15 січня 1911 року, ці представники взяли активну участь.

Знаючи, яке моральне значіння може мати участь в святах Московської Городської Думи, Комітет звернувся до гласного Городської Думи д. Шаміна і прохав його поставити в одному із засідань Думи питання про участь Думи в Шевченківських Святах.

Пропозіцію д. Шаміна поставлено було на повістці 15 декабря 1910 р. і остаточно розвязано 22 февраля 1911 р.

В цей день Московська Городська Дума одноголосно ухвалила: „взяти участь в ювілейних Святах і покласти од імени Московського Городського Громадськаго Управління на урочистому засіданні 26 февраля вінок на погруддя Шевченка“.

Для того, щоб надати Святам характер „великого громадського діла“,—розширити його межі і сприяти його урочистости,—Комітет звернувся до всіх поступових організацій московських, до редакцій часописів московських з запрошенням вшанувати память Шевченка або шляхом делегування своїх представників на урочисте засідання 26 февраля, або шляхом привітаннів. Послано було такі запрошення також в Галичину, Буковину, в С.-Петербург, Харьків, Київ, Чернигів, Катеринослав, Полтаву, Ніжин. Закликано було також редакції всіх Галицьких часописів українських, виключаючи русофільських, всіх визначних діячів українських, відомих артистів українських, студенські громади академічної молоді і союзи учителів.

Всього розіслано було більш як 500 запрошеннів.

Для того, щоб встановити міцні звязки з Київським Комітетом,—послано було до Київа З. Г. Маргуліса. Зносини з Київом було встановлено, але після того, як Кияне примушені були одмовитись од влаштування у себе в Київі Шевченківського Свята, зносини ці натурально урвались.

Виконавча частина Шевченківських Свят у Москві почалась Шевченківською виставкою, влаштованою в помешканні „Московскаго

скихъ газетъ съ приглашенiемъ почтить память Шевченка путемъ посылки депутацiй или присылки привѣтствiй въ торжественное засѣданiе 26 февраля. Такiя приглашенiя были также посланы— въ Галицiю, Буковину и города Россiи: С.-Петербургъ, Харьковъ, Кiевъ, Черниговъ, Екатеринославъ, Полтаву, Нѣжинъ. Приглашены были редакцiи почти всѣхъ галицкихъ украинскихъ газетъ и журналовъ, исключая руссофильскихъ, всѣ видные общественные дѣятели, украинскiе артисты, студенческiе союзы и союзы учителей.

Всего разослано было приглашенiй свыше 500 экземпляровъ.

Въ цѣляхъ установленiя прочной связи съ Кiевскимъ Комитетомъ былъ въ ноябрѣ командированъ въ Кiевъ З. Г. Маргулисъ. Сношенiя съ Кiевомъ были установлены, но послѣ вынужденнаго отказа кiевлянъ отъ устройства чествованiя у себя въ Кiевѣ — сношенiя эти естественно прекратились.

Исполнительная часть московскихъ торжествъ открылась Шевченковской выставкой, устроенной въ помѣщенiи Московскаго Училища Живописи, Ваянiя и Зодчества. Всѣ работы по устройству выставки и собиранiю экспонатовъ, а также главное руководительство выставкой взялъ на себя членъ комитета А. П. Новицкiй.

Успѣхъ выставки не только оправдалъ возлагавшiяся надежды, но и превзошелъ ихъ.

Разнообразные и многочисленные экспонаты выставки представляли несомнѣнный интересъ. Всего было 656 номеровъ.

Слѣдуетъ остановить вниманiе на такихъ предметахъ:

По отдѣлу рукописей:

22 собственноручныхъ письма Шевченко, 8 его записокъ, 10 стихотворенiй, писанныхъ его рукою, 28 интереснѣйшихъ рукописныхъ документовъ, имѣющихъ къ нему непосредственное отношенiе (доставлены Сергѣемъ Васильевичемъ Лазаревскимъ изъ Нижняго), единственная копiя неизданной рукописи „Черниця Марьяна“ (хранится у Корсунова). Къ этому же отдѣлу можно отнесть и корректурный оттискъ „Кобзаря“ 1860 г. съ собственноручными поправками автора (доставленъ Ю. Ю. Цвѣтковскимъ).

По отдѣлу оригинальныхъ рисунковъ:

1. Портретъ неизвѣстнаго молодого человѣка, погрудный. Бѣлымъ и чернымъ карандашемъ. Справа внизу подпись „1858 Т. Шевченко“; принадлежитъ И. С. Остроухову въ Москвѣ.

2. Общiй видъ Александровскаго форта. Каранд. 59×143. Принадлежитъ И. А. Никольскому въ Петербургѣ.

3. Батарея № 2 въ Александровскомъ фортѣ. Каранд. 61×113 Тоже.

4. Портретъ товарища Шевченка по солдатской службѣ, играющаго на гитарѣ. Поясной. Тоже.

Училища Живописи, Ваянія и Зодчества". Всю працю в справі улаштування виставки і збіранню експонатів а також і головне порядкування виставкою взяв на себе член Комітета О. П. Новицькій.

Успіх виставки не тільки справдив ті надії, які на неї покладались, але перевищив їх.

Різні та численні експонати виставки мали безумовній інтерес. Всього було 656 №№.

Тут треба зупинитись на таких експонатах:

По виділу рукописів:

22 власноручно написаних листа Шевченка; 8 його записок, 10 віршів, писаних його рукою, 28 надзвичайно цікавих рукописних документів, що мають до нього безпосереднє відношіння (прислано їх з Нижнього-Новгорода Сергіем Васильовичем Лазаревським), одинока копія не виданого друком рукописа „Черниця Марьяна" (власність Корсунів). До цього ж виділа можно зарахувати і коректуру „Кобзаря" 1860 року з власноручними поправками автора (прислано на виставку Ю. Ю Цвітковським).

По виділу орігінальних малюнків:

1. Портрет невідомого молодого чоловіка, погрудний. Білим і чорним олівцем. Внизу, праворуч. підпис „1858 Т. Шевченко". Належить І. С. Остроухову в Москві.

2. Загальний вид Олександрівського форта. Каранд. 59×143. Належить І. А. Нікольському в Петербурзі.

3. Батарея № 2 в Олександрівському форті. Каранд. 61×113. Теж.

4. Портрет товарища Шевченка по службі в москалях; намальований грае на гитарі. Поясний.—Теж.

5. Портрет українця, погрудний, на фоні кам яних мурів. Акварель. Приписують Шевченкові. Належить П. П. Кореневу в Москві.

6. Уральській козак верхи. Пастель. По свідоцтву Н. Н. Черницького приписують Шевченкові. Належить Н. В. Тесленкові в Москві.

7) Киргиз верхи. Пастель. По свідоцтву Н. Н. Черницького приписують Шевченкові. Належить Л. В. Крушинському.

8. Дві дівчини під вербою з відрами. Офорт.

9. Лихварь. З картини Рембрандта. Офорт.

10. Свята сімья. З картини Мурільо. Офорт.

11. Сама собі господиня. Офорт.

12. Вірсавія. З картини К. П. Брюллова. Офорт.

13. Автопортрет, 1860 р. Офорт.

14. Портрет графа Ѳ. П. Толстого. Офорт.

15. Портрет барона П. К. Клодт фон-Юренсбург. Офорт.

По видіулу літературних творів Шевченка і перекладів його на чужі мови треба зазначати величезну колекцію І. І. Любімова; серед сіеї колекції і копія рукопису „Черниця Марьяна".

Крім того треба зазначити: а) величезну колекцію портретів так

5. Портретъ украинца, погрудный, на фонѣ каменныхъ стѣнъ. Акварель. Приписывается Шевченку. Принадлежитъ П. П. Кореневу въ Москвѣ.

6. Уральскій казакъ верхомъ. Пастель. По свидѣтельству Н. Н. Черницкаго приписывается Шевченку. Принадлежитъ Н. В. Тесленку въ Москвѣ.

7. Киргизъ верхомъ. Пастель. По свидѣтельству Н. Н. Черницкаго приписывается Шевченку. Принадлежитъ Л. В. Крушинскому.

8. Двѣ дивчины подъ вербою съ ведрами. Офортъ.

9. Ростовщикъ. Съ картины Рембрандта. Офортъ.

10. Святое семейство. Съ картины Мурильо. Офортъ.

11. Сама собі господиня. Офортъ.

12. Вирсавія, съ картины К. П. Брюллова. Офортъ.

13. Автопортретъ, 1860 г. Офортъ.

14. Портретъ графа Ѳ. П. Толстого. Офортъ.

15. Портретъ барона П. К. Клодтъ фонъ Юргенсбургъ. Офортъ.

По отдѣлу литературныхъ произведеній Шевченка и переводовъ его на другіе языки надлежитъ отмѣтить богатѣйшую коллекцію И. И. Любова; въ этой коллекціи находилась и копія рукописи „Черниця Марьяна“.

Кромѣ того слѣдуетъ отмѣтить: а) богатѣйшую коллекцію портретовъ, какъ самого Шевченка, такъ и его знакомыхъ, при чемъ многіе изъ этихъ экспонатовъ представляютъ собою исключительную рѣдкость. Коллекція доставлена В. В. Рождественскимъ и С. П. Виноградовымъ; в) коллекцію рѣдкихъ фотографій, собранную и доставленную А. Ю. Сластіономъ. Въ этой коллекціи, между прочимъ, имѣется фотографія похоронъ Шевченка съ поименованіемъ всѣхъ лицъ, изображенныхъ на фотографіи. Сластіономъ же доставлена и гипсовая маска, снятая съ умершаго Шевченка; с) собраніе фотографій Шевченка, коллекція Е. Ф. Юнге, современницы и друга Шевченка. Ею же доставлено письмо Н. И. Костомарова къ ней съ печальной вѣстью о смерти Шевченка.

Посѣтителей на выставкѣ перебывало до 4.000 человѣкъ. Входъ былъ безплатный. Въ помѣщеніи выставки была организована продажа какъ каталоговъ, такъ и портретовъ Шевченка, жетоновъ, открытокъ, имѣвшихъ отношеніе къ Шевченку.

Помѣщеніе выставки было убрано въ украинскомъ стилѣ. Выставка обслуживалась добровольцами изъ молодежи, дежурившими ежедневно по очереди.

День 26 февраля начался торжественной панихидой, отслуженной въ „литературной“ церкви Большого Вознесенія, что у Никитскихъ воротъ. Большинство московскихъ газетъ помѣстило въ этотъ день

самого Шевченка, як і його знайомих, при чому деякі з ціх експонатів уявляють із себе виключний рарітет. Колекцію доставили на виставку В. В. Рождественській і С. П. Віноградов; б) колекцію фотографій—рарітетів, доставлених і зібраних А. Ю. Сластіонном; д. Сластіон доставив і гіпсову маску, зняту з померлого Шевченка; в) колекцію фотографій Шевченка, доставленных на виставку Є. Ф. Юнге, сучасницею і приятелькою Шевченка; вонаж доставила на виставку і орігінал листа Костомарова з сумною звісткою про смерть Шевченка.

Выставку одвідало біля 4000 чоловік. Вхід був безплатний. В помешканні виставки організовано було продаж так каталогів, як і ріжних портретів Шевченка, жетонів, листовних карток, що мають стосунок до Шевченка.

Помешкання виставки вбрано було в українському стилю. Роспорядчиками на виставці були представники української академічної молоді, що охоче вартували по черзі.

День 26 февраля почався урочистою панахидою, відправленною в „літературній“ церкві „Большого Вознесенія“, біля „Никитскихъ Воротъ“, Більшість „Московських часописів умістила в сей день оголошення (безплатно) про панахиду і, дякуючи цьому, в церкві було повно народу. Співав кращій пріватний хор Іванова в святочних одежах. В церкві вперше знайомились поміж собою і приїзжі делегати.

Урочисте зібрання, присвячене памяти Тараса Шевченка, відбулось уранці і у вечері 26 лютого в помешканні „Литературно-Художественнаго Кружка“.

Білети на обидва зібрання розібрано було всі без останку ще за декілька день перед 26-м ї багатьом, що хотіли прийти на зібрання, довелось одмовити.

Ранішне зібрання призначене було для короткого вступного слова і для привітаннів.

Загальна картина ранішнього зібрання була така.

Заля, що містить в собі до 1000 чоловік, одгорожена була од сцени, де повинно було одбуватись вшанування,—завісою. Рівно о другій годині занавіс поволі розсунувся, і перед очами присутніх явилась чудесна кортина: сцена — вся в блакітних тонах; задня завіса, куліси і все навкруги,—теж із блакітного полотна, без жодного везерунка, немае навіть орнамента. Сцена — геть чисто вся заповнена численними депутаціями, що прибули на зібрання вшанувати память Тараса. На авансцені за столом—Комітет. Проворуч, в кутку, приковуючи до себе тисячі очей, потопаючи в тропічних рослинах, серед васильків, колосся та зілля, над усім пануючи — бюст того, кому прийшли всі вклонитись до землі—Тараса Шевченка.

Зібрання одчинив академік Ѳ. Є. Корш. Після промови графа Де-ла-Барта, промови палкої і красиво виголошеної, почались привітання.

совершенно безплатно траурныя объявленія о предстоящей панихидѣ и потому церковь была переполнена. Пѣлъ лучшій московскій частный хоръ Иванова, пѣвчіе были въ парадныхъ одеждахъ. Здѣсь въ церкви происходили и первыя встрѣчи пріѣзжихъ делегатовъ.

Торжественныя засѣданія, посвященныя памяти Тараса Шевченка, состоялись утромъ и вечеромъ 26 февраля въ помѣщеніи Литературно-Художественнаго Кружка.

Билеты на оба засѣданія были разобраны всѣ безъ остатка еще задолго до 26-го; многимъ приходилось отказывать.

Утреннее засѣданіе было предназначено для краткой вступительной рѣчи и для выслушиванія привѣтствій.

Общая картина утренняго чествованія была такова:

Зрительный залъ, вмѣстимость до 1.000 человѣкъ, отдѣленъ былъ отъ сцены, гдѣ должно было происходить чествованіе, тяжелымъ занавѣсомъ. Ровно въ 2 ч. занавѣсъ плавно раздвинулся; глазамъ зрителей представилось рѣдкое зрѣлище. Сцена вся въ голубыхъ тонахъ; задній занавѣсъ, кулисы и подзоръ все изъ голубого полотна; нигдѣ ни одного рисунка, нѣтъ даже орнамента. Сцена сплошь заполнена многочисленными депутаціями, прибывшими сюда почтить память великаго Тараса. На авансценѣ за столомъ составъ Комитета. Въ правомъ углу, все собой заполняя, приковывая къ себѣ тысячи глазъ, утопая въ тропическихъ растеніяхъ—въ василькахъ, снопахъ, колосьяхъ и зелени Тотъ, кому пришли всѣ поклониться до земли—Тарасъ Шевченко.

Засѣданіе открылъ академикъ Ѳ. Е. Коршъ. Послѣ краткой, красиво и съ подъемомъ сказанной рѣчи графа де-ла-Барта начались привѣтствія.

Первымъ пришелъ почтить память великаго поэта славянства отъ имени Московскаго Городского Общественнаго Управленія членъ Московской Городской Управы г. Пузыревскій. Онъ возложилъ къ подножію бюста поэта прекрасный большой лавровый вѣнокъ съ бѣлой лентой.

Далѣе слѣдовали привѣтствія отъ старѣйшихъ русскихъ просвѣтительныхъ учрежденій, адреса и папки отъ организацій, обществъ и отдѣльныхъ лицъ, телеграммы изъ Россіи, Галичины, Буковины.

Артисты московскаго императорскаго театра возложили вѣнокъ молча, безъ привѣтствія при чуткой тишинѣ всего зала.

Отъ Общества любителей россійской словесности, старѣйшаго изъ московскихъ обществъ, говорилъ предсѣдатель о-ва Грузинскій. „Нынѣшній день, сказалъ ораторъ, дорогъ не только для малорусской литературы; здѣсь передъ нами не малороссъ, или вообще представитель какой-либо націи, а тотъ самый апостолъ правды и науки, котораго такъ мучительно ждалъ и призывалъ самъ Шевченко; передъ нами сынъ солнца правды, „еретикъ“, подобный воспѣтому имъ великому еретику—Гусу. Желая посильно содѣйствовать знакомству всего русскаго народа въ его цѣломъ съ музой украинскаго поэта—

Першим виступив вшанувати память великаго поета славянства— член Московської Городської Управи д. Пузиревський, як депутат

Вѣнокъ отъ артистовъ Императорскаго Московскаго Малаго театра.

Московського Городського Магістрату. Він поклав до підніжжя погруддя поета гарний великий лавровий вінок з білою лентою.

Общество любителей россійской словесности къ нынѣшнему дню издало въ дополненіе къ существующимъ переводамъ новый сборникъ переводовъ изъ „Кобзаря“.

Вѣнокъ отъ Московскаго Городского Общественнаго Управленія.

Представитель Общества дѣятелей періодической печати и литературы, между прочимъ, сказалъ: „Шевченко по истинѣ первый величайшій поэтъ въ мірѣ. Ни одна страна не давала такого геніаль-

Потім виступали з привітаннями представники од найстаріших російських інституцій просвітних, товариств і окремі особи з відповідними „адресами“ в папках. Далі читались привітні телеграми з Росії Галичини і Буковини.

Артисти московського Імператорського Театра поклали вінок мовчки, без привітання, серед загальної напруженої тиші цілої залі.

Од „Общества Любителей Россійской Словесности“, найстарішого товариства Москви, промовляв голова його проф. Грузінський: „Сьогодняшній день, говорив промовець, дорогим є не тільки для української літератури; тут, перед нами, не українець, не представник якоїсь нації, а той самий апостол правди і науки, котрого з такою мукою ждав і кликав сам Шевченко, перед нами син сонця правди, „еретик“, подібний до того великого еретика—Гуса, про якого співав поет. Бажаючи, по можливости, в міру сил своїх, допомогти ознайомленню цілого російського народу з музою українського поета,—„Общество Любителей Россійской Словесности“ перед нинішнім днем видало— як додаток до істнуючих перекладів, — новий збірник перекладів з „Кобзаря“.

Представник „Общества Дѣятелей Періодической Печати и Литературы“, між иньшим висловив: „Шевченко воістину перший великий поет світовий. Ніяка країна не породила такого геніального виразника потреб і горя народнього“... Закінчив своє привітання промовець такими словами: „Тут не можна декількома словами вичерпати значіння Шевченка. Він живе і буде жити, поки живою себе почуватиме думаюча людскість. Житимуть і пісні його, бо,

„Его обрызганъ кровью
Въ этихъ пѣсняхъ каждый стихъ.“

Немає можливости в невеличкій статті навести хоча б деякі уступи з других, неменч цікавих і змістовних промов та адрес, що виголошувались на зборах. Цікавих до більщ докладного ознайомлення з привітаннями—я посилаю до другої частини збірника, де наведено в цілости тексти всіх привітаннив та адрес.

Чимало привітаннів оправлено було в художні папки, сила адрес—оздоблені везерунками та українською орнаментикою. Особливо визначались орнаментами в фарбах—адреси української сеціи „Общества Славянской Культуры“ і „Українського Музично-Драматичного Гуртка Кобзарь“.

Більшість привітаннів, адрес та телеграм приняті були з прихільністю та щирістю.

Варто одзначити сердешне гарне привітання од Чернигівських українців з силою підписів.

Під час читання привітаннів в залі панував урочистий підвисшений настрій. Кожного делегата вітали оплесками. До усіх промов прислухались з великою увагою.

ного истолкователя нуждъ и горя народнаго"... Закончилъ свое привѣтствіе ораторъ такими словами: „Здѣсь нельзя въ нѣсколькихъ словахъ исчерпать всего значенія Шевченка. Онъ живетъ и будетъ жить, пока живо все мыслящее человѣчество. Будутъ живы и его пѣсни, потому что

Его обрызганъ кровью
Въ этихъ пѣсняхъ каждый стихъ".

Нѣтъ возможности въ краткой статьѣ привести хотя бы выдержки изъ всѣхъ другихъ не менѣе интересныхъ и содержательныхъ рѣчей и адресовъ. Желающихъ болѣе подробно ознакомиться съ привѣтствіями я отсылаю ко второй части настоящаго сборника, гдѣ приведены полностью тексты всѣхъ привѣтствій и телеграммъ.

Многія привѣтствія были заключены въ художественныя папки, многіе адреса украшены рисунками и украинской орнаментикой. Особенно выдѣлились орнаментами въ краскахъ—адреса украинской секціи при Обществѣ Славянской Культуры и Украинского Музыкально-Драматическаго Кружка „Кобзарь".

Большинство привѣтствій, адресовъ и телеграммъ проникнуты были большой сердечностью и теплотой...

Слѣдуетъ отмѣтить красивое, сердечное привѣтствіе отъ черниговцевъ со множествомъ подписей.

Во все время чтенія привѣтствій настроеніе зала было неизмѣнно торжественное. Каждаго делегата провожали аплодисментами. Ко всѣмъ рѣчамъ прислушивались съ большимъ вниманіемъ.

Но несомнѣнно самымъ яркимъ, колоритнымъ моментомъ утренняго засѣданія была рѣчь кіевской делегатки Яновской.

Произнесенная съ подкупающей задушевностью, содержательная, яркая и красочная рѣчь Яновской была воспринята аудиторіей раскрытымъ сердцемъ. Въ лицѣ Яновской Москва видѣла передъ собою незаслуженно оскорбленный въ лучшихъ чувствахъ Кіевъ и слезы въ голосѣ ораторши вызвали отвѣтные слезы на глазахъ слушателей. „Надо было имѣть необычайную моральную силу,—говорила между прочимъ Л. С. Яновская,—чтобы сказать:—Торжества не будетъ—тѣмъ людямъ, которые на протяженіи, можетъ быть, цѣлыхъ мѣсяцевъ приготовлялись, надѣялись, урывали свои несчастные гроши, разбивали свой рабочій часъ, свои силы для того, чтобы принять посильную участь въ устройствѣ юбилейныхъ святъ"...

Кончила ораторша, и оглушительные аплодисменты неудержимые, какъ волна, заполнили все въ залѣ и ясно сказали ораторшѣ, что она понята, что ея рѣчь нашла откликъ въ сердцахъ. Предсѣдатель Собранія подъ непосредственнымъ впечатлѣніемъ происходящаго вышелъ изъ спокойнаго безпристрастія и обратился къ присутствующимъ со слѣдующими словами: „Господа, я думаю, что выражу настроеніе собранія, если позволю себѣ неумолкаемыя ваши привѣтствія истол-

Але чи не найбільш яскравим і колорітним ментом ранішнього зібрання була промова делегатки од Киян д-ки Л. Яновської.

Кобзаря України, коли тут згадують його великі
Української секції при Товаристві Слов'янської
Культури в Москві, його земляки, сини його народу,
і тоді пошануємо його і в його рідному краю.

Адресъ отъ Украинской Секціи Общества Славянской Культуры.

Промову д-ки Яновської, виголошену з якоюсь приваблюючою щирістю, богату змістом і яскраву, авдіторія приняла одкритим серцем.

ковать, не только какъ знакъ одобренія ораторшѣ, но и какъ знакъ вашего сочувствія кіевлянамъ, делегировавшимъ ораторшу, и потому

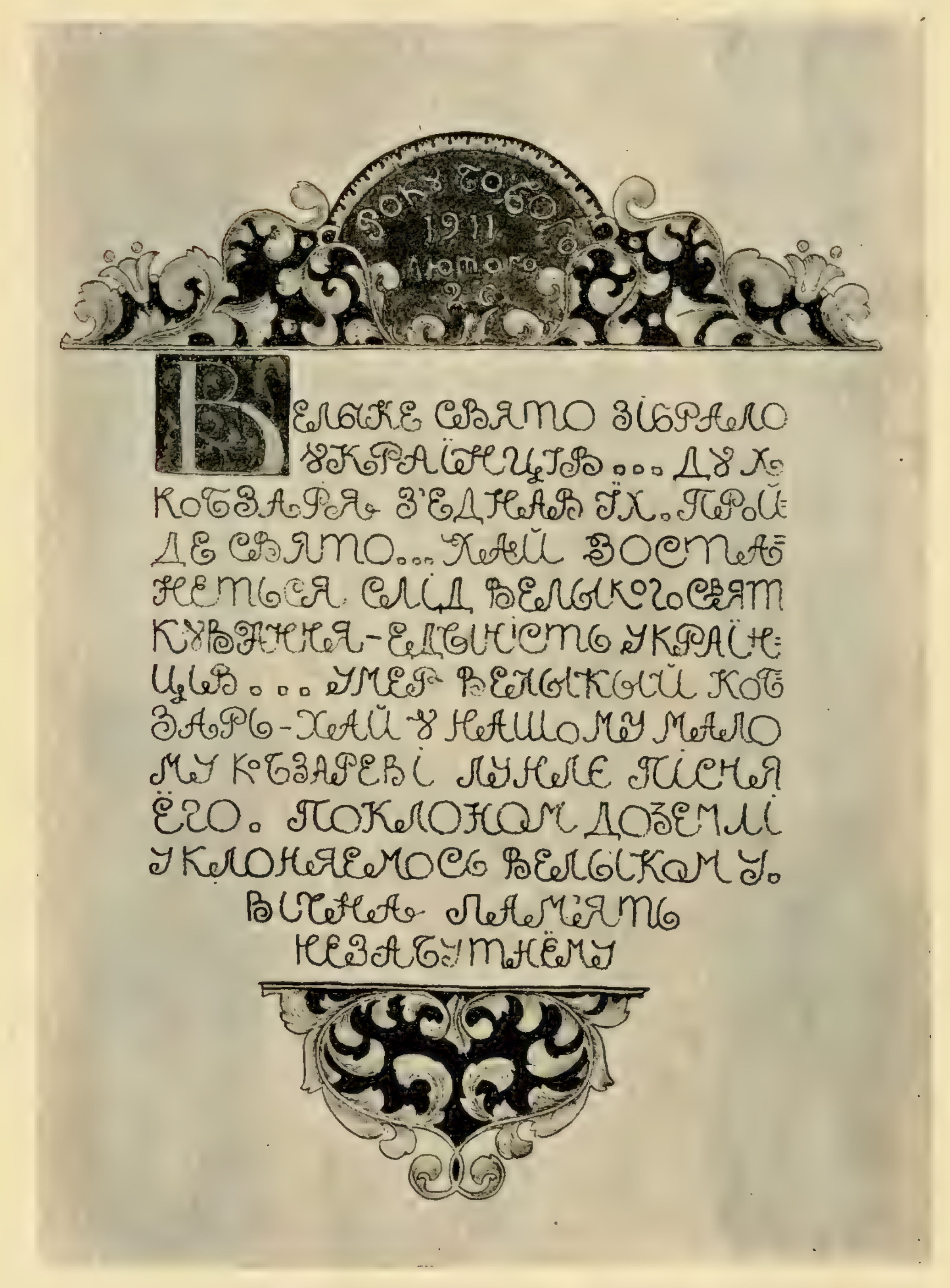

Адресъ отъ Московскаго Кружка «Кобзарь».

я прошу делегатку, когда она возвратится въ Кіевъ,—передать кіевлянамъ отъ москвичей искренній привѣтъ и глубокое сочувствіе въ

В особі Яновської Москва бачила перед собою без вини зневажений в найкращих почуттях національних Київ і сльози в голосі промовниці викликали такіж сльози на очах у слухачів. „Треба було мати незвичайну моральну силу, говорила між иньшим Л. С. Яновська, щобсказати: „Свята не буде“ тім людям, що на протязі може кількох місяців готовились, сподівались, урвали загорьовану копійку і робочу годину і свої сили для того, щоб допомогти в урядженню ювілейних Свят.........“

Кінчила промовниця — і нестримані, як хвилі, громові оплески залунали в залі і ясно відповіли промовниці, що її зрозуміла авдіторія і що промова її знайшла відгук в серцях присутніх. Голова зібрання під живим вражінням промови д-ки Яновської і того настрою, який ця промова викликала серед авдіторії, звернувся до присутніх з такими словами: „Шановні збори, я думаю, що висловлю настрій зборів, коли дозволю собі нестримані ваші оплески пояснити не тільки як ознаку Вашої прихільности до промовниці, але як і ознаку Вашого співчуття до Киян, делегаткою од котрих приїхала до нас промовниця, і через це прохаю делегатку, як повернеться до Київа, передати Киянам од Москвичів щирий привіт і глибоке співчуття їхньому горю“. В відповідь на ці слова пролунала нова буря оплесків, що не вщухала ще довший час.

Зібрання закінчилось біля 6-ї години у вечорі.

О 9-їй годині вечора в томуж таки помешканні одбулось вечірнє зібрання, присвячене памяти Шевченка, на яке зібралось не менче люду, як і на перше, що одбулось у день. На цьому зібранні виголошено було реферати:

Проф. Х. Корша на тему „Значеніе Шевченка среди поєтов славянства“.

А. І. Калішевського „Мотивы поезіи Т. Г. Шевченка“.

О. П. Новіцького.—„Шевченко, какъ живописецъ“. Останній доклад ілюстровався численими світовими картинами.

Призначені на це засідання реферати „*Проф. А. Ю. Кримського* „Языкъ произведеній Шевченка“ і *В. І. Пічети* на тему „Крѣпостное право въ произведеніяхъ Шевченка“ не могли одбутись: Кримській захворів на очі и не міг виконати своеї обіцянки, а д. Пічеті—заборонила адміністрація.

Закликано було до участи в цьому зібранні і С. Ефремова з Київа, але, на жаль, прибути він не міг.

Вечірнє зібрання одбулось серед тиеї ж самої обстановки, що й ранішнє, і реферати вислухано було з великою увагою. Всі реферати, виголошені на цьому зібранні, уміщено в збірнику, а через це і на змісті їх зупинятись тут не будемо.

Зібрання закінчилось о першій годині в ночі.

ихъ горѣ“. Послѣдовала новая буря аплодисментовъ, не умолкавшая долгое время.

Закрыто было дневное собраніе около 6 часовъ вечера.

Въ 9 ч. вечера въ томъ же помѣщеніи открылось вечернее засѣданіе, собравшее не менѣе многолюдную аудиторію.

Были заслушаны доклады профессора Корша на тему: „Значеніе Шевченка среди поэтовъ славянства“.

А. І. Калишевскаго „Мотивы поэзіи Т. Г. Шевченка“.

А. П. Новицкаго „Шевченко, какъ живописецъ“. Этотъ докладъ сопровождался многочисленными свѣтовыми картинами.

Назначенныя на это засѣданіе доклады: А. Е. Крымскаго на тему „Языкъ произведеній Т. Г. Шевченка“ и В. И. Пичеты на тему „Крѣпостное право въ произведеніяхъ Шевченко“ не могли состояться; Крымскій заболѣлъ глазами и не могъ выполнить принятой на себя задачи, а Пичетѣ запретила выступать администрація.

Былъ приглашенъ принять участіе въ этомъ засѣданіи и Сергѣй Ефремовъ, но, къ сожалѣнію, не имѣлъ возможности принять приглашеніе.

Вечернее засѣданіе происходило въ томъ же помѣщеніи и въ той же обстановкѣ и также было прослушано съ глубокимъ вниманіемъ. Такъ какъ всѣ рѣчи вечерняго засѣданія помѣщены въ настоящемъ сборникѣ, то на ихъ содержаніи я останавливаться не буду.

Закончилось это засѣданіе около 1 часу ночи.

Послѣдняя часть исполнительной программы торжествъ: юбилейный спектакль, былъ исполненъ 5-го марта 1911 г. въ помѣщеніи Московской Консерваторіи.

Поставлены были „Назар Стодоля“ съ „Вечорницями“ и концертное отдѣленіе. По особому ходатайству, возбужденному Комитетомъ, министръ Императорскаго Двора разрѣшилъ принять участіе въ спектаклѣ и концертѣ артистамъ Императорскихъ театровъ. Составъ исполнителей былъ таковъ: Л. Н. Балановская, А. В. Нежданова, Н. Е. Калиновская-Докторъ, М. Е. Малышъ-Федорецъ, С. В. Тобилевичъ-Карая, Н. С. Южина-Ермоленко, Дикій, М. И. Донецъ, Корольчукъ, Н. В. Лисенко, В. П. Овчинниковъ, Ф. Б. Павловскій, Разсудовъ-Кулябко, Д. И. Рознатовскій, М. К. Садовскій.

Кромѣ того, участвовалъ хоръ въ 200 человѣкъ специально подготовленный В. В. Никитинымъ.

Уже по составу исполнителей видно, что спектакль 5 марта былъ выдающимся не только для украинцевъ, но и въ лѣтописяхъ московскихъ театровъ; лучшія силы украинской и московской сцены, казенной и частной пришли отдать дань своего таланта великому Тарасу.

Моментъ былъ настолько торжественнымъ и общественное настроеніе настолько приподнято, что нѣкоторые видные силы казенной сцены, сами, по собственной иниціативѣ, предложили свое участіе въ юбилейномъ спектаклѣ.

Декораціи были спеціально написаны художникомъ Дмитріевымъ.

Остання частина ювілейного програму—ювілейна вистава—виконана була 5 марта 1911 р. в помешканні Московської Консерваторії.

Поставлено було „Назарь Стодоля“ з „Вечорницями“ і Концертний Виділ. Після особливого прохання, з яким звернувся Комітет до Міністра Імператорського Двора, дано було дозвіл взяти участь в виставі і концерті артистам Імператорських Театров. В виставі і концерті взяли участь: Л. М. Балановська, А. В. Нежданова, Н. С. Ермоленко, Н. Е. Калиновская-Доктор, М. Е. Малиш-Федопець, С. В. Тобілевіч-Кара, Дикій, М. І. Донець, Корольчук, М. В. Лисенко, В. П. Овчінніков, Д. И. Рознатовський, Ф. Б. Павловскій. М. К. Садовський, Разсудов-Кулябко.

Крім того в концерті взяв участь величезний хор—200 чоловік—під орудою В. В. Нікітіна.

Вже з найменння виконавців — участників вечора видко, що вистава 5 марта була незвичайною не тільки для українців, але і в літописях московських театрів: кращі сили української та Московської сцени, казенної і приватної, прийшли засвідчити перед памятю Великого Тараса ознаку свого талану та пошани.

Треба тут зазначити, що часи ювілейних Свят остільки були урочистими, а громадський настрій—підвисшенним, що деякі визначні сили Імператорської сцени з власної ініціативи взяли участь в ювілейний виставі.

Декорації для вистави спеціально були виготовлені художником Дмитрієвим.

Почалась вистава „Назарем Стодолею“.

Песу грали чудесно і гра артистів викликала бучні оплески глядачів.

Після скінчення вистави знову підняли завісу.

На високому березі могила Шевченка, оддаль—блестить сивизною Дніпро, все залито червоним світом сонця України, що тільки починає зіходити. По узгіррю і біля хреста расташувався хор—200 чоловік.

Наче згуки далекого могутнього органу почулись перші слова:

„Як умру, то поховайте“...

Як один чоловік—встала ціла заля... і серед глибокої тиші вислухала „Заповіт“.

Хвилина була захоплююча... ясно відчувалась близкість до того, хто привабив до себе всі серця, кому прийшли усі поклонитись...

В концертному виділі взяли участь: М. В. Лисенко, Л. Н. Балановська, А. В. Нежданова, Н. В. Южина-Ермоленко, Калиновская-Докторъ, Д. И. Рознатовський, М. І. Донець іФ. Б. Павловський.

М. К. Заньковецька, на великий жаль цілої Москва, яка так любе

Открылся спектакль пьесой „Назар Стодоля“. Пьеса прошла прекрасно и вызвала шумныя одобренія зрителей.

По окончаніи спектакля вновь поднялся занавѣсъ.

На высокомъ берегу могила Шевченка, вдали излучины Днѣпра... Все ярко освѣщено багрянымъ свѣтомъ восходящаго солнца Украйны. По склонамъ холма и у подножія креста размѣстились живописно 200 человѣкъ хора.

Какъ звуки далекаго могучаго органа, раздались первые слова:

„Як умру, то поховайте“...

Какъ одинъ человѣкъ, всталъ весь залъ... и въ глубокомъ проникновенномъ молчаніи прослушалъ „Заповіт“.

Распорядительскій значекъ на вечерѣ 5 марта.

Моментъ былъ захватывающій... осязательно чувствовалась близость къ Тому великому, кто приковалъ сейчасъ къ себѣ всѣ сердца, кому пришли всѣ поклониться...

Въ концертномъ отдѣленіи приняли участіе: Л. Н. Балановская, М. И. Донецъ, Калиновская-Докторъ, Н. В. Лисенко, А. В. Нежданова, Д. И. Рознатовскій и Н. С. Южина-Ермоленко.

М. К. Заньковецкая, къ великому горю всей Москвы, которая любитъ и цѣнитъ этотъ алмазъ украинской сцены, не могла пріѣхать по болѣзни.

Также совершенно неожиданно заболѣлъ и И. А. Алчевскій.

Концертъ блеснулъ лучшими силами. Гордость казенной сцены—Нежданова съ такимъ проникновеніемъ исполнила украинского „Соловья“ и нѣсколько другихъ романсовъ и народныхъ пѣсенъ, что находившіеся за кулисами Н. В. Лисенко и украинцы-артисты плакали отъ избытка чувствъ.

Прекрасно пѣли: Балановская, Калиновская-Докторъ, Южина и др. участники.

Затянулся концертъ до 2 час. ночи.

Сердце украинца въ этотъ вечеръ замирало. Каждый изъ насъ воочію видѣлъ, какими перлами блещетъ родная Украйна...

Если г.г-жи Нежданова, Балановская, Южина служатъ на русской сценѣ, то лишь въ силу особыхъ нашихъ условій, но онѣ наши и эта мысль окрыляла энергію. Хотѣлось вѣрить, что культура и національность такого богато одареннаго народа, даже придавленныя

і цінить сей алмаз української сцени, через хворобу не могла приїхати. Так само нежданo захворав і І. Ол. Алчевський.

В концерті, як уже згадано було, взяли участь кращі артистичні сили. Окраса Імператорської сцени—д-ка Нежданова так чутливо, чудесно проспівала українського „Соловья“ і декількн иньших романсів та народніх пісень, що М. В. Лисенко і українці-артисти, які в сей час були за кулісами, плакали од зворушення.

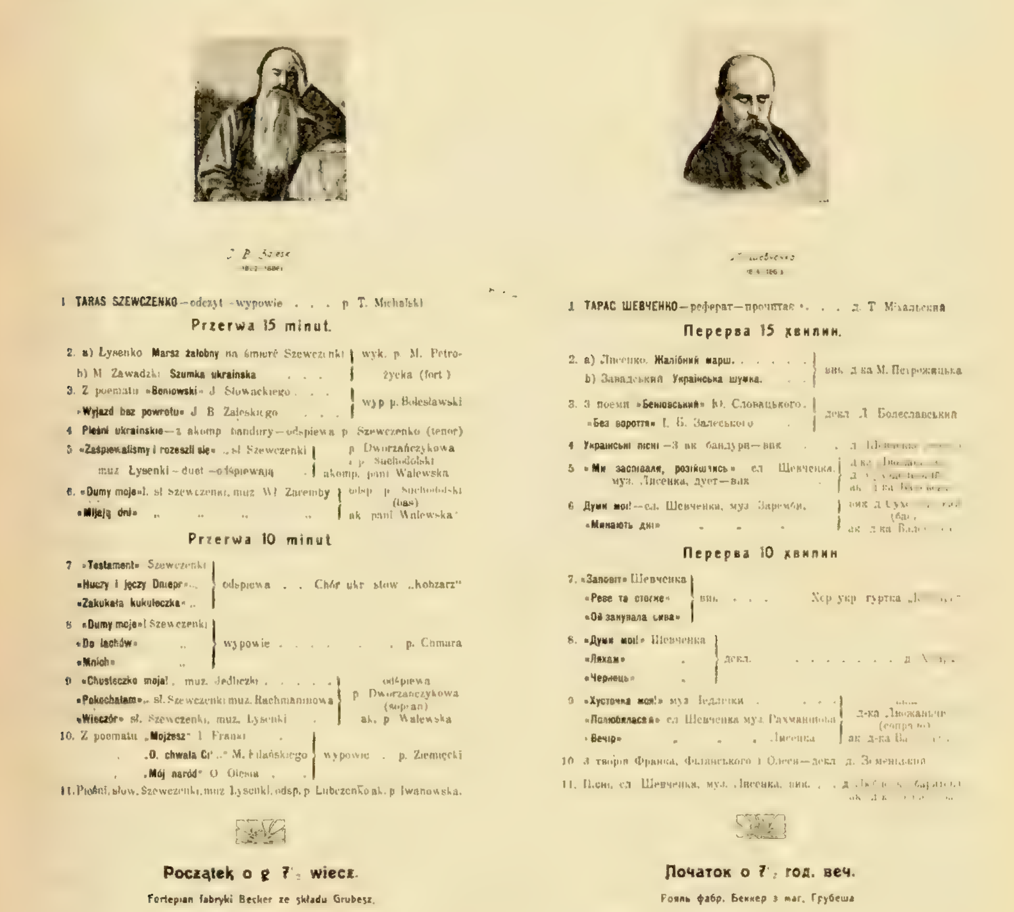

1 TARAS SZEWCZENKO—odczyt—wypowie . . . p. T. Michalski

Przerwa 15 minut.

2. a) Lysenko Marsz żałobny na śmierć Szewczenki | b) M. Zawadzki Szumka ukrainska . . . — wyk. p. M. Petrożycka (fort.)
3. Z poematu «Beniowski» J. Słowackiego . . . | «Wyjazd bez powrotu» J. B. Zaleskiego . . . — wyp. p. Bolesławski
4. Pieśni ukrainskie—z akomp. bandury—odśpiewa p. Szewczenko (tenor)
5. «Zaśpiewaliśmy i rozeszli się» . sł. Szewczenki muz. Łysenki—duet—odśpiewają . — p. Dworzańczykowa i p. Suchodolski akomp. pani Walewska
6. «Dumy moje»! sł. Szewczenki, muz. Wł. Zaremby | «Mijają dni» „ „ „ „ — odśp. p. Suchodolski (bas) ak. pani Walewska

Przerwa 10 minut

7. «Testament» Szewczenki | «Huczy i jęczy Dniepr» .. | «Zakukała kukułeczka» .. — odśpiewa . . Chór ukr. słow. „Kobzarz“
8. «Dumy moje»! Szewczenki | «Do lachów» .. | «Mnich» .. — wypowie . . . . . . p. Chmara
9. «Chusteczko moja!» muz. Jedliczki . . . . . | «Pokochałam» .. sł. Szewczenki muz. Rachmaninowa | «Wieczór» sł. Szewczenki, muz. Łysenki . — odśpiewa p. Dworzańczykowa (sopran) ak. p. Walewska
10. Z poematu „Mojżesz“ I. Franki . | „O. chwała Ci[illegible]..“ M. Filańskiego | „Mój naród“ O. Olesia . . — wypowie . p. Ziemięcki
11. Pieśni, słow. Szewczenki, muz. Łysenki, odsp. p. Lubczenko ak. p. Iwanowska.

Początek o g. 7½ wiecz.

Fortepian fabryki Becker ze składu Grubesz.

1 ТАРАС ШЕВЧЕНКО—реферат—прочитає . . . д. Т. Михальский

Перерва 15 хвилин.

2. a) Лисенко. Жалібний марш. . . . . . | b) Завадський. Українська шумка. . . — вик. д-ка М. Петрожицька
3. З поеми «Беньовський» Ю. Словацького. | «Без вороття» І. Б. Залеського . — декл. Д. Болеславський
4. Українські пісні—з ак. бандури—вик. . . д. [illegible]
5. «Ми заспівали, розійшлись» сл. Шевченка, муз. Лисенка, дует—вик. . — д-ка [illegible] д. [illegible] ак. д-ка [illegible]
6. Думи мої!—сл. Шевченка, муз. Заремби, | «Минають дні» . . . — вик. д. Сух[illegible] (бас) ак. д-ка Вал[illegible]

Перерва 10 хвилин

7. «Заповіт» Шевченка | «Реве та стогне» | «Ой закувала зозуля» — вик. . . . Хор укр. гуртка „[illegible]“
8. «Думи мої!» Шевченка | «Ляхам» . | «Чернець» . — декл. . . . . д. [illegible]
9. «Хусточка моя!» муз. Ієдлички . . . . | «Полюбилася я» сл. Шевченка муз. Рахманінова | «Вечір» . . . Лисенка — [illegible] д-ка Дворжанчик (сопрано) ак. д-ка Ва[illegible]
10. З творів Франка, Филянського і Олеся—декл. д. Земенцький
11. Пісні, сл. Шевченка, муз. Лисенка, вик. . . д. [illegible] ак. д-ка [illegible]

Початок о 7½ год. веч.

Рояль фабр. Беккер з маг. Грубеша

Программа вечера въ „Польскомъ Домѣ“ 25 марта 1911 г.

Гарно співали Балановська, Каліновская-Доктор, Южіна і ин. Закінчився концерт аж біля другої години у ночі.

Серце українця в цей вечір тремтіло од радощів. Кожний з нас на власні очі бачив, які перли має Україна.

Коли д-ка Нежданова, Балановська, Южіна—співають на російській сцені, то тільки через особливі обставини українського життя, але вони—наші і ся думка надавала бадьорости. Хотілось вірити, що культура і національність щедро наділеного народу—хоч і пригноб-

и загнанныя въ чужія формы, не пропадутъ, а сохранятъ самобытность для разцвѣта въ лучшіе дни.

Закончился вечеръ торжественно кантатой „Бьютъ пороги“ Н. В. Лисенко, исполненной въ присутствіи автора.

Спектактемъ и концертомъ 5 марта закончились Шевченковскія торжества.

Съ душой, полной, какъ чаша, разъѣхались участники торжествъ, чтобы сохранить надолго, можетъ быть на всю жизнь, глубокія переживанія, какія дали юбилейные дни.

Нельзя обойти молчаніемъ также нѣкоторые отзвуки великихъ Шевченковскихъ торжествъ, прозвучавшіе въ Москвѣ.

Нѣкоторыя организаціи, при ближайшемъ содѣйствіи Шевченковскаго Комитета, устроили у себя по окончаніи большихъ торжествъ, вечера, посвященные памяти Шевченка.

Очень мило и задушевно прошелъ вечеръ въ Польскомъ Домѣ. Былъ докладъ о значеніи Шевченка; пѣлъ украинскій хоръ, была декламація.

Мягкимъ настроеніемъ отличалась „вечірка“ въ „Украинской секціи“. Не смотря на плохое помѣщеніе и отсутствіе акомпаніатора пѣлъ И. А. Алчевскій; членъ секціи Байеръ прочелъ докладъ на тему: Шевченко, какъ пѣвецъ возрожденія; огласили красиво и сильно написанное письмо Г. Барвинокъ, посвященное юбилею Шевченка; трое бандуристовъ играли пѣсни на слова Шевченка.

И долго еще на протяженіи почти всего марта мѣсяца то тамъ, то здѣсь въ различныхъ московскихъ организаціяхъ, кружкахъ и клубахъ устраивались утренники и вечера, посвященные памяти Т. Шевченка. Все это были отблески только-что минувшихъ Великихъ Шевченковскихъ Святъ.

За время своей дѣятельности Шевченковскій Комитетъ пріобрѣлъ значительное имущество: ноты, декораціи, кое-какой реквизитъ; въ торжественныхъ засѣданіяхъ 26 февраля были принесены Комитету различными организаціями и отдѣльными лицами многочисленные папки, адреса, телеграммы, вѣнки.

Все это имущество, согласно постановленію Комитета, передано московскому украинскому кружку „Кобзарь“ съ тѣмъ, чтобы все переданное имущество, исключая декораціи, реквизита и нотъ, хранилось въ особыхъ витринахъ и шкафахъ.

Какъ же можно суммировать результаты протекшаго юбилея? Какія цѣнности вложилъ этотъ всенародный украинскій праздникъ въ нашу національную сокровищницу? Вопросы эти въ полной мѣрѣ разовьетъ и разрѣшитъ лишь историкъ, изучающій пути нашего національнаго возрожденія, намъ же современникамъ, лишеннымъ над-

лені і загнані в чужі форми—не загинуть, а збережуть самобутність для розцвту в кращі часи.

Закінчився концерт урочистою кантатою М. В. Лисенка: „Бьють пороги“, видспіваною в присутности автора.

Спектаклем і концертом 5 марта закінчились Шевченківські Свята.

З душою, в край переповненою, наче та чаша, розїхались учасники Шевченківських Свят, щоб надовго, може на ціле життя, заховати глибокі переживання ювілейних днів.

Не можна не згадати тут і деяких одгуків Великих Свят. Деякі організації, за ближчою участю Шевченківського комітета, влаштували у себе, після великих Свят, вечірки, присвячені памяти Шевченка.

Дуже мило та сердешно одбулась вечірка в „Польському Домі“. На вечірці читався реферат про значіння Шевченка; співав український хор, була декламація.

Так само гарно одсвяткували память Шевченка і в Українській секції „Общества Славянской Культуры“. Не дивлячись на те, що не було аккомпаніатора, а помешкання—невдале, співав І. О. Алчевський; член секції *д. Байер* відчитав доклад на тему: „*Шевченко, як поет відродження*“; оголосили гарно і сильно написаного листа Ганни Барвінок, присвяченого ювілею Шевченка; трое бандуристів співали пісні на слова Шевченка.

І довго ще на протязі майже цілого марта то тут, то там, в ріжних Московських організаціях, гуртках та клубах влаштовувались вечірки, присвячені памяти Шевченка. Всі вони були одгуками минулих Великих Шевченківських Свят.

Під час своеї діяльности Шевченківський комітет придбав значне майно: ноти, декорації, деякий реквізіт; на урочистих зборах 26 февраля комітету піднесено було численні папки, адреси, телеграми, вінки.

Все це майно, згідно з постановою комітета, передано Московському Гуртку „Кобзарь“ з такою умовою, щоб майно се, виключаючи декорацій, реквізіта та нот, зхоронялось в окремих вітрінах та шафах.

Які ж наслідки минулого івілею? Які цінности поклало се загальнонародне національне свято в нашу національну скарбницю? На ці питання належну відповідь дасть історик нашого національного відродження; нам же—сучасникам, позбавленним відповідної історичної перспективи, вияснити справжнє значіння ювілейних днів—дуже нелегко. Можно тілько, на мою думку, висловити декілька уваг з цього приводу. А уваги сі такі: останніми роками настала можливість відновити інтенсивну культурну працю на грунті національного відродження України. В праці сій освідомленність російського громадянства

лежащей исторической перспективы, опредѣлить истинное значеніе истекшихъ дней крайне трудно. Можно, я полагаю, лишь высказать нѣсколько мыслей по этому поводу.

А мысли эти таковы:

Послѣдніе года явилась возможность возобновить интенсивную культурную работу на почвѣ національнаго возрожденія Украйны. Въ этой работѣ освѣдомленность русскаго Об-ва въ украинскихъ вопросахъ имѣетъ значеніе исключительной важности, такъ какъ при сочувствіи широкихъ круговъ русскаго О-ва дѣло нашего національнаго возрожденія пойдетъ значительно успѣшнѣй.

Въ цѣляхъ такой информаціи и привлеченія на свою сторону русскаго О-ва и русской прессы—такія общественныя демонстраціи, какъ юбилей Шевченко, имѣютъ огромное значеніе.

Многія газеты, которыя со дня своего основанія не писали ни строчки про украинцевъ—вынуждены были писать и много писать и про Шевченка, и про его значеніе и вообще про украинцевъ... Москва, которая всегда такъ далека была отъ „Хохландіи", вдругъ переживаетъ неслыханную метаморфозу... Городское Общественное Управленіе возлагаетъ вѣнокъ къ подножію чуждаго ей поэта... Всѣ безъ исключенія газеты и журналы начинаютъ интересоваться малѣйшими деталями жизни и дѣятельности Тараса Шевченка... Лучшіе представители Москвы сходятся къ подножію его бюста, чтобы почтить память его. Все это такія явленія, которыя учитываются на общественныхъ вѣсахъ... Средній великороссійскій интеллигентъ съ недоумѣніемъ раскрываетъ глаза. Онъ, по глубокому убѣжденію котораго культурныя пріобрѣтенія Украйны относятся лишь къ области „спів, танців та горілки" — видитъ совершенно новое зрѣлище, знаменательное, трогательное, которое заставляетъ его глубоко призадуматься. Въ полѣ его наблюденія появляется новое созвѣздіе, имъ доселѣ невиданное, и онъ поневолѣ начинаетъ изучать его.

При той враждебности, которую иногда проявляютъ въ отношеніи къ украинскому движенію, нѣкоторые даже прогрессивные представители русскаго общества, указанное выше явленіе получаетъ значеніе особой важности.

Для насъ же украинцевъ Шевченковскіе Свята имѣютъ то значеніе, что онѣ укрѣпляютъ въ насъ вѣру въ свое дѣло, даютъ намъ сознаніе національной гордости и окрыляетъ насъ на дальнѣйшую работу въ томъ же направленіи.

Что касается отношенія московской прессы къ московскимъ торжествамъ, то отношеніе это было неизмѣнно благожелательное и полное вниманія. Выше говорилось уже о томъ, что ежедневная пресса еще задолго до 26-го февраля помѣщала замѣтки о ходѣ работъ Комитета и о предстоящихъ торжествахъ.

в українських питаннях має дуже велике, виключне, мовляв, значіння, бо при спочутті широких кругів російського громадянства справа нашого національного відродження піде куди успішніш.

В цілях такої інформації і привабления на свій бік російського громадянства і преси російської, громадянські демонстрації, подібні до святкуваннів памяти Шевченка, мають величезне значіння.

Чимало газет, що від початку свого заснования не писали а ні рядка про українців,—примушені були писати, і писати богато і про Шевченка, і про його значіння і взагалі про українців... Москва, що завжди була такою далекою од „Хохландії", нараз переживає нечувану метаморфозу. Городська Дума кладе вінок до підніжжя чужого їй поета... Всі газети і журнали, без винятку, починають цікавитись найдрібнішими деталями життя та діяльности Тараса Шевченка... Кращі представники Москви сходяться до погруддя, щоб вшанувати память поета.

Все це—явища такі, з якими не можна не рахуватись... Пересічний інтелігент—великоросіянин здивовано роскриває очі. Він, на погляд якого, всі культурні придбання України належать до співів, танців та горілки, бачить перед собою нове явище, важливе, зворушуюче, яке примушує його глибоко замислитись.

При тій ворожнечі, з якою ставляться до українського руху деякі, навіть поступові, представники російського громадянства, згадане явище набуває особливої ціни.

Щож до нас, українців, то Шевченкові Свята мають те значіння, що через них міцніше віра в нашу справу, вони дають нам свідомість нашої національної самоповаги і нові сили для дальшої праці в напрямку національного відродження.

Що торкається до московської преси, то відносини її до Московських Свят весь час були незмінно прихильні і уважливі; вище згадувалось про те, що щоденна преса за довго до 26-го февраля містила замітки про біжучу працю Комітета і про майбутні Свята.

26-го февраля всі, без винятку, щоденні видання умістили статті про Шевченка, ширші або менчі. Деякі видання присвятили Шевченкові половину числа а то й більше. Щотижневі видання умістили силу фотографій з малюнків як самого Шевченка, так і репродукцій з його картин та офортів.

Взагалі день 26-го февраля був днем Шевченка.

Для ділової Москви—се багато.

Наводити уривки або цітати з газет немає рації, бо здебільшого сі газетні статті мали компілятивний характер і нічого нового про Шевченка не давали. Як більш--менш орігінальну працю можна зазначити статію К. Чуковського, уміщену в IV—V книжках „Русской Мысли" за 1911 рік.

26-го февраля всѣ безъ исключенія ежедневныя изданія помѣстили о Шевченко статьи большаго или меньшаго размѣра. Нѣкоторыя изданія отдали Шевченкѣ полъ-номера и больше. Еженедѣльники помѣстили у себя массу снимковъ, нѣкоторые въ краскахъ, какъ съ фотографій Шевченко, такъ и съ его картинъ и офортовъ.

День 26-го февраля это былъ день о Шевченкѣ.

Для дѣловой Москвы – это много.

Приводить отрывки газетъ или выдержки изъ нихъ нѣтъ основаній, такъ какъ естественно, что въ большинствѣ это былъ трудъ компилятивный и ничего новаго о Шевченкѣ не далъ. Характерно лишь самое явленіе. Какъ нѣсколько оригинальную работу, можно отмѣтить статью Чуковскаго, помѣщенную въ IV—V кн. „Русской Мысли“ за 1911 годъ.

Въ виду проявленнаго исключительнаго вниманія московской прессы къ юбилейнымъ днямъ, Комитетомъ была оставлена мысль издавать свои летучіе листки.

Свята закончились...

Батько Тарасе, бѣдный когда-то крѣпакъ, посмотри, что сталось!..

Холодный Петербургъ, далекая Москва, Вся Россія — пришли поклониться твоему генію и, помня завѣтъ твой, поминаютъ тебя „не злым тихим словом“.

Ты слышишь, ты видишь, Тарасе?

А если слышишь и видишь, то не оставляй же насъ, дѣтей своихъ, и впредь въ тяжкой долѣ, а веди неуклонно по пути національнаго возрожденія все впередъ и впередъ...

Сергѣй Хвостовъ.

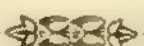

З огляду на те, що московська пресса виявила велику увагу до ювілейних днів — Комітет залишив свій намір видавати під час ціх днів „летючі“ листки.

Свята закінчились...

Батько Тарас—бідний колись кріпак—подивись, що сталось: далека Москва, вся Росія прийшли вклонитись твоему генію і, памятаючи заповіт твій, згадують тебе „не злим тихим словом“.

Чи ти чуеш, чи бачиш, Тарасе?

Як що чуеш і бачиш, то не залишай нас, дітей своїх, і на далі, в тяжкий долі, а веди нас все вперед і вперед по шляху національного відродження...

Сергій Хвостов.

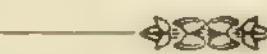

Шевченко
народный поэтъ.

ШЕВЧЕНКО НАРОДНЫЙ ПОЭТЪ

Справляя сегодня поминки по великомъ украинскомъ поэтѣ, трудно отогнать отъ себя скорбную мысль, что и послѣ смерти Шевченка судьба продолжаетъ его преслѣдовать. На чужой сторонѣ, какъ говоритъ самъ Шевченко, украинская муза обняла и приласкала его; многіе годы его жизни протекли въ ссылкѣ, и теперь вдали отъ Украйны чествуется его память. Какъ въ древности изгнанники уносили съ собой самое дорогое—прахъ умершихъ близкихъ, чтобы и на чужбинѣ не разставаться съ ними, такъ земляки Шевченка вынуждены искать мѣста, гдѣ свершать по немъ тризну.

Въ малорусскихъ думахъ бурная жизнь борцовъ за казацкую свободу и славу обыкновенно кончается смертью казака въ безбрежной степи, гдѣ нѣтъ близъ него друга, который бы отнесъ на родину его послѣднюю волю, который бы честно предалъ его землѣ. Вокругъ казака лишь орлы „сизокрилі" и волки „сіромахи". Еще печальнѣе была кончина великаго украинскаго поэта. Одиноко на высокомъ берегу Днѣпра стоитъ его могила, подобно тѣмъ могиламъ, воспѣтымъ имъ, въ которыхъ погребена казацкая вольность и надъ которыми „орел чорний сторожем літає".

Что жъ! быть можетъ, это не игра случая, быть можетъ, между судьбой великаго національнаго поэта и судьбой его родины существуетъ таинственная связь и доля того пѣвца, чье „Добреє слово в світі сирота", должна походить на долю той многострадальной Украйны, той „вдовы—сыротыны", которую онъ воспѣлъ въ своихъ пѣсняхъ.

I.

Оглядываясь на свое прошлое, подводя итоги всему пережитому въ годы дѣтства и отрочества, протекшихъ въ семьѣ крѣпостного крестьянина, въ семьѣ, гдѣ царили вѣчная нужда и голодъ, геніальный авторъ „Кобзаря" говоритъ въ письмѣ къ редактору „Народнаго чтенія": „Сколько лѣтъ потерянныхъ, сколько цвѣтовъ увядшихъ! И что я купилъ у судьбы своими усиліями—не погибнуть? Едва ли не одно страшное уразумѣніе своего прошедшаго"!

ШЕВЧЕНКО НАРОДНИЙ ПОЕТ.

Святкуючи сьогодні память великого поета вкраїньского, тяжко одігнати од себе оту думку сумну, що й опісля смерти Шевченка доля не перестае переслідувати його. На чужій країні, як свідчить сам Шевченко, українська муза обняла и приголубила його; довгі роки його життя минули на засланні, і тепер далеко од України шанують память його.

Як в старовину вигнанці забирали з собою найдоржче для них— прах померлих-близьких, щоб і в чужий країні не розлучатися з ними, так земляки Шевченка примушені шукати місця, щоб справити поминки по ньому. В українських думах бурхливе життя борців за козацьку волю та славу звичайно кінчаеться смертю козака в безмежному степу, де немае біля нього друга, який би приніс в рідну сторону його останню волю, який би чесно поховав його в сирій землі. Круг козака тільки орли „сизокрилці" та вовки „сіроманці". Ще сумнішою була смерть великого поета українського. Одиноко на високому березі Дніпра стоїть його могила, така схожа до тих могил, про які він співав, в яких похована воля козацька і над якими „орел чорний сторожем літае".

Щож, може це не гра пуста, може між долею великого поета національного і долею його рідного края істнуе таемничий звязок, і доля того співця, чие „добре слово в світі сирота", повинна походити на долю отієї многострадальної України, отієї „вдови-сиротини", про яку він співав в піснях своїх?

I.

Оглядаючись на свое минуле, реасумуючи все пережите ним за дитячих та юнацьких часів в родині селянина-кріпака, в родині, де панували вічні злидні та голод, геніальний автор „Кобзаря" говоре в листі до редактора „Народнаго Чтенія": „Сколько лѣтъ потерянныхъ, сколько цвѣтовъ увядшихъ? И что я купилъ у судьбы своими усиліями--не погибнуть? Едва ли не одно страшное уразумѣніе своего прошедшаго!"

Таке саме зрозуміння свого минулого ціною вікових страждannів своїх купив і рідний край поета. І се придбання не аби яке: бо

Такое же уразумѣніе своего прошлаго купила цѣной своихъ вѣковыхъ страданій и родина поэта. И это пріобрѣтеніе немаловажное. Ибо только тотъ народъ, который хоть разъ на протяженіи своей исторіи боролся за правду жизни, за право счастья и за свободу, который сознаетъ и помнитъ это, въ правѣ надѣяться на лучшее будущее.

Украинскій народъ всегда это инстинктивно чувствовалъ; въ самыя мрачныя эпохи своей исторической жизни онъ свято хранилъ преданія старины о вольности и славѣ казацкой. Но такія воспоминанія о великомъ прошломъ сами по себѣ не могутъ пробудить въ народѣ сознаніе его національной самобытности. Въ исторіи не мало примѣровъ, что увлеченіе прошлымъ служило средствомъ къ тому, чтобы уйти отъ дѣйствительности, забыть о ней, отказаться отъ борьбы.

Воспоминанія о былой вольности и славѣ только въ томъ случаѣ могутъ стать основой новой жизни, если явится такой человѣкъ, который подведетъ итоги всему этому прошлому, разъяснитъ его значеніе, укажетъ на то, что всѣ порывы, дерзанія, успѣхи и паденія, изъ коихъ состоитъ исторія народа, не пропали даромъ. Словомъ, нуженъ такой человѣкъ, который внушилъ бы своему народу вѣру въ его собственныя силы. Такимъ поэтомъ и былъ Шевченко.

II.

Въ XIX столѣтіи, столь богатомъ противорѣчіями, столкнулись двѣ силы, два начала, противоположныя и враждебныя другъ другу — имперіализмъ и стремленіе къ національной самобытности.

Имперіализмъ возникъ уже въ самомъ началѣ XIX-го столѣтія и выразился въ мечтѣ о міровой имперіи, въ мечтѣ, чуть, было, не осуществленной Наполеономъ. Позже имперіализмъ былъ возведенъ въ цѣлую государственную программу, которой цѣлый рядъ теоретиковъ—Гобино, Маріо Морассо, а у насъ славянофилы, попытались дать философское обоснованіе.

Существуютъ высшія расы,—говорили они,—которымъ самой судьбой предназначено вести человѣчество по пути къ прогрессу. Въ силу своего высшаго культурнаго призванія, эти расы въ правѣ подчинять себѣ менѣе крупныя политическія единицы, навязать имъ свой языкъ, свои обычаи, свои законы.

Съ другой стороны также съ самаго начала XIX-го столѣтія у многихъ народностей, вошедшихъ въ составъ крупныхъ политическихъ организмовъ, пробудилось національное самосознаніе и обнаружились стремленія къ самостоятельному культурному развитію. Чехи, провансальцы, венгры, балканскіе славяне, греки, галичане и украинцы стали стремиться одни къ политическому, другіе только къ культурному обособленію. Стремленія эти смутно ощущались всѣми слоями населенія той или другой изъ этихъ странъ, свято хранившихъ свои преданія, свои обычаи и свой языкъ. Но формулировали общій идеалъ

тільки той народ, що хоть один раз на протязі своеї історії боровся за правду життя, за право щастя та за волю, що свідомий сього і памятае про се, тільки такий народ мае право сподіватись на кращу будучність.

Український народ се інстінктовно відчував завжди; в найтемніші епохи свого історичного життя він свято беріг спогади старовини про вольність та славу козацьку. Але такі спогади про велике минуле самі по собі не можуть збудити свідомости його національної самобутности. В історії знаходимо не мало прикладів, коли захоплення минулим було засобом до того, щоб порвати з дійсністю, забути про неї, одмовитись од боротьби.

Спогади про колишню волю та славу тільки тоді стати можуть за основу для нового життя, коли з'явиться чоловік, що зреасумуе все оте минуле, вияснить його значіння і покаже, що всі оті пориви, дерзання, успіхи і підупади, з яких складається історія народного життя, не пропали без пуття. Одно слово, потрібен такий чоловік, який прищепив би своему народу віру в його власні сили. Таким поетом і був Шевченко.

II.

В XIX віці, такому богатому на супротилежности, прийшли до конфлікта два начала, дві сили, протилежні і ворожі одна другій— імперіалізм і змагання до національної самобутности.

Імперіалізм виник уже в початку XIX віка і виявився в мрії про світову імперію, въ мрії ледве не осягненій Наполеономъ. Пізніш імперіалізм піднесли до значіння цілого державного програму, якому цілий ряд теоретиків—Гобино, Маріо Морассо, а въ Росії — славянофіли, змагались надати філософське обгрунтування.

Істнують вищі раси — говорили вони—яким сама доля судила вести людскість до поступу. З огляду на свое вище культурне призначення сі раси мають право приневолювати менш значні політичні одиниці, навязувати їм свою мову, свої звичаї і свої закони.

З другого боку так само з початку таки XIX віка у богатьох народностів, що увійшли в склад більших політичних организмів, прокинулась національна самосвідомість і виявились змагання до самостійного культурного розвитку.

Чехи, провансальці, мадяре, балканські славяне, греки, галичане і українці стали змагатись—одні до політичної, инші тільки до культурної окремішности.. Змагання сі неясно відчувались всіма кругами населення тієї або иншої з ціх країн, що свято зберегли свої спогади, свої звичаї, свою мову. Але формулували спільний ідеал та брались до здійснення його спочатку тільки найбільш культурні представники кожної із сіх народностів. Протягом довгого часу по багатьох країнах рух сей мав чисто книжний та науковий характер. Цілий ряд вчених лінгвістів, историків, етнографів студіювали мову і історичну минувшість свого народу, доказували його права на само-

и брались осуществлять его первоначально только наиболѣе культурные представители каждой изъ этихъ народностей. Въ теченіе долгаго времени во многихъ мѣстахъ движеніе это носило чисто-книжный и научный характеръ. Цѣлый рядъ ученыхъ лингвистовъ, историковъ, этнографовъ изучали языкъ и историческое прошлое своего народа, доказывали его права на самостоятельное культурное развитіе. Великое романтическое движеніе породило интересъ къ народной поэзіи, народнымъ говорамъ, народнымъ легендамъ. Интеллигенція не только изучала языкъ простонародья, но стремилась обработать его, придать ему литературную форму. Такъ, въ южной Франціи великій поэтъ Мистраль попытался возвести свой родной провансальскій языкъ на степень языка литературнаго. Но всѣ эти попытки ученыхъ и литераторовъ пробудить въ своемъ народѣ сознаніе племенной самобытности оставались достояніемъ лишь ограниченнаго кружка образованныхъ лицъ и не захватывали народныя массы. Сознаніе своего права на самостоятельное развитіе народъ почерпаетъ не изъ книгъ, а изъ преданій, изъ пѣсенъ и думъ, легендъ и сказаній. „Пѣсни это запекшаяся кровь народа на развалинахъ его исторической жизни; камень съ краснорѣчивымъ рельефомъ и исторической надписью,—говоритъ Гоголь,—ничто передъ этой живой, говорящей и звучащей о прошедшемъ лѣтописи. Въ этомъ отношеніи пѣсни для Малороссіи—все: поэзія и исторія и отцовская могила“.

Только великій народный поэтъ, способный выразить въ своихъ пѣсняхъ коллективную народную душу, можетъ пробудить въ массахъ сознаніе ихъ права на самостоятельное развитіе. Шевченко понялъ это. „Украйнѣ нуженъ великій и народный поэтъ,—говоритъ онъ въ предисловіи, предназначавшемся для второго изданія „Кобзаря“,—такой поэтъ, какъ шотландецъ Бернсъ, который бы зналъ близко родной народъ и говорилъ бы на понятномъ ему языкѣ“.

Самое названіе „Кобзарь“, данное имъ сборнику своихъ пѣсенъ, весьма знаменательно: оно указываетъ на то, что Шевченко причисляетъ себя къ тѣмъ народнымъ сказателямъ, которые воспѣвали подвиги Морозенка, Сѣрка, Перебійноса, Нетяги и другихъ борцовъ за казацкую вольность.

III.

Что такое народный пѣвецъ? Понятіе это крайне растяжимо. Къ народнымъ пѣвцамъ причисляютъ представителей собирательнаго творчества, какъ Гомеръ, какъ безвѣстные пѣвцы былинъ, кантиленъ и думъ, и такихъ поэтовъ, которымъ не чуждъ индивидуализмъ, какъ, напр., провансальскіе трубадуры, авторъ „Слова о полку Игоревѣ“ или „Пѣсни о Роландѣ.“

Между этими представителями двухъ направленій народной поэзіи существуетъ много переходныхъ типовъ. Вотъ почему названіе „народный пѣвецъ“, такъ сбивчиво, такъ различно понимается, при-

стійний культурний розвиток. Великий романтичний рух створивъ інтерес до народної поезії, до народних говорів, до народних легенд. Інтелігенція не тільки студіювала мову простонародья, але й змагалась обробити її, надати їй літературну форму. Приміром, в південній Франції великий поет Містраль змагався піднести свою рідну провансальску мову на ступінь мови літературної. Та тільки всі такі спроби вчених і літераторів збудити серед свого народа свідомість національної самобутности залишались достояніем обмеженного гурта освічених людей і народніх мас не захоплювали. Свідомість права свого на самостійний розвиток народ черпав не з книг, а з історичних спогадів, з пісень та дум, з легенд та переказів. „Пѣсни — это запекшаяся кровь народа на развалинах его исторической жизни, каже Гоголь, камень съ краснорѣчивымъ рельефомъ и исторической надписью, — ничто передъ этой живой, говорящей и звучащей о прошедшем лѣтописью. В этомъ отношеніи пѣсни для Малороссіи—все: поэзія и исторія, и отцовская могила".

Тільки великий поет народній, здатний в піснях своїх виявити колективну душу народню, може збудити въ масах народніх свідомість права їх на самостійний розвиток.

Шевченко зрозумів се. „Україні потрібен великий народній поет, говоре він в передмові, що призначалась до другого видання „Кобзаря", такий поет, як шотландець Бернс, який би близько знав рідний йому народ і говорив на зрозумілій для нього мові".

Сама назва „Кобзарь", що її він дав збірнику своїх пісень, дуже характерна: вона свідчить про те, що Шевченко зачисляє себе до тих народніх співців, що виспівували вчинки Морозенка, Сірка, Перебийніса, Нетяги і иньших борців за волю козачу.

III.

Що таке народний співець? Поняття се дуже гнучке. До народніх співців зачисляють представників збіраної творчости, як от Гомера, як беззвістних співців билін, кантілен і дум, а разом і таких поетів, що їм не чужим є і індівідуалізм, як от, приміром, провансальських трубадурів, автора „Слова о полку Игоревѣ" або „Пісні про Роланда".

Між оцими представниками двох напрямків народної поезії є ще багато переходних типів. Ось через що назва „народний співець" так непевно, так ріжноманітно розуміється, при чому де хто з новіших критиків навіть цілком одкидають поділ співців на „колективних" і індівідуальних, запевняючи, що кожен співець є співець індівідуальний. З таким поглядом ми погодитись ніяк не можемо.

Поміж індівідуальним співцем і представником колективної творчости народної є ріжниця не тільки що до оцінки, яку він дає тим подіям, котрі виспівує, але й що до засобів художньої творчости. У представників колективної творчости кількість сюжетів незвичайно

чемъ нѣкоторые изъ новѣйшихъ критиковъ даже отрицаютъ совершенно дѣленіе пѣвцовъ на „коллективныхъ“ и личныхъ, утверждая, что всякій пѣвецъ есть пѣвецъ личный. Съ этимъ мы совершенно не согласны.

Между личнымъ пѣвцомъ и представителемъ коллективнаго народнаго творчества существуетъ различіе не только въ той оцѣнкѣ, которую онъ даетъ изображаемымъ событіямъ, но и въ пріемахъ художественнаго творчества. У представителей коллективнаго творчества число сюжетовъ чрезвычайно ограничено и разработаны эти сюжеты у всѣхъ пѣвцовъ даннаго періода по общимъ пріемамъ. Въ нашихъ былинахъ, какъ въ древнемъ и въ ново-греческомъ эпосѣ, богатыри всегда пируютъ, снаряжаются въ бой, сражаются и похваляются по готовому клише: имъ даются всегда одни и тѣ же прозвища, эпитеты и т. п. Эта общность пріемовъ есть то, что покойный акад. Александръ Веселовскій называлъ народно-поэтической школой. Малорусскія думы, какъ это прекрасно выяснилъ знатокъ украинской литературы г. Житецкій, гораздо болѣе свободны отъ общихъ пріемовъ поэтическаго творчества, чѣмъ наши былины. Въ думѣ объ Ивасѣ Коновченко, напр., чувствуется рука художника, который сконденсировалъ драматическій интересъ, сдѣлалъ выборъ среди ходячихъ образовъ и эпитетовъ.

Творчество Шевченка является въ одно и то же время и самымъ усовершенствованнымъ видомъ народнаго коллективнаго творчества и самымъ яркимъ проявленіемъ художественнаго индивидуализма. Шевченко народный поэтъ потому, что въ его поэзіи народная душа, міровоззрѣніе, вѣрованья, чаянія, надежды и горести нашли себѣ наиболѣе яркое, наиболѣе полное выраженіе. Его поэзія — синтезъ эпическаго и лирическаго народнаго творчества Украйны. Лирическія мѣста его поэмъ настолько близки народной душѣ, что многіе изъ отрывковъ „Причынной“ и „Катерины“ стали простонародными пѣснями.

Но отъ чисто народныхъ пѣвцовъ Шевченко отличается, во-первыхъ, свободнымъ индивидуальнымъ отношеніемъ къ той художественной формѣ, въ которую онъ облекаетъ свои произведенія: вспомнимъ хотя бы чередованіе различныхъ размѣровъ въ той же „Причынной“— „Реве та стогне Днiпр широкій“ и затѣмъ „В таку добу пiд горою бiля того гаю“ и въ „Гайдамакахъ“, гдѣ эпическое повѣствованіе смѣняется плясовой и свадебной пѣснями и т. п. Образы Шевченка не застыли въ разъ навсегда установленныхъ мертвыхъ формулахъ, они создаются его настроеніемъ. Кромѣ того, Шевченко отличается отъ чисто-народныхъ пѣвцовъ еще и своимъ отношеніемъ къ описываемымъ событіямъ. Авторъ думъ, сказатель былинъ, пѣвецъ старо-французскихъ кантиленъ обыкновенно повѣствуютъ о томъ или другомъ событіи эпически-спокойно. Если, подчасъ, онъ даетъ имъ оцѣнку, то дѣлаетъ это въ немногихъ словахъ, ограничивается похвалой или упрекомъ тому или другому герою поэмы. Совсѣмъ не

ШЕВЧЕНКО Т. Г. Общій видъ Александровскаго форта. *Принадл. И. А. Никольскому.*

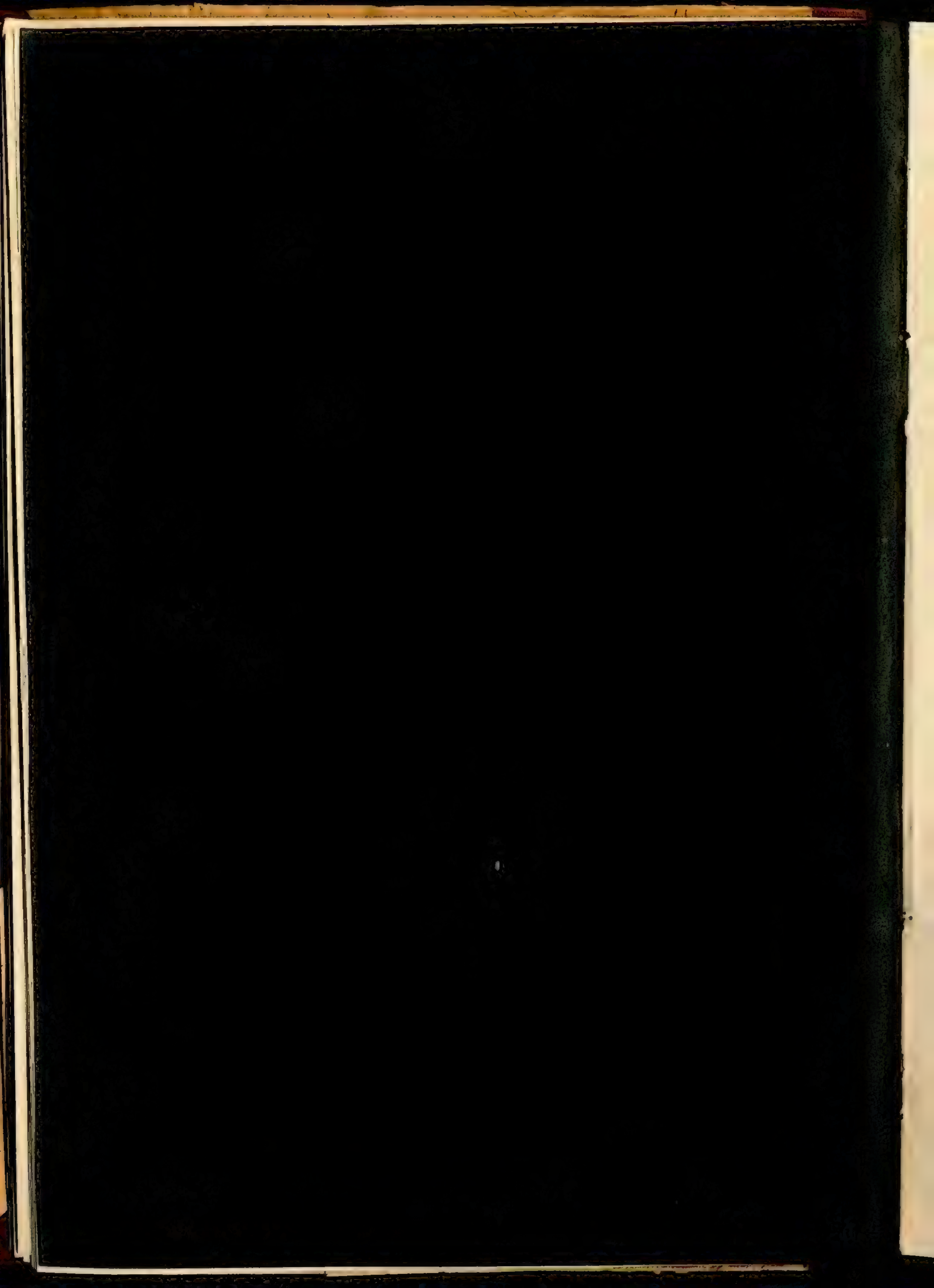

обмежена і розроблені сі сюжети у всіх співців данного періоду по спільним, однаковим для всіх їх засобам. В наших билінах, так само як і в старому або ново-грецькому епосі, „богатыри“ завжди бенкетують, до бою збіраються, воюють і похваляються по виготовленому кліше: їх завсігди називають одними і тими самими призвіщами, епітетами і т. п. Оця спільність зособів є тим, що небіжчик академік Олекс. Веселовський назвав народно-поетичною школою. Українські думи, як се гарно вияснив знавець української літератури П. Житецький, куди більше вільні од спільних засобів поетичної творчости, як наші биліни. В думі про Івася Коновченка, напр., відчувається рука майстра, що сконденсірував драматичний інтерес, зробив вибір серед утертих образів та епітетів.

Творчість Шевченка є в один і той час і найбільш удосконаленим зразком народньої творчости колективної і найбільш яскравим виявленням художнього індівідуалізма. Шевченко—народний поет через те, що в його поезії народня душа, світогляд, вірування, сподівання, надії і горювання знайшли в собі найбільш яскравий, найбільш повний вираз. Його поезія—сінтез епічної і ліричної народної творчости України. Ліричні уступи його поем такі близькі до народної душі, що чимало з уривків „Причинни“ та „Катерини“ стали народніми піснями.

Але од чисто народніх співців Шевченка одрізняє перш усього вільне індівідуальне відношіння до тої художньої форми, яку він надає своїм творам: пригадаймо хочаб чередування ріжних розмірів в згаданій уже нами „Причинній“, в „Реве та стогне Дніпр широкий“, а потім в „В таку добу під горою біля того гаю“ і в „Гайдамаках“, де епічному оповіданню приходе на зміну пісня до танців, весільні пісні и т. п. Образи Шевченка не застигли в раз на завжди встановлених мертвих формулах; ні, він створює їх своїм настроем. Крім того Шевченко одріжняється од чисто-народніх співців ще й своїм відношінням до тих подій, про які оповідає. Автор дум, переказчик билін, співець старих французських кантілен звичайно оповідають про ту чи иньшу подію епічно-спокійно. Коли часом він подає їм і оцінку свою, то висловлює її декількома словами, обмежується на похвальбу або дорікання тому чи иншому герою поеми. Зовсім не те бачимо ми у Шевченка. Він докладне умотивовання подає тим подіям, про які оповідає, докладно викладає їх причини. Повстання Гайдамаків для нього не випадкова подія, а стихійний рух народниії, створений соціальними та економічними причинами. Вся перша половина поеми присвячена оповіданню—в поетичній формі—страшної руїни України її гнобителями. Се-начеб пояснення та оправдання отієї крівової бійні, про яку йде річ в другій частині „Гайдамаків“.

Шевченко ставиться свідомо не тільки до минулого свого краю, але й до його сучасного. Його поезія має не тільки величезне літературне значіння, але й громадське, бо вона є і звено, що звязує поміж собою інтелігенцію і народ.

то видимъ мы у Шевченка. Онъ даетъ подробную мотивировку тѣхъ событій, которыя описываетъ, подробно излагаетъ ихъ причины. Возстаніе Гайдамаковъ для него не случайное явленіе, а стихійное народное движеніе, порожденное соціальными и экономическими причинами. Вся первая половина поэмы содержитъ изложеніе въ поэтической формѣ страшнаго разоренія Украйны ея угнетателями.

Это какъ бы объясненіе и оправданіе той кровавой бойни, которая описана во второй части „Гайдамаковъ“. Шевченко относится сознательно не только къ прошлому, но и къ настоящему своей родины. Его поэзія имѣетъ не только огромное литературное, но и общественное значеніе, такъ какъ является связующимъ звеномъ между интеллигенціей и народомъ.

Продолжая дѣло кобзарей, безвѣстныхъ пѣвцовъ малорусскихъ думъ, Шевченко огненными буквами начерталъ лѣтопись дерзаній и преодолѣваній украинскаго народа, лѣтопись его страданій, его вѣковой, кровавой, героической борьбы. Онъ возвелъ малорусскій языкъ на степень языка литературнаго, который понятенъ каждому простолюдину и вмѣстѣ съ тѣмъ пригоденъ для передачи самыхъ разнообразныхъ оттѣнковъ мысли и чувства. Онъ не удовольствовался тѣмъ, что напомнилъ родному народу о его прошломъ, онъ освѣтилъ это прошлое гуманнымъ идеаломъ. Описывая сцены жестокой бойни, онъ постоянно высказываетъ радость, что прошло это ужасное время и что украинскій народъ, проявившій такую мощь въ борьбѣ за свои права, можетъ направить эту мощь на служеніе культурнымъ задачамъ. Онъ указалъ тотъ высокій идеалъ, которому долженъ служить украинскій народъ. Резюмировать этотъ идеалъ можно слѣдующими словами:

Безъ малодушной укоризны
Пройти мытарства трудной жизни,
Измѣрить пропасти страстей,
Познать на дѣлѣ жизнь людей,
Прочесть всѣ темныя страницы,
Всѣ беззаконныя дѣла,
И сохранить полетъ орла
И сердце кроткой голубицы
Се человѣкъ...

Да, се человѣкъ! И гдѣ бы ни пришлось чествовать такого человѣка, на родной ли Украйнѣ, или на чужбинѣ, память о немъ будетъ жить въ сердцахъ украинцевъ, пока сердца эти будутъ биться гнѣвомъ и отчаяніемъ, вѣрой и любовью.

Гр. Ф. Де-ла-Бартъ.

Провадючи діло кобзарів, незнанних на ймення співців дум українських, Шевченко огнистими літерами записав літопись дерзаннів і перемог українського народа, літопись його страдданнів, його вікової крівавої боротьби героїчної. Він підняв українську мову на ступінь мови літературної, зрозумілої і кожному простому чоловіку, але разом з тим і здатної до вислову найріжніших одтінків думки і чуття. Він не задовольнився тим, що нагадав рідному народу про його минуле, він освітив се минуле гуманним ідеалом. Малюючи сцени крівавої бійні, він завсігди радість висловлює, що минули сі часи страшні і що український народ, виявивши таку велику силу в боротьбі за свої права, може направити сю силу на послугу культурним завданням. Він показує той високий ідеал, якому повинен служити український народ. Висловити сей ідеал можно такими словами:

Безъ малодушной укоризны
Пройти мытарства трудной жизни,
Измѣрить пропасти страстей,
Познать на дѣлѣ жизнь людей,
Прочесть всѣ темныя страницы,
Всѣ беззаконныя дѣла,
И сохранить полетъ орла
И сердце кроткой голубицы
Се—человѣкъ...

Так, се—чоловік! І деб не довелось шанувать такого чоловіка, чи на рідній Україні, чи на чужині, память про нього жити буде въ серцях українців, поки серця ці битись будуть гнівом і розпачем, вірою і любовію.

Гр. Ф. Де-ла-Бартъ.

Копають могилу Тарасу (фотографія).

Шевченко среди поэтовъ славянства.

ШЕВЧЕНКО СРЕДИ ПОЭТОВЪ СЛАВЯНСТВА.

На этомъ торжествѣ на мою долю выпало опредѣленіе мѣста Шевченка въ ряду славянскихъ поэтовъ. Задача эта такъ же трудна, какъ если бы предложили рѣшить вопросъ о положеніи малорусскаго племени между племенами славянскими въ культурномъ отношеніи. Это сравненіе навязывается тѣмъ настоятельнѣе, что Шевченко лучше, чѣмъ кто либо, изобразилъ въ своихъ произведеніяхъ украинцевъ, украинскій духъ, мысли, чувства и чаянія своего народа. Сама судьба его имѣетъ значительную аналогію съ судьбой его народа и, такъ какъ Шевченко въ своей внѣшней и внутренней жизни какъ бы слился съ произведшей его средою, то, быть можетъ, нѣкоторое, хотя бы и поверхностное разсмотрѣніе вопроса о томъ, что такое этотъ народъ, подвинуло бы насъ и въ рѣшеніи того вопроса, который составляетъ предметъ моего надлежащаго доклада.—Малорусскій народъ прежде всего есть, несомнѣнно, русскій народъ, именно, народъ южно-русскій, имѣющій очень много сходства съ нами, великоруссами, по языку, по нравамъ, взглядамъ и пр., но, тѣмъ не менѣе, въ значительной мѣрѣ, отличающійся отъ насъ. Причины тому историческія и отчасти, конечно, природныя, т.-е. топографическія, климатическія и этнографическія. Несомнѣнно, что общую черту, какъ великоруссовъ, такъ и малороссовъ составляетъ значительный идеализмъ, который не проявляется въ нашемъ народѣ только при самыхъ невозможныхъ условіяхъ,—когда человѣкъ не можетъ думать ни о чемъ иномъ, какъ о поддержаніи своего существованія. Какъ только русскій, хотя бы самый необразованный, нѣсколько возвысился надъ этими ежедневными прозаическими трудами, такъ сейчасъ же у него начинается посильное исканіе идеала. Это выражается какъ въ народной поэзіи и великорусской и малорусской, такъ, между прочимъ, очень сильно и въ религіи. Какъ извѣстно, и великоруссы, и малороссы одинаково религіозны, но въ этомъ отношеніи замѣтна также и разница. Это объясняется прежде всего разницей въ природѣ и затѣмъ—разницей вошедшихъ въ оба эти племени инородныхъ элементовъ. Если у насъ, великоруссовъ, замѣчается по преимуществу примѣсь финская, то у малороссовъ преобладаетъ примѣсь турецко-татарская. Но главное дѣло здѣсь, именно, въ природѣ. Наша сѣверная

ШЕВЧЕНКО СЕРЕД ПОЕТІВ СЛАВЯНСТВА.

На сьому святкуванні на мою долю випало виясненнє місця Шевченка в ряді славянських поетів. Завданнє се такеж трудне, як колиб пропонували вияснити питаннє про становище українського племени по-між племенами славянськими в культурному відношенні. Це порівняннє навязується тим більш нагло, що Шевченко краще, ніж хто инший, змалював в своїх творах українців, український дух, думки, почуття і сподівання свого народу. Сама доля його має значну аналогію з долею його народу і, через те, що Шевченко в свойому зовнішному і внутрішному житті неначе злився з витворившим його осередком, то, бути може, де-яке, хоч би і поверхового разгляду питання об тому, що таке цей народ, посунуло б нас і до виясненння того питання, що складає предмет мого належитого докладу. Український народ перш за все є, безумовно, руський народ, а са́ме, народ південно руський, що має дуже богато похожого на наш, великоруський, по мові, по норовам, поглядам і т. п., але не дивлячись на те, в значній мірі одріжняється від нас. Причины тому историчні і частково, безумовно, природні, то-б-то, топографичні, климатичні і етнографичні. Безперечно, що спільну рису як великоросів, так і українців складає значний ідеализм, що не виявляється в нашому народі тільки при найбільш неможливих умовинах, — коли чоловік не може думати ні про що инше, як про підтриманнє свого істнування. Як тільки руський, хоч би і найтемніїший, де-кільки піднявся по над цими щоденними прозаїчними працями, то зараз же у його починається посильне шуканнє ідеалу. Це виявляється як в народній поезії, і великоруській, і украинській, так, між иншим, дуже сильно і в религії. Як відомо, великороси і україньці однаково побожні, але в цьому відношенні помітно також і ріжницю.

Це з'ясовується насамперед ріжницею в природі і потім ріжницею чужородних первістків, що увійшли до обох ціх племен. Коли у нас, великоросів, позначається, переважно, примішка финська, то в українців переважає примішка турецько-татарська. Але головне діло тут, са̀ме, в природі. Наша північна природа замикає чоловіка мимоволі більш менш в середину себе і проводить до такого ідеализму, котрий можна назвати ідеализмом чистим, а саме, ідеализмом, що признає

природа замыкаетъ человѣка поневолѣ болѣе или менѣе внутрь себя и ведетъ къ такому идеализму, который можно назвать идеализмомъ чистымъ, т.-е. идеализмомъ, сознающимъ, что идеалъ есть нѣчто не отъ міра сего, а потому искать его на землѣ нечего; и вотъ являются различные религіозные домыслы, множество разныхъ толковъ, сектъ и т. д. многочисленныхъ именно у насъ на сѣверѣ. На югѣ этого нѣтъ. Южная природа такъ привлекательна сама по себѣ, что человѣкъ не можетъ ни обращать на нее вниманія, не можетъ ни находиться подъ обаяніемъ ея красоты. При такой природѣ, влекущей къ себѣ, совершенно естественно, что этотъ идеализмъ нѣсколько видоизмѣняется. Онъ выходитъ изъ области человѣческой души, и являются попытки исканій идеала внѣ человѣка, именно, въ этой природѣ. Такимъ образомъ, идеализмъ чистый видоизмѣняется въ близкій, родственный ему романтизмъ. И вотъ какъ разъ, именно, романтизмъ и представляетъ собою одну изъ наиболѣе характерныхъ чертъ, отличающую малороссовъ отъ великоруссовъ. Романтизмъ, иногда теряя подъ собою первоначальную почву, выражается только въ томъ настроеніи, которымъ сопровождаются романтическія исканія и особенно сознаніе близости идеала, все равно, вѣрное или ошибочное. Это настроеніе выражается въ особенной чувствительности ко всему окружающему, въ извѣстнаго рода мечтательности, иногда, въ наклонности къ слезамъ, такъ какъ это настроеніе отчасти захватываетъ и нервы. Это то, что называется чувствительностью или сантиментальностью, черта, которой великоруссъ лишенъ совершенно. Сантиментальность ему прямо смѣшна. Великоруссъ, будучи весьма насмѣшливъ, всегда готовъ поднять на смѣхъ, хотя бы, напр., нѣмца, который вздыхаетъ, глядя на луну. Что касается малороссовъ, то у нихъ нѣкоторая доля сантиментальности, несомнѣнно, есть. Въ нашей народной поэзіи едва ли можно найти гдѣ-нибудь хоть какую-нибудь сантиментальную черту. Къ намъ сантиментализмъ былъ занесенъ въ концѣ 18 и началѣ 19 вѣка искусственно изъ Германіи, отчасти изъ Англіи, но это и было только модное направленіе, выразившееся такими литературными произведеніями, какъ повѣсть Карамзина „Бѣдная Лиза“, которую намъ теперь читать скучно и, пожалуй, отчасти смѣшно, и стихотвореніями Дмитріева и другихъ его послѣдователей, стихотвореніями, которыя были въ прежнія времена отчасти положены на музыку и распѣвались нашими бабушками и прабабушками, въ родѣ „Стонетъ сизый голубочекъ, стонетъ онъ и день, и ночь“ и т. п. У насъ это направленіе и проникло только въ верхніе слои общества, не отразившись въ народѣ нисколько. Но въ пѣсняхъ малорусскихъ на ряду съ чертами романтическими можно усмотрѣть и признаки нѣкоторой сантиментальности, впрочемъ, болѣе рѣдкіе и болѣе слабые, чѣмъ въ поэзіи у нѣмца, англичанина или шотландца, лирика котораго, даже народная, часто поражаетъ своей мечтательной чувствительностью. Какъ ни умѣренно эта черта проявляется у малоросса, она, несомнѣнно, ему свойственна. Малороссъ, напр., очень лю-

ідеал за щось не од мира сього, а тому і щукати ідеалу на землі нема рації; і от появляються всякі побожні міркування, безліч різних помовок, сект і т. п. численних власне у нас напівночи. На півдні сього нема.

Південна природа настільки приваблива сама по собі, що чоловік не може не звертати на неї уваги, не може не находитись під чарами її краси. При такій природі, що манить до себе, зовсім звичайно, що сей ідеализм де-кільки одміняється. Він виходить із за-межи людської душі, і з'являються спроби шукань ідеалу по-за людиною власне, в сій природі. Таким чином, ідеализм чистий одміняється в дуже близький, споріднений йому, романтизм. І от як раз, саме, романтизм і уявляє із себе одну з найбільш одмітних рис, що одрізняє українців од великоросів. Романтизм інколи, гублячи під собою початковий грунт, переводиться тільки в той настрій, за котрим йдуть романтичні шукання і особливо визнання близкости ідеалу, все одно, вірне чи помилкове. Сей настрій виказується в особливій чулости до всього оточаючого, у відповідному напрямку мрійности, иноді, в нахилі до сліз, тому, що сей настрій частково захоплює й нерви. Се те, що узивається чулістю або сантиментальністю,—риса, котрої великорос не має зовсім. Сантиментальность йому просто смішна. Великорос, що являється дуже насмішкуватим, повсякчас може підняти на сміх хоч би, наприклад, німця, що зітхає, дивлячись на місяць. Що торкається українців, то у них де-котра частина сантиментальности, безперечно, є. В нашій народній поезії навряд можна зустрінуть де-небудь хочь яку-небудь сантиментальну рису. До нас сантименталізм було принесено вкінці 18 і початку 19 віку штучно з Німетчини, частково з Англії, але це і був тільки модний напрямок, що виявився такими літературними творами, як повість Карамзіна, „Бѣдная Лиза“, котру нам теперь читати нудно, і, навіть, почасти смішно, і віршами Дмітрієва і инших його наслідувачів,—віршами, що були в минулі часи частково покладені на музику і висьпівувались бабусями і прабабусями, на зразок: „Стонетъ сизый голубочекъ, стонетъ онъ и день, и ночь“ і т. п. У нас цей напрямок пройшов тільки у верхні кола суспільства, не одбившись у народі зовсім. Але в піснях українських поруч з рисами романтичними можна добачити і ознаки де-якої сантиментальности, проте більш незвичайні, і більш непевні, ніж в поезії німця, англичанина або шотландця, котрого лірика, навіть народня, почасти вражає своєю мрійною чулістю. Як не помірно ця риса визначається в українця, вона безперечно йому властива. Українець, наприклад, дуже любить місяць, і любить його не в разі якой-небудь речи для миркування, а саме, як щось таке, що викликає у ньому тендітний, жалібний настрій. Мы чуєм в українських піснях про те, як „дівчина полюбила козаченька прі місяці стоя“ і т. п. Отож бачимо вже значну ріжницю поміж північною і південною людністю Росії.

Можна знайти і другу одміну, досить істотну. Наприклад, сувора природа півночи в ряди-годи дозволює людині вийти одному на боротьбу

бить луну, и любить ее не въ качествѣ какого-нибудь предмета для размышленія, а именно, какъ нѣчто такое, что вызываетъ въ немъ нѣжное, трогательное настроеніе. Мы слышимъ въ малороссійскихъ пѣсняхъ о томъ, „як дівчина полюбила козаченька при місяці стоя" и т. п. Вотъ, стало быть, уже значительная разница между сѣвернымъ и южнымъ населеніемъ Россіи. Можно найти и другое различіе, довольно существенное. Напр., суровая природа сѣвера рѣдко позволяла человѣку выйти одному на борьбу съ нею. Борьба съ этой природой удавалась обыкновенно собранію людей, извѣстнаго рода союзу, тогда какъ привольная жизнь южной степи и ея обильная природа совсѣмъ не требовала такого соединенія людей; и вотъ на сѣверѣ выработался гораздо болѣе типъ человѣка, привыкшаго дѣйствовать не въ одиночку, а вмѣстѣ съ другими людьми. Такія общія организаціи для извѣстныхъ цѣлей на сѣверѣ удаются лучше, нежели на югѣ. Южный человѣкъ, малороссъ, по большей части, индивидуалистъ, иногда даже крайній. Несомнѣнно, что стремленіе къ дѣйствію толпою, ко взаимному подлаживанію и къ подчиненію какой-либо личности должно было отразиться на развитіи индивидуальности. Личность, индивидуальность развита на сѣверѣ слабѣе, нежели на югѣ. Нетрудно найти и другія различія между сѣверными и южными русскими, напр., въ качествѣ общей тѣмъ и другимъ насмѣшливости; но это завело бы насъ далеко. Всѣ эти отличительныя черты малороссовъ, вмѣстѣ взятыя, могутъ быть использованы для характеристики Шевченка, именно потому, что онъ служитъ какъ бы глашатаемъ внутренняго міра своего народа. Шевченка довольно трудно сравнить съ другими поэтами, потому что онъ представляетъ собою соединеніе, съ одной стороны, сравнительно скуднаго образованія и недостаточнаго развитія умственнаго, а съ другой стороны, несомнѣнной геніальности. Что касается образованія Шевченка, то, сколько ни находимъ мы слѣдовъ нѣкоторой начитанности въ его сочиненіяхъ, во всякомъ случаѣ, надо сказать, что оно было очень недостаточно; недостаточно, если мы хотя бы сравнимъ его познанія и степень развитія съ тѣмъ, что онъ хотѣлъ сказать въ своихъ сочиненіяхъ, и съ самыми предметами нѣкоторыхъ изъ его сочиненій. Извѣстно, что Шевченко происходилъ изъ крѣпостныхъ крестьянъ. Онъ очень рано остался сиротой и попалъ въ ученье къ дьячку-пьяницѣ. Онъ получалъ отъ учителя побои и въ видѣ платы за свое ученье носилъ въ школу дрова. Натерпѣлся онъ тамъ много горя, но, какъ бы то ни было, выучился россійской грамотѣ и также славянской настолько, что умѣлъ читать и писать. Вслѣдъ за тѣмъ трудно ему было усвоить себѣ сколько-нибудь значительныя свѣдѣнія. Онъ попалъ въ казачки къ своему помѣщику Энгельгардту, человѣку, который, конечно, не заботился особенно о его духовномъ развитіи, но, впрочемъ, замѣтивъ у Шевченка весьма значительный талантъ къ живописи, онъ принялъ въ своихъ выгодахъ нѣкоторыя мѣры къ тому, чтобы его обучить этому искусству. И вотъ Шевченко попалъ въ Варшаву, откуда, по

з нею. Боротьба з сією природою вдавалась звичайно гурту людей, відомого напрямку спільці, тоді як привільне життє південного степу його достатна природа зовсім не потрібувала такого гуртовання людей; і от на північи богато краще тії людини, що звикла діяти не на одинці, а вкупі з иншими людьми. Подібні загальні організації для відомої мети на північи вдаються краще, ніж на півдні. Південна людина, українець, в більшости, індівідуаліст, иноді навіть надзвичайний.

Запевне, що прямування до дії громадою, до взаємного підлажування і до підлеглости якому небудь начальнику мусило одбитись на розвитку індівідуальности. Особистість, індівідуальність розвинена на півночі куди менше ніж на півдні. Не трудно знайти і инші неоднаковості між північними і південними руськими, наприклад, в разі спільної обом насьмішкуватости; але це одсунуло б нас далеко. Всі ці видатні риси українців, вкупі взяті, можуть бути використувані для характеристики Шевченка саме через те, що він являється неначе вістником внутрішнього життя свого народу.

Шевченка досить трудно порівняти з иншими поетами, через те що він уявляє собою обеднаннє, з одного боку, рівняючи убогої освіти і недостатність розвитку розумового, а з другого боку, безумовної геніяльности. Що торкається Шевченкової освіти, то скільки ми не будемо шукати слідів де-котрої начитаности в його творах, в усякому разі, треба зазначити, що вона була вельми невеликою, коли ми порівняли б хоч би його знання і ступінь розвитку з тим, що він бажав сказати в своїх творах, і з самими предметами де-котрих із його творів. Відомо, що Шевченко походив із крепаків. Він дуже рано залишився сиротою і попав вчитись до дяка пяниці. Він одержував од навчителя побої і замісць плати за своє навчаннє носив до школи дрова. Натерпівся він там багато лиха, але як бы то не було, виучився російській грамоті і також славянській так, що вмів читати й писати. Слідом за тим трудно йому було переняти скільки-небудь значні відомості. Він попав у козачки до свого пана Енгельгардта,—лодини, що, певна річ, не турбувався надто про його духовний розвиток, але однак, спостерігши в Шевченка дуже значний талан до малярства, він добрав для своєї користи способу до того, щоб його повчити сій штуці. І от Шевченко попав до Варшави, відкиля певно він і виніс знаннє польської мови.

Відтиля його перевезли до Петербургу і от-там і починається більш-менш систематичне його вченнє. Попавши до Академії Мальовництва, він почав слухати там загально-просвітні курси, що хоч і були досить поверхові, але в усякому разі давали йому де-котрі розуміння, і здається безперечним, що численні знання, котрі неначе не торкаються штуки, як се видно з його творів, обовязані своїм похожденнєм саме сім курсам. Таке, наприклад, його знаннє греческької і римскої міфольогії,—знаннє що, може статись, обмежувалось тим, що йому відомі були назви грецьких і римських божеств і їх атрібути та функції.

всей вѣроятности, онъ и вынесъ знаніе польскаго языка. Оттуда онъ былъ переведенъ въ Петербургъ, и тамъ-то и начинается болѣе или менѣе систематическое его ученіе. Попавъ въ академію художествъ, онъ сталъ слушать тамъ обще-образовательные курсы, которые хотя и были довольно поверхностны, но, во всякомъ случаѣ, давали ему извѣстныя понятія, и кажется несомнѣннымъ, что многія знанія, какъ будто бы не касающіяся искусства, которыя видны изъ его произведеній, обязаны своимъ происхожденіемъ именно этимъ курсамъ. Таково напр., его знаніе греческой и римской миѳологіи, знаніе, которое, можетъ быть, ограничивалось тѣмъ, что ему извѣстны были имена греческихъ и римскихъ божествъ и ихъ атрибуты и функціи. Правда, и съ этой стороны у него встрѣчаются нѣкоторыя погрѣшности, а именно, напр., музу онъ называетъ прямо сестрою Аполлона. По всей вѣроятности, съ этихъ же курсовъ у него были свѣдѣнія по древней исторіи классической,—свѣдѣнія, несомнѣнно, очень поверхностныя. Они обнаруживаются въ томъ, что онъ иногда называетъ нѣкоторыхъ грековъ, но гораздо болѣе римлянъ. Одна его поэма даже написана какъ бы на классическую тему, а именно „Неофиты“. Но знакомство съ изображаемою тамъ римской жизнью, очевидно, было у него очень недостаточно. Онъ боролся съ этимъ препятствіемъ, и эта борьба сказалась невыгодно на поэмѣ, которая принадлежитъ къ числу сравнительно слабыхъ произведеній Шевченка. У него есть и другая поэма изъ древней жизни—„Марія“, гдѣ онъ изображаетъ житіе Богородицы. Но это произведеніе нельзя назвать неудачнымъ, и все, что можно сказать о немъ съ точки зрѣнія отрицательной критики, это то, что оно довольно наивно; но поэзія въ немъ есть, и вотъ почему. Поэма, по своему содержанію, правда, соприкасается съ классическимъ міромъ, но тотъ общественный слой, который приходилось въ этой поэмѣ описывать Шевченку, характеръ событій, вся простая сельская обстановка гораздо больше подходили къ его таланту и по аналогіи его родного быта лучше были ему извѣстны, а кромѣ того онъ превратилъ Богородицу почти въ украинскую дивчину. При такихъ условіяхъ, дѣйствительно, эта поэма вышла у него поэтичной, несмотря на далекій ему сюжетъ. Встрѣчаются у него и другіе намеки на историческія событія, напр., на французскую революцію, но такихъ намековъ очень мало. Нѣсколько лучше Шевченко былъ знакомъ съ украинской исторіей, главнымъ образомъ, какъ должно думать, по трудамъ его соплеменника и пріятеля Маркевича, который пописывалъ и стишки по-великорусски. Впрочемъ, иногда Шевченко бралъ свѣдѣнія и изъ преданій. Напр., поэма его „Гайдамаки“ написана преимущественно, если не исключительно, на основаніи разсказовъ стариковъ, между прочимъ, его дѣда, современника крестьянско-казацкаго бунта въ 1768 г. Иногда онъ прибѣгалъ прямо къ вымыслу по аналогіи съ тѣмъ, что ему было извѣстно изъ украинской исторіи. Такъ, напр., Иванъ Підкова, который будто бы ограбилъ Скутари, азіатское предмѣстье Константинополя, и освободилъ плѣненныхъ тамъ

Правда, і з сього боку у його зустрічаються де-котрі помилки, а саме, наприклад, музу він узиває просто сестрою Аполона. Без сумліву на сіх же курсах він добув відомості з стародавньої історії, клясичної,— відомості, безперечно, дуже поверхові. Вони виявляються в тому, що він инколи узиває де-котрих греків, але багато частійше римлян. Одна з його поем навіть написана ніби на клясичну тему, а саме „Неофіти“. Але знайомство з змальованим там римським життєм, видимо, було у його дуже невеликим. Він боровся з сією перепоною, і ся боротьба одбилась зле на поемі, що належить до числа рівняючи слабших Шевченкових творів. У його є і друга поема із стародавнього життя „Марія“, де він малює життє Богородиці. Але цей твір неможно назвати невдатним, і все, що можна висловити про його з погляду негативної критики, це те, що він досить безхитрий; але поезія у йому є, і от чому. Поема в своєму змістові, правда, доторкається до клясичного миру, але той громадський стан, що доводилось в сій поемі змальовувати Шевченкові: характер подій, прості сельські обставини— багато більше підходили до його талану і по схожости йому рідного побуту краще йому були відомі, а крім того він перевернув Богородицю майже в українську дівчину. При таких умовинах, дійсно, ся поема вийшла у його поетичною, не дивлячись на далекий йому сюжет. Зустрічаються у його і инші натяки на історичні події, наприклад, на французьку революцію, але таких натяків дуже мало.

Вже краще Шевченко був знайомим з українською історією, головним чином, як треба думати, з праць його земляка і приятеля Маркевича, що пописував і вірші по-великоруські. А проте иноді Шевченко брав відомості і з переказів. Наприклад, поему „Гайдамаки“ він написав переважно, коли не виключно, на підставі оповидання дідів, між иншим і його діда, сучасника кріпацько-козацького бунту в році 1768. Иноді він доходив прямо до вигадки через схожість з тим, що йому було відомо з української історії. Так наприклад, „Іван Підкова“, що буцім то пограбував Скутари, азіятське передмістє Костянтинополя, визволив полонених там козаків, є чистий плід його фантазії. В усякому разі Шевченко читав, скільки мав змоги, і, видимо, начитанність у нього була досить порядна. Великоруській літературній мові він вивчився так гарно, що можно подивуватись величезним його здібностям. Він писав по-великоруські прегарно, так літературно, як людина, що одержала сістематичну освіту.

Але в році 1847 трапилось де що таке, що відразу зупинило його развиток, або, принаймні дуже загальмувало його. Його обвинуватили в належности до буцім то бунтливого, але на ділі до мрійного і, в дійсности, до досить безвинного Кирило Методійовського брацтва, посадили спочатку в Петропавловську фортецю, а потім оддали в москалі і заслали за Урал в Орьску кріпость, відкіля попав і на Аральське море. В сьому засланні він пробував 10 років, до тогож з забороною писати й малювати. Колиб це було въ Германії, то можна було б ручитись, що Шевченко дійсно не писав і не малював би,

казаковъ, есть чистый плодъ его фантазіи. Во всякомъ случаѣ, Шевченко читалъ, сколько могъ, и, очевидно, начитанность у него была довольно порядочная. Великорусскому литературному языку онъ выучился въ такой мѣрѣ, что можно подивиться огромнымъ его способностямъ. Онъ писалъ по-великорусски очень хорошо, такъ литературно, какъ человѣкъ, получившій систематическое образованіе. Но въ 1847 г. случилось нѣчто такое, что сразу прекратило его развитіе или, по крайней мѣрѣ, сильно затормозило его. Онъ былъ обвиненъ въ принадлежности къ будто бы мятежному, но на самомъ дѣлѣ мечтательному и, въ сущности, довольно невинному Кирилло-Меѳодіевскому братству, посаженъ сначала въ Петропавловскую крѣпость, а затѣмъ отданъ въ солдаты и сосланъ за Уралъ въ Орскую крѣпость, откуда попалъ и на Аральское море. Въ этой ссылкѣ онъ пробылъ 10 лѣтъ, притомъ съ запрещеніемъ писать и рисовать. Если бы это было въ Германіи, то можно было бы почти ручаться за то, что Шевченко, дѣйствительно, не писалъ и не рисовалъ бы, потому что нѣмецкіе начальники и нѣмецкіе часовые добились бы того, чтобы у него не было никогда ни минуты досуга, ни листочки бумаги и ни кончика карандаша, но мы—народъ болѣе добродушный и болѣе небрежный. Шевченко завелъ себѣ „захалявну книжечку“ (т. е. носимую за голенищемъ) и въ ней писалъ стихи. Иногда онъ и рисовалъ, но довольно мало, потому что рисованіе уже было обставлено большими затрудненіями. Написалъ онъ, однако, въ этомъ изгнаніи, весьма печальномъ, много. Есть и нѣсколько поэмъ, разумѣется, небольшихъ, такъ какъ при такой обстановкѣ трудно ожидать какого-нибудь произведенія болѣе или менѣе значительныхъ размѣровъ, зато много было имъ тогда написано лирическихъ стихотвореній, и въ томъ числѣ такія, которыя принадлежатъ къ лучшимъ его произведеніямъ и къ истиннымъ перламъ поэзіи, напр., превосходное стихотвореніе къ Лазаревскому „Наканунѣ Рождества“. Въ немъ онъ говоритъ, что завтра раздастся колокольный звонъ по всей Украйнѣ, всѣ пойдутъ въ церковь, повсюду будетъ радость, а для него завтра въ степи завоетъ голодный звѣрь. Тяжко жить на чужбинѣ, а особенно въ такія минуты. Слѣдовало бы умереть, да надежда не умираетъ. И надежда поддерживала его въ изгнаніи среди самыхъ ужасныхъ обстоятельствъ. Другое, что его поддерживало, была поэзія. Онъ самъ объ этомъ говоритъ нѣсколько разъ самымъ трогательнымъ образомъ, благословляетъ свою музу, которую онъ, впрочемъ, музой не называетъ. Слово „муза“ у него встрѣчается только въ заглавіи одного стихотворенія, посвященнаго дѣйствительно его музѣ, и въ первомъ стихѣ второго посланія къ М. С. Щепкину, заимствованномъ у Пушкина. А обыкновенно музу свою онъ называетъ думой,—думой святой, которая приходитъ къ нему изъ Украйны, утѣшаетъ его и спасаетъ, поддерживая въ немъ бодрость и чувство долга. Такъ надѣялся Шевченко почти до конца своего изгнанія, до 1857 г., но за годъ, быть можетъ, до освобожденія эта надежда, эта сравнительная духовная бодрость

тому, що німецькі началники та німецкькі вартові добились би того, щоб у нього не було ніколи ані хвилини вільної, ані клаптика паперу, ані кінчика оливця. Але ми — народ більш добродушний і більш недбалий. Шевченко завів собі захалявну книжечку і в ній писав вірші. Инколи він і малював, але досить мало, через те що малюванне було обстановлено більшими перешкодами. Написав він одначе в сьому загнанні, дуже сумному, багато. Є і декільки поем, звісно невеликих, тому що в таких обставинах трудно ждати якого небудь твору більш-менше значних розмірів. За те багато він тоді написав ліричних віршів, і в тому числі таких, що належать до кращих його творів і до дійсних перлин поезії, наприклад, чудовий вірш Лазаревському. В ньому він говорить, що завтра задзвонять звони по всій Україні, всі пійдуть до церкви, усюди буде радість, для нього ж завтра на степу заквилить голодний звір. Тяжко жити на чужині, а особливо въ такі хвилини. Слідувало б умерти; так надія не вмирає.

І надія підтримувала його в загнанні посеред найбільш страшних обставин. Друге, що його підтримувало, була поезія. Він сам про се каже кільки раз дуже жалісно, благословляє свою музу, котрої він, правда, музою не взиває. Слово „муза“ у нього трапляеться в заголовці одного вірша, присьвяченого дійсно його музі і в першому вірші другого посланія до М. С. Щепкина, що було позичено у Пушкина; звичайно ж музу свою він узиває думою, — думою святою, що приходить до нього з України, розважає його і вирятовує, підтримуючи въ ньому бадьорисгь і почутте обовязку. Так надіявся Шевченко мало не до кінця свого заслання, до року 1857, але за рік, бути може, до визволення ся надія, ся порівнююча духовна бадьорисгь неначе похитнулася і він почав пити. І от, коли він, визволений, але ще не допущений в столиці, проживав в Нижньому Новгороді, до нього туди приїхав М. С. Щепкинъ, його, коли не земляк, так в усякому разі, одноплеменець і великий його прихильник, на котрого Шевченко дивився з величезною повагою, як на великого артиста і до того старшого. Там Щепкин і мав нагоду упевнитись, що Шевченко не устерігся од сієї слабости, що дуже вкоротила і його життє, певна річ, в звязку з тим, що Шевченко переніс въ засланні. Вернувшися з нього, Шевченко і прожив всього тільки біля 4-хъ років.

Коли він повернувся до Нижнього Новгороду, а потім до Петербургу, він з захопленнем взявся за читанне. За сей час він богато прочитав, але мало йому довелось використувати для творчости. Можна навіть сказати, що його поетичні сили почали йому в сей час зраджувати. Треба при сьому зауважити те, що з року 1850 до 1857-го, коли визволили Шевченка, він либонь нічого не писав по українські, тому що в сей час старався писати по великоруські. Тоді він написав кілько повістей і, принаймні, почав відому драму „Назар Стодоля“, що була потім вже перекладена на українську мову. Тому ся драма і одрізняеться од всіх українських творів Шевченка найбільшою близкістю до великоруської мови.

какъ бы поколебалась, и онъ сталъ пить. И вотъ, когда онъ, освобожденный, но еще не допущенный въ столицы, проживалъ въ Нижнемъ-Новгородѣ, къ нему туда пріѣхалъ М. С. Щепкинъ, его, если не землякъ, то, во всякомъ случаѣ, соплеменникъ и большой его поклонникъ и пріятель, на котораго Шевченко смотрѣлъ съ величайшимъ уваженіемъ, какъ на великаго артиста и при томъ старшаго. Тамъ Щепкинъ и имѣлъ случай убѣдиться, что Шевченко не уберегся отъ этой слабости, которая сильно сократила и его жизнь, разумѣется, въ связи съ тѣмъ, что Шевченко перенесъ въ изгнаніи. По возвращеніи изъ него Шевченко и прожилъ всего только около 4-хъ лѣтъ. Когда онъ вернулся въ Нижній-Новгородъ и затѣмъ въ Петербургъ, онъ съ жадностью принялся за чтеніе. За это время онъ много прочелъ, но мало ему пришлось использовать для творчества. Можно даже сказать, что его поэтическія силы начали ему въ это время измѣнять. Надо при этомъ принять въ расчетъ то, что съ 1850 г. по 1857 г., когда освободили Шевченка, онъ, повидимому, ничего не писалъ по-украински, такъ какъ онъ въ это время старался писать по-великорусски. Тогда онъ написалъ нѣсколько повѣстей и, по крайней мѣрѣ, началъ извѣстную драму „Назаръ Стодоля“, которая была потомъ уже переведена на малорусскій языкъ. Потому эта драма и отличается отъ всѣхъ малорусскихъ произведеній Шевченка наибольшей близостью къ великорусскому языку.

Итакъ, Шевченко былъ человѣкъ, сравнительно, необразованный и, во всякомъ случаѣ, культурныя наслоенія никогда не могли одолѣть той народной стихіи, которую онъ вынесъ изъ деревни, изъ своего дѣтства. Онъ остался вполнѣ вѣренъ народному быту, народнымъ воззрѣніямъ, народному образу выраженія, но, повторяю, тогда, когда онъ писалъ по-украински; а какъ только онъ начиналъ писать по-великорусски, онъ ничѣмъ не отличался отъ интеллигента. Большая часть его произведеній и посвящена малорусскому быту, малорусскимъ отношеніямъ и даже мысли тамъ, хотя бы, такъ сказать, не украинскія или, точнѣе, не только украинскія, но и общечеловѣческія, излагаются имъ въ поэтической формѣ такъ, какъ бы это могъ дѣлать только малороссъ. И это не то, что умышленное подражаніе народной пѣснѣ. Нѣтъ, онъ былъ проникнутъ до мозга костей своей родной пѣснью. До такой степени велико его знакомство съ этой пѣсней, до такой степени непосредственно эта пѣсня проникла во все его существо, что, когда онъ писалъ, онъ иногда, повидимому, безсознательно, бралъ стихи изъ отдѣльныхъ пѣсенъ, и трудно бываетъ разобрать, что принадлежитъ ему и что заимствовано изъ этого источника. Объ отдѣльныхъ выраженіяхъ нечего и говорить; заимствованій этого рода у него очень много; да иначе нельзя и писать въ народномъ духѣ, какъ не пользуясь уже готовыми выраженіями, которыя освящены употребленіемъ въ народной поэзіи. Это совершенно понятно; но у него есть такія лирическія стихотворенія, о которыхъ прямо-таки трудно сказать, его ли это сочиненіе или какая-

ШЕВЧЕНКО Т. Г. Батарея № 2, въ Александровскомъ фортѣ. *Принадл. И. А. Никольскому.*

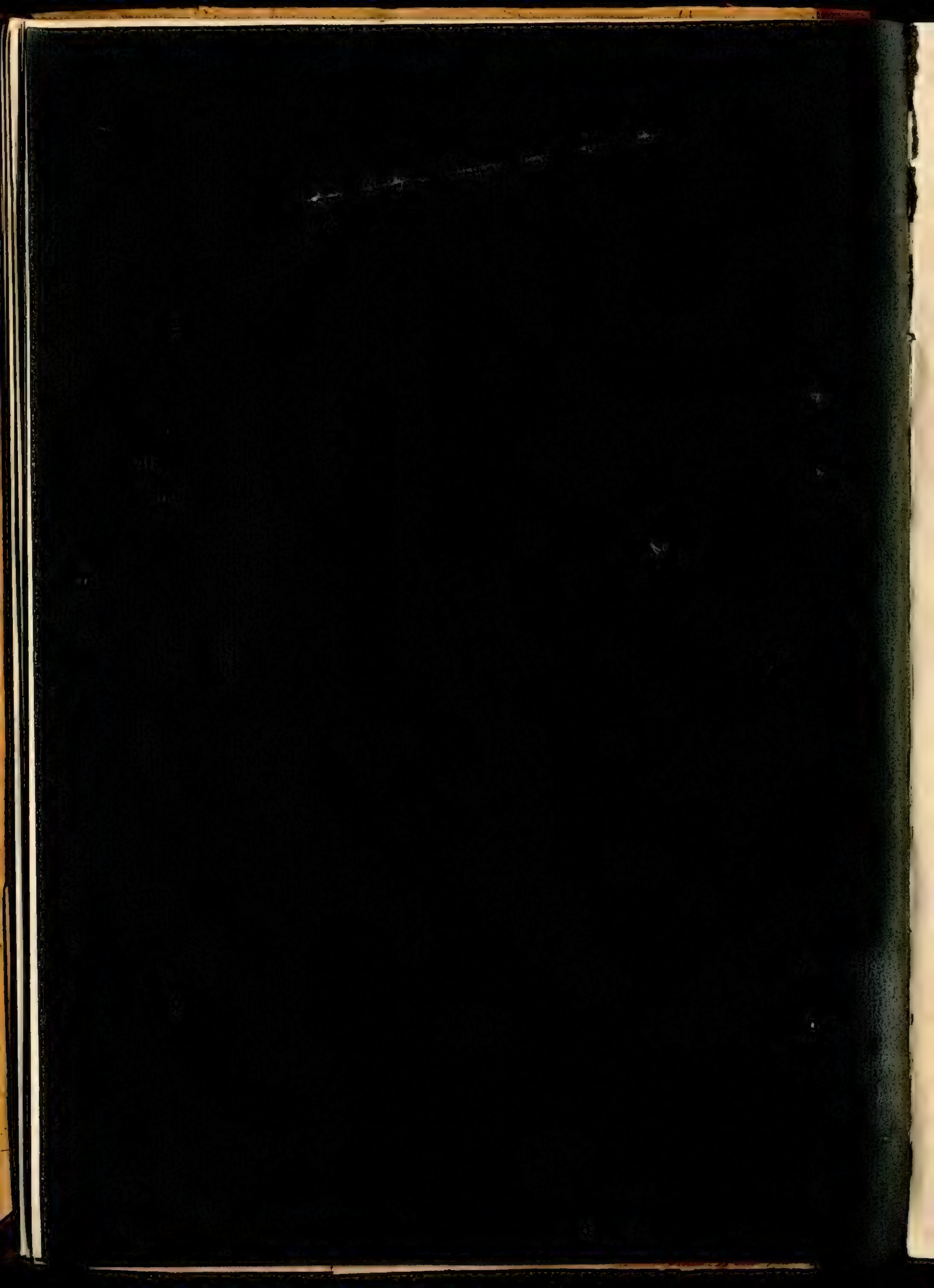

Виходить, Шевченко був людиною, рівняючи не освіченою і, в усякому разі культурні наверстування ніколи не мали змоги побороти тиеї народньої стихиї, котру він виніс із села, з свого дитинства. Він зостався цілком вірним народньому побуту, народнім поглядам, народньому методу вислову, але, підкреслюю, тоді, коли він писав по-українські; як же тільки він починав писати по великоруські, він нічим не одрізнявся од інтелігента.

Більша частина його творів і присьвячена українському побуту, українським відносинам, і навіть думки там, хоч би, так мовити, не вкраїнські або, вірнійше, не тільки українські, але і загальнолюдські, викладаються в поетичній формі так, як се міг би зробити тільки українець. І це не те, що навмисне переймання народньої пісні. Ні, він був пронятим до мозгу кісток своєю рідною піснею. До такого ступня велике його знайомство з цією піснею, до такого ступня безпосередно ся пісня пройшла всю його істоту що, коли він писав, він иноді, на око, несьвідомо брав уривки з окремих пісень, і трудно буває розібрати, що належить йому і що позичено із сього джерела. Про окремі вирази нічого й казати; позичань таких у його дуже богато; да инакше не можна і писати въ народньому дусі, як не користуючись вже готовими висловами, що посвячені вживаннєм в народній поезії. Се цілком зрозуміло; але у його є такі ліричні вірші, про котрі навіть трудно сказати, чи його це твір, чи яка небудь тільки записана їм пісня, невідома з инших збірників. Де кільки таких непевних, можна сказати, пісень знаходяться в числі саме тих, що записані їм в „захалявну книжечку." Як раз саме там, на степу біля Аральского моря особливо ясно він згадував про Україну і особливо охоче він писав там в сьому напрямку, неначе стараючись поновити в своїй уяві малюнки рідного краю з усіма його физичними і духовними особливостями.

Значить, Шевченко уявляється нам людиною, з освітою дуже недостатньою і безсістемною. Він поет, що писав в більшости в народньому дусі, поет селянства, поет, од віршів котрого оддає дьогтем, по вислову критика Белинського, що инакше, як і взагалі тодішні інтелігенти—західники, не мав змоги відноситись ні до якої народної поезії, все одно, чи вона українська, чи великоруська, чи инша, не відома на заході. Скорій її поважали в ці часи наші славянофіли, що і до Шевченка поставились дуже щиро і привітно. Можна і в наші часи почути у нас таку оцінку Шевченка: „Да что такое Шевченко? Это народный поэтъ, подобный нашему, Кольцову". Це порівняннє настільки неправдиве, що колиб ті, хто його вживає, знали, що вони кажуть, їм було б соромно. Схожість поміж ними цілком зовнішня. Кольцов, як відомо, дійсно писав вірші подібні до руських пісень. Є у нього і дуже влучні твори в цій формі, і безумовно, що він мав поетичну здатність. Але перш за все відношеннє пісні Кольцова до пісні народньої великоруської далеко не те, що відношеннє Шевченкової пісні до народньої української пісні. Цікаво, що Коль-

нибудь только записанная имъ пѣсня, которая неизвѣстна изъ другихъ сборниковъ. Нѣсколько такихъ сомнительныхъ, можно сказать, пѣсенъ находятся въ числѣ именно тѣхъ, которыя записаны имъ въ „захалявну книжечку“. Какъ разъ именно тамъ, въ степи и у Аральскаго моря, особенно живо ему вспоминалась Украйна, и съ особенной охотой онъ писалъ тамъ въ этомъ духѣ, какъ бы стараясь воспроизвести въ своемъ воображеніи картины родного края со всѣми его физическими и духовными особенностями.

Итакъ, Шевченко представляется намъ человѣкомъ съ образованіемъ, далеко недостаточнымъ и безсистемнымъ. Онъ поэтъ, писавшій по большей части въ народномъ духѣ, поэтъ мужицкій, поэтъ, отъ стихотвореній котораго пахнетъ дегтемъ, по выраженію критика Бѣлинскаго, который иначе, какъ и вообще тогдашніе интеллигенты-западники, не могъ относиться ни къ какой народной поэзіи, все равно, будь она малорусская, великорусская, или иная, неизвѣстная на западѣ. Скорѣе ее цѣнили въ это время наши славянофилы, которые и къ Шевченку отнеслись очень радушно и сердечно. Можно и въ наши дни услыхать у насъ такого рода отзывъ о Шевченко: „Да что такое Шевченко? Это народный поэтъ, подобный нашему Кольцову“. Это сравненіе до такой степени ложно, что если бы тѣ, кто его употребляетъ, знали, что они говорятъ, имъ было бы стыдно. Сходство между ними чисто внѣшнее. Кольцовъ, какъ извѣстно, дѣйствительно, писалъ стихотворенія, похожія на русскія пѣсни. Есть у него и очень удачныя произведенія въ этой формѣ, и несомнѣнно, что онъ обладалъ поэтическимъ дарованіемъ. Но прежде всего отношеніе пѣсни Кольцова къ пѣснѣ народной великорусской далеко не то, что отношеніе пѣсни Шевченка къ народной малорусской пѣснѣ. Замѣчательно, что Кольцовъ, который считается простымъ крестьянскимъ поэтомъ, не особенно нравится нашему простому народу, но это понятно. Кольцовъ былъ не крестьянинъ, а купецъ, родившійся въ городѣ. Съ народомъ онъ знакомился въ то время, когда закупалъ скотъ, которымъ онъ торговалъ. Что же касается Шевченка, то это былъ крестьянинъ, и крестьянинъ всей душой, крестьянинъ до такой степени глубокій, что и міровоззрѣніе его, хотя оно и расширилось, несомнѣнно, до размѣровъ общечеловѣческихъ, безъ чего онъ не былъ бы великимъ поэтомъ, все-таки въ основѣ своей осталось такимъ, какое свойственно малорусскому крестьянину. У Кольцова подражанія народнымъ пѣснямъ нѣсколько искусственны, за очень рѣдкими исключеніями. Они отчасти напоминаютъ образцы не народные, а подражанія народному творчеству. До Кольцова народнымъ пѣснямъ подражалъ Мерзляковъ, Дельвигъ, Цыгановъ, и эти подражанія широко распространялись въ видѣ романсовъ; напр., знамениты въ свое время: „Душа ты ль моя, красна дѣвица“ и т. п. И на народныхъ произведеніяхъ Кольцова вліяніе этихъ предшественниковъ болѣе или менѣе сказалось. Въ его пѣсняхъ народность является отчасти искусственной, нѣсколько прилизанной, но, какъ уже было

цов, котрий лічиться простим крепацьким поетом, не дуже подобається нашому *) простому народові. Але це зрозуміло. Кольцов був не крепак, а крáмарь, родом з міста (Вороніжа). З народом він знайомився в той час, коли скуповував товар, котрим він торгував. Що ж відноситься Шевченка, то це був крепак, і крепак всією душею, крепак до такого ступня глибокий, що і світогляд його, хоч він і поширився безумовно до розмірів загальнолюдских, без чого він не був би великим поетом, усе таки в підвалині своїй залишився таким, який властивий українському крепаку. У Кольцова наслідування народнім пісням більш - менш штучні, за дуже незначними вийнятками. Вони почасти нагадують зразки не народні, а наслідування народній творчости. Раніш од Кольцова народнім пісням наслідували Мерзляков, Дельвіг, Циганов і ці наслідування широко росповсюдились в формі романсів, наприклад, „знаменитого“ в свій час: „Ты душа ль моя, красна дѣвица“ і т. п. І на народніх творах Кольцова вплив ціх попередників більш-менш одбився. В його піснях народність зявляється почасти штучною, декільки зализаною. Але, як уже було зазначено, не в усіх: у нього є вірши дійсно дуже гарні, наприклад: „Пора любви“. Як би там не було, в його наслідуванні народности є дещо штучне. Поруч з тим у підвалині Шевченкової творчости безпосередно лежать чисті народні пісні, дуже ріжноманітні, котрі він знав і розумів найкраще. У Шевченка є і инша одміна од Кольцова, найбільш виразна. Коли ми, великороси, говоримо про поета найбільшого у нас, котрий самостійно уявляє неначе сінтез нашого духовного життя, ніколи ми не назвемо Кольцова; і навіть не помислимо про нього: Кольцов все більш і більш робиться вжитком читанок, де знаходяться його вірши на зразок; „Что ты спишь, мужичокъ?“ или: „Ну, тащися, Сивка“. Ні, в такому разі ми назовемо Пушкина. Коли ви спитаєте поляка, який поет передає найкраще польський дух? Він вам назове Міцкевича. Не в усіх славянських народів є такі поети, що змогли б служити сами по собі представниками всього духовного життя, всіх нахилив народних. У сербинів, наприклад, є поети надзвичайно талановиті, але, коли спитати сербина або хорвата, який в дійсности поет одбиває цей народ, то я гадаю, що задовольняюча одповідь навряд чи буде, а коли спитаєм кількох сербинів або хорватів, то поміж ними навіть виявиться різноголосиця. Так само і у чехів, не дивлячись на істнування у них дуже гарних поетів.

Але це випадок, що і між талановитими поетами відомого народу не внявилось такого, що без усякого сумліву всіх їх відмінив би і зумів уявить собою все те, що дороге його землякам, те, чим вони живуть, про що мріють, на що покладають надію. Це випадок, але, як би там не було, з славянських народів такий поет є у нас — Пушкин, у поляків—Міцкевич. Окрім їх можна вказати ще на словенця

*) Великоруському.

сказано, не во всѣхъ; у него есть стихотворенія прямо превосходныя, напр. „Пора любви". Какъ бы то ни было, въ его подражаніи народности есть нѣчто искусственное. Между тѣмъ, въ основѣ творчества у Шевченка непосредственное мѣсто занимаютъ чисто народныя пѣсни, самыя разнообразныя, которыя онъ зналъ и понималъ превосходно. Есть у Шевченка и другое отличіе отъ Кольцова, самое существенное. Когда мы, великоруссы, говоримъ о поэтѣ величайшемъ у насъ, который самъ по себѣ представляетъ какъ бы синтезъ нашей духовной жизни, никогда мы не назовемъ Кольцова, и даже не подумаемъ о немъ. Кольцовъ все болѣе и болѣе становится достояніемъ хрестоматій, въ которыхъ находятся его стихотворенія въ родѣ: „Что ты спишь, мужичокъ?" или „Ну, тащися, Сивка". Нѣтъ, въ такомъ случаѣ мы назовемъ Пушкина. Если вы спросите поляка, какой поэтъ представляетъ именно польскій духъ? Онъ вамъ назоветъ Мицкевича. Не у всѣхъ славянскихъ народовъ есть такіе поэты, которые могли бы служить сами по себѣ представителями всей духовной жизни, всѣхъ наклонностей народа. У сербовъ, напр., есть поэты чрезвычайно даровитые, но, если спросить серба или хорвата, какой собственно поэтъ представляетъ этотъ народъ, то я думаю, что удовлетворительный отвѣтъ едва ли послѣдуетъ, а если спросимъ нѣсколькихъ сербовъ и хорватовъ, то между ними даже окажется разнорѣчіе. Точно также и у чеховъ, несмотря на наличность у нихъ очень хорошихъ поэтовъ. Но это случайность, что и между даровитыми поэтами даннаго народа не оказалось такого, который бы безъ всякаго сомнѣнія всѣхъ ихъ затмилъ и сумѣлъ представить собою все то, что дорого его землякамъ, то, чѣмъ они живутъ, о чемъ мечтаютъ, на что надѣются. Это случайность, но, какъ бы то ни было, изъ славянскихъ народовъ такой поэтъ есть у насъ—Пушкинъ, у поляковъ—Мицкевичъ. Кромѣ ихъ можно назвать еще словѣнца Прешерна, хотя между нами онъ мало извѣстенъ, отчасти потому, что мало и написалъ, или, лучше сказать, мало дошло его сочиненій до насъ, потому что чуть не большая часть ихъ была сожжена послѣ его смерти; однако безспорно, это поэтъ чрезвычайно даровитый и многосторонній, который для своего народа представляетъ то, что для насъ Пушкинъ и для поляковъ Мицкевичъ. Если же вы спросите о томъ поэтѣ, который, можно сказать, воплощаетъ въ себѣ малорусскій народъ, ни одинъ малороссъ, конечно, ни минуты не задумается и скажетъ: это Тарасъ Шевченко. Уже этого одного условія достаточно для того, чтобы видѣть въ Шевченкѣ генія. Это я говорю только для тѣхъ, которые Шевченка не читали или читали мало и не оцѣнили, а тотъ, кто въ самомъ дѣлѣ познакомится съ его произведеніями, кто вникнетъ въ ихъ духъ, тотъ прямо скажетъ, что это поэтъ геніальный. А вникнуть въ этотъ духъ должнымъ образомъ, совершенно, это не всякому доступно. Можно смѣло сказать, что понять Шевченка значитъ то же самое, что понять украинскую поэзію. Для этого мало знанія языка, нужно сверхъ того знаніе народной украинской поэтики, никѣмъ еще не написанной.

Прешерна, хоч поміж нами він мало відомий, почасти тому, що мало і написав, або, краще мовити, мало дійшло його творів до нас, тому що трохи не більшу частину їх було спалено після його смерти; проте, безперечно це поет, надзвичайно талановитий і багатобічний, що для свого народу уявляє те, що для нас Пушкин і для поляків Міцкевич. Коли ж ви спитаєте про того поета, що, можна сказати, втіляє в собі український народ, ні один українець, безумовно, ані хвилиш не замислиться і скаже: „Се Тарас Шевченко“. Вже одної цієї умовини досить для того, щоб бачити в Шевченкові генія. Се я кажу тільки для тих, котрі Шевченка не читали або читали мало і не оцінили; той же, хто на ділі познайомиться з його творами, хто вдивиться в їх дух, той прямо скаже, що се поет геніяльний. А вдивитись в сей дух належним робом, досконало,—се не кожному приступно. Можна сміливо сказати, що зрозуміти Шевченка, уявляє теж саме, що зрозуміти українську поезію. Для сього мало зканя мови, а треба окрім того знаннє народньої української поетики, котрої ще ніхто не написав. Людині, не посьвяченії в сю поетику, иноді яка-небудь пісенька може здатися нікчемною і навіть кумедною.

Що таке, наприклад, оці вірши: „Пливе щука з Кременчука, пливе собі зтиха. Хто не знає закохання, той не знає лиха. Пливе щука з Кременчука, луска на ній сяє. Хто не знає закохання, той щастя не знає“. До чого тут „щука“, що то пливе зтиха, то виблискує лускою? Але той, хто знайомий з українською народньою поезією, знає, що ця „щука“ є нещо инше, як відомий поетичний зворот, порівняннє, що складається з того, що беруть яке небудь явище із зовнішньої природи, иноді таке, котре зовсім не стосується головного сюжету вірша, і потім йде думка, що увіходить в склад дійсного змісту пісні. Той же самий зворот властивий і великоруській народній пісні, наприклад:

„Ужъ какъ палъ туманъ на синё море,
А злодѣйка тоска въ ретиво сердце.
Не подняться туману съ синя моря,
И не выдти кручинѣ изъ сердца вонъ“.

Такого вигляду порівняння уявляють собою одну з одмінних рис руської народньої поезії взагалі, однаково, чи великоруської, чи української. Коли ви придивитесь тильно до дійсного змісту наведеної тут української пісеньки, він виявиться тим самим, що ми знаходимо надзвичайно глибоким у Гете в пісні Миньйони,—що щасливий тільки той, хто кохає. (Himmelhoch jauchzend, zu Tode gbetrübt—glicklich allein ist die Seele, die liebt).

Але для того, щоб замінити цю тожсамість, треба пройти через верхню національну форму. Теж саме і у Шевченка. Візьмем, наприклад, його вірш. „Перебендя“.

Перебендя старий, сліпий.

Для человѣка, не посвященнаго въ эту поэтику, иногда какая-нибудь пѣсенка можетъ показаться ничтожной и даже смѣшной. Что такое, напр., слѣдующіе: „Пливе щука з Кременчука. Пливе собі з тиха. Хто не знае закохання, той не знає лиха. Пливе щука з Кременчука, луска на ній сяє. Хто не знає закохання, той щастя не знае?“ Къ чему тутъ щука, то плывущая тихо, то сверкающая чешуей? Но тотъ, кто знакомъ съ украинской народной поэзіей, знаетъ, что эта „щука“ есть ничто иное, какъ извѣстный поэтическій пріемъ, параллелизмъ. состоящій въ томъ, что берется какое-нибудь явленіе изъ внѣшней природы, иногда такое, которое совсѣмъ не относится къ главному сюжету стихотворенія, и затѣмъ слѣдуетъ мысль, входящая въ составъ истиннаго содержанія пѣсни. Тотъ же самый пріемъ свойственъ и великорусской пѣснѣ, напр.: „Ужъ какъ палъ туманъ на сине море, а злодѣйка тоска въ ретиво сердце. Не подняться туману съ синя моря, и не выдти кручинѣ изъ сердца вонъ“... Такого рода параллели представляютъ собою одну изъ отличительныхъ чертъ русской народной поэзіи вообще, все равно, великорусской или малорусской. Если вы присмотритесь хорошенько къ дѣйствительному содержанію приведенной здѣсь малорусской пѣсенки, оно окажется тѣмъ же самымъ, которое мы находимъ необыкновенно глубокимъ у Гете въ пѣснѣ „Миньйоны“, что счастливъ лишь тотъ, кто любитъ (Himmel hoch jauchzend zu Tode betrübt, glücklih allein ist die Seele, die liebt). Но для того, чтобы замѣтить это тождество, надо проникнуть сквозь внѣшнюю національную форму. То же самое и у Шевченка. Возьмемъ, напр., его стихотвореніе „Перебендя“. „Перебендя старий сліпий — хто його не знає? Усюди він вештається та на кобзі грає и т. д.“. Что такое этотъ странный человѣкъ, слѣпой пѣвецъ, который прячется отъ людей, ночуетъ, гдѣ придется? Это ничто иное, какъ изображеніе поэта, и притомъ изображеніе превосходное. Если вы снимете эту національную оболочку, то что подъ ней вы найдете? Тѣ же самыя черты поэта, которымъ вы удивляетесь въ изложеніи хотя бы Пушкина: „Пока не требуетъ поэта къ священной жертвѣ. Аполлонъ“ или „Поэтъ, не дорожи любовію народной“. Тутъ именно, съ одной стороны, мы видимъ горе, которымъ удрученъ поэтъ, удрученъ роковымъ образомъ вслѣдствіе страшнаго противорѣчія между носимымъ имъ въ себѣ идеаломъ и дѣйствительностью, отъ чего поэтъ никогда не можетъ быть вполнѣ счастливъ, между прочимъ, и въ любви, а съ другой стороны этотъ самый несчастный, въ сущности, человѣкъ утѣшаетъ другихъ въ ихъ горести: „Він їм тугу розганяє, хоч сам світом нудить“. Наступаютъ иногда такія минуты, когда такой Перебендя бѣжитъ отъ людей, идетъ куда-нибудь въ степь и садится одинъ на могилу, на курганъ, гдѣ кругомъ него воетъ только вѣтеръ, и съ вѣтромъ онъ разговариваетъ; и у Пушкина поэтъ въ часы вдохновенія бѣжитъ „На берега пустынныхъ волнъ, въ широкошумныя дубравы“. Все это удивительныя черты, изъ которыхъ совершенно ясно, какъ живо Шевченко чувствовалъ, что такое поэтъ. И немудрено,

Хто його не знає?
Він усюди вештається
Та на кобзі грає..." і т. п.

Що таке ця дивна людина, сліпий співець, що ховається од людей, ночує, де доведеться? Це нещо инше, як змалюванне поета, і до того, змалюванне дуже гарне. Коли ви знимете сю національну форму, то що під нею ви знайдете? Тіж самі риси поета, що дивують нас у викладі хоч би Пушкина: „Пока не требуетъ поэта къ священной жертвѣ Аполлонъ", або:

„Поэтъ, не дорожи любовію народной".

Тут саме, з одного боку ми бачимо горе, котре гнобить поета, гнобить, як судилось, внаслідок величезної суперечки між випещенним їм в собі ідеалом і дійсністю, через що поет ніколи не може бути цілком щасливим, між иншим і в коханні; з другого ж боку ця сама, нещасна в дійсности, людина заспокоює инших в їх скорботі:

„Він їм тучу розганяє, хоч сам світом нудить". Настають иноді такі хвилини, коли такий Перебендя тікає од людей, йде куди-небудь на степ і сідає один на могилу, де навкруги нього віє тільки вітер, і з вітром він розмовляє; і у Пушкина поет в часи натхнення біжить „На берега пустынныхъ волнъ, в широкошумныя дубравы".

Все се дивні риси, з котрих цілком зрозуміло, як ясно Шевченко почував, що таке поет. І не дивно, що він це почував і умів надзвичайно гарно передати. Шевченко в перенятій їм народній формі вислову думок з'являється поетом незвичайно орігінальним. Але ясно зрозуміло, що він не мав змоги уникнути де-котрих побічних впливів. Ми знаємо, наприклад, що він знав Пушкина і дуже високо його цінив, знав так само Жуковського, може бути, був знайомим і з поезією Лермонтова, знав Міцкевича, і Шевченків читач може, навіть, де небудь знайти у нього неначе що схоже на Пушкинове або на Міцкевичове; але коли і дійсно у нього є де котрі мотиви, наслідувані у тіх, або инших поетів, то вони перероблені так, що ніколи напевне їх виявити неможна, крім хиба таких випадків, як, наприклад, коли він один *уривок з вірша* Пушкина просто переніс до себе в сьому посланії до М. С. Щепкина, про котрого я згадував, або жартлива цітата з Пушкина ж при описі свого настрою в Петропавловській фортеці.

Можна гадати, що в де котрих місцях „Гайдамаків" є де-які наслідування Міцкевичу, але довести се ні в якому разі неможна. Одні з найкращих творів Шевченка—його баляди, котрих він сам не узиває так,—це: „Причинна", Втоплена", „Тополя", дрібні оповідання, дивно поетичні і незвичайно ладні. Баляди писав, наприклад, Жуковський, і, безумовно, Шевченко знав їх, але навряд чи можна знайти у нього яку небудь схожість з балядами Жуковського, що переважно досить штучні. Скоріш у нього можна шукати де-котрих місців дотикання з де-якими балядами Міцкевича, тому що у останнього дійсно є дуже прості баляди, написані майже народньою мовою, як наприклад: „Lilie".

что онъ это чувствовалъ и умѣлъ необыкновенно хорошо передать. Шевченко съ усвоенной имъ себѣ народной формой выраженія мыслей является поэтомъ въ высшей степени оригинальнымъ. Но само собою разумѣется, что онъ не могъ избѣжать нѣкоторыхъ постороннихъ вліяній. Мы знаемъ, напр., что онъ зналъ Пушкина и очень высоко его цѣнилъ, зналъ точно также Жуковскаго, можетъ быть, былъ знакомъ и съ поэзіей Лермонтова, зналъ Мицкевича, — и читатель Шевченка можетъ, пожалуй, гдѣ-нибудь найти у него какъ будто нѣчто похожее на Пушкина или на Мицкевича, но если и дѣйствительно у него есть нѣкоторые мотивы, заимствованные у тѣхъ или иныхъ поэтовъ, то они переработаны такъ, что никогда навѣрно ихъ открыть нельзя, кромѣ развѣ такихъ случаевъ, какъ, напр., когда онъ одинъ стихъ Пушкина прямо перенесъ къ себѣ въ томъ посланіи къ М. С. Щепкину," о которомъ я упоминалъ, или шутливая цитата изъ Пушкина — при описаніи своего настроенія въ Петропавловской крѣпости. Можно думать, что въ нѣкоторыхъ мѣстахъ „Гайдамаковъ" есть нѣкоторое подражаніе Мицкевичу, но доказать это никакъ нельзя. Одни изъ прелестнѣйшихъ стихотвореній Шевченка, его баллады, которыя онъ самъ не называетъ такъ. Таковы „Причинна", „Втоплена", „Тополя", мелкіе разсказы, удивительно поэтическіе и необыкновенно граціозные. Баллады писалъ, напр., Жуковскій, и, конечно, Шевченко зналъ ихъ; но едва ли можно найти у него какое-нибудь сходство съ балладами Жуковскаго, которыя обыкновенно довольно искусственны. Скорѣе у него можно искать нѣкоторыхъ точекъ соприкосновенія съ иными балладами Мицкевича, такъ какъ у послѣдняго дѣйствительно есть чрезвычайно простыя баллады, написанныя почти народнымъ языкомъ, какъ, напр., „Lilie". Но и это опять-таки будетъ только предположеніемъ. Одна стихія, несомнѣнно, присутствующая у Шевченка, народная поэзія, которой онъ служитъ какъ бы продолжателемъ, но продолжателемъ на гораздо болѣе широкихъ основаніяхъ, уже общечеловѣческихъ, что и ставитъ его на ряду съ поэтами всего человѣчества. Можно еще сказать нѣсколько словъ о формѣ его произведеній. Форма эта, большей частью, народная, или, по крайней мѣрѣ, близкая къ народной и очень разнообразная. Чуть ли не самый употребительный у него размѣръ — это извѣстный 14-тистопный стихъ, или, пожалуй, сочетаніе 8-мистопнаго съ 6-тистопнымъ, которое постоянно встрѣчается въ малорусскихъ народныхъ пѣсняхъ, напр.:

„Думи мої, думи мої,
Лихо менi з вами!"

У него цѣлыя поэмы написаны этимъ размѣромъ, но рѣдко бываютъ выдержаны въ немъ, а чаще имѣютъ вставки, особенно въ первыхъ его поэмахъ. Вставки эти изъ стиховъ 12-тистопныхъ, т. е. во столько же слоговъ, сколько круговъ въ краковякѣ и съ той же самой цензурой. Это размѣръ тоже употребительный въ народной поэзіи, но у

Але і це знов таки буде тільки гаданнєм. Одна стихия, що безумовно є у Шевченка,—народня поезія, котрої він служить неначе продовжувателем, але продовжувателем на далеко ширших підвалинах, вже загальнолюдських, що і становить його поруч з поетами всього світу.

Можна ще сказати кількп слів про форму його творів. Форма ся, переважно, народня або, принаймні, недалека до народньої і дуже ріжноманіта. Либонь найбільш ужиточний у нього розмір це відомий 14-тистоповий вірш, або краще, сполученнє 8-мистопового з 6-тистоповим, яке постійно зустрічається в украинських народніх піснях, наприклад:

„Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!..“

У його цілі поеми написані сім розміром, але рідко бувають витримані в ньому, а частіш переплітаються вставками, особливо в перших його поемах. Вставки ці з уривків 12-тистопових, тоб то, у стільки ж складів, скільки в краковяці і з тиєю самою цезурою. Цей розмір теж ужитний в народній поезії; але у Шевченка звичайно чергуються стих 12-тискладний з жіночим докінченнєм і стих 11-тискладний з мужеським. До того часто у нього буває так, що він оповідає в 14-тискладному стиху, а за оповіданнєм йде міркуваннє в стиху 12-тискладному, наприклад, в „Причинній“: „Така її доля, о Боже-ж, мій милій... Стих цей у нього зустрічається з перервами дуже часто, а иноді в нечисленних випадках ділиться подвоє ритмою. Як найкращий знавець українських пісень, Шевченко знав не тільки розмір тих пісень, що найбільш у нас відомі, то б то пісень, так мовити, схожих на романси, що складаються з рівних ритмів, але він знав також і більш стародавні пісні, обрядові, ті самі, котрими народня українська поезія найближче підходить до великоруської, і иноді такий стародавній стих, спільний поезії великоруській і українській, Шевченко пускає в діло з великим знаттєм. Так, в одному вірші, досить довгому, він каже про те, що Рогніда в Полоцьку підждає до себе молодого, литовського князя, і все прилаштоване до його вітання. Оповидано се 4-стоповим ямбом. Потім, несподівано поворіт в її долі: приходить не молодий литовець, а ворог—Володимир Киевський, і це несподіване явище змальовано иншим стихом, а саме, от сім, можна мовити, загально руським або праруським, котрий тут на своєму лонці як найкраще: „Не із Литви йде князь сподіваний, ще незнаємий, давно жаданий,

„А із Киева туром-буйволом
Іде веприщем за Рогнідою
Володимир князь со киянами“.

Це звичайний розмір наших дум *), але нечужий і украінцям. Ще є один такий саме загально-руський розмір в його наслідуванні „Слово о полку Игореві:“

*) Великоруських «былин».

Шевченка обыкновенно чередуются — стихъ 12-тисложный съ женскимъ окончаніемъ и стихъ 11-тисложный съ мужескимъ. При томъ часто у него бываетъ такъ, что онъ разсказываетъ въ 14-тисловномъ стихѣ, а за разсказомъ идетъ разсужденіе въ стихѣ 12-тисловномъ, напр., въ „Причинной": „Така її доля, о Боже ж мій милий"... Стихъ этотъ у него встрѣчается вперемежку очень часто, а иногда въ рѣдкихъ случаяхъ дѣлится пополамъ рифмой. Какъ превосходный знатокъ малорусскихъ пѣсенъ, Шевченко зналъ не только размѣръ тѣхъ пѣсенъ, какія наиболѣе у насъ извѣстны, т. е. пѣсенъ, такъ сказать, похожихъ на романсы, состоящихъ изъ правильныхъ строфъ съ рифмами, но онъ зналъ также и болѣе старыя пѣсни, обрядовыя, тѣ самыя, которыми народная малорусская поэзія ближайшимъ образомъ соприкасается съ великорусской, и иногда такой древній стихъ, общій поэзіи великорусской и малорусской, Шевченко пускаетъ въ ходъ съ большимъ мастерствомъ. Такъ въ одномъ стихотвореніи, довольно длинномъ, онъ говоритъ о томъ, что Рогнѣда въ Полоцкѣ ждетъ къ себѣ жениха, литовскаго князя, и все готово къ его пріему. Разсказано это 4-стопнымъ ямбомъ. Затѣмъ вдругъ поворотъ въ ея судьбѣ, приходитъ не женихъ Литвинъ, а врагъ — Владиміръ Кіевскій, и это неожиданное явленіе изображено другимъ стихомъ, именно этимъ, можно сказать, обще-русскимъ или прарусскимъ, который здѣсь дѣйствуетъ необыкновенно сильно. „Не із Литви їде князь сподіваний, ще незнаемій, давно жданний, а із Киïва туром буйволом іде веприщем за Рогнідою Володимір князь со киянами". Это обыкновенный размѣръ нашихъ былинъ, но не чуждый и малороссамъ. Еще есть одинъ такой же обще-русскій размѣръ въ его подражаніи „Слову о полку Игоревѣ": „З передсвіта до вечора і з вечора до досвіта летить стріла каленая, брязчить шабля о шеломи, трощить списи гортовані".

Этотъ размѣръ употребителенъ и въ великорусскихъ пѣсняхъ, напр., „На улицѣ то дождь, то снѣгъ"... Изъ стиховъ искусственныхъ, не свойственныхъ народной пѣснѣ, у Шевченка встрѣчается чуть ли не всего одинъ, — 4-стопный ямбъ: „Реве та й стогне Дніпр широкій". Въ заключеніе этого отдѣла надо отвѣтить нѣкоторымъ цѣнителямъ Шевченка, которые хвалили у него особое изящество формы. Что къ формѣ онъ относился довольно небрежно, это сказывается и въ размѣрѣ, сказывается и въ рифмѣ, въ которой онъ позволялъ себѣ такія вольности, какихъ вы не найдете и въ народной малорусской пѣснѣ, несмотря на то, что она сплошь и рядомъ вмѣсто рифмы ограничивается ассонансомъ, т. е. созвучіемъ гласныхъ. Въ своихъ лучшихъ стихотвореніяхъ онъ какъ будто больше заботился о формѣ, но чѣмъ дальше, тѣмъ меньше онъ обращалъ на это вниманія. Нельзя обойти безъ замѣчанія языкъ Шевченка. Долго говорить объ этомъ я не буду, да и не спеціалистъ я по этой части, но долженъ отмѣтить его необыкновенную, можно сказать, пригодность для всей малорусской территоріи. Родился Шевченко въ такомъ мѣстѣ Украйны

„З передсвіта до вечора
А з вечора до досвіта
Летить стріла каленая,
Брязчить шабля о шеломи,
Трощить списи гартовані...“

Се розмір ужиточний і у великоруських піснях, наприклад: „На улицѣ то дождь, то снѣг“. Із віршів штучних, невластивих народній пісні, у Шевченка зустрічається либонь всього один,—4 стоповий ямб: „Реве та стоге Дніпр широкий“.

На прикінці цього відділу слід одповісти де-котрим з критиків Шевченка, що вихваляли у його особливу красу форми. Що до форми, то він ставився до неї досить недбало; це виявляється і в розмірі, виявляється і в ритмі, в котрих він дозволяв собі такі вольності, яких ви не зутріпете і в народній українській пісні, незважаючи на те, що вона скрізь і завжди замість ритми обмежується асонансом, то б то суголосністю голосних. В своїх кращих віршах він неначе більше клопочеться про форму, але чим далі, тим менш він звертає на це уваги.

Неможна обминути без уваги Шевченкової мови. Довго говорити я про це не буду, да і не мітець я по цій части, але мушу помітити його надзвичайну, можна мовити, придатність для всієї української території. Народився Шевченко в такій місцевости України, де живе неначе осередкова мова її. На схід од неї говірка слобожанської України, де вже помічається все більше и більше близкости до великоруської мови; на захід, на Поділлі і на Волині, все більше і більше являється полонизмів. Рідна Шевченкова мова стоїть посередині між цими двома крайностями. Мовою своєю Шевченко орудує не тільки як гарний знавець її, але і як геніяльний письменник. Не виходячи з меж народньої говірки, він однак уміє так зручно одміняти усякі звороти, що з'являється цілком особливий ефект. До того, він поводиться з мовою дуже сміливо і не боїться, коли йому иноді знадобиться вставити і великоруське слово, однак переважно в разі цітати. Скрізь і завжди уставляє він з найбільшим мистецтвом церковно-славянські слова і вирази. Коли він каже про щось величне, підвишене, у його раптом з'являється надзвичайно до речі церковне слово, а иноді яка-небудь влучно підібрана коротка цітата з библії стає в пригоді йому для убійчого сарказму.

Значить, якеж, нарешті, місце Шевченка в ряді слав'янських поетів? Порівнювати його по тим прикметам, що я навів,—може статись, не з достатнім переконаннєм належить з Пушкиним, Міцкевичем і, нехай так, з Прешерном. Що торкається порівняння Шевченка з Пушкиним, то я певен, що багатьом воно здається дуже чудним, може бути, навіть переборщеним. Це так, різниця між Шевченком і Пушкиним дуже велика; алеж ця ріжниця залежить од того, що Пушкин хоч, безумовно, висловлює найбільш істотне своєї народности так саме гарно, як висловлює Шевченко теж саме в своїй, але Пушкин змальовує все це зверху, а Шевченко знизу. Пушкин не тільки цінив простий, народ

гдѣ слышится какъ бы центральный говоръ Малороссіи. На востокъ отъ него нарѣчіе слободской Украйны, гдѣ уже замѣчается все болѣе и болѣе близость къ великорусскому языку; на западѣ, въ Подоліи и на Волыни, все болѣе и болѣе является полонизмовъ. Родной говоръ Шевченка стоитъ посрединѣ между этими двумя крайностями. Языкомъ своимъ Шевченко распоряжается не только, какъ хорошій знатокъ его, но и какъ геніальный писатель. Не выходя изъ предѣловъ народной рѣчи, онъ однако же умѣетъ такъ ловко видоизмѣнять различные обороты, что получается совершенно особенный эффектъ, при томъ, онъ обходится съ языкомъ очень смѣло и не боится, если ему иногда понадобится поставить и великорусское слово, впрочемъ, большей частью въ видѣ цитаты. Сплошь и рядомъ вставляетъ онъ съ величайшимъ мастерствомъ церковно-славянскія слова и выраженія. Когда онъ говоритъ о чемъ-нибудь торжественномъ, возвышенномъ, у него вдругъ является необыкновенно кстати церковное слово, а иногда какая-нибудь ловко подобранная короткая цитата изъ библіи служитъ ему для убійственнаго сарказма.

Итакъ, каково же въ концѣ концовъ мѣсто Шевченка въ ряду славянскихъ поэтовъ? Сопоставлять его по тѣмъ признакамъ, которые я привелъ—быть можетъ, не съ достаточной убѣдительностью—слѣдуетъ съ Пушкинымъ, Мицкевичемъ и, пожалуй съ Прешерномъ. Что касается сопоставленія Шевченка съ Пушкинымъ, то я увѣренъ, что многимъ оно покажется очень страннымъ, можетъ быть, даже пристрастнымъ. О да, разница между Шевченкомъ и Пушкинымъ очень велика; но вѣдь эта разница обусловливается тѣмъ, что Пушкинъ, хотя, конечно, выражаетъ самое существенное своей народности такъ же хорошо, какъ выражаетъ Шевченко то же самое своей, но Пушкинъ изобразилъ все это сверху, а Шевченко снизу. Пушкинъ не только цѣнилъ простой народъ великорусскій, но и зналъ его хорошо и умѣлъ писать въ его духѣ, но какъ бы то ни было, огромная, большая часть поэзіи Пушкина посвящена не народу, а высшимъ кругамъ, интеллигенціи нашей, или же она витаетъ въ чужихъ краяхъ, во Франціи Англіи, Испаніи, при чемъ остается, впрочемъ, постоянно русской, потому что въ изображеніи и чуждаго намъ быта сказывается у Пушкина русскій духъ, русскій складъ ума. Что касается Шевченка, то онъ 1) почти никогда не выходилъ изъ рамокъ украинской жизни, 2) онъ никогда въ своей поэзіи не изображалъ интеллигенціи. Любимая его сфера, въ которой онъ неподражаемъ, есть сфера низшая, крестьянская, утѣсненный, страдающій простой народъ. Слѣдовательно, по одной этой причинѣ между Пушкинымъ и Шевченкомъ должна быть огромная разница. Если же между ними есть общее, то, во 1-хъ, общее у нихъ встрѣчается очень часто въ одномъ и томъ же отношеніи къ предметамъ, именно потому, что они оба были глубоко русскіе люди, хотя и принадлежали къ двумъ разнымъ отраслямъ русскаго народа, а во 2-хъ, потому, что они оба геніи.—Итакъ, если мы хотимъ опредѣлить отношеніе Шевченка къ Пушкину, то для этого чуть ли не

великоруський, але і знав його гарно і умів писати в його дусі, але, як би там не було, величезну, більшу частину поезії Пушкина присвячено не народу, а верхнім колам, інтелігенції нашій, або ж вона вітає по чужих країнах, у Франції, Англії, Іспанії, при чому залишається однак постійно руською, тому що у змалюванні і чужого нам побуту пробивається у Пушкина руський дух, руський склад ума. Що торкається Шевченка, то він 1) майже ніколи не виходив з рямок українськаго життя, 2) він ніколи у своїй поезії не малював интелігенції. Улюблена його сфера, де він незрівняний, є сфера низша, кріпацька, пригнічений, страждаючий простий народ. Вже по одній цій причині поміж Пушкиним і Шевченком мусить бути величезна різниця. Колиж поміж ними є спільне, то спільне у них зустрічається дуже часто в одному і тому же відношенні до речей, саме тому, що вони обидва були глибоко руські люде, хоч і належали до двох різних паростів руського народа, а вдруге тому, що вони обидва генії.

Значить, коли ми хочемо з'ясувати відношенне Шевченка до Пушкина, то для цього мало не краще за все нам треба скористуватись тиею метафорою, до котрої удався один з найбільших польских поетів, Словацький, визначаючи своє відношенне до Міцкевича, а саме:

„Шевченко є такеж Божество, як Пушкин, але пробуваюче на своєму особливому сонці“.

Х. Корш.

лучше всего намъ будетъ воспользоваться той метафорой, къ которой прибѣгъ одинъ изъ крупнѣйшихъ польскихъ поэтовъ, Словацкій, опредѣляя свое отношеніе къ Мицкевичу, а именно:

„Шевченко есть такое же божество, какъ Пушкинъ, но живущее на своемъ особомъ солнцѣ".

Ѳ. Коршъ.

Мотивы поэзіи
Т. Г. Шевченка.

Мотивы поэзіи Т. Г. Шевченка.

Мотивы творчества всякаго художника опредѣляются природой тѣхъ слагаемыхъ, изъ которыхъ создается органическое цѣлое его духовной физіономіи. Чѣмъ богаче и сложнѣе этотъ органическій синтезъ творческой натуры, тѣмъ условнѣе будетъ попытка анализа мотивовъ. Можно намѣтить только основные преобладающіе тона, къ которымъ болѣе тяготѣетъ художникъ, лучше сказать, лейтъ-мотивы, но при этомъ только въ непосредственной связи съ общей симфоніей. Это въ особенности примѣнимо къ поэзіи Шевченка и въ тѣмъ большей степени, что мы имѣемъ здѣсь дѣло съ чрезвычайно своеобразнымъ явленіемъ въ области художественнаго творчества. Своеобразность эта заключается въ рѣдкомъ сочетаніи народнаго и личнаго начала.

При глубокой и сильной индивидуальности, Шевченко въ то же время—народный поэтъ *по преимуществу*. Народность его поэзіи стала у насъ общимъ мѣстомъ; о ней говорятъ всякій разъ, когда рѣчь идетъ о великомъ украинскомъ поэтѣ; она была отмѣчена еще критикой 60-хъ годовъ, и Аполлонъ Григорьевъ писалъ по поводу Шевченка: „Трудно сказать, послѣдній ли это изъ слѣпыхъ кобзарей или первый изъ мастеровъ и художниковъ... У Шевченка—прибавляетъ онъ,—есть та нагая красота выраженія народной поэзіи, которая развѣ только искрами блистаетъ въ великихъ поэтахъ-художникахъ, каковы Пушкинъ и Мицкевичъ“. Въ самомъ дѣлѣ, эта поэзія такъ пропитана, такъ насыщена народностью, что трудно опредѣлить, гдѣ кончается здѣсь народно-поэтическое начало и выступаетъ личное, индивидуальное.

Народность Шевченка—не только въ томъ, что онъ любитъ и воспѣваетъ Украйну, ея исторію, бытъ и природу, не только въ томъ, что онъ перерабатываетъ мотивы народнаго творчества,—а въ томъ, и это важнѣе всего, что весь его душевный складъ, его міросозерцаніе, наконецъ, самыя краски и пріемы его художественной кисти проникнуты народнымъ началомъ. Отъ этого, въ какую бы область ни обращался его художественный талантъ, какіе бы мотивы ни за-

Мотиви поезії Т. Г. Шевченка.

Мотиви творчости всякого артиста визначаються природою тих частин, з котрих утворюється органичне ціле його духовного обличчя. Чим багатійший і більш складний цей органичний синтез творчої натури, тим більш умовною буде проба розбору мотивів. Можна помітити тільки грунтовні переважаючі тони, до котрих більше ваготіє артист, краще мовити—лейт-мотиви, але при сьому тільки в безпосередному звязку з загальною сімфонією. Се особливо можна прикласти до Шевченкової поезії і тим більше, що ми маемо тут діло з надзвичайно питомним явищем посеред артистичної творчости. Питомность ся виявляеться в рідкому злученні народнього і особистого зачину. Маючи глибоку і сильну індівідуальність, Шевченко поруч з тим народний поет *переважно*. Народність його поезії зробилась у нас загальним місцем; про неї говорять кожний раз, коли розмова йде про великого українського поета: її помітила ще критика 60-х років і Аполон Грігорьев писав з приводу Шевченка: „Трудно сказати, чи це останній з сліпих кобзарів чи першій з майстрів і артистів". У Шевченка, додае він, є та гола краса вислову народньої поезії, що хиба тільки искрами мигтить у великих поетів-артистів, як Пушкин і Міцкевич". І дійсно, ся поезія так пройнялась, так наситилась народністю, що трудно з'ясувати, де кінчаеться тут народньо-поетичний зачин і починаеться особисте, індівідуальне. Народність Шевченка не тільки в тому, що він любить і славить Україну, її історію, побит і природу; не тільки в тому, що він переробляе мотиви народньої творчости, але в тому, і се найголовнійше, що увесь його душевний склад, його світогляд, нарешті самі фарби і прийоми його артистичного пензеля пройняті народним зачалом. Од цього, в який би край не звертався його артистичней талан, які мотиви не торкав би поет, на всьому залишаеться безпосередний одбиток народнього духа.

Ся неначе сконцентрована сила народнього *зачала* дае поету ту правдиву простоту і волю, з котрими він звертаеться до *найбільш* різнородних річей. З тиею ж простотою, з якою Шевченко малюе нам „садок вишневий коло хати", він сміливо підходить до найбільш

трогивалъ поэтъ, на всемъ остается непосредственный отпечатокъ народнаго духа.

Эта какъ бы сконцетрированная сила народнаго начала даетъ поэту ту неподдѣльную красоту и свободу, съ которыми онъ обращается къ самымъ разнороднымъ предметамъ. Съ той же простотой, съ какой Шевченко рисуетъ намъ „садокъ вишневый коло хаты", онъ смѣло подходитъ къ самымъ разнообразнымъ сюжетамъ, будь это событіе изъ временъ начала христіанской эры или библейскій образъ или современная политическая сатира. У этого безхитростнаго кобзаря даже ветхозавѣтные пророки имѣютъ столько чисто народной важной простоты и говорятъ о такомъ близкомъ и понятномъ, какъ будто они вновь воскресли среди украинскаго народа.

Возьмите для примѣра его замѣчательную поэму „Марія", гдѣ разсказывается о жизни и судьбѣ Богоматери—очень трудный сюжетъ для художника, который не захотѣлъ бы разрабатывать его въ обычномъ церковномъ стилѣ. Я не знаю болѣе оригинальной трактовки этого сюжета, чѣмъ у Шевченка, который свободно подходитъ къ нему съ смѣлостью наивнаго народнаго реализма и даетъ намъ въ этой поэмѣ глубоко-своеобразное сочетаніе библейскаго и народнаго элемента.

Фанатическій церковникъ, быть можетъ, усмотритъ въ ней кощунство, но непредубѣжденный читатель найдетъ здѣсь только дѣтскую и цѣломудренную чистоту наивнаго народнаго міросозерцанія и трогательное чувство.

Этотъ громадный запасъ коллективной силы народнаго духа оберегалъ поэта, сохраняя его самобытность и парализуя или ослабляя тѣ литературныя вліянія, которыя онъ невольно долженъ былъ испытать на себѣ. Мы знаемъ, что такія вліянія были, что они шли отъ Жуковскаго, Пушкина, Лермонтова, особенно Мицкевича; можно даже приблизительно сказать, что они отразились, главнымъ образомъ, въ нѣкоторыхъ поэмахъ перваго періода творчества Шевченка; но назвать эти произведенія подражаніями, и даже установить путемъ анализа опредѣленные размѣры этого подражанія очень трудно, и это оттого, конечно, что всѣ эти вліянія должны были пройти и преломиться въ призмѣ народно-художественнаго міросозерцанія поэта; они точно расплавлялись въ пламенномъ горнилѣ его народной души. И даже тамъ, гдѣ поэтъ, отдавая дань литературнымъ традиціямъ своей эпохи, пробуетъ обращаться къ музѣ, называя ее сестрою Феба, онъ не долго удерживается на непривычныхъ подмосткахъ, и классическая муза обращается у него въ земную страдалицу-мать, „неньку", которая своего несчастнаго сына

... в пелену взяла
І геть у поле однесла
І на могилі серед поля,
Як тую волю на раздолі,
Туманом сивим повила
І колихала і співала...

ріжноманітних сюжетів, буде се, чи подія з часів початка християнської ери чи библійна постать, чи сучасна політична сатира. У сього нелукавого кобзаря навіть старозавітні пророки мають стільки цілком народної важної простоти і розмовляють про таке близьке і зрозуміле, що неначе вони знову ожили посеред українського люду. Візьмем для прикладу його варту уваги поему „Марія“, де оповідається про життє і долю Богородиці—дуже трудний сюжет для артиста, що не захотів би розробляти його в звичайному церковному штибу. Я не знаю більш первотворної розвідки сього сюжету, ніж у Шевченка, що вільно підходить до нього з сміливістю безхитрого народнього реализму і подає нам в сій поемі глибоко питомне злученнє библейного і народнього первистків. Фанатичний церковник, мабуть, угледить в ній блюзнірство, але неупереджений читач знайде тут тільки дітячу і неблазнену чистість безхитрого народнього світогляду і жалісне чутте.

Сей величезний припас гуртової сили народнього духа охороняв поета, зберегаючи його самобутність і знищуючи або зменшуючи ті літературні впливи, що він мимовалі мусив зазнати на собі. Ми знаємо, що такі впливи були, що вони походили од Жуковського, Пушкина, Лермонтова, особливо Міцкевича; можна навіть приближно сказати, що вони відбились головним чином в декотрих поемах першого періоду Шевченкової творчости; але узвати сі твори наслідуванями, і навіть установити через аналізвияснені розміри сього наслідування дуже трудно, і се тому, звичайно, що всі сі впливи мусили перейти, переломитися у призмі народнього-артистичного світогляду поета, вони немов розтоплювались у полум'яному горені його народньої душі. І навіть там, де поет, оддаючи данину літературним традиціям своєї доби, пробує звертатись до музи, іменуючи її сестрою Феба, він не довго устоює на незвичній підмостці, і клясична муза обертається у його у звичайну страдницю матір, „неньку“, що свого безталанного сина.

„...в пелену взяла
І геть у поле однесла
І на могилі серед поля,
Як тую волю на роздолі,
Туманом сивим повила
І колихала і співала...“

Сей могутній талисман зберіг поета і від инших небезпечностей. Долею закинений в руське товариство інтелігентів тих часів, суміжний до дум і прямувань сього товариства, він уникнув тих болісних пережитків духу, котрими одзначається ся доба. Його здорова народня душа не знає двойчастости, гамлетизму, зневірря. Він все життє оставався щирою, безпосередньою натурою і до самої смерти зберіг велику силу жагуче любити і жагуче ненавидіти.

Этотъ могучій талисманъ сохранилъ поэта и отъ другихъ опасностей. Волею судьбы брошенный въ кругъ русскаго интеллигентнаго общества того времени, прикосновенный къ думамъ и стремленіямъ этого общества, онъ избѣжалъ тѣхъ болѣзненныхъ переживаній духа, которыми отмѣчена эта эпоха. Его здоровая народная душа не знаетъ раздвоенности, гамлетизма, разочарованія. Онъ всю жизнь оставался цѣльной непосредственной натурой и до самой смерти сохранилъ великую силу—страстно любить и страстно ненавидѣть.

Съ этой выдающейся чертой народности, какъ мы сказали, тѣсно соединяется личное начало, крупная и сильная индивидуальность. Она также проникаетъ всю его поэзію и даетъ ей ту необыкновенную притягательность, какую сообщаетъ творчеству всякая яркая личность художника. Эта богатая индивидуальность обнаруживается прежде всего въ необыкновенно широкомъ діапазонѣ его настроенія.

Та задумчивая, тихая грусть, о которой обыкновенно говорятъ, опредѣляя основной тонъ поэзіи Шевченка, на самомъ дѣлѣ составляетъ, пожалуй, только общій фонъ, на которомъ вырисовывается очень богатая гамма чувствъ. И нѣжная мелодія соловьиной пѣсни, и стонъ измученной души, примиряющая, всепрощающая любовь, и грозныя проклятія, добродушный юморъ и горькій сарказмъ постоянно смѣняютъ другъ друга въ пѣсняхъ этого „химерного Перебенді".

Къ этому сочетанію народности и сильной индивидуальности, нужно прибавить еще одну черту, которой поэтъ былъ обязанъ случайностями своей судьбы. Шевченко не только вѣрный сынъ украинскаго народа, раздѣлявшій его счастье и горе; онъ въ то же время, какъ мы сказали, сынъ своей эпохи, обвѣянный ея высокимъ идеализмомъ, прикосновенный къ ея духовной культурѣ, къ ея думамъ и мукамъ. Онъ испыталъ на себѣ и идеализмъ сороковыхъ годовъ, и общественный подъемъ наканунѣ 60-хъ годовъ. Онъ былъ близокъ съ людьми этой эпохи и раздѣлялъ ихъ стремленія. Оставаясь глубоконароднымъ поэтомъ, онъ свободно впитывалъ лучшіе идеалы своего времени, которые такъ совпадали съ порывами его чуткой души. Эти культурныя вліянія эпохи сообщали большую широту художественному міросозерцанію поэта и его идеаламъ. Эти идеалы помогли поэту, оставаясь народнымъ, выйти изъ узко-національныхъ рамокъ на просторъ всечеловѣческихъ интересовъ и дали ему право на любовь не только малорусскаго, но и вообще русскаго общества. Недаромъ, еще въ 60-хъ годахъ, поэзію Шевченка оцѣнили такіе представители общественной мысли, какъ Достоевскій и Некрасовъ.

Такъ, этимъ рѣдкимъ и оригинальнымъ сочетаніемъ народности, личности и идейныхъ стремленій эпохи, этимъ органическимъ сліяніемъ отдѣльныхъ силъ опредѣляется содержаніе и характеръ поэзіи Шевченка.

Конечно, эта непередаваемая, до болѣзненности страстная любовь къ родной Украйнѣ будетъ прежде всего звучать основнымъ мотивомъ въ его пѣснѣ. Нужды нѣтъ, что эта родина дала ему бѣдное

З сією визначною рисою народности, як ми зазначили, тісно з'єднюється особистий початок, буйна і дужа індівідуальність. Вона також проходить всю його поезію і надае їй ту незвичайну привабливість, котру передае творчости кожна блискуча особа артиста. Ця багата особистість виявляеться перш за все в незвичайно широкому діапазоні його настрою.

Отой задумливий, тихий смуток, про котрий звичайно кажуть, з'ясовуючи грунтовний тон Шевченкової поезії, у дійсности складае, нехай так, тільки загальне тло, на котрому вимальовуеться дуже багата чаша почувань. І ніжна мелодія солові'ячої пісні і стогін знеможеної душі, примиряюча, всепрощаюча любов і грізні прокльони, добродушний гумор і гіркий сарказм постійне заступають одно д'ного в піснях сього „химерного Перебенді".

До сього з'еднання народности і дужої індівідуальности, треба додати ще одну рису, котру поету дали випадки його долі. Шевченко— не тільки вірний син українського народу, що поділяв його щасте й горе; він в той же час, що ми зазначили, син своеї доби, обвіяний її високим ідеализмом, сумежний до її духовної культури, до її дум і страждань. Він зазнав на собі і ідеализм сорокових років і громадське піднятте на передодні 60-х років. Він був близьким до людей сієї доби і поділяв їхні прямування. Залишаючись глибоко-народним поетом, він вільно набирався кращих ідеалів свого часу, котрі так приходяться до поривань його чулої душі. Ці культурні впливи доби надавалі великий простір артистичному світогляду поета і його ідеалам.

Сі ідеали допомогли поету, залишаючи його народним, вийти з вузько-національних рямок на простір загальнолюдських інтересів і дали йому право на любов не тільки українського, але і взагалі руського громадянства. Недаремно, ще в 60-х роках поезію Шевченка оцінили такі представники громадської думки, як Достоевській та Некрасов.

Так, сім рідким і первотворним з'еднаннем народности, особи та ідейних прямувань доби, цім органичним змішаннем окремих сил з'ясовуеться зміст і характер Шевченкової поезії.

Певна річ, ся невимовна, до недужости жагуча любов до рідної України буде перш за все згучати грунтовним мотивом в його пісні. То не шкода, що сей рідний край дав йому бідне дитинство, злиденне істнуванне на задвірках панського будинку. До самої труни він буде пестити думку про сей рідний край, і можливість раю на землі для його—тільки там. Так як і його великий земляк, закинений до далекої сторони, він увесь віддаетея спогадам про рідний край, що здалеку буде ще кращим, і молодий петербургский художник у чудовій майстерні Брюлова, по його власним признанням леліе у своему серді „сліпця-кобзаря" своїх лютих гайдамаків. „В тіні його красної майстерні", оповідае сам поет: „неначе в пекучому дикому степу наддніпровому, переді мною миготіли мученичеські тіні наших сердешних

дѣтство, жалкое существованіе на задворкахъ барскаго дома. До самой могилы онъ будетъ лелѣять мысль объ этой родинѣ, и возможность рая на землѣ для него—только тамъ. Подобно своему великому земляку, заброшенный въ далекую сторону, онъ весь отдастся воспоминаніямъ о родинѣ, которая издалека будетъ еще краше, и молодой петербургскій художникъ, въ великолѣпной мастерской Брюллова, по его собственнымъ признаніямъ, лелѣетъ въ своемъ сердцѣ „слѣпца-кобзаря и своихъ кровожадныхъ гайдамаковъ". „Въ тѣни его изящной мастерской",—разсказываетъ самъ поэтъ,—„какъ въ знойной дикой степи надднѣпровской, передо мною мелькали мученическія тѣни нашихъ бѣдныхъ гетмановъ. Передо мною разстилалась степь, усѣянная курганами. Передо мною красовалась моя прекрасная, бѣдная Украйна во всей непорочной меланхолической красотѣ своей. И я задумывался и не могъ отвести своихъ духовныхъ очей отъ родной чарующей прелести".

Эти образы для поэта полны очарованья. Глухіе отголоски минувшей славы казачества въ пѣсняхъ слѣпца-кобзаря дадутъ богатую пищу молодому романтическому настроенію, воображеніе создастъ красочныя картины прошлаго, яркіе характеры, страстныя чувства, и въ думахъ поэта намъ послышится точно отдаленный гомонъ запорожскаго лагеря. Въ этихъ картинахъ была не только естественная романтическая дань прошлому. Независимая и смѣлая жизнь вольнолюбивыхъ предковъ страстно захватывала чувства поэта, испытавшаго и на себѣ тяжесть неволи и оплакивающаго свой угнетенный, закрѣпощенный народъ. И тамъ, гдѣ народъ въ этихъ историческихъ думахъ выступаетъ на сцену, тамъ особенно широкъ размахъ кисти художника, тамъ особенно сильно говорятъ народныя чувства поэта. Таковы „Гайдамаки"—эта захватывающая эпопея, гдѣ изображается стихійная борьба народа, грознаго въ гнѣвѣ и мщеніи. Только народный поэтъ, внукъ гайдамака, могъ такъ понять и могъ дать такую сильную поэтическую форму этому стихійному характеру гайдамацкой борьбы.

Нужно ли говорить о томъ, что родная природа, бытъ являются самыми дорогими и любимыми картинами поэта, въ изобразительности которыхъ онъ не имѣетъ себѣ равныхъ среди своихъ сородичей. Онъ любитъ и изображаетъ эту природу съ тѣмъ же непосредственнымъ народнымъ чувствомъ; какъ и народная пѣсня, поэзія его беретъ здѣсь почти тѣ же мотивы. Серебряная, полная очарованія ночь, шелестъ надрѣчнаго тростника, одинокій яворъ, старый могучій Дніпро, широкая степь съ задумчивыми и загадочными могилами—вотъ главные мотивы этихъ картинъ, согрѣтыхъ трогательной любовью. Не сложны и не эффектны эти картины родной природы, но въ каждой изъ нихъ цѣлый міръ чувства, своя богатая дума; одинокій тополь, тихая могила въ степи или старый Днѣпръ—это не только красивая картина, а богатый художественный символъ внутреннихъ переживаній поэта.

гетьманів. Переді мною розгортався степ, засіянний могилами. Переді мною пишалась моя прекрасна, бідна Україна, у всій непорочній меланхолійній красоті своїй. І я задумувався і не міг одірвати своїх духовних очей од рідної чарівничої краси."

Сі картини для поета повні чар. Глухі одгуки мунулої козацької слави у піснях сліпця-кобзаря дадуть багатий матеріял молодому романтичному настрою, уява творить фарбові малюнки минулого, блискучі характери, жагучі почування, і у поетових думках неначе почується далекий гомін запорожського табору. У сіх картинах була не тілько природна романтична данина минулому. Незалежне і сміливе життє у волю закоханих предків жагуче захоплювали почування поета, що зазнав на собі вогу неволі і що оплакував свій пригноблений, повернений у неволю народ.

І там, де народ в сіх історичних думах виходить на сцену, там особливо широкий розмах артистового пензеля, там найсильнійше говорять народні поетові почування. Такі то „Гайдамаки", ся захоплююча поема, де виявляється могутня боротьба того народу, що страшний у гніві і помсті. Тілько народний поет, онук гайдамаки, міг так зрозуміти і міг подати таку сильну поетичну форму сьому стихийному характеру гайдамацької боротьби.

Чи треба козати про те, що рідна природа, побут являються найбільше дорогими і улюбленими поетом картинами, у змальованні котрих він не має собі рівних посеред своїх родичів. Він любить і змальовує сю природу з тим же безпосереднім народнім почуттєм; як і народня пісня, його поезія позичає тут майже тіж мотиви. Срібна, повна чарування ніч, шепіт надрічкового очерету, самітній явір, старий могутній Дніпро, широкий степ з задумливими загадковими могилами—се головні мотиви ціх картин, що зогріті зворушливою любовю. Не складні і не ефектовні сі картини, але в кожній з них надзвичайно багато чуття, своя багата дума; самітня тополя, тиха могила на степу або старий Дніпро—се не тілько чудові картини, але ж багатий артистичний символ внутрішніх поетових переживань.

На тлі сієї тихої і ласкавої природи поету природньо шукати такогож красивого і тихого ідиличного життя. Сій потребі може стати у пригоді перш за все та краса чоловічого життя, котру найкраще видно в любови. В піснях і поемах Шевченка ся любов настілько ж безпосередня, як і в піснях його рідного краю. У сього плебея, під убогою стріхою і в брудних панських присінках, жила дивно ніжна, соромлива і неблазнена душа; вона вселяла йому сі жалісні картини першого несмілого кохання, його щастя і страждань.

Цікаво, що виявителем сього чуття в Шевченковій поезії майже виключно являється женщина, так само, як і в україньській пісні, і так само, як в сіх піснях,—на долю її припадає менше щастя і більше страждань. І в сіх мотивах поет залишається вірним народньому началу: не шукайте тут жагучих жадань, невимовних страждань, скор-

На фонѣ этой кроткой и ласковой природы поэту естественно искать такой же красивой и тихой идиллической жизни. Этой потребности можетъ отвѣтить прежде всего та красота человѣческой жизни, которая ярче всего вспыхиваетъ въ любви. Въ пѣсняхъ и поэмахъ Шевченка эта любовь такъ же непосредственна, сильна и красива, какъ и въ пѣсняхъ его родины. Въ этомъ плебеѣ, выросшемъ подъ убогой стрѣхой и въ грязной барской передней, жила удивительно нѣжная, застѣнчивая и цѣломудренная душа; она внушала ему эти трогательныя картины первой робкой любви, ея счастья и муки. Интересно, что выразителемъ этого чувства въ поэзіи Шевченка почти исключительно является женщина такъ же, какъ и въ малорусской пѣснѣ, и такъ же, какъ въ этихъ пѣсняхъ,—на долю ея выпадаетъ меньше счастья и больше страданій. И въ этихъ мотивахъ поэтъ остается вѣрнымъ народному началу: не ищите здѣсь пламенныхъ страстей, демоническихъ страданій, нѣтъ—это тихое и глубокое чувство и беззавѣтная готовность самопожертвованія со стороны женщины.

Къ этому мотиву тѣсно примыкаетъ, часто сливаясь съ нимъ, любовь семейно-родственная. Шевченко, этотъ горемыка, всю жизнь скитавшійся безпріютнымъ, съ дѣтства лишенный семейнаго угла, является истиннымъ поэтомъ семьи, любящаго материнства, невиннаго дѣтства, и мы не знаемъ другого поэта, который далъ бы такой же поэтическій апоѳеозъ этого міра. Изъ мирныхъ идиллическихъ кратинъ—счастливая, тихая семья, и непремѣнно съ маленькими дѣтьми,—любимый уголокъ въ поэзіи Шевченка. Это—тотъ „тихій рай“, который всегда грезился поэту.

Но самое великое и святое слово для поэта—это мать, ея самоотверженная любовь къ ребенку и ея великая, святая материнская скорбь; и самая страшная и жестокая несправедливость жизни—это покинутый осиротѣвшій ребенокъ. Съ какимъ-то молитвеннымъ благоговѣніемъ относится всегда поэтъ къ этому материнскому міру, и я не могу не напомнить по этому поводу прекраснаго отрывка изъ его стихотворенія—„Мати покритка“:

„У нашім раї, на землі,
Нічого кращого не має,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.
Буває, іноді дивлюся,
Дивуюсь дивом, і печаль
Охватить душу; стане жаль
Мені її, і зажурюся
І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї Матері святої,
Що в мир наш Бога принесла.

бот—се тихе і глибоке почутте і безумовна готовність саможертви з боку женщини.

До сього мотива близько підходить, часто зливаеться з ним кохання родинне. Шевченко, сей сіромаха, що все життє тинявся безпритульним, що з дитинства не бачив рідного кутка, являеться дійсним поетом сем'ї, кохаючого материнства, невинного дитинства, і ми не знаемо иншого поета, що дав би такий же поетичний апофеоз сього світу. Із ідиличних картин—щаслива, тиха сем'я, і обовязково з маленькими дітьми,—улюблений закуточок у Шевченковій поезії. Се—той „тихий рай", що завжди увижався поету.

Але найбільш велике і святе слово для поета—се мати, її невимовна любов до дитини і її велика, свята матерня скорбота; і найбільш страшна і жорстока неправда життя—се покинута сирота-дитина. З якоюсь молитовною побожністю відноситься завжди поет до сього матернього світу, і я не можу не нагадати з приводу сього чудового урпвку з його твору—„Мати покритка":

„У нашім раї, на землі,
Нічого кращого немае,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.
Бувае иноді дивлюся,
Дивлюсь дивом,—і печаль
Охватить душу; стане жаль
Міні її, і зажурюся
І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї Матері святої,
Що в мир наш Бога принесла"...

Простежіте за його поемами, і кращими місцями, повними висосокаго драматизму і безмежного кохання, будуть ті, де поет каже про страждання нещасливої матери. І в зворушливій простоті згидного на саможертву чуття „Наймички", і в „Неофітах", в поемах „Сова", „Марія" і инших—всюди ми знаходимо апофеоз материзної скорботи. В „Неофітах" поета захоплює не стілько відвага і віра у мучеників, скілько почуття матери Алкида, призначеного на смерть. У зворушливій поемі „Марія" сей мотив добувае високого лірізму. Для поета Богоматір тут не церковний образ; для його вона велика страдниця, мати закатованного, розп'ятого единого сина. Поет зводить її до наших земних обставин, і перед нами жива, близька нам женщина—мати, спочатку з її тихим і глибоким материним щастем, а потім—з непомірним стражданнем; вона і помирае у його при таких же жорстоких умовинах життя, як і всі його нещасні матірі, помирае „під тином, з голоду".

Нещасна, ославлена дівчина—„покритка", що несе на собі непра-

Прослѣдите его поэмы, и лучшими мѣстами, полными высокаго драматизма и безконечной любви, будутъ тѣ, гдѣ поэтъ говоритъ о страданіяхъ несчастной матери. И въ трогательной простотѣ самоотверженнаго чувства „Наймички“, и въ „Неофітах“; въ поэмахъ „Сова“, „Марія“ и другихъ — вездѣ мы находимъ апоѳеозъ материнской скорби. Въ „Неофітах“ поэта захватываетъ не столько мужество и вѣра мучениковъ, сколько чувства матери Алкида, обреченнаго на смерть. Въ трогательной поэмѣ „Марія“ этотъ мотивъ достигаетъ высокаго лиризма. Для поэта Богоматерь здѣсь не церковный образъ; для него она великая страдалица, мать замученнаго, распятаго единственнаго сына. Поэтъ низводитъ ее въ нашу земную обстановку, и передъ нами живая, близкая намъ женщина—мать, сначала съ ея тихимъ и глубокимъ материнскимъ счастьемъ, а потомъ—съ неизмѣримымъ страданіемъ; она и умираетъ у него въ такихъ же жестокихъ условіяхъ жизни, какъ и всѣ его несчастныя матери, умираетъ „під тином, з голоду“.

Несчастная, опозоренная дѣвушка—„покритка“, несущая на себѣ несправедливую кару людской жестокости, и ея дитя, осужденное на голодное, бездомное существованіе, какъ извѣстно, одинъ изъ наиболѣе выразительныхъ мотивовъ поэта, потому что здѣсь онъ больше всего страдаетъ за оскорбленное материнство.

Поэтъ даже музу свою называетъ „святою мамою“ и обращается къ ней съ такой мольбой:

„А як умру, моя святая,
Моя ти, мамо, положи
Свого ти сина в домовину
І хоч єдиную сльозину
В очах безсмертних покажи“.

Когда онъ мечтаетъ о возможности общаго счастья на землѣ, оно связывается у него съ представленіемъ о матери:

І на оновленній землі
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати
І будуть люде на землі.

Говоря объ этой мягкости и человѣчности чувства, проникающаго поэзію Шевченка, нельзя обойти молчаніемъ того религіознаго элемента, съ которымъ мы встрѣчаемся въ его поэзіи. Поэтъ никогда не уходитъ въ область исключительно религіозныхъ думъ и настроеній; мотивы эти не могутъ даже быть выдѣлены въ особую группу, у него не встрѣтите и особаго религіознаго паѳоса. Но у него есть какое-то свое просвѣтленное отношеніе къ Богу; и тамъ, гдѣ зрѣлище человѣческихъ страданій и зла погружаетъ поэта въ безвыход-

вдиву кару людської жорстокости і її дитина, засуджена на голодне, безпритульне істнованне, як видимо, один з найбільш визначних поетових мотивів, тому що тут він більше за все страждає за ображене материнство.

Поет навіть музу свою узиває „святою мамою“ і звертається до неї з таким благаннєм:

А як умру, моя святая,
Моя ти, мамо, положи
Свого ти сина в домовину
І хоч єдиную сльозину
В очах безсмертних покажи“.

Коли він мріє про можливість загального щастя на землі, воно звязується у його з думками про матір.

„І на оновленній землі
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати
І будуть люде на землі“.

Кажучи про сю мняхкість і людяність чуття, що проходить Шевченкову поезію, неможна пройти мовчанкою того релігійного первістку, з котрим ми зустрічаємось в його поезії. Поет ніколи не переходить на грунт виключно релігійних дум і настроїв; мотивів же не можна навіть виділити в окрему частину, у його не зустрінете і особливого релігійного пафосу. Але у його є якесь власне прояснене відношеннє до Бога; і там видовище людських страждань і зла потоплює поета в безвихідний роспач, його думка і чуттє звертаються з скорботним покликом до Бога; тоді він, як і народ, посилає до нього свою тужну думу, тому що на землі ніхто не почує. Ви знайдете у нього богато щирого релігійного чуття, і в його вислові пробивається частково цілком народне відношенне частково питомна поетова індівідуалність. Для його сей Бог—близький свій, котрому належить тут на землі варішати людську долю. Се не той недосяжний Вседержитель, перед котрим падає ниць людина, не сміючи підняти свого земного виду. Ні, се—Бог народній, Бог скорботних і зневажених, той розіп'ятий Бог, котрому дуже близьким муситъ бути людське стражданнє і котрому український народ додає свій особливий епитет „милий“. Поет згоден вірити в його силу і правду, і в хвилини примірря мнякою вечерньою молитвою згучить його вірш. Але він не боїться образити Бога, коли під тягарем непідсильної ваги посилає йому нарікання, що він забув своїх нещасливих дітей, або вустами несамовитої матери з розпукою скаже:

„Чи в вас єсть Бог який небудь?
В нас Бога немає,

ное отчаяніе, его мысль и чувство обращаются съ скорбнымъ призывомъ къ Богу; тогда онъ, какъ и народъ, шлетъ къ нему свою скорбную думу потому, что на землѣ никто ее не услышитъ.

Вы найдете у него много теплаго религіознаго чувства, и въ выраженіи его сквозитъ частью чисто народное отношеніе, частью своеобразная личность поэта. Для него этотъ Богъ — близкій, свой, которому надлежитъ здѣсь на землѣ рѣшать судьбу людей. Это не тотъ недосягаемый Вседержитель, передъ которымъ падаетъ ницъ человѣкъ, не смѣя поднять своего земного лица. Нѣтъ, это — Богъ народный, Богъ скорбящихъ и униженныхъ, тотъ распятый Богъ, которому такъ близка должна быть мука человѣка и которому малорусскій народъ придаетъ своеобразный эпитетъ—„милый". Поэтъ готовъ вѣрить въ Его силу и правду, и въ минуты примиренія мягкой вечерней молитвой звучитъ его стихъ. Но онъ не боится оскорбить Бога, когда подъ тяжестью непосильнаго бремени посылаетъ Ему упреки, что Онъ забылъ Своихъ несчастныхъ дѣтей, или устами безумной матери съ горечью скажетъ:

„Чи в вас єсть Бог якій-небудь?
В нас Бога немає,
Пани вкрали, та в шкатулці
У себе ховають!"

Въ минуты отчаянія онъ готовъ порою думать, что Богъ не знаетъ о томъ, что творится на землѣ, а „може знає, та мовчить", и съ тоской спрашиваетъ Его: „хіба Ти не бачишь, хіба Ти ни чуєшь людского плачу?" Но это не гордый вызовъ Богу, не отрицаніе Его, а особое чувство непосредственной сыновней близости къ Богу, Который пойметъ болѣзненный крикъ въ груди этого измученнаго сына, любовно пойметъ даже тогда, когда въ призывныхъ словахъ поэта прорвется горькій сарказмъ, и, оскорбленный торжествомъ зла, онъ скажетъ:

„А може й Ти ще...
А може й Сам на небесі
Смієшся, батечку, над нами,
Та може радишся з панами,
Як править миром"...

И въ то же время поэтъ съ такою же искренностью плѣняется высокимъ лиризмомъ ветхозавѣтныхъ псалмовъ и перелагаетъ ихъ на свой образный народный языкъ.

Этотъ лиризмъ чувствъ и интересовъ далеко не исчерпываетъ содержанія поэзіи Шевченка; въ ней громко звучитъ еще особый мотивъ, придающій этой поэзіи высокую общечеловѣческую цѣнность. Это—соціальный мотивъ въ его творчествѣ, занимающій въ немъ гораздо больше мѣста, чѣмъ это принято думать. Суровая правда жизни

Пани вкрали, та в шкатулці
У себе ховають".

В хвилини одчаю він згоден иноді думати, що Бог не знає про те, що робиться на землі, а „може знає, та мовчить", і з журбою питає його: „Хиба Ти не бачиш, хиба Ти не чуєш людського плачу?" Але се не погордий виклик Бога, не одкидання Його, але особливе чуттє безпосередньої синової близкости до Бога, що зрозуміє болістний крик у грудях сього змученого сина, любовно зрозуміє навіть тоді, коли в закликливих поетових словах прорветься гіркий сарказм, і, ображений перемогою зла, він мовить:

„А може й Ти ще ..
А може й Сам на небесі
Смієшся, батечку, над нами,
Та може радишся з панами,
Як править миром"...

І поруч з тим поет з такоюж щирістю зачаровується високим ліризмом старозавітових псальмів і перекладає їх на свою обличчливу народню мову.

Наведеними почуваннями і інтересами далеко не вичерпується зміст Шевченкової поезії; у ній голосно згучить ще особливий мотив, що надає сій поезії високу загальнолюдську вартість. Се — соціяльний мотив у його творчости, що займає у його далеко більше місця, ніж се думають.

Сувора правда життя змалку приковала артистову увагу до реальної, земної людської долі, а чуле серце мусило безпосередньо реагувати на неї. Поет—дійсний, чулий син землі, її подихів і надій. Не шукайте у його ані безименних страждань, ані сторонніх почувань—їм не було місця в поетовому серці, переповненому живими голосами життя, що сильно нагадувало про себе.

Гуманист в найбільшому значінню сього слова, з широким, люблячим серцем, поет перш за все оборонець „зневажених і ображених", бідного сирітства, ославленого материнства, обездоленого дитинства, ображеного людського достоїнства.

По своїй натурі, мнягкій і роздумливий, Шевченко мав нахил виспівувати життьову красу; його дума, витканая з ніжних почувань, була утворена „для звуковъ сладкихъ и молитвъ". Але судьба судила йому инше, і життє вимогало од його инших пісень, примусило згучати инші струни. Страшна дійсність, що дуже давала себе знати поету, дуже рано отруїла його тихомирне серце, рано образила той тихий рай, що кохав поет у своїй душі.

Життє могло-б і мусило бути такимъ чарівним і щасливим на землі, але зло і кривда зганьбили сю землю, і люде „в раї пекло розвели". Сі зло і кривда були занадто реальні для поета, що вийшов

рано приковала вниманіе художника къ реальной, земной долѣ человѣка, а отзывчивое сердце должно было непосредственно реагировать на нее. Поэтъ—настоящій, чуткій сынъ земли, ея вздоховъ и надеждъ. Не ищите у него ни безыменныхъ страданій, ни потустороннихъ ощущеній,—имъ не было мѣста въ сердцѣ поэта, переполненномъ живыми голосами жизни, которые властно напоминали о себѣ.

Гуманистъ въ высокомъ значеніи этого слова, съ широкимъ, любящимъ сердцемъ, поэтъ прежде всего защитникъ „униженныхъ и оскорбленныхъ", бѣднаго сиротства, опозореннаго материнства, обездоленнаго дѣтства, оскорбленнаго человѣческаго достоинства.

По своей натурѣ, мягкой и созерцательной, Шевченко былъ склоненъ воспѣвать красоту жизни; душа его, сотканная изъ нѣжныхъ чувствъ, была создана „для звуковъ сладкихъ и молитвъ". Но судьба сулила ему другое, и жизнь потребовала у него другихъ пѣсенъ, заставила звучать другія струны. Страшная дѣйствительность, слишкомъ дававшая себя знать поэту, очень рано отравила его мирное сердце, рано оскорбила тотъ „тихій рай", который лелѣялъ поэтъ въ своей душѣ.

Жизнь могла бы и должна быть такої прекрасной и счастливой на землѣ, но зло и неправда опозорили эту землю, и люди „в раі пекло розвели". Эти зло и неправда были слишкомъ реальны для поэта, вышедшаго изъ народа, чтобы выразиться только въ формѣ неопредѣленнаго элегическаго настроенія или сентиментальной грусти. Поэтъ слишкомъ хорошо чувствовалъ настоящую дѣйствительность, и былъ по своему правъ въ своемъ демократическомъ сарказмѣ, обращенномъ къ современникамъ-поэтамъ:

„Як би ви знали, паничі,
Де люде плачуть живучи,
То ви б єлегій не творили,
Та марне Бога не хвалили б,
На наші сльози сміючись...

И вмѣсто шаблонной идиллической картины сельской жизни, онъ даетъ такую потрясающую картину бѣдственнаго положенія народа, которая заставляетъ поэта сказать Богу:

... Нічого
Нема святого на землі.
Мені здається, що й Самого
Тебе вже люди прокляли!

Отсюда основной тонъ его поэзіи—страстная тоска о правдѣ, о той „правдѣ - справедливости", въ которой отразился общерусскій идеалъ народа. Отсюда и эти великіе „скорбь и гнѣвъ", этотъ страстный протестъ и негодованіе, которые часто кроткую музу поэта пре-

з народа, що б висловитись тільки у формі невизначеного елегичного настрою або сентиментального суму. Поет занадто гарно відчував сучасну дійсність, і був по своєму справедливим в своєму демократичному сарказмові, що обертався до сучасних поетів;

„Як би ви знали, паничі,
Де люде плачуть живучи,
То ви б елегії не творили,
Та марно Бога не хвалили-б
На наші сльози сміючись...“

І замість шабльонової идиличної картини сельского життя, він подає таку потрясаючу картину горопашного народнього становища, котра примушує поета сказати Богу:

„ ... Нічого
Нема святого на землі
Мені здається, що й Самого
Тебе вже люде прокляли!“

Відціля головний тон його поезії — жагучій сум за правдою, за тою „правдою—справедливостю“, де одбився загально-руський народній ідеал.

Відціля і сі великі „скорбота і гнів“, сей жагучій протест і обурення, що часто тиху поетову музу обертають у дійсну музу „помсти і печалі“.

Пророчим лихом і жагучістю дишуть поетові слова, коли він у гніві вигукує:

„Чи буде суд? Чи буде кара?
Чи буде правда на землі?
Повинна буть, бо сонце встане
І осквернену землю спалить!“.

Ми не будемо зупинятись на тому, як вияви цієї неправди, в образі кріпацтва, салдатчини і чиновницької самоволі, вражали чулу поетову душу. Хто читав „Кобзаря“, той знає сі кріваво реальні сторінки. По силі протесту поет далеко виступає вперед у борців за визволення народу від рабських кайданів. Да чи і могло бути инакше? Те, до чого линули мрії кращих представників руської інтелігенції, для Шевченка було органичною думою і страждаинем всього його життя.

З приводу сього цікаво спогадати те вражаюче шанування, котре виявляв Шевченко до Герцена, з виданнями котрого познайомився після повороту з заслання. Шевченко малює для себе портрет сієї по його вислову, „святої“ людини, взиває її „апостолом“ і побожно

обращають въ истинную музу „мести и печали". Пророческой грозой и страстью дышатъ слова поэта, когда онъ въ гнѣвѣ восклицаетъ:

„Чи буде суд? Чи буде кара?
Чи буде правда на землі?
Повинна буть, бо сонце встане
І осквернену землю спалить!"

Мы не будемъ останавливаться на томъ, какъ проявленія этой неправды, въ видѣ крѣпостного права, солдатчины и чиновнаго произвола дѣйствовали на чуткую душу поэта. Кто читалъ „Кобзаря", тотъ знаетъ эти кроваво-реальныя страницы. По силѣ протеста поэтъ далеко выступаетъ впереди борцовъ за освобожденіе народа отъ рабскихъ цѣпей. Да и могло ли быть иначе? То, къ чему неслись мечты лучшихъ представителей русской интеллигенціи, для Шевченка было органической думой и мукой всей его жизни.

По этому поводу интересно вспомнить то трогательное благоговѣніе, которое выражалъ Шевченко къ Герцену, съ изданіями котораго познакомился по возвращеніи изъ ссылки. Шевченко зарисовываетъ для себя портретъ этого, по его выраженію, „святого" человѣка, называетъ его „апостоломъ" и благоговѣйно цѣлуетъ первые листы „Колокола". Для Шевченка этотъ чуждый ему „москаль" былъ апостоломъ и святымъ, потому что благородный голосъ великаго изгнанника задѣвалъ самыя завѣтныя струны въ сердцѣ поэта.

Народный украинскій поэтъ и человѣкъ высокой культурной мысли раздѣляли одну и ту же думу своего времени, горѣли тѣми же чувствами.

Нужно было быть прямымъ сыномъ народа, выносившаго на себѣ всю тяжесть того порядка вещей, воочію видѣть и лично испытать этотъ порядокъ, чтобы вложить въ свои думы то пламенное и непримиримое чувство протеста, которымъ проникнуты многія страницы „Кобзаря".

Это отравляющее чувство горькой дѣйствительности возвышало Шевченка до представленія вообще о жизненномъ строѣ, до мысли о той общей большой „неправдѣ" въ жизни людей, которая такъ оскорбляла свѣтлыя мечты его и которая такъ сливается съ непосредственнымъ народнымъ представленіемъ о „неправдѣ".

„Неправда"—это все зло, которое царитъ среди людей и которое они создаютъ сами же. „Неправда"—это власть сильнаго надъ слабымъ, богатаго надъ бѣднымъ, деспота надъ рабомъ, это—униженная бѣдность и оскорбленная человѣческая личность; „неправда" вездѣ тамъ, гдѣ нѣтъ равенства между людьми и свободы. И „паны" для поэта—это не только помѣщики; это—всѣ богатые и сильные, живущіе на счетъ своего младшаго порабощеннаго брата.

Эта страстная тоска о правдѣ выражается у поэта различно. Порою—это горячій призывъ къ любви, которая поможетъ создать другую, счастливую жизнь:

цілує перші листки з „Колокола“. Для Шевченка сей дорогий йому „москаль“ був апостолом „святим“, тому що щирий голос великого вигнанця торкав найбільш таємні струни в поетовому серці.

Народний український поет і чоловік високої культурної думки поділяли одну і тую ж думу свого часу,—палали тими ж чуттями.

Треба було бути дійсним сином того народу, що виніс на собі увесь тягар тогочасних подій, перед очима бачити і особисто зазнати тіх подій, щоб вложити в свої думи те палке і невгасаюче чутте протеста, котрим зкрашається чимало сторінок в „Кобзарі“.

Се травельне чутте гіркої дійсности піднимало Шевченка до уявлення взагалі про життьовий лад, до думки про ту загальну велику „неправду“ в житті людей, що так ображали ясні мрії його і що так натякає безпосереднє народне уявленнє про „неправду“.

„Неправда“—се все зло, що панує між людьми і котре вони утворяют сами ж. „Неправда“—се сила дужого над кволим, багатого над бідним, самовластця над невільником, се—пригноблена бідність і ображена людська особистість; „неправда“ усюди там, де нема рівности між людьми і волі. І „пани“ для поета—се не тілько дідичі, се—всі багаті і дужі, що проживають з праці свого меншого зневоленого брата.

Сей могучий сум за правдою визначається в поета неоднаково. Иноді—се палке призвання до любови, що допоможе утворити друге, щасливе життє:

„Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата!
Нехай мати усміхнеться
Заплакана мати“.

Але далеко частійше се жагучий докір, гнів. Він особливо грізно згучить у библейних мотивах, тому що палке і суворе казаннє старозавітних пророків, сіх народніх проводирів, дуже гарно натякає думи народнього поета, тому що караючий голос сіх виказчиків кривди гарно підходить під його настрій.

Але виключною і безпосередною силою і жагучістю дише його протест проти всякої сваволі. В сьому протесті виявилось і чутте власної особистости і одбиток доби і, може статись, далекий відгомін минулої вольности свого народу. Для поета самовластє ненависне в усякому виді, чи буде се старозавітна форма, чи сучасний йому політичний устрій. Як кожний дійсний поет, Шевченко—не політик, не пропонує тіх або инших політичних форм. Але поет органично не мириться з пригніченнем людської особи, тому що, по його глибоким переконанням

„Де нема святої волі,
Не буде там добра ніколи“.

Свій особливий вид надає поетовому світогляду той видатний демократизм, що пройшов через усі його ідеї, той органичний демо-

„Обнимите ж, брати мої,
Найменьшого брата!
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати“.

Но гораздо чаще это страстный укоръ, негодованіе. Онъ особенно грозно звучитъ въ библейскихъ мотивахъ, потому что пламенная и суровая рѣчь ветхозавѣтныхъ пророковъ, этихъ вождей народа, такъ близко отвѣчаетъ думамъ народнаго поэта, потому что карающій голосъ этихъ обличителей неправды такъ совпадаетъ съ его настроеніемъ.

Но исключительной и непосредственной силой и страстью дышитъ его протестъ противъ всякаго произвола. Въ этомъ протестѣ сказалось и чувство собственной личности и отраженіе эпохи и, быть можетъ, отдаленный отголосокъ былой вольности своего народа. Для поэта ненавистенъ деспотизмъ во всякомъ видѣ, будь это ветхозавѣтная форма, или современный ему политическій строй. Какъ всякій истинный поэтъ, Шевченко—не политикъ, не пропагандистъ тѣхъ или другихъ политическихъ формъ. Но поэтъ органически не мирится съ подавленіемъ личности человѣка, потому что, по его глубокому убѣжденію:

„Де нема святої волі,
Не буде там добра ніколи“.

Своеобразную окраску придаетъ міросозерцанію поэта тотъ характерный демократизмъ, которымъ проникнутъ весь строй его идей, тотъ органическій демократизмъ, который вытекаетъ изъ собственнаго соціальнаго самочувствія поэта, не отдѣляющаго себя отъ народной массы. Онъ постоянно чувствуетъ эту рознь между „мудрыми“ и богатыми, съ одной стороны, и „простыми“ и бѣдными, съ другой, сохраняя чисто народное скептическое отношеніе къ той жестокой „мудрости“, при помощи которой человѣкъ покоряетъ себѣ младшаго брата.

Въ своихъ „Молитвахъ“ онъ призываетъ благословеніе только на трудящихся людей:

„Робочим головам, рукам
На сій окраденій землі
Свою Ти силу ниспошли“

Поэтъ не надѣется даже, что его поймутъ мудрые и богатые; онъ поетъ не для нихъ. Онъ зоветъ свою музу изъ каменныхъ городскихъ громадъ, построенныхъ на народныхъ костяхъ, зоветъ „въ селища“. „Бо тамъ люде“,—добавляетъ онъ. Свои взлелѣянныя дорогія „думы“ онъ шлетъ тоже бѣдному сельскому люду: „Там найдете щире сердце і слово ласкаве, там найдете щиру правду“.

кратизм, що випливає з власного специяльного самопочуття поетового, котрий не одокремлює себе від народної маси. Він постійно почуває сю різницю між „мудрими“ і богатими, з одного боку, і „простими“ і бідними,—з другого, зберегаючи чисто народнє скептичне відношенне до тиєї жорстокої „мудрости“, за поміччю котрої людина поневоляє собі меншого брата.

У своїх „молитвах“ він прикликує благословленне тілько на працюючих людей:

„Робочим головам, рукам
На сій окраденій землі
Свою Ти силу ниспошли“.

Поет не надіється навіть, що його зрозуміють мудрі і багаті; він співає не для них. Він кличе свою музу з кам'яних містевих озій, збудованих на народніх кістках, кличе „в селища“. „Бо там люде“, доповняє він. Свої випещені дорогі думи він посилає бідному сельському люду: „Там найдете щире серце і слово ласкаве, там найдете щиру правду“.

Такий-то в коротких словах внутрішній зміст Шевченкової поезії, котрий дає їй право на інтерес не тільки національний. Заповітні думи українського поета богато де вчому натякають напрямок руської загально—громадської думки, його голос самостійно висловлював прогресивні прямування доби, і з цього боку він має право на загальноруський інтерес. Се право надають йому і ті загально людські мотиви, що згучять у його піснях і котрі властиві тільки великим поетам. І не даремна поетова віра, що „не вмре, не загине“ його поетична дума, що

„Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово!“

О. Калішевський.

Таково въ короткихъ словахъ внутреннее содержаніе поэзіи Шевченка, которое даетъ ей право на интересъ не только національный. Завѣтныя думы украинскаго поэта во многомъ совпадаютъ съ направленіемъ русской общественной мысли; его голосъ по своему выражалъ прогрессивныя стремленія эпохи и съ этой стороны онъ имѣетъ право на общерусскій интересъ. Это право даютъ ему и тѣ общечеловѣческіе мотивы, которые звучатъ въ его пѣсняхъ и которые доступны только великимъ поэтамъ. И не напрасна вѣра поэта, что не „вмре, не загине“ его поэтическая дума, которая

„Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна, та правдива,
Як Господа слово!“

А. Калишевскій.

Шевченко, как живописецъ.

ШЕВЧЕНКО, КАКЪ ЖИВОПИСЕЦЪ.

Шевченко—настоящій сынъ Украины, выросшій среди ея широкихъ степей, подъ нѣжащимъ сводомъ неба, съ яркими звѣздами, съ яснымъ мѣсяцемъ, подъ шумъ Днѣпра—Славуты, подъ нѣжныя, задушевныя пѣсни народа. Она передала ему всѣ свои горести и желанія, всѣ свои воспоминанія о былыхъ дняхъ и всѣ надежды на лучшее будущее. И онъ воспринялъ все это и такъ глубоко запечатлѣлъ въ душѣ своей, что ни долгіе годы невольной разлуки, никакія стороннія вліянія не вычеркнули изъ его души ни малѣйшей черточки этого богатаго наслѣдія и за тысячи верстъ отъ своей матери-Украины во всемъ, что́ только ни выходило изъ-подъ его пера, карандаша, или кисти, ясно виденъ сынъ Украины.

Какъ поэтъ, онъ и самые сюжеты своихъ произведеній, лишь за немногими исключеніями, бралъ изъ родного быта или изъ родной исторіи. Въ качествѣ живописца положеніе его было нѣсколько иное. Поэтъ, и отвергнутый отъ родины, все же долгое время можетъ жить тѣми образами, которые глубоко запечатлѣлись въ его душѣ раньше. Живописецъ же, а особенно живописецъ-реалистъ, каковымъ былъ Шевченко, поневолѣ долженъ почерпать свои сюжеты изъ окружающей его жизни или окружающей природы. Тотъ запасъ впечатлѣній, который онъ хранитъ въ душѣ своей, можетъ вліять лишь на выборъ его сюжетовъ, наталкивая его на такіе, которые имѣютъ большую или меньшую связь съ волнующими его воспоминаніями, съ усвоеннымъ имъ міровоззрѣніемъ, съ намѣченными имъ цѣлями; но все-таки самую натуру онъ принужденъ брать изъ окружающей его обстановки. Вотъ почему и у Шевченка, до ссылки его, во всѣхъ его работахъ мы видимъ одну Украину, во время же изгнанія видимъ жизнь киргизовъ и солдатъ, воспроизведеніе окружающей его природы; но все это, какъ мы сейчасъ увидимъ, онъ передаетъ со своей собственной точки зрѣнія. Но лишь только попалъ онъ на родину, какъ сейчасъ же снова со всею любовью принялся за родные сюжеты.

Разсматривая произведенія Шевченка, прежде всего поражаешься

Т. ШЕВЧЕНКО, ЯК МАЛЯР.

Шевченко—справжній син України, що виріс серед її широких степів з віковічними могилами, під південним небом з яркими зірками, з ясним місяцем, під шум Дніпра-Славути, під ніжні зворушливі пісні народні. Україна передала йому все своє горе і всі бажання, всі свої спомини про дні минулі і надії свої на кращу прийдешність. І Шевченко вберав все се і так глибоко заховав в душі своїй, що ні довгі роки примусової розлуки, ні які сторонні впливи не викреслили з його душі найменьшої рисочки сеї багатої спадщини і за тисячі верстов від своеї неньки-України у всім, що тільки виходило з під його пера, оловця або пензля—яскраво видно сина України.

Як поет, він і самі сюжети своїх творів, опріч небагатьох, брав з рідного побуту або з рідної історії. Становище ж його як маляра було трохи инакше. Поет, відірваний від рідного краю, ще довгий час може жити тими образами, які глибоко відбили ся в його душі ранійше. А маляр, надто маляр реаліст, яким був Шевченко, мимоволі мусить брати свої сюжети з житя й природи, що його оточує. Той запас вражінь, що він ховає в душі своїй, може впливати лише на вибір сюжетів, наводить його на такі, які більше-меньше мають звязок з споминами, що його хвилюють, з його світоглядом, з його завданнями; та проте саму натуру він певинен брати з свого окруження. Ось через що і в Шевченка, у всіх його працях до заслання ми бачили все Україну; а під час його вигнання — сцени з житя киргізів і салдатів та репродукцію природи, що його окружала. Але й сї останні, як зараз побачимо, він проте передає нам з особливого погляду. Одначе, коли він знов опинив ся в рідні́м краї, то зараз же знов взяв ся за рідні сюжети.

При розгляданню творів Шевченка, насамперед мимохіть вражає дивна ріжнородність його талану: нема такої галузи малярства, в якій би він не працював, — тут бачимо і релігійні твори і історичні; маємо багато портретів та пейзажів, і, нарешті, такі теми побутового малярства, які заслугують особливої уваги.

изумительнымъ разнообразіемъ его таланта,—нѣтъ такого рода живописи, въ которомъ онъ не работалъ бы; тутъ мы видимъ и религіозныя произведенія, и историческія, имѣемъ много портретовъ и пейзажей и, наконецъ, такія темы по бытовой живописи, которыя заслуживаютъ особеннаго вниманія.

Нужно замѣтить, что художественная дѣятельность Шевченка давно уже привлекла вниманіе изслѣдователей и біографовъ его. Да и не мудрено. Даже лица, мало причастныя къ искусству, не могли этимъ не заинтересоваться, зная, что уже съ ранняго дѣтства Шевченко выказываетъ непреодолимое стремленіе къ живописи, что стремленіе это увѣнчалось, наконецъ, полнымъ успѣхомъ,—онъ попадаетъ въ Академію, дѣлается однимъ изъ любимыхъ учениковъ тогдашняго свѣтила Академіи, Карла Брюллова, и получаетъ званіе свободнаго художника. Мало этого, и всю остальную жизнь его неудержимо влекло къ этому искусству. „Самое мучительное для меня то, что рисовать мнѣ не позволяютъ",—писалъ онъ изъ своей ссылки. „Смотрѣть и не рисовать,—это такая мука, которую пойметъ только истинный художникъ". Все это показываетъ, что живопись была его истиннымъ призваніемъ, которое не могъ заглушить въ немъ даже первоклассный поэтическій талантъ. Не мудрено поэтому, повторяю, что всякаго, кто только занимался изученіемъ Шевченка, занималъ вопросъ о значеніи этой стороны его таланта. Но всего удивительнѣе, что всѣ изслѣдователи приходятъ тутъ къ самымъ разнообразнымъ выводамъ. Одни находятъ, что Шевченко рожденъ былъ живописцемъ, а литературная слава погубила его; другіе говорятъ, напротивъ, что въ живописи онъ былъ лишь фотографомъ окружающаго и произведенія его кисти или карандаша интересны потому только, что онъ великій поэтъ; одни упрекаютъ его, что рисунки и картины его не соотвѣтствуютъ его поэтическимъ идеаламъ; другіе, напротивъ, считаютъ это достоинствомъ, утверждая, что поэтическіе его идеалы вредили его художественной дѣятельности. Какія основанія имѣются для такихъ выводовъ, мы сейчасъ увидимъ.

Мы знаемъ, что вся художественная подготовка Шевченка до поступленія его въ Академію была ничтожна, и въ Академію онъ пришелъ геніальнымъ самородкомъ. Правда, геній его такъ ярко просвѣчивалъ сквозь его художественную безграмотность, что бросался въ глаза не только такому таланту, какъ Брюлловъ, но даже и далеко не первоклассному художнику, какъ Сошенко, тѣмъ не менѣе, все же это былъ, хотя и дорогой, но еще неограненный алмазъ.

Что̀ же могла дать ему Академія?

Въ то время вся Академія, можно сказать, состояла при Брюлловѣ. Брюлловъ былъ ея кумиромъ, у всѣхъ на устахъ было только его имя, всѣ только его слушали, всѣ ему подражали.

Шевченко самою судьбою былъ поставленъ въ особенно близкія отношенія къ этому самому Брюллову. Брюлловъ его оцѣнилъ, Брюл-

Треба зауважити, що творчість Шевченка як маляра давно вже притягала увагу дослідувачів та біографів його. Та се й зрозуміло. Навіть мало причетні до штуки особи не могли не зацікавити ся нею, знаючи, що вже з малку Шевченко виявляє непереможне пориванне до малярства, що пориванне се, нарешті, привело його до Академії Художеств, — він стає одним з улюблених учнів тодішнього світила Академії, Карла Брюлова, і набуває титул свобідного художника, а потім і академіка. Крім того, протягом всього житя його непереможно тягло до сеї умілости: „Найбільше мені мук завдає те, що малювати мені не дозволяють", писав він з свого заслання; „дивити ся і не малювати—се така мука, яку зрозуміє тільки справжній маляр".

Все се показує, що малярство було його справжнім призванієм, яке не міг придушити в нім навіть першорядний поетичний талант. Отже не диво, повторяю, що кожного, хто тільки займав ся студіюваннем Шевченка, цікавило питанне про значінне сього боку його талану. Та проте так мало до сього часу се питанне розроблене, що висновки дослідувачів просто протилежні.

Одні вважають, що Шевченко рожденний був маляром, а літературна слава згубила його і инші, навпаки, твердять, що в малярстві він був лише фотографом окруження, та що твори його пензля або оловця цікаві тому тільки, що він великий поет. Одні докоряють йому за те, що рисунки й малюнки його не відповідають його поетичним ідеалам. Иньші, навпаки, бачуть в сім позитивний бік, запевняючи, що поетичні його ідеали шкодили його малярській творчости. Оскільки мають рацію такі висновки, ми зараз побачимо.

Ми знаємо, що Шевченко до вступлення його до Академії не мав майже ніякої малярської підготовки, і він прийшов у Академію лише геніяльним самородком. Правда, генїй його так яскраво світив ся крізь всю його малярську неграмотність, що кидав ся у очи не тільки такому таланту, як Брюлов, але навіть і зовсім не першорядному малярові, яким був Сошенко; та проте се був, хоч і коштовний, але ще не оброблений діямант.

Що ж могла дати йому Академія? За тих часів вся Академія, можна сказати, була при Брюлови. Брюлов був її куміром, у всїх на устах було тільки його імя, всї його тільки і слухали ся, наслїдували йому у всїм.

Шевченка сама доля поставила в особливо близькі відносини до сього самого Брюлова. Брюлов його оцінив, Брюлов сприяв його визволенню, Брюлов — сей недосяжний кумір для всього тодїшнього артистичного світу Росії—поводить ся з ним просто, опікуєть ся ним. В душі Шевченка злились до купи почуте маляра, захопленого талантом иньшого маляра, й почуте вдячної любови до людини, що так багато для нього зробила. Коли вся тодїшня молодь підлягла під брюловський вплив, то тим скорше, здавало ся, мусїв би підлягти йому Шевченко.

Одначе, що ж ми бачимо?

ловъ содѣйствовалъ его освобожденію, Брюлловъ—этотъ недостижимый кумиръ для всего тогдашняго художественнаго міра Россіи, обходится съ нимъ запросто, покровительствуетъ ему. Въ душѣ Шевченка слились вмѣстѣ чувство художника и чувство благодарной любви къ человѣку, столько для него сдѣлавшему. Если вся тогдашняя молодежь подпала подъ брюлловское вліяніе, то тѣмъ паче, казалось бы, долженъ былъ поддаться ему нашъ Шевченко.

Однако, что же мы видимъ?

Правда, написанная имъ на сюжеты его собственной поэмы, картина „Катерина" носитъ на себѣ яркіе признаки брюлловскаго вліянія.

Картина изображаетъ, какъ онъ самъ описываетъ ее въ письмѣ къ Тарновскому, какъ „Катерина, простясь со своимъ москаликомъ, возвращается въ село. У „царыни" сидитъ возлѣ будки дѣдъ, дѣлаетъ ложку и печально посматриваетъ на Катерину, а она, бѣдная, едва сдерживаетъ слезы, да поднимаетъ передникъ, потому что знаете уже того... немного замѣтно. Москаль удираетъ за своими—только пыль столбомъ... Его догоняетъ плохонькая собачонка и лаетъ на него... По одной сторонѣ—курганъ, на немъ мельница; на другой—только степь синѣетъ".

Здѣсь, дѣйствительно, все дѣлано, все натянуто, начиная съ позы самой Катерины и кончая собачонкой, напоминающей одну изъ картинъ его учителя, во всемъ виденъ еще подражатель, а не тотъ народный художникъ, какимъ онъ является въ той же самой вещи, какъ поэтъ. Тамъ, по выраженію польскаго критика Совинскаго, „изъ народнаго быта поэтъ взялъ одну слезинку и великою мощью своей глубокой любви такъ дивно освѣтилъ ее, что она брызнула и разсыпалась яркими лучами человѣческаго духа". Здѣсь же даже самыя народныя черты, такъ близкія душѣ художника, и то отзываются чѣмъ-то наноснымъ.

Но недолго это чуждое ему вліяніе осиливаетъ его мощный духъ. Мы видимъ, какъ мало-по-малу растетъ въ его душѣ стремленіе къ самобытности.

Читаетъ Шевченко „Исторію крестовыхъ походовъ" Мишо и, набросавъ эскизъ Петра Пустынника, ведущаго первыхъ крестоносцевъ, показываетъ его своему учителю. Брюлловъ категорически запрещаетъ ему брать иные сюжеты, кромѣ библейскихъ, или изъ исторіи древнихъ грековъ и римлянъ. Но нашъ художникъ не успокаивается на этомъ. Вскорѣ же ему въ руки попадаетъ романъ Вальтеръ-Скота „Вудстокъ". Сцена, когда Карлъ Стюартъ, явившись подъ чужимъ именемъ въ замокъ барона Ли, открываетъ свое инкогнито дочери барона Юліи и приглашаетъ ее къ своему двору въ качествѣ любовницы, поражаетъ пѣвца покрытокъ, и онъ набрасываетъ иллюстрацію этой сцены и опять несетъ на судъ Брюллова. На этотъ разъ Брюлловъ не повторяетъ уже своего запрещенія брать такіе сюжеты, а только совѣтуетъ ему взять себѣ за образецъ Поля Де-ля-Роша.

Правда, написаний ним на сюжет власної поеми малюнок „Катерина“, носить в собі яркі ознаки брюловського впливу.

На малюнку представлено, як він сам описує його в листі до Тарновського, як „Катерина, попрощавшись з своїм москаликом, по-

Автопортретъ (?) **временъ Аральской экспедиціи.** (Прин. проф. Н. П. Тринклеру).

вертаеть ся у село. У царинї сидить біля будки, дїд, ложку майструе і сумно поглядае на Катерину, а вона бідна ледве стримуе сльози та піднїмае фартух, бо знаете — вже те... трохи помітно. Москаль тїкае за своїми—тільки курява зняла ся. Його доганяе поганенька собачка і гавкае на нього... По оден бік—могила, на нїм млин; по другий—тільки степ синіе“.

Тут, дїйсно, все вигадане, все штучне,—починаючи з пози самої

Но и этотъ совѣтъ попалъ, конечно, не на благопріятную почву. Не такого человѣка можно было передѣлать въ копировальщика Деля-Рошей и подобныхъ авторитетовъ. Онъ пошелъ своей дорогой, ни въ выборѣ сюжетовъ, ни въ исполненіи ихъ не слѣдуя никакимъ авторитетамъ.

Какъ я уже сказалъ, разнообразіе его сюжетовъ изумительно.

Всего менѣе намъ извѣстно его религіозныхъ произведеній, тѣмъ болѣе, что главное количество такихъ его работъ, исполненныхъ для церкви въ имѣніи Лизогубовъ, сгорѣли. Но и въ дошедшихъ до насъ мы замѣчаемъ полное отступленіе отъ традицій, на какое въ тѣ времена не посягалъ еще никто.

Достаточно взглянуть на его „Распятіе". Здѣсь, какъ самое расположеніе крестовъ и ихъ форма, такъ и вообще вся группировка не имѣетъ ничего общаго съ предшественниками Шевченка и оставляетъ далеко за собою и многихъ послѣдующихъ художниковъ. Только уже Ге, и то послѣ долгихъ и нудныхъ исканій, черезъ много лѣтъ послѣ него, дошелъ до той свободной композиціи, которая у Шевченка вылилась непосредственно.

Какъ портретистъ, Шевченко, въ лучшихъ своихъ произведеніяхъ, смѣло можетъ стать на ряду съ первоклассными нашими портретистами. Портретъ князя Н. В. Репнина или г-жи Горленко являются перлами портретной живописи. Не нужно знать самыхъ лицъ, съ которыхъ писаны эти портреты, чтобы быть увѣреннымъ въ ихъ сходствѣ, до того сквозитъ въ нихъ художественная правда; всматриваясь въ эти лица, кажется, легко можно бы написать и характеристику ихъ.

Въ пейзажахъ Шевченко является такимъ поэтомъ, какихъ и потомъ, долгое время послѣ него, мы не встрѣчаемъ въ пейзажной живописи. Особенно это нужно сказать про тѣ его работы, которыя изображаютъ дорогую его сердцу мать-Украину. Такъ умѣлъ онъ выбрать точку зрѣнія, такое давалъ освѣщеніе, въ такихъ немногихъ чертахъ умѣлъ уловить всю прелесть, всю поэзію даннаго мѣстечка, иногда казавшагося бы, на первый взглядъ, даже мало благодарной для этой цѣли,—умѣлъ, оставаясь строгимъ реалистомъ, возвыситься до чудной поэзіи. Трудно даже сказать, чѣмъ лучше, чѣмъ поэтичнѣе описываетъ онъ природу Украины—словомъ или линіями?

Его пейзажи—не нагроможденные, нигдѣ не существующіе въ такомъ сочетаніи отдѣльные виды природы, какъ въ псевдоклассическомъ пейзажѣ, и не рабская копія каждаго листика, каждой травки, какъ у нѣкоторыхъ позднѣйшихъ реалистовъ. Онъ пишетъ природу, какъ она есть, нисколько не „подправляя" ее, но какъ въ лицѣ, съ котораго пишетъ портретъ, такъ и тутъ въ природѣ, онъ умѣетъ подмѣтить какую-то идею, вложенную въ каждый данный мотивъ и передать это въ своемъ рисункѣ. Подобно Гете

„Съ природой одною онъ жизнью дышалъ,
Ручья разумѣлъ лепетанье,

Катерини й кінчаючи собачкою, що нагадує один з малюнків його вчителя; у всїм ще видно, що се копіїст Брюлова, а не той народнїй артист, яким зявляєть ся він в тій самій речи, як поет. Там, по виразу польського критика Совїнского, „з народнього побуту поет взяв одну сльозинку і великою силою своеї глибокої любови так дивно освітив її, що вона бризнула й розсипалась яскравими промінями людського духу“. Тут же навіть самі народні риси, такі близькі душі артиста, видають ся чимсь вигаданим.

Але недовго сей, чужий йому, вплив перемагав міцний дух нашого маляра. Ми бачимо, як потроху росте в його душі пориванне до самостійности.

Читає Шевченко Історію Хрестоносних поході в Мішо і, написавши ескіз Петра Пустинника, що вів перших хрестоносцїв, показує його свому вчителеви. Брюлов категорично забороняє йому брати иньші сюжети, опріч біблійних або з історії древнїх Греків та Римлян. Але наш маляр не задовольняєть ся сим. Небавом йому до рук попадає роман Вальтер-Скота „Вудсток“. Сцена, коли Карл Стюарт, зявившись під чужим іменем в замок барона Лї, розкриває своє інкогнїто дочцї барона Юлії і запрошує її до свого двору як коханку свою, вражає співця покриток, і він накидає ілюстрацію до сеї сцени і знов несе на суд Брюлова. На сей раз Брюлов уже не забороняє брати такі сюжети, а тільки радить йому взяти собі за взірець Поля де-ля Роша.

Але і ся рада впала не на відповідний грунт. Не таку людину можна було переробити в копіїста де-ля Рошів та иньших авторітетів. Він пішов своїм шляхом, нї в виборі сюжетів, нї в виконанню їх не наслїдував нїяких авторітетів.

Як я вже сказав, ріжноманїтність його сюжетів була надзвичайна.

Меньш усього нам відомі його релїгійні твори, тим більше, що головна кількість таких праць, виконаних ним для церкви в маєтку Лизогубів, згоріла. Але і в тих, що дійшли до нас, ми помічаємо повне нехтуваннє традиціями, на яке не відважував ся ще нїхто.

Досить глянути на його „Розпяте“. Тут сама постанова хрестів, їх форма та і взагалї все групованнє не має нїчого спільного з працями його попередників та сучасників і Шевченко лишає далеко за собою навіть багатьох малярів, що після нього прийшли. Тїльки вже Ге, після довгих та нудних шукань, багато років згодом дійшов де тої свобідної композіції, яка в Шевченка вилилась безпосередньо.

Як портретист Шевченко в кращих своїх творах сміливо може стати поруч з першорядними нашими портретистами. Портрети князя Н. В. Репнїна або панї Горленко — се перли портретного малярства. Не треба знати тих особ, з яких писані сї портрети, щоб бути певними в їх схожости,— так в них світить ся артистична правда. Вдивившись в сї облича, здаєть ся, можна написати характеристику їх.

В пейзажах Шевченко зявляєть ся таким поетом, яких і потім

И говоръ древесныхъ листовъ понималъ,
И чувствовалъ травъ прозябанье".

Кромѣ того, всѣ его пейзажи, не только исполненные въ Украинѣ,

Портретъ К. А. Шнейдерса раб. Т. Г. Шевченка. (Прин. А. П. Новицкому.)

но и гдѣ бы то ни было, дышатъ тою нѣжною, задумчивою меланхоліею, какою вѣетъ отъ нашихъ пѣсенъ. Даже изображая природу чужой страны, онъ схватываетъ въ ней тѣ именно мотивы, въ которыхъ отзываются мотивы далекой родины.

Тѣмъ же пѣвцомъ Украины является онъ и въ историческихъ

довгий час по нім ми не зустрічаемо в пейзажнім малярстві. Особливо се треба сказати про ті його праці, що малюють любу його серцю неньку-Україну: Чигиринський монастир, с. Андруші, Воздвиженський монастир в Полтаві. Так вмів він вибирати пункт для погляду, таке зробити освітленне, в таких небогатьох рисах уловити всю красу, всю поезію даної місцевости, яка часом здавалось би на перший погляд навіть невдячною для сеї мети (Могильні хрести в Суботові),— вмів, лишаючись строгим реалїстом, підняти ся до чудової поезії; так що дуже важко сказати, чим краще й поетичнїйше описує він природу України: словами чи лїніями?!

Його пейзажі — се не накопичені, нїде не істнуючі в такій комбінації окремі красиві краєвиди природи, як в псевдокласичнім ідейнім пейзажі, і не рабська копія кожного листячка, кожної травинки, як в де-яких пізнїйших реалїстів. Він малює природу яка вона є, а ні трохи не „підправляючи" її; але вміє розглядіти въ ній якусь ідею, заложену в кожнім данім мотиві і передати се все в своїм рисунку. Як і Гете, Шевченко жив одним житем з природою, розумів шемряннє струмочків та шепіт листячка, шумливе колиханнє травиці.

Опріч того, від всїх його пейзажів, виконаних не тільки в Україні, але де б то не було, віє завжди тою ніжною зворушливою мелянхолїєю, якою віє від наших народних пісень. Навіть малюючи природу чужого краю він схоплює в ній ті риси, в яких чути рідні мотиви.

Тим самим співцем України зявляеть ся Шевченко і в історичних темах. Ось реєстр сих небогатьох річей: „Хмельницький з сином перед кримським ханом", „Дари в Чигрині 1649 р." „Смерть Хмельницького", „Мазепа і Войнаровський", „Смерть Мазепи", „Головатий". Все се сюжети з нашої історії, все се теми, близькі українському серцю.

Але найбільшої уваги варті його побутові твори.

Згадаємо, в якім станї взагалї було тоді побутове малярство. Навіть за кордоном Тасар, Дангауер і Вірц писали по сути мелодраматичні сценки і не пішли далї романтичного напрямку в штуці. Що ж до петербурських малярів, то Венеціанов писав почищених, прибраних paysants, більше похожих на кепських актьорів, що грають селянські сцени, ніж на справжнїх мужиків та баб з їх буденним житем, що видавало ся тодїшнїм знавцям та цінителям штуки не тільки не достойною темою для маляра, але й образливою для муз ї Аполона, все ще нерозлучних зі штукою.

Сам Федотов, так розхвалений російськими артистичними критиками та істориками штуки, не пішов далї змалювання купецького житя та веселих, майже карікатурних, рисунків на сучасні пороки.

Зовсїм инакше взяв ся до сеї справи Шевченко.

Він бере житє таким, як воно я, ні трошки не причепурує й не прикрашає своїх дієвих осіб. Він вміє найти артистичну красу в тім виглядї, въ якім вона зявляеть ся мимо всеї гидоти його внїшнїх умов.

Ще в Академії, на срібну медаль (в 1840 р.) він пише вже Хлоп-

темахъ. Вотъ перечень этихъ немногихъ темъ: „Хмѣльницкій съ сыномъ передъ Крымскимъ ханомъ", „Дары въ Чигрынѣ 1649 г.", „Смерть Хмѣльницкаго", „Мазепа и Войнаровскій", „Смерть Мазепы", „Головатый". Все это сюжеты изъ нашей исторіи, все это темы близкія украинскому сердцу.

Но всего болѣе заслуживаютъ нашего вниманія его бытовыя произведенія.

Вспомнимъ, въ какомъ положеніи вообще была тогда бытовая живопись. Даже за-границей Тассаръ, Дангауеръ и Вирцъ писали въ сущности мелодраматическія сценки и не ушли дальше романтическаго направленія въ искусствѣ. Что же касается до петербургскихъ художниковъ, то Венеціановъ писалъ подчищенныхъ, принаряженныхъ paysants, болѣе похожихъ на плохихъ актеровъ, разыгрывающихъ крестьянскія сцены, чѣмъ на настоящихъ мужиковъ и бабъ, живущихъ ихъ обыденною жизнью, казавшеюся тогдашнимъ знатокамъ и цѣнителямъ искусства не только не достойною послужить темою для художника, но и оскорбительною для музъ и Аполлона, все еще неразлучныхъ съ искусствомъ. Самъ Федотовъ, такъ превознесенный русскими художественными критиками и историками, не пошелъ дальше изображенія купеческой жизни, да забавныхъ, почти карикатурныхъ рисунковъ, бичующихъ мелкіе современные пороки.

Совсѣмъ иначе взялся за это дѣло Шевченко. Онъ беретъ жизнь такъ, какъ она есть, нисколько не принаряжая и не прикрашивая своихъ дѣйствующихъ лицъ. Онъ умѣетъ найти художественную красоту въ томъ видѣ, въ какомъ она является при всемъ безобразіи своихъ внѣшнихъ условій.

Еще въ Академіи на серебряную медаль (1840 г.) онъ пишетъ „Нищаго мальчика", дѣлящагося кускомъ хлѣба съ собакою, отмѣчая внутреннюю красоту души мальчика, который, самъ полуголодный, находитъ возможнымъ покормить еще другое существо. Пишетъ онъ ярмарку, тоже ничего въ ней не прикрашивая, какъ бываетъ она во всякомъ украинскомъ селѣ. Попавъ среди киргизъ, онъ изображаетъ ихъ немудрую жизнь, какъ они грѣются около огня, какъ они мелятъ себѣ хлѣбъ на ручныхъ жерновахъ, какъ услаждаютъ свой слухъ незамысловатою музыкою. Но особенно теплотою всегда проникнуты его рисунки, изображающіе дѣтей, которыхъ онъ дѣйствительно любилъ, какъ можетъ любить только такая сама дѣтски-чистая душа, какая была у Шевченка. Какою нѣжностью дышетъ, напримѣръ, сценка, представляющая киргизенка, играющаго съ кошкой на порогѣ хаты, и тутъ же самого художника, любующагося этой игрой!

Тему о покрыткахъ, которую онъ неоднократно бралъ въ поэзіи, мы находимъ и въ его рисункахъ, а потомъ онъ закрѣпилъ ее и въ офортѣ „Сама соби господыня", гдѣ одна изъ такихъ покрытокъ, дошедшая уже до полнаго паденія, вернулась домой со своего промысла и тутъ, хоть на минуту, она—принадлежащая всѣмъ—осталась, пако-

ШЕВЧЕНКО Т. Г. Портретъ неизвѣстнаго. *Принадл. И. С. Остроухову.*

ШЕВЧЕНКО Т. Г. Портретъ его товарища по солдатской службѣ.
Принадл. И. А. Никольскому.

чика-жебрака, що ділить ся шматком хліба з собакою, відзначуючи внутрішню красу душі хлопчика, який сам напівголодний—має змогу нагодувати ще иньшу істоту. Пізнійше пише він ярмарку, теж нічого в нїй не прикрашуючи, таку як буває вона у всякім українськім селї. Живучи поміж кіргізами, він малює їх просте жите: як вони гріють ся біля огню, як вони мелють собі хліб на ручних жорнах, як тїшать своє ухо примітивною музикою. Але особливою любовю перейняті завжди його малюнки з дітей, яких він дійсно любив, як може любити тільки така сама дитяча чиста душа, яку мав Шевченко. Якою ніжністю, наприклад, віє від сценки, де змальовано кіргїзського хлопчика, що грає з кицькою, на порозї хати і тут же самого маляра, що любуєть ся сею грою.

Улюблену його в поезії тему про покриток знаходимо ми і в рисунках, закріплених ним і в офорті. Так, напр., „Сама собі господиня“, де змальовано одну з таких „покриток“, що дійшла вже до повного упадку. Вона вернулась до дому з свого промислу і тут нарешті вона, що всїм належить, стала „сама собі господиня“.

Яким глибоким жалем віє від сього малюнку.

Але ось перед нами і цїлий ряд рисунків з житя засужених. Се вже свого роду „Записки Мертвого Дому“ Достоєвського. Тут малярство може уперше з початку свого істнування попередило на цїлі десятиліття літературу, яка взагалї завжди й усюди йшла на чолї решти умілостей.

„Кара жовнїрів шпіцрутенами“—се, по виразу Ровінського, диявольський винахід бездушного Нїмця, являєть ся чудовою ілюстрацією до вищезгаданих „Записок з Мертвого дому“, що вийшли вже по смерти нашого маляра, або до оповідання Ровінського, надрукованого ще пізнійше: „Треба бачити один раз сю страшну муку, щоб ніколи не забути її,—говорить останній. Тисяча бравих руских салдатів стоїть двома шпалерами, обличе до обличя; кождому даеть ся в руки кий-шпіцрутен; жива „зелена улиця“ тільки без листя, весело ворушить ся й маячить в повітрі. Виводять злочинця, обголеного до пояса і привязаного за руки до двох рушничних прикладів; попереду два салдати, що позволяють йому посувати ся наперед тільки повільно, так, щоб кожний шпіцрутен мав час лишити слїд свій на „салдацькій шкурі“; позаду везуть труну. Приговор прочитано; розлягаеть ся зловісна трїскотня барабанів: раз, два... і хлеще зелена улиця, направо й налїво. В кілька хвилин салдацьке тїло вкриваеть ся спереду й ззаду широкими рубцями, „червоніє, синїє; летять крівaві бризки“.

Наш артист вибрав мент приготування до кари. Салдат роздягаеть ся, тут же стоїть відро, де намочують шпіцрутени.

На другім малюнку „Товариші“ представлена не так фізична, як моральна мука. Се примусове товаришуванне, що силує проти волї згожувати всї свої вчинки з бажаннем і вимогами иньшого, може змучити людину гірше, як який фізичний біль.

нецъ, „сама соби господынею". Какою глубокою горечью вѣетъ отъ этого изображенія!

Но вотъ передъ нами и цѣлый рядъ рисунковъ изъ жизни осужденныхъ. Это уже своего рода „Записки изъ мертваго дома" Достоевскаго. Тутъ живопись, можетъ быть, впервые опередила на цѣлые десятки лѣтъ даже и литературу, которая вездѣ и всегда шла во главѣ остальныхъ искусствъ.

„Кара жовнировъ шпицрутенами"—это, по выраженію Д. А. Ровинскаго, „дьявольское изобрѣтеніе бездушнаго нѣмца" является превосходною иллюстраціею къ „Запискамъ изъ мертваго дома", вышедшимъ уже послѣ смерти нашего художника, или къ разсказу Д. А. Ровинскаго, напечатанному еще позже.

„Надо видѣть однажды эту ужасную пытку, чтобы никогда не забыть ее!—восклицаетъ послѣдній. Выстраивается тысяча русскихъ бравыхъ солдатъ въ двѣ шпалеры, лицомъ къ лицу; каждому дается въ руки хлыстъ—шпицрутенъ; живая „зеленная улица" только безъ листьевъ, весело движется и помахиваетъ въ воздухѣ. Выводятъ преступника, обнаженнаго до пояса и привязаннаго за руки къ двумъ ружейнымъ прикладамъ; впереди двое солдатъ, которые позволяютъ ему подвигаться впередъ только медленно, такъ чтобы каждый шпицрутенъ имѣлъ время оставить слѣдъ свой на „солдатской шкурѣ"; сзади вывозится на дровняхъ гробъ. Приговоръ прочтенъ, раздается зловѣщая трескотня барабановъ; разъ, два... и пошла хлестать „зеленая улица" справа и слѣва. Въ нѣсколько минутъ солдатское тѣло покрывается сзади и спереди широкими рубцами, краснѣетъ, багровѣетъ, летятъ кровавыя брызги".

Нашъ художникъ выбралъ моментъ приготовленія къ наказанію. Солдатъ раздѣвается, возлѣ него стоитъ ведро, гдѣ намачиваются шпицрутены.

На другомъ рисункѣ „Товарищи" представлено уже не столько физическое, сколько нравственное мученіе. Это невольное товарищество, заставляющее противъ воли соглашать свои дѣйствія съ желаніями и потребностями другого, можетъ измучить человѣка хуже иной физической пытки.

Я особенно энергично подчеркиваю эту сторону дѣятельности Шевченка, на которую до сихъ поръ не обращалъ вниманія никто даже изъ тѣхъ, которые ставили его художественное значеніе выше поэтическаго.

Согласиться съ ними, конечно, мы не можемъ, зная, что онъ, какъ поэтъ, сдѣлался гордостью своей родины и давно уже оцѣненъ съ этой стороны и всѣми другими народами, о чемъ ярко свидѣтельствуютъ многочисленные переводы его на разные языки. Но я указываю еще разъ, что и въ качествѣ художника, Шевченко не уклонялся отъ своей общей высокой идеи—любви къ человѣчеству, проходящей красною нитью черезъ всѣ его произведенія, всегда и во всемъ онъ

Я надто енергійно підкреслюю сей бік діяльности Шевченка, бо досі на неї ніхто ще не звертав уваги, навіть і з тих, що ставили його малярську діяльність вище за поетичну.

Як офортист Шевченко давно вже признаний великим малярем як Академією, що дала йому за гравюру титул академика, так і знавцями та істориками гравюри.

Признати, що як маляр Шевченко був вище ніж поет—розуміється ми не можемо, знаючи, що як поет він став гордістю своє отчини і давно вже оцінений з сього боку і всіми иньшими народами, про що яскраво свідчать численні переклади його на ріжні мови. Але я вказую ще раз, що і як маляр Шевченко не ухиляв ся від тої високої ідеї—любови до людськости, яка проходила червоною ниткою крізь всі його твори; він завжди і у всім горяче повстає проти кожного гніту людського духу, кличе до любови до всіх слабих, чи се діти, чи люди, яких доля пригнітила,—всі вони однаково находять в нїм свого горячого заступника, який береть ся за перо чи пензель—що в ту хвилю в нього в руках. І ніякі авторітети, які б могутні й близькі до нього вони були, не в силї примусити його говорити про иньше, або говорити инакше, ніж склало ся в його власній душі.

Так власне творить народ, виливаючи в своїх творах те, що склало ся в його душі. Так само творив і Шевченко. Він і народови не наслідував, нічого не переймав в нього; але сам творив так, як творить народ і сам мав душу, яку одержав від свого великого народу.

Так, Шевченко був істинним сином свого народу і, як сказав великий Вагнер про Есхіла й Софокла, що їх трагедії були сотворені Атенами, так і ми з повним правом можемо тепер сказати, що всі твори Шевченка були творами України.

Ол. Новицькій.

горячо возстаетъ противъ всякаго угнетенія человѣческаго духа, призываетъ къ братскому единенію, взываетъ къ любви ко всѣмъ слабымъ, будутъ ли то дѣти, или же люди, поставленные судьбою въ угнетенное положеніе,—всѣ они одинаково находятъ въ немъ своего горячаго защитника, который прибѣгаетъ безразлично къ перу или къ кисти, въ зависимости лишь отъ того, что въ данную минуту у него въ рукахъ.

И никакіе авторитеты, какъ бы могучи и близки они ни были, не въ состояніи были заставить его говорить о другомъ, или иначе, чѣмъ сложилось это въ его собственной душѣ.

Такъ творитъ народъ, выливая въ своихъ произведеніяхъ то, что́ создалось у него въ душѣ, такъ точно творилъ и Шевченко. Онъ и народу не подражалъ, не перенималъ у него ничего, но самъ творилъ такъ, какъ тотъ творитъ, и самъ обладалъ душою, унаслѣдованною имъ отъ своего великаго народа.

Да, Шевченко былъ истиннымъ сыномъ своего народа и, какъ великій Вагнеръ сказалъ про Эсхила и Софокла, что ихъ трагедіи были созданы Аѳинами, такъ и мы съ полнымъ правомъ можемъ теперь сказать, что и всѣ произведенія Шевченка были созданы Украиною.

А. Новицкій.

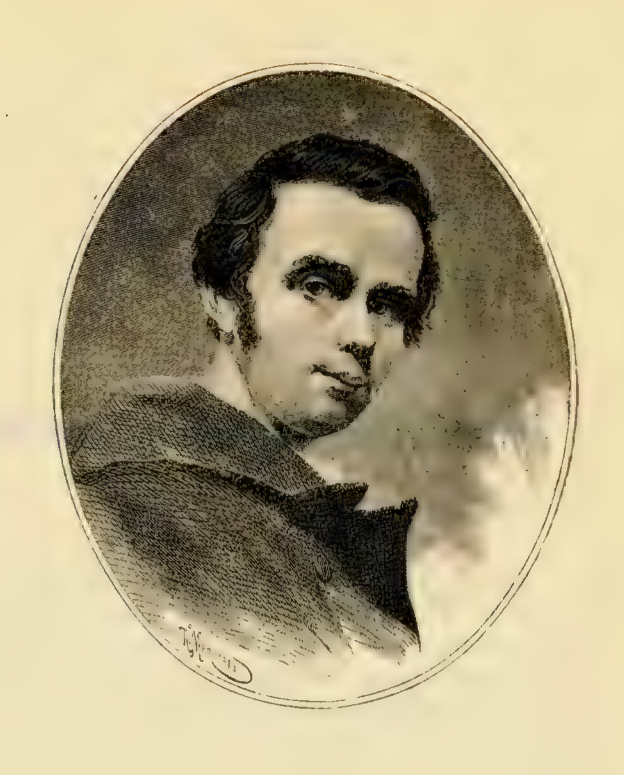

Праздникъ Тараса
въ Москвѣ въ 1891 году.

Праздникъ Тараса въ Москвѣ въ 1891 году.

Лирическое воспоминаніе.

Прошло съ тѣхъ поръ двадцать лѣтъ.

Это было время, можетъ быть, наиболѣе сильныхъ гоненій на все украинское. Это было время, когда человѣка считали политическимъ преступникомъ единственно потому, что онъ обращался къ другому интеллигентному человѣку на своемъ родномъ украинскомъ языкѣ.—„Хохолъ—мужикъ, ну, то пусть себѣ и говоритъ по-хохлацки... Вѣдь, понятно, у мужика и языкъ мужицкій,—думали жандармскіе полковники въ Россіи: — „но когда студентъ обращается къ студенту на томъ же мужичьемъ языкѣ, то это ужъ вещь подозрительная! Здѣсь и соціализма ожидай, здѣсь и сепаратизмъ, здѣсь и революція, и государственная измѣна!..“

Потому-то тогда считалось политическимъ преступленіемъ чествовать кобзаря-Шевченка. Но тѣмъ временемъ день 26 февраля успѣлъ ужъ сдѣлаться нашимъ двунадесятымъ національнымъ общеукраинскимъ праздникомъ: „Тарасові роковини“. Вездѣ, гдѣ только живъ былъ украинскій языкъ, собирались въ тотъ день украинцы, чтобы „на роковинах“ почтить своего пророка „незлим, тихим словом“. И вездѣ много было въ тотъ день арестовъ.

При такихъ условіяхъ, вспоминаю, и мы 26 февраля 1891 года, теперь пожилые почтенные люди, а тогда молодые еще московскіе студенты-украинцы, таинственно, какъ воры, собрались вблизи бывшей Петровско-Разумовской Академіи, на Выселкахъ, гдѣ полицейскаго присмотра, конечно, мало.

Въ небольшую комнату собралось много молодежи. Я и до сихъ поръ, какъ будто на яву, всѣхъ ихъ вижу.

Нѣкоторые изъ нихъ теперь заслуженные писатели; другіе стали извѣстными учеными; иные — общественными дѣятелями. Вспоминаю стриженную женскую головку Клавдіи Михайловны Іоновой, извѣстной нѣкогда нелегальной издательницы, въ „подпольной“ типографіи издававшей лекціи о казачествѣ заслуженнаго профессора Кіевскаго университета В. Б. Антоновича. Теперь эти лекціи охотно напечатала

Тарасове сьвято в Москві 1891 року.

Лірична згадка.

Буде тому двадцять років.

Це був час, може, найгірших заборон на все українське. Це був час, коли людина вважалася за великого політичного злочинця єдино через те, що вдавалася до другої інтеллігентної людини своєю рідною українською мовою.—„Коли хахол мужик—ну, той іще нехай собі балакає по хахлацьки,... бо, звісно, в мужика й мова мужицька“,—міркували жандармські полковники в Россії—„а от, знов, коли *студент* та до студента говорить тією ж таки мужичою мовою, то це вже річ непевна! Тут і соціялізму сподівайся, тут і сепаратизм тобі, тут і революція, і державна зрада!...“

Через те й кобзаря-Шевченка шанувати—було тоді політичним злочином. А тимчасом день 26 февраля встиг уже зробитися нашим архидвунадесятим національним всеукраїнським сьвятом: „Тарасові роковини“. Скрізь, де тільки жива була вкраїнська мова, збіралися в той день українці в гуртки, щоб „на роковинах“ пом'янути свого пророка „незлим, тихим словом“. І скрізь повно було в той день арештів.

Отак,—згадую,—і ми 26 февраля 1891 року, тепер підстарюваті поважні люди, а тоді молоді ще московські студенти-вкраїнці, крадькома, наче злодії, згуртувалися поблизу тодішньої Петровсько-Разумовської Академії, на Виселках, де поліцейського догляду, звичайно, обмаль.

В тісній хаті набилося чимало молодого люду. Ще й досі, мов на-віч, їх бачу.

Декотрі з них теперечки заслужені письменники, з декого виродивсь учений народ; дехто—громадські діячі. Та ще пригадую собі стрижену жіночу головку Клавдії Михайлівни Іонової, відомої колись нелегальної видавниці, що в „підпольній“ друкарні видавала, між иншим, лекції про козаччину заслуженого профессора київського університету В. Б. Антоновича. Тепер ті лекції охоче була б надрукувала кожна научна часопись, а тоді це було „нелегальщина“. Один студент Петровсько-Разумовської Академії,—Любинецький він звався,

бы каждая газета, но тогда это была „нелегальщина“. Одинъ изъ студентовъ Петровско-Разумовской Академіи, по фамиліи Любинецкій, пряталъ эти лекціи проф. Антоновича... подъ водой! Да, подъ водой, въ засмоленномъ ящикѣ на днѣ Петровско-Разумовскаго пруда...

Возлѣ Клавдіи Михайловны сидѣлъ „на роковинах“ еще одинъ нашъ землячокъ-полтавецъ, съ дѣйствительно-украинскою фамиліей на „енко“, помогавшій ей вести дѣло подпольной типографіи, но потомъ выдавшій ее охранѣ; какъ потомъ оказалось, нашъ землячокъ „....енко“ былъ правокаторомъ. Но тогда, въ Тарасовъ день 26 февраля 1891 года, никому и въ мысль не пришло бы не считать его горячимъ украинцемъ.

И вотъ, началось „политическое преступленіе“, т. е. чтеніе рефератовъ о жизни Шевченка и о томъ, какое онъ имѣетъ значеніе для нашего народа. Я, тихій, мирный студентъ-оріэнталистъ, уже и тогда нагруженный разными арабскими премудростями, только еще не совсѣмъ оторванный отъ живой жизни (не такъ, какъ теперь),—молча сидѣлъ и задумчиво слушалъ. Въ душѣ же росла боль, росла тоска, хотѣлось домой, на родину, въ родной край... Я началъ незамѣтно выводить карандашемъ стихи на бумажкѣ.

— А что тамъ нашъ піита творитъ? Прочтите же, прочтите!..— послышался за моей спиной голосъ одного изъ сосѣдей.

Я, захваченный врасплохъ, застыженный, прикрылъ, было, рукой листикъ со своимъ стихотвореніемъ. Потомъ подумалъ, подумалъ— и вдругъ поднялся и громко прочелъ свое мараніе. Голосъ мой нервно дрожалъ, но былъ энергичнымъ.

Тарасове сьвято на чужині.

В дальній Московщині, в краї чужому
Мріється рідная хата:
Сьвята найбільшого ми дочекались,
Нашого любого сьвята.
        Русь-Україна сьогодні справляє
        Пам'ять свойому пророку.
        Ми із чужини так само возносим
        Славу сердечну, глибоку.
Згадуєм сумно за рідну Вкраїну,
Повну принади землицю,
Повну ланів і гаїв і садочків,
Повну краси чарівницю.
        Згадуєм сумно за рідну Вкраїну,
        Повну злигоднів селянських,
        Повну насильства, одчаю та муки,
        Повнуюлютощів панських.

переховував ті лекції проф. Антоновича... під *водою*! Так! під водою! в обсоленій скрині, на дні Петровсько-Разумовського ставка...

Коло Клавдії Михайлівни, знов, сидів „на роковинах" один наш землячок-полтавець, із щиро-українським прізвищем на „енко", що пособляв їй мати діло з підпольною друкарнею, а пізніш виказав її в охранці, бо, як виявилося, наш землячок „...енко" був провокатор. Та тоді, в Тарасів день 26 февраля 1891 року, нікому й на думку було б не спало вважати його не за щирого українця.

Ну, от, роспочалося „політичне злочинство", себто читання рефератів про життя Шевченкове та про те, яку він має вагу для нашого народу. Я, тихий, сумирний студент-оріенталїст, уже й тоді навантажений усякими арабськими премудростями, тільки ще не весь одірваний од живого життя (не так, як тепер) мовчки сидів та задумливо слухав. А в душі зростав біль, росла нудьга, хтїлося додому, на батьківщину, до рідного краю... І почав я непомітно дряпати оливцем вірші на паперчикові.

— А що там наш піїта творить? Ну бо, ну, прочитайте!..—почувся за моєю спиною голос одного сусіда.

Я, сполошений, засоромлений, прикрив був рукою листочок з віршуванням своїм. Далі подумав, подумав—тай раптом стрепенувсь і голосно прочитав свою мазанину. Голос мій нервово тремтів, тільки ж був енергічний...:

Тарасове сьвято на чужині.

В дальній Московщині, в краї чужому
Мріється рідная хата:
Сьвята найбільшого ми дочекались,
Нашого любого сьвята.
    Русь-Україна сьогодні справляє
    Пам'ять свойому пророку.
    Ми із чужини так само возносим
    Славу сердечну, глибоку.
Згадуєм сумно за рідну Вкраїну,
Повну принади землицю,
Повну ланів і гаїв і садочків,
Повну краси чарівницю.
    Згадуєм сумно за рідну Вкраїну,
    Повну злигоднів селянських,
    Повну насильства, одчаю та муки,
    Повную лютощів панських.
Нене-голубко! до тебе я лину:
Тут я чужий чужениця.
Аще забуду тя Єрусалиме,
Будь ми забвенна десниця!

Нене-голубко! до тебе я лину:
Тут я чужий чужениця.
Аще забуду тя, Єрусалиме,
Будь ми забвенна десниця!
    Хай до гортані язик мій прилипне,
    Скоро тебе позабуду
    І в чужині одіб'юся од служби
    Нашому рідному люду!
Батьку Тарасе! ти чуй присягання:
Ми, українськії діти,
Матїр і бідного менчого брата
Будем по віки любити.
    Будем боротися, їх визволяти
    З пазурів сина Едома!
    Каже надія: діждемся напевне
    Вільною рідного дома.

Прочитавъ это стихотвореніе, я закрылъ лицо руками, чтобы никому не смотрѣть въ глаза.

Нѣсколько времени всѣ молчали. Потомъ начался разговоръ...

Съ тѣхъ поръ прошло двадцать лѣтъ!

Twenty years, twenty little years, twenty drops at time...

„Что жъ? двадцать лѣтъ! маленькихъ двадцать лѣтъ! лишь двадцать капель времени“.

Но я самъ за это время состарился; и не всѣ ужъ и живы изъ тѣхъ, кто тогда былъ на Тарасовомъ днѣ.

„Иныхъ ужъ нѣтъ, а тѣ далеко,
Какъ Сади... никогда не говорилъ“.

У Пушкина написано; „Какъ Сади нѣкогда сказалъ“. Двадцать лѣтъ назадъ и самъ я еще вѣрилъ, что Садій такъ сказалъ. Но, видите ли, я теперь очень ученый оріэнталистъ; я теперь сдѣлался горадо умнѣе; я теперь очень хорошо знаю произведенія Садія, читалъ ихъ въ оригиналѣ—и потому знаю, что въ произведеніяхъ Садія нѣтъ того выраженія, о которомъ говоритъ Пушкинъ: „Иныхъ ужъ нѣтъ, а тѣ далеко!“

Но... но не лучше ли я былъ въ то время, когда былъ еще неученымъ и неразумнымъ юношей, который, horribile dictu, могъ вмѣстѣ съ Пушкинымъ безсознательно ошибаться и не по ученому, безъ критики относиться къ Садію?.. Не лучше ли былъ я въ то время?

Профессоръ **А. Крымскій.**

Хай до гортані язик мій прилипне,
Скоро тебе позабуду
І в чужині одіб'юся од служби
Нашому рідному люду!
Батьку Тарасе! ти чуй присягання:
Ми, українськії діти,
Матїр і бідного менчого брата
Будем по віки любити.
Будем боротися, їх визволяти
З пазурів сина Едома!
Каже надія: діждемся напевне
Вільною рідного дома.

І, прочитавши ті вірші, я затулив обличчя руками, щоб нікому не дивитися в вічі.

Якийсь час мовчали. Далі почалася балачка...

І тому минуло двацять літ.

Twenty years, twenty little years, twenty drops at time...

„Шож! двацять літ! маленьких двацять літ: лиш двацять крапель часу".

Тільки ж і сам я за той час ізстарівся; і не всї уже й живі з тих, хто тодї був на Тарасовім сьвяті.

„Иныхъ ужъ нѣтъ, а тѣ далеко,
Какъ Сади... никогда не говорилъ".

У Пушкіна написано: „Какъ Сади нѣкогда сказалъ. Двацять літ тому і сам я ще був вірив, що Садій так сказав. Ну, та бачте, з мене тепер дуже-дуже вчений оріенталїст; я теперечки зовсім порозумнїшав; я теперечки добре-добре знаю Садієві писання, читавїх в орігиналї,—і вже ж тямлю, що нема в Садієвих писаннях того речення, яке накидає Садієві Пушкін: „Иныхъ ужъ нѣтъ, а тѣ далеко!"

Тільки ж... тільки ж, чи не луччий я був тодї, як був ще, можна сказати, неучений і нероздумний юнак, який, horribile dictu, міг разом з Пушкіним несьвідомо помилятися і без научности, некритично відноситися до Садія?.. Чи не луччий, може, був я тодї?

Професор **А. Кримський.**

Автопортретъ Т. Г. Шевченка.
(Собственность С. В. Лазаревскаго).

Спомин про старшого боярина Тараса Шевченка на весіллі Пантелія Куліша і Олександри Куліш в 1847 р. *)

*) Настоящее письмо Г. Барвинокъ не переведено на великороссійскій языкъ вслѣдствіе полной невозможности сохранить при переводѣ образность и красочность письма. *Ред. Комиссія.*

Великий друже, наш Батьку,ріднесенький Татуню! На розсвітанні життя мого Ти був моїм старшим бояриною... І як гарно було на душі у мене... мов справді сонечко було ще тільки *на розсвітанні* і показувало даліч життя нашої будучини,—квітчастого, багатого, засланого мріями, з нестрімним захопленнем духа жадоби. І тут разом прийшов ти, і мрії наші осолодив. Струмочком потекли в далеч осяйними мріями культурної освіти.

І од Тебе світ показався на нашому небосхилі. Ти тоді звеличав мене і „княгинею й королівною"! Боже мій! Я і сама се почувала, бо присуть таких двох велетнів сили розумової і мині надали дух красоти,—возвисили мене, одухотворили красою свого подуху на мене—як сонце на рослину, так Ти, мій друже, і Куліш. Ви мині такі близькі, як сонце до планети; а я тут свій орбит округ Вас роблю! Ви мині надали освіти—духовної краси, і оживили, осяяли її.

Я Тобою пишалая, мій великий друже. І я Тобі співчувала завсігди, і Твою руку своїми палящими устами поцілувала, бо мала на меті зогріти Тебе тоді, як Ти плакав надъ своїми гадками про Україну, що „Обідрана сиротою понад Дніпром плаче",—тоді, як дружина моя виправляла Тобі Твоє писаннечко про любу свою сестру, любиму Орину, що тоді кріпачкою була, ходила ще на панщину. Гірко Твої сльози пали пекучим огнем на моє молоде серце, бо ще не знало болючого і не почувало його, „бо темно ще на дворі" було... Я подумала, як же то воно впаде йому... і поцілувала Твою руку. Аж тепер мині солодко од сього, бо я така щаслива... Мене Господь уповажив, що я могла хоч цім Тобі виректи мою прихильність до Тебе—мученика.

Скільки Твоя поетична муза нас утішала, і сумом доводила до сліз... За що ж Тобі така доля судилася, друже мій неоцінний? За те, що Ти широкою пеленою увесь світ обняв,—обняв своєю правдивою палкою річчю, ваблпвою правдою, своїми поезіями,—принадними, як найкраща квітка пахуча?

Коли Ти бувало, заложивши руки за спину, мигтиш по хатах, співаючи свою „Зіроньку", ми забували тоді про те, що ми на землі,—теперь по-всяк час те я памітаю. Пошли Тобі, Боже, царство не-

бесне, а наші вічні сльози про Твою недолю і тяжку Українську—не захолонуть. Не захолонуть—де зозуленьки кували, де соловейки щебетали і де Ти все своє кував.

Те віднеслось в далечінь, а і досі Твоя пісня почуваєтся чулою...

Вічня Тобі пам'ять, і сльози, і дяка наша,—що не обездолив Україну нашу своїми словами. Зоставив Ти риси блискучі. Дорогий бояриие, Ти—пиха наша—подкошений цвіте!

Прощавай, дорогий друже, пиха наша і всесвітняя; тай мене внезабарі сподівайся на одвідини.

Знов поруч станем. Чи познаєш?!

Може знов мене, друже незабутній, „королівною, княгинею своєю" звеличаєш?

Ганна Барвінок. (О. Куліш.)

На спомин 26-го лютого 1911 року.

Высокая могила.

ВЫСОКАЯ МОГИЛА.

Будешь лежать, Тарасъ, на родной Украйнѣ, на берегу славнаго Днѣпра, — ты, вѣдь, его имя съ своимъ именемъ навѣки связалъ.

П. Кулишъ: „Слово надъ гробомъ Шевченка".

Назадъ тому полъ-вѣка...

Холоднымъ утромъ, когда свѣтъ боролся съ теменью ночи, когда изъ теплыхъ странъ на Украйну собирались летѣть перелетныя птицы, когда по избушкамъ украинскихъ селъ замелькали предразсвѣтные огоньки,—въ то время на сѣверѣ, въ странѣ Великаго Холода, умеръ Шевченко.

Вслѣдъ за Кулишомъ тогда плакала вся Украйна. Скорбью подавленные друзья Тараса провожали покойника въ далекій путь. Имъ казалось, на-вѣки порвались золотыя струны новой украинской жизни.

Вскорѣ...

Надъ широкимъ Днѣпромъ, на высокой горѣ, среди горъ и полей, въ царствѣ мощнаго эха, сошлись люди и вмѣстѣ рыли вѣчную могилу для пѣвца правды и воли.

Когда, пятьдесятъ лѣтъ назадъ, на горѣ надъ Днѣпромъ появился гробъ Шевченка, всѣ, бывшіе тамъ, сняли съ головъ шапки и низко поклонились дорогимъ останкамъ... Высоко, подъ небо, понеслась „Вѣчная память".

„Вѣчная память" лилась вверхъ и внизъ по Днѣпру, по степямъ украинскимъ.

Шумѣли деревья вокругъ. Гудѣлъ вѣтеръ со степи. Печальное небо скорбно смотрѣло на землю.

Днѣпръ же, горемъ обвѣянный, говорилъ:

„Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люде,—
Поки сонце з неба сяе,
Тебе не забудуть".

ВИСОКА МОГИЛА.

Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні,
на узбережжі славного Дніпра,—ти ж бо
його ім'я з своїм ім'ям на віки з'едночив.
П. Куліш: «Слово надъ гробомъ Шевченка».

Півстоліття тому...

В холодній ранок, коли світ боровся з темнотою ночи, коли з теплих країв птиці лагодились летіти на Україну і коли почали засвічуватись по хатах каганці,—в той час на півночі країни Великого Холоду помер Тарас Шевченко.

Слідом за Кулішем тоді плакала по дорогому небіжчикові вся Україна. Тяжко тужили Тарасові друзі, провожаючи його домовину в далеку дорогу. Їм здавалося, що на-віки порвалися золоті струни нового українського життя.

Незабаром після того...

Над широким Дніпром, на високій горі, поміж ланами та горами, відкиля луна так сильно розлягалася навкруги, зібрались кращі з людей України і гуртом копали... вічну могилу для співця правди і волі.

Коли, пятьдесят літ тому, на могилі над Дніпром з'явилася Шевченкова труна-домовина, всі, що були там, зняли з голів шапки і низько поклонились дорогому праху... Високо, під небо, полинула „Вічна память".

„Вічна память" полилась вверх і вниз по Дніпру і по степах українських.

Шуміли дерева кругом. Гудів вітер із степу. Небо хмуро дивилось не землю. Дніпро ж, в тузі убиваючись, промовляв:

„Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люде,—
Поки сонце з неба сяе,
Тебе не забудуть".

После того...

Проходили годы за годами...

Все больше и больше ихъ собиралось; налегали они другъ на друга; поднимались все выше и выше.

Число годовъ выростало все больше.

И отъ него, большого, смѣло понеслось по Украйнѣ Шевченково слово; носилось оно надъ шумными городами, надъ тихими селами...

Шевченковыми словами вѣтеръ наполнялъ воздухъ всего края; онъ разносилъ ихъ по степямъ, по нивамъ украинскимъ.

Часто Шевченково слово прилетало къ высокой могилѣ; еще чаще сплеталось съ звуками Днѣпра... Но всегда опять летѣло на Украйну. Все носилось и носилось по міру.

При своей жизни Тарасъ Шевченко мечталъ о томъ, какъ когда-то онъ будетъ жить въ собственной хатѣ, на высокой приднѣпровской горѣ; мечталъ о томъ, какъ онъ будетъ восхищаться чарами Украйны, какъ тѣ чары будутъ ему милы.

Но, полстолѣтія назадъ, навсегда прекратились прекрасныя мечты. Шевченко умеръ. Однако, умеръ, завѣщавъ похоронить себя

„ . . . . . на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі
І Дніпро, і кручі
Було видно,—було чути,
Як реве ревучий“.

Высоко поднимается могила пѣвца Украйны. И стоитъ она на стражѣ, на вѣчной стражѣ родного края.

Каждымъ лѣтомъ... на высокой могилѣ, что надъ Днѣпромъ, люди поютъ печальную пѣсню.

Сначала, какъ подстрѣленная птица, неровно трепещутъ звуки; но чѣмъ дальше, пѣсня усиливается, все крѣпнетъ и крѣпнетъ, становится мощною. Высушиваетъ она слезы на глазахъ пѣвцовъ и зажигаетъ въ нихъ новый огонь, новыя желанія. И сливается та пѣсня съ Днѣпровымъ шумомъ и съ шумомъ всей Украйны.

Люди же... пропѣвъ свою пѣсню, постепенно, поклонившись зеленой могилѣ, съ свѣтлымъ, обвѣяннымъ ясными мечтами, челомъ прощаются съ нею. Разстаются съ могилой—сильными, добрыми.

Иногда, слыша печальную пѣсню, изъ днѣпровскихъ далей выплываетъ какая-то птица,—и летаетъ сначала надъ Днѣпромъ, потомъ прилетаетъ ближе къ могилѣ, крутится надъ бѣлымъ крестомъ... Потомъ, проговоривъ что-то своимъ птичьимъ голосомъ, теряется въ необъятныхъ ширинахъ Украйны.

Бываетъ: на могилѣ тишина царитъ.

Тогда вѣтеръ, оставляя степи, тихо прилетаетъ изъ-за Днѣпра,

А потім...

Проходили роки за роками...

Все більше і більше їх збиралося до купи; налягали вони один на одного; піднималися у гору.

Будівля росла все вище та вище...

І от з неї, високої, сміливо полинуло по Вкраїні Шевченкове слово; а хвилі од його плинули над шумливими містами, над тихими селами... Шевченковими словами вітер наповнював повітре цілої країни; він разносив їх по степах, по лапах украйньких.

Часто Шевченкове слово прилітало до високої могили; часто зплітались з дніпровими згуками... Але завжди знов летіло по Вкраїні. Все літало тай літало по світу.

За свого життя Тарас Шевченко мріяв про те, як колись він буде у власній хаті жити, на високій Дніпровій горі; мріяв, як він буде там упиватись чарами України, як ті чари будуть йому милі.

Але, півстоліття тому, навіки урвалися гарні мрії. Шевченко помер. Проте помер, сказавши поховати себе:

„... На могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі
І Дніпро і кручі
Було видно,—було чути,
„Як реве ревучий“!..

Високо піднимається могила співця України. І стоїть вона на сторожі, на вічній сторожі рідного краю.

Кожного літа... на високій могилі, що стоїть над Дніпром—Славутою, люде співають тужливую пісню.

Спочатку, мов підбита птиця, так нерівно тремтять згуки; але, чим далі, пісня вирівнюється, все кріпчає, голоснішає. Висушує та пісня сльози на очах співаків і запалює їх новим огнем, новим бажаннєм. І зливається та пісня з Дніпровим шумом і з шумом всієї України.

А люде... проспівавши свою пісню, гурти за гуртами, уклонившись зеленій могилі, з світлим, окутаним ясними мріями, чолом прощаються з нею. Прощаються і сходять з могили—вже сильні та бадьорі.

Иноді, чуючи скорботную пісню, з дніпрової тумановости виринає якась птиця,—і літає спочатку над Дніпром, потім блище до могили підлітає, кружляється по-над білим хрестом... А згодом, проказавши щось своїм птичим голосом, зникає в безмежних просторах України.

Буває: на могилі тиша панує.

нѣжно цѣлуетъ могилу и обнимаетъ высокій, далеко виднѣющійся на Украйнѣ крѣпкій крестъ.

Днѣпръ же все дальше и дальше несетъ свои воды.

Спасибо тебѣ, нашъ Тарасъ!
Спасибо тебѣ, нашъ поэтъ!
За гору—могилу спасибо тебѣ!

Ф. Коломійченко.

Тоді вітер, з степів виринаючи, тихесенько прилітає із за Дніпра, цілує могилу і обнимає високій, що далеко видно по Вкраїні, міцний хрест. А Дніпро все далі і далі несе свої води.

Спасибі тобі, наш Тарасе!
Спасибі Тобі, наш поете!
За гору-могилу спасибі тобі!

Хведір Коломійченко.

Первоначальный видъ могилы Т. Г. Шевченка.

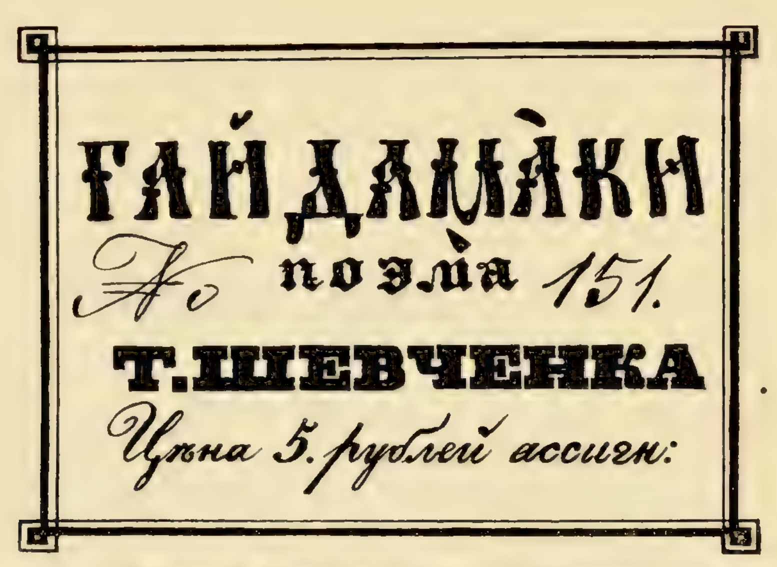

Подписной билетъ на 1-е изд. „Гайдамакъ“.

Библіографія.

БИБЛІОГРАФІЯ.

Московскіе газеты отъ 26 фев. 1911 г. и журналы съ юбилейными статьями и рисунками.

ГАЗЕТЫ:

„РАННЕЕ УТРО“. 1) „Кобзарь“. Памяти Т. Г. Шевченка. Стих. Р. Мечъ.
2) „Козбарь Украйны“. Ст. Д.
3) „Батько Тарасъ“. Ст. Павукъ-Вовченко.

Иллюстраціи: 1) Портретъ Т. Г. Шевченка. 2) С. Кирилловка. 3) Могила Шевченка. 4) „Сквозь строй“, рис. Шевченка. 5) Портретъ Прокопія Никитина—племянника Шевченка.

„РУССКОЕ СЛОВО“. 1) „Т. Г. Шевченко въ 5-мъ оренбургскомъ линейномъ батальонѣ“. Ст. И.
2) „Шевченко и Кирилло-Меѳодіевское братство“. Ст. Д. Гурскаго.

„РУССКІЯ ВѢДОМОСТИ“. 1) Памяти Шевченка“. Ст. И. Игнатова.
2) Шевченко (къ 50-лѣтію со дня кончины). Ст. А. Калишевскаго.

„УТРО РОССІИ“. 1) „Памяти Шевченка“. Ст. акад. Ф. Е. Корша.
2) Т. Г. Шевченко. Ст. гр. Де-ла-Барта.
3) „Невѣста Шевченка въ Москвѣ“. Ст. Малоросса.
4) „На споминъ“. Ст. Ф. Коломійченко.
5) „На родинѣ Т. Г. Шевченка“. Ст. Н. Степаненко.
6) „Памятникъ“ Т. Г. Шевченко.

Иллюстраціи: 1) Т. Г. Шевченко въ мололости.
2) Могила Шевченка.
3) Маска Шевченка.
4) Хата въ с. Моринцахъ, гдѣ родился Шевченко.
5) Гликерія Ивановна Яковлева—невѣста Шевченка.
6) Памятникъ Шевченка. Проектъ Ф. Балавинскаго.

„ГОЛОСЪ МОСКВЫ“. 1) Т. Г. Шевченко (къ 50-лѣтію со дня смерти). Ст. Ничъ.

Приложеніе къ „Голосу Москвы“—„Иллюстрированное приложеніе“.
1) Думы (проходятъ дни) Изъ. Т. Г. Шевченка, перев. Вега.
2) Т. Г. Шевченка. (Къ 50-лѣтію со дня смерти). Ст. Александровскаго.

Иллюстраціи: 1) Портретъ Шевченка (съ бородой).
2) Шевченко-Кобзарь, съ кар. Трутовскаго.
3) Шевченко въ молодости (автопортретъ со свѣчей).
4) Шевченко въ ссылкѣ въ Оренбургской губ.
5) Хата, гдѣ родился Шевченко, въ селѣ Моринцахъ (собственноручный рисунокъ Шевченка).
6) Могила Шевченка.

„ТЕАТРЪ“: „Шевченко и украинскій театръ“.

„ГАЗЕТА КОПЕЙКА“: 50-лѣтіе со дня смерти украинскаго поэта Т. Г. Шевченка (26 фев. 1861—26 фев. 1911 г.).
1) Памяти Т. Г. Шевченка. Ст. Н. С-ко.
2) Пѣвецъ воли. Ст. В. Готвальтъ.
3) Жизнь и скитанія Т. Г. Шевченка (по Вѣтринскому). Ст. Н-ичъ.

Иллюстраціи: 1) Портретъ Т. Г. Шевченка.
2) „Памятка“ хаты Тар. Шевченка на его родинѣ.

ЖУРНАЛЫ.

„НАШЪ ЖУРНАЛЪ“ № 4. Посвященъ памяти Т. Г. Шевченка.
1) **„На могилѣ Т. Г. Шевченка“**. Стих. Бѣлоусова.
2) **„Т. Г. Шевченко.“** Очеркъ Бѣлоусова.
3) **„Скорбная муза Т. Г. Шевченка“**. Ст. С. О. Сѣрополка.
4) **„Шевченко, какъ художникъ“**. Ст. А. Новицкаго.
5) **„Какъ хоронили Шевченка“**. Ст. Н. Степаненко.
6) **„Какъ служили панихиду по Шевченкѣ“**. Ст. Я.

Иллюстраціи: 1) Портретъ Т. Г. Шевченка.
2) Могила Шевченка.
3) Хата у могилы Шевченка.
4) С. Кирилловка.

„БЫЛЬ“ № 3: Т. Г. Шевченко (къ 50-лѣтію со дня смерти). Ст. Н. М.

„МАЯКЪ“ № 3: „Крѣпостныя дѣти“. Ст. С. Дурилина.
Изъ Т. Г. Шевченка, перев. С.
Портретъ Шевченка.

„ПЕДАГОГИЧЕСКІЙ ЛИСТОКЪ“ № 2: „Т. Г. Шевченко и его пѣсни-слезы о крѣпостной неволѣ“. Ст. С. О. Сѣрополка.

„ЗЕРКАЛО“: Къ 50-лѣтію со дня смерти Т. Г. Шевченка. Ст. Г. Б.
1) „Въ гаремѣ“ въ краскахъ. Съ рис. Шевченка.
2) Т. Г. Шевченко. Порт., рисован. М. Микѣшинымъ.
3) Автопортретъ Шевченка.
4) Изъ альбома Шевченка.

5) Еврей-музыкантъ. Съ рисун. Шевченка.

6) Ярмарка въ Малороссіи. Съ рисун. Шевченка.

7) Этюдъ натурщика.

8) Портретъ офицера.

9) Женскій портретъ въ краскахъ.

10) Шевченко на смертномъ одрѣ. Съ рисун. Микѣшина.

11) Т. Г. Шевченко со своимъ товарищемъ-художникомъ Честоховскимъ. Снимокъ съ фотографіи.

12) Страница перваго изд. „Кобзаря" съ собственноручн. поправками Шевченка.

13) Могила Шевченка. (до реставраціи).

„РАМПА И ЖИЗНЬ" № 9: „Великій кобзарь". Ст. Ю. Васильева.

1) Памяти Т. Г. Шевченка. Стих. М. Гальперина.

2) Изъ Шевченка „Пустая хата". Пер. И. Бѣлоусова.

Иллюстраціи: 1) Тарасъ Шевченко. Скульптура Вл. Беклемишева.

2) Шевченко. Портретъ 50-хъ годовъ.

3) „Тарасова свитлица": (около могилы близъ Канева).

4) „Въ гаремѣ". Съ картины Шевченка.

„РУССКАЯ МЫСЛЬ": Т. Г. Шевченко. Ст. К. Чуковскаго.

„ВѢСТНИКЪ ВОСПИТАНІЯ": „Шевченко-учитель гуманизма". Ст. С. Русовой.

„ЖЕНСКОЕ ДѢЛО": 1) „Т. Г. Шевченко". Ст. Л. Подгурскаго.

2) „На могилѣ Т. Г. Шевченка". Стих. В. Гиляровскаго.

3) „Женская доля въ произведеніяхъ Т. Г. Шевченка". Ст. Н. Степаненко.

4) „Платочекъ". Перев. изъ „Кобзаря". Ѳ. Гаврилова.

Иллюстраціи: 1) „Катерина". Рис. Дьяченко.

2) Шевченко. Портретъ Ф. Красицкаго.

3) „Тополя", „Вѣдьма", „Утоплена". Рис. Дьяченко.

4) „Подруги". Ф. Красицкаго.

5) „Портретъ неизвѣстнаго". Шевченка.

6) „Портретъ товарища по солдатской службѣ" (съ гитарой). Рис. Шевченка.

7) „Гость изъ Запорожья". Ф. Красицкаго.

„ДОЛЯ БѢДНЯКА". Народное изданіе.

Т. Г. Шевченко. Статья и портретъ.

И. А. Бѣлоусовъ.

Т. Г. Шевченко среди неизвѣстныхъ (фотографія).

Часть II.

АДРЕСА И ПРИВѢТСТВІЯ,

принесенные черезъ особыя депутаціи.

Адреса и привѣтствія, оглашенные въ торжественномъ засѣданіи 26-го февраля. *)

ОТЪ МОСКОВСКАГО ГОРОДСКОГО ОБЩЕСТВЕННАГО УПРАВЛЕНІЯ.

Московская Городская Дума, въ засѣданіи 22-го сего февраля, единогласно постановила въ день чествованія памяти великаго украинскаго поэта Т. Г. Шевченко возложить къ подножію его вѣнокъ отъ Московскаго Городского Общественнаго Управленія.

При исполненіи этого порученія Думы немедленно приходитъ на память другое постановленіе Думы, имѣвшее мѣсто 12-го декабря прошлаго года. Тогда Дума рѣшила чествовать событіе 19-го февраля. Знаменательное совпаденіе. Недѣлю тому назадъ мы чествовали это славное событіе прошлаго столѣтія. Теперь мы чествуемъ память того, кто больше всѣхъ пострадалъ отъ крѣпостного права,—быть можетъ, потому, что онъ былъ на цѣлую голову выше всѣхъ, окружавшихъ его, выше того сословія, къ которому онъ принадлежалъ. Онъ мучился и нравственно, и физически. Въ этотъ день чествованія памяти великаго малороссійскаго поэта пожелаемъ ему вѣчную память и вѣчную память не только на Украйнѣ, но и среди всѣхъ насъ, среди подрастающаго поколѣнья, среди нашихъ начальныхъ училищъ.

ОТЪ ОБЩЕСТВА ЛЮБИТЕЛЕЙ РОССІЙСКОЙ СЛОВЕСНОСТИ.

Общество Любителей Россійской Словесности въ нынѣшній знаменательный день привѣтствуетъ учрежденіе, задумавшее и устроившее торжественный поминъ великому украинскому поэту, одному изъ славныхъ, вѣчно незабываемыхъ сыновъ всего русскаго народа. На поэзію Шевченка при его жизни пытались иногда смотрѣть, какъ на „мѣстное", провинціальное явленіе, видѣли въ немъ лишь то, что

*) На лѣвыхъ четныхъ страницахъ помѣщены адреса и привѣтствія на языкѣ ихъ оригиналовъ, на нечетныхъ страницахъ—переводъ.

Адреса и привѣтствія, оглашенные въ торжественномъ засѣданіи 26-го февраля.

ВІД МОСКОВСЬКОГО ГОРОДСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ.

Московська Міська Дума, на засіданні 22-го сього лютого, одноголосно постановила: в день вшанування памяти великого українського поета Т. Г. Шевченка покласти до підніжжя його вінок від Московського Городського Громадського Управління.

При виконанні сього доручення Думи мимоволі згадується до думки друга постанова Думи, 12-го грудня минулого року. Тоді Дума постановила штити подію 19-го лютого. Знаменне явище. Тиждень тому ми штили сю славну подію минулого століття. Нині ми шануєм память того, хто більше за всіх постраждав од кріпацтва,—може бути тому, що він був цілою головою вищий за всіх, окружаючих його, вищиї за той стан, до котрого він належав. Він мучився і морально і фізично. В сей день шанування пам'яти великого українського поета побажаєм йому вічної пам'яти, вічної пам'яти не тільки на Україні, але і песеред всіх нас, посеред підростаючаго покоління, посеред наших початкових шкіл.

ВІД ТОВАРИСТВА АМАТОРІВ РОСІЙСЬКОІ СЛОВЕСНОСТИ.

Товариство Аматорів Російської Словесности в нинішний визначний день вітає тих, що задумали і упорядковали урочисті поминки великому українському поетові, одному з славних, вічно незабутних синів всього руського народу. На Шевченкову поезію за його життя хотіли иноді дивитись як на „місцеве“, краеве явище, бачили в йому тільки те, що звичайно зветься „писателемъ изъ народа“. Відома його нехитра одповідь: „Хай буду мужицький поет, аби тільки поет, то мині більше нічого і не треба“. Але його, безумовно, не може прийняти до себе історія руського письменства. Хай Шевченко непоривно пов'язаний з своєю „рідною ненькою“—Україною, хай його талан більш за все натхненний поетичним генієм українського се-

обычно называется „писателемъ изъ народа“. Извѣстенъ его добродушный отвѣтъ: „Нехай буду мужицький поет, аби тільки поет, то мені більш нічого і не треба“. Но онъ, конечно, не можетъ быть принятъ исторіей русской литературы. Пусть Шевченко неразрывными узами связанъ съ своей „рідной маткой“—Украйной, пусть его талантъ больше всего вспоенъ и вскормленъ поэтическимъ геніемъ малорусскаго крестьянства, тѣмъ не менѣе среди „поэтовъ изъ народа“ онъ занимаетъ совершенно особое, своеобразное мѣсто, на которое не могутъ претендовать, напримѣръ, ни шотландецъ Бернсъ, ни великоруссъ Кольцовъ. И здѣсь дѣло не столько въ яркости творческой силы, сколько въ общемъ діапазонѣ творчества. Шевченко былъ не только пѣвцомъ украинской природы, семейнаго быта и тяжелой доли родного народа, онъ явился также вѣщимъ баяномъ его историческаго прошлаго; мало того, ему грезилось подчасъ братское сліяніе всѣхъ славянскихъ рѣкъ въ одно море, и онъ молился, „щоб усі славяне стали добрими братами і синами сонця правди“. Наконецъ, въ его поэзіи нерѣдко вспыхиваютъ соціальные мотивы широкаго, общечеловѣческаго значенія. Шевченко былъ глубокимъ демократомъ и при томъ на чисто русскій ладъ, не по какой-либо принятой и усвоенной политической программѣ, а всей душой, въ силу неодолимой потребности всей своей личности. Его демократизмъ истекаетъ изъ глубинъ его сильнаго религіознаго и нравственнаго чувства, питается великимъ человѣколюбіемъ „щирого“ сердца и видитъ передъ собой въ соціальныхъ вопросахъ больше всего человѣка, людей, всѣхъ людей. И когда онъ гнѣвнымъ словомъ обличенія или желчнымъ порывомъ ѣдкой ироніи ударяетъ въ крѣпкія твердыни соціальнаго зла и насилія, когда изъ его измученной, скорбной души рвется возгласъ: „Чи буде правда між людьми?“ и онъ съ фантастической правдой восклицаетъ: „Повинна буть!“—должна быть, иначе солнце испепелитъ оскверненную землю; или когда передъ нимъ, уставшимъ отъ гнѣва и боли, мечта рисуетъ въ будущемъ дружескія объятія всѣхъ людей-братьевъ, дѣтей одной великой матери, и она, эта вѣчно заплаканная мать, наконецъ, вздохнетъ свободно и радостно усмѣхнется на эти объятія,—во всѣхъ такихъ случаяхъ передъ нами—не малороссъ и вообще не представитель какой-либо эпохи или національности, а тотъ самый „апостолъ правды и науки“, котораго такъ мучительно ждалъ и призывалъ Шевченко, передъ нами тотъ сынъ солнца правды, „еретикъ“, подобный воспѣтому имъ великому Констанцскому еретику-Гусу.

Вотъ почему нынѣшній день дорогъ не только для малорусской литературы, и освобожденіе текста Шевченка заставляетъ желать возможно болѣе широкаго знакомства всего русскаго народа въ его цѣломъ съ музой украинскаго поэта. Желая посильно содѣйствовать этому, Общество Любителей Россійской Словесности къ нынѣшнему дню издало въ дополненіе къ существующимъ переводамъ—новый сборникъ переводовъ изъ „Кобзаря“.

лянства, але, не зважаючи на те, посеред „поетів з народа“ він займає цілком особнє, питомне місце, котрого не можуть домогатися, наприклад, ані шотландець Бернс, ані великорос Кольцов. І тут діло не стілько у яркости творчої сили, скілько у загальному діапазоні творчости. Шевченко був не тілько співцем української природи, семйового побуту і тяжкої долі рідного люду, він з'явився також віщим кобзарем його історичного минулого; крім того, йому увижалось иноді братський збіг всіх славянських річок в одно море, і він молився, „щоб усі славяне стали добрими братами і синами сонця правди“. Врешті, в його поезії частенько вспалахають соціяльні мотиви широкого, загально-людського значіння. Шевченко був глибоким демократом і до того на цілком руський лад, не по якій небудь перейнятій і присвоеній політичній програмі, але всією душею, по силі непереможньої потреби всієї своєї особистости. Його демократизм витіка з глибин його сильного релігійного і морального почуття, живиться великою людськістю „щирого“ серця і бачить перед собою у соціяльних питаннях перш за все одну людину і всіх людей. І коли він гнівним словом обличчення, або жовчним пориваннєм вразливої насмішки б'є по кріпких твердинях соціяльного зла і насилування, коли з його змученої, скорботної душі рветься вигук: „Чи буде правда між людьми?“ І він з фантастичною правдою вигукує: „повинна буть“!—мусить бути, а то сонце зпалить опоганену землю; або коли перед ним, що втомився од гнівання і болі, уява малює в майбутности дружні обійми всіх людей-братів, дітей однеї великої матері, і вона, ся вічно заплакана мати, нарешті зітхне вільно і радісно усміхнеться сім обіймам,—в усіх таких випадках перед нами—не українець та і взагалі не представник якої небудь доби або національности, але той самий „апостол правди і науки“, котрого так нетерпляче чекав і кликав Шевченко, перед нами той „син сонця правди“, „еретик“, подібний уславленому їм великому Константському еретику-Гусу.

От через що нинішній день являеться дорогим не тілько для українського письменства, і визволення Шевченкового тексту примушуе бажати по змозі більш ширшого знайомства всього руського люду в його цілости з музою українського поета. Бажаючи по змозі допомогати сьому, Товариство Аматорів Російської Словесности ік сьогодняшньому дню видало в доповненне до істнуючих перекладів новий збірник перекладів з „Кобзаря“.

Хай же буде хвала пам'яти Тараса Шевченка, славного поета, мужного сина України і всієї руської землі!

ВІД ТОВАРИСТВА ДІЯЧІВ ПЕРИОДИЧНОГО ДРУКУ І ПИСЬМЕНСТВА.

Шана і слава українському генію—Тарасу Григоровичу Шевченку. Товариство Діячів Периодичного Друку і Письменства шануе

Да будетъ же хвала памяти Тараса Шевченка, славнаго поэта, доблестнаго сына Украйны и всей русской земли!

ОТЪ ОБЩЕСТВА ДѢЯТЕЛЕЙ ПЕРІОДИЧЕСКОЙ ПЕЧАТИ И ЛИТЕРАТУРЫ.

Честь и слава украинскому генію—Тарасу Григорьевичу Шевченку. Общество Дѣятелей Періодической Печати и Литературы чтитъ его память, какъ писателя—выразителя думъ народныхъ. Онъ, поистинѣ, первый величайшій народный поэтъ въ мірѣ: ни одна страна не давала такого геніальнаго истолкователя нуждъ и горя народнаго. Онъ самъ вышелъ изъ народа, родился въ крестьянской хатѣ, любилъ народъ, горячо желалъ ему лучшей участи, лучшаго состоянія. Онъ видѣлъ и на себѣ испыталъ несправедливое отношеніе людей сильныхъ къ слабымъ и своимъ огненнымъ словомъ боролся смѣло и открыто противъ неправды, и за это страдалъ, но не сдавался до самой смерти. Здѣсь въ нѣсколькихъ словахъ нельзя исчерпать всего громаднаго значенія Шевченка. Онъ живетъ и будетъ жить, пока живо мыслящее человѣчество, и будутъ живы его пѣсни потому, что—

„...Его обрызганъ кровью
Въ этихъ пѣсняхъ каждый стихъ“...

ВІД НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ.

Високоповажані панове!

Наукове Товариство імени Шевченка у Львові приймає радо запросини до участи у святкованню пятьдесятилітної памяти смерти свого патрона Тараса і просить рівночасно свого дійсного члена, професора А. Е. Кримського, репрезентувати Товариство в часи самого обходу.

Тарас Шевченко не тільки великий артист слова, артист кисти, одушевлений борец за загально-людську суспільну рівність і політичну волю; його імʼя так тісно сплелося з долею українського народу, що стало сінонімом його національної ідеї. Отсе значиннє великого борця ще більше тому, що й досі істнують ті самі умови громадського й національного життя, що й до його смерти, задля них Україна не в силі помʼянути свого найбільшого сина у власнім серці... Честь вам, панове, що не забували в таких обстановах підняти імʼє найбільшого Українця до прилюдної маніфестації, змагаючись до його ідеалу,

Щоб усі славʼяни стали
Добрими братами...“

1. Микита Гр. Шев.
2-Йосип Гр. Шев.
3-Петро М. Шев.
4-жінка Йосипа

Остановка гроба съ тѣломъ Т. Г. Шевченка у Христо-Рождественской церкви въ Кіевѣ.

його пам'ять, як письменника—співця дум народніх. Він, поправді, перший найбільший народній поет у світі. Ні одна країна не давала такого геніяльного виразника потреб і страждання народного. Він сам вийшов із народу, родився у хаті кріпака, любив народ, щиро бажав йому кращої долі, кращого істнування. Він бачив і на собі зазнав неправдиве відношеннє людей дужих до немічних і своїм палким словом боровся сміливо і не криючись проти кривди, і за се страждав, але не відступав до самої смерти. Тут кількома словами не можна зазначити всього величезного Шевченкового значіння. Він живе і буде жити, поки житиме думаюче людство, і будуть живими його пісні тому, що

„ ...Его обрызганъ кровью
Въ этихъ пѣсняхъ каждый стихъ...“

ОТЪ НАУЧНАГО ОБЩЕСТВА ИМЕНИ ШЕВЧЕНКА ВО ЛЬВОВѢ.

Высокое собраніе!

Научное Общество имени Шевченка во Львовѣ съ радостью принимаетъ приглашеніе принять участіе въ торжественномъ праздновавніи пятидесятилѣтія памяти своего патрона Тараса и одновременно проситъ своего дѣйствительнаго члена, профессора Агафангела Ефимовича Крымскаго, быть представителемъ Общества во время самыхъ торжествъ.

Тарасъ Шевченко не только великій художникъ слова, художникъ кисти, воодушевленный борецъ за общечеловѣческое равенство и политическую волю; его имя такъ тѣсно связано съ судьбой украинскаго народа, что сдѣлалось синонимомъ его національной идеи. Это значеніе великаго борца имѣетъ тѣмъ большее значеніе въ силу того, что и до сихъ поръ существуютъ тѣ самыя условія общественной и національной жизни, какія существовали и до его смерти и въ силу которыхъ Украйна не можетъ почтить своего величайшаго сына въ собственномъ сердцѣ... Честь вамъ, господа, что вы не раздумывали при такихъ обстоятельствахъ поднять имя наибольшаго Украинца до открытой манифестаціи, стремясь къ его идеалу:

„Що б усі славяне стали
Добрими братами“...

Посылая это привѣтствіе, высказываемъ пожеланіе, чтобы этотъ идеалъ по возможности скорѣе осуществился и чтобы въ столѣтнюю годовщину со дня рожденія поэта представители всѣхъ частей украинскаго народа имѣли бы возможность собраться у подножія его памятника въ Кіевѣ и поклониться ему и почтить, какъ подобаетъ, такого великаго поэта, какъ Тарасъ Шевченко.

Пересилаючи от сей привіт, висловлюем побажання, щоб той ідеал як найшвидше здійснився та щоб у столітню річницю уродин поета змогли представителі всіх частин українського народу зібратися у стін його пам'ятника в Києві та поклонитися йому і вшанувати, як пристало на такого великого поета, як Тарас Шевченко".

Михаил Грушевський, Володимир Гнатюк.

ОТЪ ОБЩЕСТВА СЛАВЯНСКОЙ КУЛЬТУРЫ ВЪ МОСКВѢ,

Общество Славянской Культуры въ Москвѣ тѣмъ радостнѣе встрѣчаетъ настоящее торжество, что видитъ въ немъ одно изъ проявленій той мысли, которая лежитъ въ основаніи задачъ Общества: самоопредѣленіе славянскихъ народностей и духовное объединеніе ихъ на культурной почвѣ.

Достойнѣйшимъ и благороднѣйшимъ поводомъ для объединенія такого рода служитъ чествованіе памяти такихъ дѣятелей, въ которыхъ какъ бы воплотился духъ произведшей ихъ народности и которые въ то же время составляютъ гордость всего славянства. Къ числу такихъ выразителей національной души принадлежитъ, несомнѣнно, поминаемый нами Тарасъ Григорьевичъ Шевченко.

Тарасъ Шевченко сумѣлъ, почти не выходя изъ рамокъ своей національности, занять высокое мѣсто среди поэтовъ славянскихъ племенъ и явить собою образъ геніального славянина и глашатая славянскаго общечеловѣческаго братства.

Привѣтствуя въ лицѣ Шевченко весь украинскій народъ, желаемъ ему отъ всей души еще много такихъ геніевъ и такихъ добрыхъ славянъ, которые, подобно ему, забываютъ свои прежнія распри и нанесенныя ихъ народу раны и возвышаются до тѣхъ мыслей и чувствъ, какіе выражены Шевченкомъ въ предисловіи къ его „Гайдамакамъ".

„Весело подивиться на старого кобзаря, як він собі сидить з хлопцем, сліпий, під тином, і весело послухать його, як він заспіває думу про те, що давно діялось, як боролися ляхи з козаками. Весело, а все-таки скажеш: „Слава Богу, що минуло!". А надто як згадаеш, що ми однией матері діти, що всі ми—славяне. Серце болить, а росказувать треба: нехай бачять сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братаються знова з своїми ворогами, нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, нерозмежованою останеться на-віки од моря і до моря славянськая земля!"

ВІД УКРАІНСЬКОІ СЕКЦІІ ПРИ ТОВАРИСТВІ СЛАВЯНСЬКОІ КУЛЬТУРЫ У МОСКВІ.

В сей день, коли представники братніх народів зійшлися тут, щоб пошановати память одного з найбільших поетів народніх, — не-

ВІД ТОВАРИСТВА СЛАВЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В МОСКВІ.

Товариство Славянської Культури в Москві тим радіснійше зустрічає оце свято, що бачить в йому одну з вияв тиеї думки, що лежить у основі завдань Товариства: самовизначенне славянських народностей і духовне об'єднанне їх на культурному грунті.

Найповажнійшим і найбільш достойним приводом для такого об'єднання є шануванне памяти таких діячів, у котрих неначе вселився дух їхньої народности і котрі одночасно з тим єкладають гордощі всього славянства. До числа таких висловців національної душі належить безумовно Тарас Григорович Шевченко, котрого ми споминаєм. Тарас Шевченко зумів, майже не кидаючи рямок своеї національности, заняти високе місце посеред поетів славянських племен і уявити собою образ геніяльного славянина і оповістника славянського і заганьнолюдського братерства.

Вітаючи в особі Шевченка увесь український народ, бажаємо йому з повною щиростю ще багато таких геніїв і таких гарних славян, що подібно до нього, забувають свої минулі незгоди і урази на тілі свого народу і піднимаються до тих думок і почувань, що Шевченко висловив у передмові до його „Гайдамаків“:

„Весело подивиться на старого кобзаря, як він собі сидить з хлопцем, сліпий, під тином, і весело послухать його, як він заспіває думу про те, що давно діялось, як боролися Ляхи з козаками. Весело, а все-таки скажеш: „Слава Богу, що минуло!“ А надто як згадаєш, що ми однієї матері діти, що всі ми—Слав'яне. Серце болить, а розказувать треба: нехай бачять сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братаються знову з своїми ворогами, нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, нерозмежованною останеться на-віки од моря і до моря славянськая земля!“

ОТЪ УКРАИНСКОЙ СЕКЦІИ ПРИ ОБЩЕСТВѢ СЛАВЯНСКОЙ КУЛЬТУРЫ ВЪ МОСКВѢ.

Въ этотъ день, когда представители братскихъ народовъ сошлись здѣсь для того, чтобы почтить память одного изъ величайшихъ народныхъ поэтовъ, безсмертнаго Кобзаря Украйны, когда здѣсь припоминаютъ его исключительныя заслуги на пользу всего славянскаго міра, мы, представители отъ Украинской Секціи при Обществѣ Славянской Культуры въ Москвѣ, его земляки, сыны того народа, страданія котораго излилъ въ своихъ слезахъ пѣсняхъ нашъ отецъ, сыны того многострадальнаго края, который такъ беззавѣтно былъ любимъ мученикомъ поэтомъ, присоединяемъ свой голосъ къ тѣмъ голосамъ, которые разносятся здѣсь.

забутнього Кобзаря України, коли тут згадують його великі послуги задля усього славянського світу, ми, посланці від української секції при Товаристві Славянськоі Культури в Москві, його земляки, сини того народу, що його страждання вилив у своїх сльозах-піснях наш батько, сини того многострадного краю, що його так глибоко, так міцно любив многострадний поет, прилучаемо свій голос до тих голосів, що лунають тута:

Слава, слава співцеві, що наше дороге рідне слово оправив рямцями своїх пісень, що в своїх піснях виявив красу живої народньої души—мови, висловив у своих творах найглибші, найдорожчі змагання й почуття рідного народу.

Згадаемо його „незлим тихим словом“ хоча тута, бо там, на Його батьківщині, ще богато злоби коло його памяти і не можемо ми помянути його, в сем'ї вольній, новій, бо ще нема й її, але ми віримо, як і він, що буде той час, коли вже й справді прокинуться всі закуті і тоді пошануемо його і в його рідному краю.

Слава йому, слава на віки. Тим самим словом зробим його невмирущим. Кажемо тут: невмируща слава співцеві України, братерськоі славянщини і всієї людськости.

ОТЪ ПОЛЬСКОЙ СЕКЦІИ ПРИ ОБЩЕСТВѢ СЛАВЯНСКОЙ КУЛЬТУРЫ ВЪ МОСКВѢ.

Sekcja polska Towarzystwa Kultury Slowianskiej w Moskwie, laczac sie do uczuc i mysli, wypowiedzianych w odezwie naszego Towarzystwa, pragnie zaznaczyc, ze Ukraina, jako kraj najbardziej poetyczny w rodzinie slowianskiej, natchnela takze koryfeuszów i reformatorów poezji polskiej, zawdzieczajac którym piekno, sila i moc genjusza Tarasa Szewczenki dla nas, polaków, sa moze najbardziej zrozumiale i qlizkie.

Wierzymy, ze obchód dzisiejszy, jako wszechswiatowe uznanie genjusza Szewczenki, jest jednoczesnie przyznaniem narodowi ukrainskiemu naleznego mu miejsca nie tylko w slowiansliej, ale i ogólnoludzkiej kulturze.

ОТЪ ЧЕШСКОЙ СЕКЦІИ ПРИ ОБЩЕСТВѢ СЛАВЯНСКОЙ КУЛЬТУРЫ ВЪ МОСКВѢ.

Полвѣка кануло въ морѣ вѣчности съ того дня, какъ угасъ послѣдній отблескъ свѣтлаго украинскаго генія, пѣвца свободы, свободы въ оковахъ, пѣвца народныхъ чувствъ и страстей, пѣвца народныхъ радостей и неизбытнаго горя.

Казалось, мрачная ночь вновь распростерла свое крыло надъ народомъ, такъ безжалостно испытуемымъ судьбою. Но это длилось лишь моментъ, пока глаза были полны слезъ. Темноту ночи озарилъ

Слава, слава пѣвцу, оправившему наше родное и дорогое слово рамками своихъ пѣсенъ, поэту, который въ своихъ пѣсняхъ изобразилъ красоту живой народной души-рѣчи, высказалъ въ своихъ произведеніяхъ наиболѣе глубокіе и дорогіе идеалы и чувства родного народа.

Вспомнимъ же его „не злымъ тихимъ словомъ", хотя *здѣсь*, потому что *тамъ*, на его родинѣ, еще много собирается злобы вокругъ его памяти. У насъ нѣтъ возможности помянуть его въ „в семьї вольній, новій," такъ какъ еще нѣтъ ея, но мы вѣримъ, какъ и онъ вѣрилъ, что настанетъ часъ, когда пробудятся всѣ закованные и что тогда мы всѣ почтимъ его въ его родномъ краѣ.

Слава ему, слава во-вѣкъ. Тѣмъ самымъ словомъ, которое сдѣлало его безсмертнымъ, скажемъ здѣсь: „Вѣчная слава пѣвцу Украйны, братской славянщины и всего человѣчества."

ВІД ПОЛЬСЬКОІ СЕКЦІІ ПРИ ТОВАРИСТВІ СЛАВ'ЯНСЬКОІ КУЛЬТУРЫ В МОСКВІ.

Польская секція Об-ва Славянской Культуры въ Москвѣ, присоединяясь къ мыслямъ и чувствамъ, выраженнымъ въ привѣтствіи нашего общества, желаетъ заявить, что Украйна, какъ самый поэтичный край среди славянскихъ, вдохновляла также корифеевъ и реформаторовъ польской поэзіи, благодаря которымъ прелесть, сила и мысль генія Тараса Шевченка для насъ, поляковъ, быть можетъ, наиболѣе понятны и близки. Мы вѣримъ, что настоящее торжество, какъ всехсвѣтное признаніе генія Шевченка, является вмѣстѣ съ тѣмъ признаніемъ за украинскимъ народомъ надлежащаго ему мѣста не только въ славянской, но и общечеловѣческой культурѣ.

ВІД ЧЕСЬКОІ СЕКЦІ ПРИ Т. С. К. В МОСКВІ.

Півстоліття потонуло в морі вічности з того дня, як потух останній одсвіт ясного українського генія, співця волі в кайданах, співця народніх почувань і жадань, співця народніх радощей і невідступного горя.

Здавалось, темна ніч знову розпустила свої крила над народом, котрого немилосердно взяла на муки доля. Але се тягнулося лише один мент, докі очі були наповнені слізьми. Нічну темряву освітив посвіт знищення кріпатства, неначе в нагороду за дороге життє лицаря, що всією своєю душею прагнув до волі свого народу і братерських слав'янських народів святої Русі.

Ми, чехи, бажаємо братньому українському народу, щоб Шевченків дух закінчив те, що роспочалось його тілом.

Пам'яти великого Шевченка—слава.

факелъ раскрѣпощенія, какъ бы въ награду за драгоцѣнную жизнь богатыря, который всей своей душой стремился къ свободѣ своего народа и братскихъ славянскихъ народовъ святой Руси.

Мы, чехи, желаемъ братскому украинскому народу, чтобы духъ Шевченка закончилъ то, что было начато его тѣломъ.

Памяти великаго Шевченко—слава!

ОТЪ МОСКОВСКАГО ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННАГО КРУЖКА.

Московскій Литературно-Художественный Кружокъ преклоняется предъ свѣтлою памятью славнаго украинскаго поэта Тараса Григорьевича Шевченко.

Еще недавно мы праздновали 50-тилѣтіе „19-го февраля“—день раскрѣпощенія народа, и мысль невольно обращается къ стойкому, горячему борцу за народную свободу—Тарасу Шевченку.

Рожденный „подъ стрихою крипацкой хаты“, испытавшій всѣ ужасы крѣпостной зависимости, извѣдавшій, по словамъ поэта Некрасова, все:

Тюрьму Петербургскую,
Справки, доносы, жандармовъ любезности,
Все—и раздольную степь Оренбургскую
И ея крѣпость. Въ нуждѣ, неизвѣстности
Жилъ онъ солдатомъ съ солдатами жалкими;
Жилъ, оскорбляемый всякимъ невѣждою.
Могъ умереть онъ, конечно, подъ палками,
Можетъ, и жилъ только этой надеждою...

Тѣмъ не менѣе Шевченко не былъ сломленъ этими личными несчастіями и до смерти сохранилъ тотъ святой огонь любви къ родному краю и народу, который одинъ только согрѣвалъ его измученное сердце. Вышедши изъ народа, Шевченко сталъ выразителемъ духовной жизни народа. „Народъ какъ бы поручилъ Шевченку пѣть за него“, говоритъ Н. И. Костомаровъ, и Шевченко своими высоко-художественными произведеніями блестящимъ образомъ опровергъ сомнѣнія въ способности украинскаго народа къ созданію собственной литературы. Заговоривъ къ народу его роднымъ языкомъ, сдѣлавшись выразителемъ нуждъ и стремленій темной массы, Шевченко является однимъ изъ наиболѣе характерныхъ проявленій демократическаго и освободительнаго движенія, отмѣтившаго собой XIX вѣкъ въ исторіи человѣчества.

Въ этомъ и состоитъ громадное значеніе Шевченка, въ этомъ и кроется его безсмертная заслуга передъ родиной, которую онъ при-

ВІД МОСКОВСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-АРТИСТИЧНОГО ГУРТКА.

Московський Літературно-Артистичний Гуртокъ поклоняється перед ясною пам'ятю славного україньского поета Тараса Григоровича Шевченка.

Ще недавно ми святкували 50-ті „роковини 19-го лютого"— день визволення з кріпацтва народу, і думка мимоволі звертается до непохитного, палкого борця за народню волю—Тараса Шевченка.

Народившись „під стріхою кріпацької хати", зазнавши всі страхоти кріпацької неволі, відвідавши, як каже Некрасов, все:

„Тюрьму Петербургскую,
Справки, доносы, жандармовъ любезности,
Все—и раздольную степь Оренбургскую
И ея крѣпость. Въ нуждѣ, неизвѣстности
Жилъ онъ солдатомъ съ солдатами жалкими;
Жилъ, оскорбляемый всякимъ невѣждою.
Могъ умереть онъ, конечно, подъ палками,
Можетъ, и жилъ только этой надеждою...

Незважаючи на те, Шевченка не зламали сі особисті незгоди і до смерти він зберіг той святий огонь любови до рідного краю і народу, що тільки один нагрівав його знеможене серце.

Вийшовши з народу, Шевченко зробився співцем духовного життя свого народу. „Народ неначе доручив Шевченку співати за нього", каже М. І. Костомаров, і Шевченко своїми незрівняно артистичними творами найкраще знищив сумлінне в здібности україньского люду до утворення власного письменства. Розмовляючи з народом його рідною мовою, зробившись висловцем потреб і прямувань темного люду, Шевченко являеться одною з найбільш видатніх вияв народничого і визволничого руху, що помітив собою XIX вік у світовий історії.

З сього і складається величезне значінне Шевченка, в сьому і ховається його невмируща заслуга перед рідним краєм, котрого він закликав до життя, і перед людскостю, котрій він повернув чисчисленний народ за для культурного співробітництва.

Шевченко об'еднав у своїх творах дуже гарний склад мови з загальнолюдским змістом, і тому його значінне не обмежуєтся границями, заселеними українським людом, але простягається на все думаюче людство; він надовго зробився зразком для українських письменників; на його творах виховувались цілі покоління, забираючи з його палкіх слів натхненне і зразок дійсного служення народу.

І його слава „не вмре, не поляже",—але буде вічно жити і показувати, як слід служити народу і як треба любити його.

звалъ къ жизни, и передъ человѣчествомъ, которому онъ возвратилъ многомилліонный народъ для культурнаго сотрудничества.

Шевченко соединилъ въ своихъ произведеніяхъ блестящую форму съ общечеловѣческимъ содержаніемъ, и потому значеніе его не ограничивается предѣлами, занятыми украинскимъ народомъ, а простирается на все мыслящее человѣчество; онъ надолго сдѣлался образцомъ для украинскихъ писателей; на его произведеніяхъ воспитывались цѣлыя поколѣнія, почерпая въ его огненныхъ словахъ вдохновеніе и примѣръ истиннаго служенія народу.

И его слава „не вмре, не поляже“,— но будетъ вѣчно жить и показывать, какъ служить народу и какъ нужно любить его.

ВІД УКРАЇНЦІВ Г. КИЇВА.

Київське українське громадянство вітає та здоровить братів своїх у північній країні з великим національним святом во славу Тараса Григоровича Шевченка і засилає щиру подяку за запросини прийняти участь у сьому святі: свою бо власну хату признало з великим жалем та смутком воно потрібним замкнути на сей день.

„Будь, Тарасе, певен, що ми твій завіт соблюдемо і ніколи не звернемо з дороги, що ти нам проложив єси. Коли ж у насъ не стане снаги твоїм слідом простувати, коли не можна буде нам так, як ти, святую правду глаголати, то лучче ми мовчатимем“.

Так мовив пів-віку тому назад наш відомий письменник П. О. Куліш у надзвичайну годину—в час похорону батька нашого Тараса.

Слова сі стали дійсно пророчими і обіцянка, що дала одна одним людина в хвилину глибокого почуття туги над могилою народнього генія, стала немов присягою цілої многомилійонної нації, стала заповітом, провідною зіркою для всіх українськихъ громадських діячів останніх 50 років.

Літератори, художники, політичні діячі йшли тілько тим шляхом, що „проломив“ Шевченко, простували тілько до тих ідеалів, що поставив він на прапорі своєму, і глаголали правду тільки так, як він велів, а коли до сього ставали перешкоди, ті діячи не йшли на компроміси, а переносили працю свою в оселю братів.

Дорога їм, по всяк час темна отчизна терпіла від того велику шкоду, бо користуватися працею закордонних робітників мала змогу лиш невеличка частина народу, але зате присяга зоставалася непорушеною і чистий прапор Кобзаря нашого зостався незаплямованим ніякими латками.

Останні роки перешкод до праці значно поменшало: право на національне відрожденне, національну культуру стало признаватися широким колом навіть тих людей, що не зазнавали ніколи на власному досвіді всіх мук та горя недержавних народів, і національна

ОТЪ УКРАИНЦЕВЪ Г. КІЕВА.

Кіевское украинское общество привѣтствуетъ и поздравляетъ братьевъ своихъ въ сѣверномъ краѣ съ великимъ національнымъ торжествомъ во славу Тараса Григорьевича Шевченка и приноситъ сердечную благодарность за приглашеніе принять участіе въ этомъ торжествѣ; свою же собственную хату оно съ большимъ сожалѣніемъ и печалью признало необходимымъ на этотъ день запереть.

„Будь, Тарасъ, увѣренъ, что мы твой завѣтъ соблюдемъ и никогда не свернемъ съ дороги, которую ты намъ проложилъ. Если же у насъ не станетъ мочи вслѣдъ за тобой итти, если же намъ нельзя будетъ говорить святую правду такъ, какъ ты говорилъ, то лучше мы будемъ молчать“...

Такъ говорилъ полстолѣтія назадъ нашъ извѣстный писатель Пантелеймонъ Александровичъ Кулишъ въ необычный часъ—во время похоронъ батька нашего Тараса.

Слова эти сдѣлались дѣйствительно пророческими, и обѣщаніе, которое далъ одинъ человѣкъ въ минуту глубокаго чувства скорби надъ могилою народнаго генія, сдѣлалось, какъ будто клятвою многомилліонной націи, сдѣлалось заповѣдью, руководящею звѣздой для всѣхъ украинскихъ общественныхъ дѣятелей послѣднихъ 50-ти лѣтъ.

Литераторы, художники, политическіе дѣятели шли только тѣмъ путемъ, который „проломив“ Шевченко, стремились только къ тѣмъ идеаламъ, которые поставилъ онъ на знамени своемъ, и говорили правду только такъ, какъ онъ повелѣвалъ; когда же этому ставились препятствія, они не шли на компромиссы, но переносили свою работу въ жилище братьевъ.

Дорогая для нихъ, во всякое время темная отчизна отъ того несла большія потери, потому что пользоваться работою заграничныхъ работниковъ имѣла возможность лишь небольшая часть народа, но зато клятва оставалась нетронутою, и чистое знамя нашего Кобзаря осталось непокрытымъ заплатами.

Въ послѣдніе годы препятствія для работы значительно уменьшились: право на національное возрожденіе, національную культуру получило признаніе широкихъ круговъ даже тѣхъ людей, которые никогда не испытывали на собственномъ опытѣ всѣхъ мученій и горя угнетенныхъ народовъ, и національная освѣдомленность человѣка стала почитаться признакомъ прогрессивнаго, культурнаго направленія.

При первомъ лучѣ солнца, показавшагося на горизонтѣ Украйны, всѣ украинскіе работники съ радостью, сердечно начали дружно свою работу на родной нивѣ. Помня заповѣдь своего учителя: не забывать своего и чужого не избѣгать—они обогатили въ короткій срокъ свой народъ различными культурными цѣнностями: расширили науку, національное самосознаніе, самоуваженіе, принесли свѣтъ общечеловѣческихъ идеаловъ въ наиболѣе темные классы своего народа.

свідомість людини стала вважатися ознакою поступової, культурної людини.

І при першому проміні сонця, що зійшло було на обрії України, всі українські робітники радо, щиро роспочали враз свою роботу на рідній ниві, пам'ятаючи заповіт свого вчителя: не забувати свого і чужого не цуратися—вони збагатили за короткий час свій народ всякими культурними скарбами, поширили науку, естетичні почуття, національну самосвідомість, самоповагу—занесли світ загально-людських ідеалів у найтемніші верстви свого народу.

Наближався день 50 роковин смерти Кобзаря, і вся Україна виготовлялася тепер свідомо, як до величнього національного свята, до цього дня.

На Київ, як серце України, звернулися всі очі народу, на Київ народ поклав всі надії свої, у Києва питали поради, допомоги; і Київ ужив всіх заходів, щоб виконати свій святий обов'язок осередка духовного життя українського та поділитися своіми просвітними достатками з далекими закутками рідного краю.

Але в передодні самого свята над високими горами Київа, над Дніпром славутним, повисли важкі чорні хмари і „незалежні обставини“, як непереможна стихія, поклали край всім тим щирим бажанням одсвяткувати день тих роковин достойно імени та слави народнього генія.

Громадянство київське опинилося в безмежно тяжкому становищі.

Треба було мати надзвичайну сміливість, щоб зважитись однією постановою своєю: „Святкування не буде“,—розбити надії милійонів людей, вразити їхні серця такою тяжкою несподіванкою.

Треба було надзвичайної моральної сили, щоб сказати: „Свята не буде“ тим людям, що, на протязі може цілих місяців, виготовлялися, надіялися, сподівалися і уривали од злиднів своїх копійки, офірували свій робочий час, свої сили за-для допомоги в улаштуванню свята.

Треба було мати надзвичайну певність в собі, щоб в хвилину найвищого напруження гарячого ентузіазму, кинути народові холодне, коротке, незрозуміле широким верствам: „святкування не буде“.

І в рішучу хвилину київське громадянство ті сили в собі знайшло. Вірне прапору свого Кобзаря, що „не лукавив ніколи з своею долею“, памятаючи обіцянку над його тілом: „Коли неможна буде нам так, як ти, святую правду глаголати, ми лучче мовчатимемо“, воно в цей почесний день, повний великого історичного значіння, зачинило двері своеї оселі і, коли тут, в далекій чужій стороні, так бучно, так урочисто справляеться українське свято, лиш одна одним радісна звістка лине од дітей з Київа на той світ до батька: одчаю та зневірря в серці дітей нема.

Не злото, не зброю і не продажню варту поставив ти, заступнику наш, на варті „рабів німих“, а „слово“—і віра в тее слово правди

Хоръ на вечерѣ 5-го марта во главѣ съ Н. В. Лисенкомъ.

Приближался день 50-тилѣтія смерти Кобзаря, и вся Украина приготовилась сознательно къ этому дню, какъ къ великому національному празднику.

На Кіевъ, какъ на сердце Украины, устремились всѣ глаза, на Кіевъ народъ возложилъ всѣ свои надежды, изъ Кіева спрашивали совѣта, помощи; и Кіевъ употребилъ всѣ усилія для того, чтобы исполнить свою святую обязанность центра духовной жизни Украины и подѣлиться своими культурными цѣнностями съ далекими углами родного края.

Но наканунѣ самаго праздника надъ высокими кіевскими горами, надъ Днѣпромъ славнымъ, нависли тяжелыя темныя тучи, и „независящія обстоятельства", какъ непобѣдимая стихія, положили конецъ всѣмъ сердечнымъ желаніямъ отпраздновать день юбилея, какъ этого требуетъ имя и слава народнаго генія.

Кіевское общество оказалось въ безконечно тяжеломъ положеніи.

Нужно было имѣть чрезвычайную смѣлость, чтобы рѣшиться однимъ своимъ постановленіемъ: „торжествъ не будетъ", — разбить надежды милліоновъ людей, ударить въ ихъ сердца тяжкой такою неожиданностью.

Требовалась необычайная моральная сила, чтобы вымолвить: „празднествъ не будетъ" тѣмъ людямъ, которые въ продолженіе, можетъ быть, цѣлыхъ мѣсяцевъ, готовились, надѣялись, ожидали, урывали отъ своей бѣдности копейки, жертвовали свое рабочее время, свои силы для помощи въ устройствѣ торжествъ.

Необходимо было имѣть колоссальную увѣренность въ себѣ, чтобы въ минуту наибольшаго напряженія горячаго энтузіазма бросить народу холодное, короткое, непонятное широкимъ массамъ: „торжествъ не будетъ".

И въ рѣшительную минуту кіевляне тѣ силы въ себѣ нашли. Вѣрные знамени своего Кобзаря, который „не лукавив ніколи з своєю долею", помня обѣщаніе надъ его тѣломъ: „Когда нельзя будетъ намъ такъ святую правду говорить, какъ ты говорилъ, мы лучше будемъ молчать", они въ этотъ знаменательный день, полный великаго историческаго значенія, затворили дверь своего жилища и, въ тотъ часъ, когда здѣсь, въ далекой чужой сторонѣ такъ шумно, такъ торжественно проходитъ украинскій праздникъ, лишь единственная радостная вѣсть летитъ отъ дѣтей Кіева на тотъ свѣтъ къ батькѣ: отчаянія и сомнѣнія нѣтъ въ сердцѣ дѣтей твоихъ.

Не золото, не оружіе и не продажную стражу поставилъ ты, нашъ заступникъ, на стражѣ „рабів німих", а „слово"—и вѣра въ то слово правды единой и всего существующаго на землѣ, растетъ съ каждымъ днемъ, какъ растетъ и твоя слава, какъ разрастается семья твоихъ учениковъ.

Еще разъ привѣтствую братьевъ отъ имени Кіевскаго общества съ великимъ торжествомъ. Пусть изъ этой теплой хаты, гдѣ собра-

единної та всього на землі сущого росте з кожним днем, як росте і слава твоя, як росте сім'я учеників твоїх.

Ще раз вітаю братів од імени київського громадянства з великим святом. Хай з цієї теплої хати, де зібралася сім'я помянути батька свого по заповіту його: „не злим, тихим словом“ — далеко розійдеться слава хвали йому, як апостолу правди, братерства та волі.

Хай щира пісня Кобзаря нашого про горе, недолю та кривду людську запалить святим полум'ем любови та братерства байдужі серця! Хай цей день, присвячений пам'яти апостола національного відрождення українського народа, стане днем відрождення тих довічніх ідеалів, що поставив на прапорі своему геній народа.

Ні одчаю, ні зневіри в серці нема:

Не вмірае душа наша,
Не вмірае воля,
І неситий не виоре
На дні моря поля“.

ОТЪ МОСКОВСКАГО ОБЩЕСТВА ГРАМОТНОСТИ.

Въ пятидесятую годовщину со дня смерти славнаго украинскаго поэта Тараса Григорьевича Шевченка Московское Общество грамотности преклоняется предъ свѣтлой памятью геніальнаго самоучки, чуднымъ словомъ своимъ неустанно бичевавшаго неправду человѣческой жизни и смѣло звавшаго всѣхъ на борьбу за установленіе царства правды на землѣ.

Національный вождь украинскаго народа, Шевченко вѣщимъ окомъ провидѣлъ, что путь къ соціальному возрожденію угнетеннаго народа, къ царству правды на землѣ, лежитъ черезъ просвѣщеніе самого народа, и не задолго до своей смерти поэтъ становится авторомъ перваго „Букваря“ для украинскихъ школъ.

Пусть же скорѣе воцарится та правда на землѣ, когда, по слову поэта, исчезнетъ вражда, утвердится любовь, обновится земля.

„І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати,
І будутъ люде на землі“.

С. Смирновъ, П. Барсковъ, Бор. Сыромятниковъ, Д. И. Тихомировъ, Ст. Сѣрополко, Ив. Чупровъ, Ю. Бунинъ.

лась семья помянуть своего батька по его заповѣди: „не злим, тихим словом“ — далеко разойдется слава хвалы ему, какъ апостолу правды, братства и воли.

Пусть искренняя пѣсня нашего Кобзаря про горе, несчастье и неправду народную зажжетъ святымъ огнемъ любви и братства холодныя сердца. Пусть этотъ день, посвященный памяти апостола національнаго возрожденія, станетъ днемъ возрожденія тѣхъ вѣчныхъ идеаловъ, которые поставлены на знамени геніемъ народа.

Ни отчаянія, ни сомнѣнія въ сердцѣ нѣтъ:

„Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля,
І неситий не виоре
На дні моря поля“.

ВІД МОСКОВСЬКОГО ТОВАРИСТВА ГРАМОТНОСТИ.

У п'ятидесяті роковини зо дня смерти славного українського поета Тараса Григоровича Шевченка Московське Товариство Грамотности поклоняеться перед ясною пам'ятью геніяльного самоучка, що чудовим своїм словом безупинно бичував кривду людського життя і сміливо закликав усіх до борні за установу царства правди на землі.

Національний проводир українського люду, Шевченко віщим оком передбачав, що шлях до соціяльного відродження пригнобленого люду, до царства правди на землі, прямує через просвіту самого народу, і незадовго до своеї смерти поет робиться автором першого „Букваря“ для українських шкіл.

Хай же хутчій зацарствує та правда на землі, коли по вислову поета, загине ворожнеча, запанує любов, оновиться земля.

„І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати,
І будуть люде на землі“.

С. Смирнов, П. Барсков, Бор. Сыромятников, Д. И. Тихомиров, Ст. Сірополко, Ив. Чупров, Ю. Бунин.

ВІД ПРАВЛІННЯ МОСКОВСЬКОГО ТОВАРИСТВА НАРОДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ.

Управа Московського Товариства Народніх Университетів доручила нам на сьому урочистому зібранні спомянути „незлим тихим словом“ великого українського Кобзаря.

ОТЪ ПРАВЛЕНІЯ МОСКОВСКАГО ОБЩЕСТВА НАРОДНЫХЪ УНИВЕРСИТЕТОВЪ.

Правленіе Московскаго Общества Народныхъ Университетовъ поручило намъ въ настоящемъ торжественномъ собраніи помянуть „незлим тихим словом“ великаго Кобзаря Украйны.

Шевченко, любимый сынъ Украйны, воплощеніе лучшихъ ея свойствъ, символъ ея исторической судьбы. Свои слезы и слова, какъ крупный жемчугъ, онъ разсыпалъ по родной степи, по скромнымъ хатамъ земляковъ. Задача Шевченко была задачей самого народа, съ которымъ онъ вмѣстѣ страдалъ и плакалъ по волѣ и счастью народа. Счастливъ и въ несчастьи поэтъ, когда онъ можетъ сказать, какъ Шевченко: „Я не одинокъ, мнѣ есть съ кѣмъ въ свѣтѣ жить“.

Шевченко нерѣдко говорилъ эти слова: „мнѣ есть съ кѣмъ въ свѣтѣ жить“. И самая личная жизнь Шевченка, какъ бы символизируетъ судьбу Украйны. Шевченко перенесъ двойную тюрьму. Одну крѣпостную неволю изжилъ поэтъ, а другая обще-гражданская мучила его до самой могилы и преслѣдуетъ и за могилой. . . . . .
. . . .

19 февраля дало одну волю народу. Пусть же исполнится другая надежда Шевченка . . . . *).

ОТЪ МОСКОВСКАГО ОБЩЕСТВА ЛЮБИТЕЛЕЙ ХУДОЖЕСТВЪ.

Московское Общество Любителей Художествъ, чтя великаго страдальца, поэта и художника Тараса Григорьевича Шевченка, привѣтствуетъ Комитетъ въ день пятидесятилѣтняго юбилея великаго пѣвца Украйны и торжественно присоединяется къ чествованію памяти писателя.

ОТЪ ПЕРВАГО ЛИТЕРАТУРНО-ДРАМАТИЧЕСКАГО И МУЗЫКАЛЬНАГО ОБЩЕСТВА ИМЕНИ ОСТРОВСКАГО ВЪ МОСКВѢ.

50 лѣтъ миновало съ тѣхъ поръ, какъ сошелъ въ могилу украинскій поэтъ Тарасъ Григорьевичъ Шевченко.

Горячая любовь въ роднѣ сквозитъ въ каждой строкѣ его поэзіи. Ничто такъ не любилъ онъ воспроизводить въ своихъ пѣсняхъ, какъ грустныя картины жизни,—крестьянской жизни въ дорогой ему Украйнѣ. Талантливый живописецъ, чисто народный поэтъ, искренній глубоко-правдивый человѣкъ,—онъ родился и выросъ крѣпостнымъ

---

*) Выдержки изъ „Кобзаря“, приведенныя ораторомъ въ привѣтствіи, къ сожалѣнію, не были занесены въ стенограмму.

Шевченко, коханий син України, втілення кращихъ її властивостей, символ її історичної долі. Свої сльози і слова, неначе буйні перлини, він розсипав по рідному степу, по вбогих хатах земляків. Завдання Шевченка було завданнем самого народу, з котрим він в купі страждав і плакав по волі і народному щасті.

Щасливий і в горі поет, коли він може висловитись, як Шевченко: „Я не одинокъ, мнѣ есть съ кѣмъ въ свѣтѣ жить“.

Шевченко часто проказував сі слова: „мені есть з ким в світі жити“. І саме особисте Шевченкове життє неначе символізує долю України. Шевченко переніс подвійний острог. Одну неволю кріпацьку одвідав поет, а другу-загально-людську, що мучила його до самої могили і уганялася і за могилою.

19 лютого одержано одну волю для народу, хай же сповниться друга Шевченкова надія . . . .

ВІД МОСКОВСЬКОГО ТОВАРИСТВА АМАТОРІВ МАЛЯРСТВА.

Московське Товариство Аматорів Малярства, шануючи великого страдника, поета і художника Тараса Григоровича Шевченка, вітає Комітет в день півстолітнього ювилея великого співця України і з повагою приеднюеться до шанування пам'яти письменника.

ВІД ПЕРШОГО ЛІТЕРАТУРНО-ДРАМАТИЧНОГО І МУЗИЧНОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ОСТРОВСЬКОГО В МОСКВІ.

50 років минуло з того часу, коли зійшов до могили український поет Тарас Григорович Шевченко.

Жагуча любов до рідного краю виявляеться в кожному рядку його поезії. Нічого так не любив він оновляти в своїх піснях, як сумні малюнки життя, — кріпацького життя в дорогій йому Україні. Талановитий маляр, чисто народній поет, щира, глибоко-правдива людина,—він народився і виріс кріпаком в ті темні часи, коли рабство і торговля людьми не лічились соромним ділом.

Перше Литературно-Драматичне і Музичне Товариство імени О. Н. Островського в сей знаменний день не може не згадати тут з почуттем найбільшого поважання ясного образу народного поета Тараса Григоровича Шевченка, що впродовж всього свого життя шукав правди і що самою своею долею найкраще показав страховище кріпацтва. Він був дійсним співцем народного горя і злої народної долі.

Да не вмре ж пам'ять про тебе, великотерпеливий поете, посеред синів того народу, котрий ти так жагуче умів любити і так глибоко розуміти.

въ тѣ мрачныя времена, когда рабство и торговля людьми не считались позорнымъ дѣломъ.

Первое Литературно-Драматическое и Музыкальное Общество имени А. Н. Островскаго въ этотъ знаменательный день не можетъ не вспомнить здѣсь съ чувствомъ глубочайшаго уваженія свѣтлый обликъ народнаго поэта Тараса Григорьевича Шевченка, всю свою жизнь искавшаго правды и самою судьбою своею явившаго воочію всѣ ужасы крѣпостного права. Онъ былъ истиннымъ пѣвцомъ народнаго горя и злой народной доли.

Да не умретъ же память о тебѣ, многострадальный поэтъ, среди сыновъ того народа, который ты такъ горячо умѣлъ любить и такъ глубоко понимать.

ВІД УКРАІНСЬКОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ГУРТКА „КОБЗАРЬ" У МОСКВІ.

Велике свято зібрало українців... Духъ Кобзаря з'еднав їх. Пройде свято... Хай зостанеться слід великого святкування—єдність українців... Помер великий Кобзарь, хай у нашому малому „Кобзареві" лунає пісня його. Поклоном до землі уклоняемось великому. Вічна пам'ять незабутньому.

ОТЪ „ДОМА ПОЛЬСКАГО" ВЪ МОСКВѢ.

Пятьдесятъ лѣтъ прошло съ тѣхъ поръ, какъ не стало вашего безсмертнаго Тараса Шевченка. Но въ ту минуту, когда остановилась навсегда жизнь тѣла, — началась вѣчная жизнь его духа. И съ той поры съ каждымъ годомъ растетъ слава украинскаго баяна, а чудесныя его пѣсни, въ которыхъ нашло себѣ мѣсто все волновавшее украинскую душу, съ каждымъ годомъ все шире и громче разносятся по всей Украйнѣ.

Въ славный день вашего великаго торжества мы, представители общества „Домъ Польскій" въ Москвѣ, вспоминаемъ искренній кличъ къ намъ, полякамъ:

„Ляше, друже, брате,
Подай руку козакові
І серце чистеє подай
І знову іменем Христовим
Ми оновим наш тихий рай".

Повинуясь этому кличу, мы приходимъ сегодня къ вамъ съ чувствомъ общности нашихъ идеаловъ и, въ глубокой увѣренности, что слово украинскаго пророка перейдетъ въ дѣло, присоединяемъ и нашъ голосъ къ общему хору вашихъ друзей.

Вѣчная слава великому Кобзарю!
Слава, Слава!

ОТЪ УКРАИНСКАГО МУЗЫКАЛЬНО-ДРАМАТИЧЕСКАГО КРУЖКА „КОБЗАРЬ“ ВЪ МОСКВѢ.

Великое торжество собрало украинцевъ... Духъ Кобзаря объединилъ ихъ. Пройдутъ торжества... Пусть останется слѣдъ юбилейныхъ празднествъ—объединенность украинцевъ... Умеръ великій Кобзарь,—пусть въ нашемъ маломъ Кобзарѣ царитъ его пѣсня. Поклономъ до земли кланяемся великому. Вѣчная память безсмертному.

ВІД „ДОМУ ПОЛЬСКОГО“ В МОСКВІ.

Пятьдесят літ минае як не стало вашого незабутнього кобзаря Тараса Шевченка. Але в ту саму хвилину, як припинилось на завше житте тіла,—почалось безсмертне житте його духу. І з того часу з кожним роком росте слава українського баяна, а чудові його пісні, в яких знайшло вираз все, що хвилювало українську душу, що рік то ширше і голоснійше лунають по всій Україні.

У славний день вашого великого свята ми, представники товариства „Дім Польский“ у Москві, споминаемо щирий заклик поета до нас, поляків:

Ляше, друже, брате,
Подай руку козакові
І серце чистее подай
І знову іменем Христовим
Ми оновим наш тихий рай.

Сповняючи сей заклик, ми приходимо сьогодні до вас у почутті спільности наших ідеалів і, з глибоким переконанням, що слово українського пророка здійсниться,—прилучаемо і наш голос до загального хору ваших приятелів.

Віковічна слава великому Кобзареві!
Слава, Слава!

ОТЪ УКРАИНСКАГО НАУЧНАГО ОБЩЕСТВА ВЪ КІЕВѢ.

Украинское Научное Общество въ Кіевѣ, лишенное возможности почтить, какъ подобаетъ, память своего славнаго земляка Тараса Шев-

ВІД УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА У КИЇВІ.

Українське Наукове Товариство у Київі, позбавлене змоги ушановати як слід пам'ять свого славетнього земляка Тараса Шевченка, щиро прилучає свій голос до того святкування, що уряджується на честь його шановним Комітетом у далекій, але братерній Москві.

Тов. голови О. Левицький, за секретаря Шрамченко.

ОТЪ ОБЩЕСТВА ЕДИНЕНІЯ НАРОДНОСТЕЙ РОССІИ.

Ни вѣтеръ не развѣялъ, какъ пыль по степи, грустныхъ думъ великаго украинскаго поэта, ни лихо ихъ не заспало, какъ свое дитя. Посланныя поэтомъ сиротами подъ тыны родной Украйны, эти думы нашли себѣ теплый пріютъ въ каждомъ украинскомъ сердцѣ и стали великимъ залогомъ культурнаго роста украинскаго народа, яркой путеводной звѣздой къ его свѣтлому будущему.

Въ сознаніи этого Общество Единенія Народностей Россіи шлетъ въ день, посвященный памяти Тараса Григорьевича Шевченка, украинскому народу свой привѣтъ и свое пожеланіе дальнѣйшаго преуспѣянія на поприщѣ культуры и на благо всего человѣчества.

ОТЪ ОБЩЕСТВА ПОПЕЧЕНІЯ О ДѢТЯХЪ НАРОДНЫХЪ УЧИТЕЛЕЙ И УЧИТЕЛЬНИЦЪ ВЪ МОСКВѢ.

Общество попеченія о дѣтяхъ народныхъ учителей и учительницъ приноситъ земной поклонъ высокаго уваженія мощному духу безсмертнаго поэта—самородка, перенесшаго на себѣ ужасы крѣпостной Руси и сохранившаго въ себѣ и душу живую, и неугасимую жажду свободы, и свѣтлыя думы и чувства о лучшей долѣ для всѣхъ униженныхъ и оскорбленныхъ.

Народному учителю, дѣтей котораго воспитываетъ наше Общество, родственно-близки и эти святыя думы, и чувства, и вся многострадальная жизнь поэта. Заодно съ поэтомъ современный нашъ народный учитель не перестаетъ вѣрить, что близится конецъ царства тьмы, что воцарятся въ людяхъ свободное право, святая правда и справедливость.

Е. Тихомирова, Т. Успенская, Д. И. Тихомировъ.

ченка, искренно присоединяетъ свой голосъ къ тѣмъ торжествамъ, которыя устраиваются въ честь его уважаемымъ Комитетомъ въ далекой, но братской Москвѣ.

Тов. голови О. Левицький, за секретаря Шрамченко.

ВІД ТОВАРИСТВА ОБ'ЄДНАННЯ НАРОДНОСТЕЙ РОССИИ.

І вітер не розвіяв, як порох по степу, сумних дум великого українського поета, і лихо їх не приспало, як свою дитину. Послані поетом сиротами під тини рідної України, ці думи найшли собі теплий закуток в кожному українському серці і стали великим задатком культурного зросту українського народу, ясною провідною зіркою до його блискучої майбутности.

У признанні цього „Товариство Об'єднання Народностей Росії" засилає в день, присьвячений пам'яти Тараса Григоровича Шевченка, українському народові своє привітанне і своє бажанне дальшого поспіху на ниві культури і на користь всієї людськости.

ВІД ТОВАРИСТВА ПЕКЛУВАННЯ ПРО ДІТЕЙ НАРОДНИХ УЧИТЕЛІВ І ВЧИТЕЛЬОК В МОСКВІ.

Товариство пеклування про дітей народних учителів і вчительок приносить земний уклін глибокого поважання сильному духу невмирущого поета—самородка, що переніс на собі страхіття кріпацької Русі і зберіг в собі і живу душу, і негаснучу жадобу волі, і ясні думи і почуття за кращою долею для всіх зневажених і ображених.

Народньому вчителю, дітей котрого виховує наше товариство, родинно-близькі і сі святі думи, і почуття і все вельми—страдницьке поетове життє. Разом з поетом сучасний наш народній учитель не перестає вірити, що наближається кінець царству темноти, що запанує поміж людом вільне право, свята правда і правдивість.

Е. Тихомирова, Т. Успенская, Д. И. Тихомировъ.

ОТЪ РЕДАКЦІИ ГАЗЕТЫ „ДНІПРОВІ ХВИЛІ" ВЪ ЕКАТЕРИНОСЛАВѢ.

Редакція украинской газеты „Дніпрові хвилі", издающейся въ Екатеринославѣ, среди широкихъ степей бывшаго запорожскаго края, посылаетъ свое искреннее привѣтствіе Московскимъ землякамъ, почтившимъ такимъ достойнымъ торжествомъ великаго пѣвца народнаго горя.

ОД РЕДАКЦІЇ ЧАСОПИСУ „ДНІПРОВІ ХВИЛІ" У КАТЕРИНОСЛАВІ.

Редакція українського часопису „Дніпрові Хвилі", що виходить у Катеринославі, серед широких степів колишнього запорожського краю, засилає своє щире привітанне Московським землякам, що вшанували таким достойним святом великого співця народньої недолі. Коли нам не вільно скласти прилюдну шанобу українському Генієві на „нашій-не своїй землі", то нехай хоч на чужині залунає з українських уст слава тому поетові, що дав нам право на місце в сем'ї культурних народів. І хоч заступили наш обрій чорні хмари, про те не тратьмо надії, не тратьмо козацького завзяття. Нехай живе й пишається наше рідне слово, поставлене поетом, якого память нині шануємо „на сторожі малих отих рабів німих..."

Кузьма Котов, Дмитро Дорошенко.

ОТЪ РЕДАКЦІИ ЖУРНАЛА „ВѢСТНИКЪ ВОСПИТАНІЯ".

Преклоняясь предъ свѣтлой памятью національнаго генія и славнаго сына своей родины, редакція журнала „Вѣстникъ Воспитанія" высоко чтитъ въ немъ проповѣдника любви, правды и свободы, пѣвца народнаго горя и истиннаго учителя жизни, пострадавшаго за народъ и за свои завѣтные возвышенные идеалы. Вѣщее слово Шевченка, еще и до сихъ поръ не освобожденное отъ оковъ, глубоко запечатлѣвается въ душѣ народной, пробуждая въ ней горячую вѣру въ полное раскрѣпощеніе и свѣтлое будущее. Думы Шевченка становятся думами украинскаго народа, который повсюду знаетъ своего родного поэта и любитъ его. Къ Шевченко особенно примѣнимы слова, сказанныя имъ самимъ въ память другого національнаго поэта, Котляревскаго:

„Будеш, батьку, панувати,
Поки живутъ люде,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть".

Н. Михайловъ, Ю. Бунинъ.

ОТЪ ОБЩЕСТВА СОДѢЙСТВІЯ ВНѢШКОЛЬНОМУ ОБРАЗОВАНІЮ.

Общество содѣйствія внѣшкольному образованію, вспоминая неисчислимыя заслуги въ дѣлѣ народнаго просвѣщенія великаго народнаго поэта Тараса Григорьевича Шевченка, его страстный призывъ

Если намъ нѣтъ свободы воздать открыто почести украинскому генію на „нашій—не своїй землі“, то пусть хотя на чужбинѣ польется изъ украинскихъ устъ слава тому поэту, который далъ намъ право на мѣсто въ семьѣ культурныхъ народовъ. И хотя заслонили нашъ горизонтъ черныя тучи, мы все-таки не будемъ терять надежды, не будемъ терять казацкаго удальства. Пусть живетъ и растетъ наше родное слово, поставленное поэтомъ, память котораго теперь чтимъ, „на сторожі малих отих рабів німих“...

Кузьма Котов, Дмитро Дорошенко.

ВІД РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ „ВѢСТНИК ВОСПИТАНІЯ“.

Уклоняючись перед ясним спомином про національного генія і славного сина свого краю, редакція журналу „Вѣстникъ Воспитанія“ глибоко шануе в йому проповідача любови, правди і волі, співця народнього горя і справжнього навчителя життя, що постраждав за народ і за свої заповітні величні ідеали. Мудре Шевченкове слово, що і до сього часу ще не вирятувалось з кайданів, глибоко врізалося в народню душу, розбужуючи в ній непохитну віру в повне знищение кріпацтва і ясну майбутність. Шевченкові думи являються думами українського люду, що всюди знае свого рідного поета і любить його. До Шевченка найкраще прикладаються слова, проказані їм самим на спомин про другого національнаго поета Котляревського:

„Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люде,
Поки сонце з неба сяе,
Тебе не забудуть.

Н. Михайлов, Ю. Бунин.

ВІД ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ ПО ЗА ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ.

Товариство допомоги по за шкільній освіті, згадуючи незлічимі заслуги в ділі народньої просвіти великого народнього поета Тараса Григоровича Шевченка, його палкий заклик до волі, світу і знаття і все його великотерпницьке життє, присвячене досягненню великих заповітів правди, в день пятидесятих роковин зо дня смерти поета—громадянина, разом з иншими, приносить данину свого найглибшого поважання і дяки до його ясної пам'яти.

къ свободѣ, свѣту и знанію и всю его многострадальную жизнь, посвященную достиженію великихъ завѣтовъ правды, въ день пятидесятилѣтія кончины поэта-гражданина вмѣстѣ съ другими, приноситъ дань своего глубочайшаго уваженія и благодарности къ его свѣтлой памяти.

ОТЪ МОСКОВСКОЙ МУЗЫКАЛЬНО-ЭТНОГРАФИЧЕСКОЙ КОМИССІИ ПРИ МОСКОВСКОМЪ УНИВЕРСИТЕТѢ.

Московская Музыкально-Этнографическая Комиссія И. О. Л. Ест., Антр. и Этнографіи при Московскомъ Университетѣ въ настоящій знаменательный день благоговѣйно преклоняется предъ славною памятью незабвеннаго пѣвца Украйны, который черпалъ свое вдохновеніе въ нѣдрахъ народной жизни и народнаго творчества и произведенія котораго, въ свою очередь, давно стали достояніемъ народной массы. Памятуя, что народная національная старина, вдохновляющая геніевъ, охраняется лишь національнымъ самосознаніемъ, Музыкально-Этнографическая Комиссія проситъ уважаемый Комитетъ по чествованію памяти Шевченка принять отъ нея и передать украинскому народу ея искреннее пожеланіе, чтобы онъ нашелъ въ себѣ силы и средства сохранить свою національную святыню, свой языкъ, свое творчество, свою пѣсню неприкосновенными и чистыми отъ всякихъ чуждыхъ наносныхъ вліяній и чтобы это его національное достояніе трудами и усиліями такихъ геніевъ, какъ чествуемый нынѣ Шевченко, становилось достояніемъ общекультурнымъ, общечеловѣческимъ, не взирая ни на какія преграды.

Провозглашая вѣчную память народному поэту, мы вмѣстѣ съ тѣмъ привѣтствуемъ славное будущее его родного слова и національнаго искусства, которымъ онъ служилъ беззавѣтно, и будущее того народа, изъ котораго онъ вышелъ.

Имя Шевченка доказало всему міру, что такъ называемая „Малая Россія“ велика своими духовными силами.

Слава великому сыну украинскаго народа.

ОТЪ РЕДАКЦІИ „ЮНОЙ РОССІИ“ и „ПЕДАГОГИЧЕСКАГО ЛИСТКА“.

Редакція „Юной Россіи“ и „Педагогическаго Листка“ въ сегодняшній знаменательный день съ благоговѣніемъ вспоминаетъ заслуги безсмертнаго украинскаго поэта Тараса Григорьевича Шевченка, страдальца за долю крѣпостного народа, выразителя національныхъ чувствъ и культурнаго дѣятеля.

Русскому юношеству и народнымъ учителямъ имя Шевченко такъ

ВІД МОСКОВСЬКОЇ МУЗИЧНО ЕТНОРГАФИЧНОЇ КОМИСІЇ ПРИ МОСКОВСЬКОМУ УНИВЕРСИТЕТІ.

Московська музично етнографична комисія імени Товариства Аматорів природознавства, антропології і етнографії при Московському Университеті в сей знаменний день побожно уклоняєтьсяперед славною згадкою про незабутнього співця України, що черпав своє натхненнє із нетрів народнього життя і народньої творчости і твори котрого у свою чергу давно зробились придбаннєм народньої маси. Памя'таючи, що народня національна старовина, дякуючи геніям духу, охороняється тільки національною самосвідомістю, музично-етнографична комисія просить поважного комітета по упорядкуванню вшанування пам'яти Шевченка приняти од неї і передати українському народові її щире бажаннє, щоб він знайшов в собі сили і засоби зберегти свою національну святиню, свою мову, свою творчіть, свою пісню незаплямманними і чистими од ріжних чужих нанесенних впливів і щоб се його національне добро працями і зусіллями таких геніїв, як Шевченко, зробилось добром загально-культурним, загально-людським, не дивлячись ні на які перепони.

Виголошуючи вічну пам'ять народньому поету, ми одночасно з тим вітаємо славну майбутність його рідного слова і національної штуки, котрим він служив щиро, і майбутність того народу, з котрого він вийшов.

Шевченкове ім'є довело всьому мирові, що так звана „Малая Россія“ велика своїми духовними силами.

Слава великому синові українського люду.

ВІД РЕДАКЦІЇ „ЮНОЇ РОССИИ“ Й „ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЛИСТКА“.

Редакція „Юной Россіи“ й „Педагогическаго Листка“ в сьогодняшній знаменний день з побожністю згадує заслуги невмирущого українського поета Тараса Григоровича Шевченка, страдника за долю кріпацького народу, висловця національних почувань і культурного діяча.

Великоруській молоді и народнім вчителям Шевченкове ім'є постільки дороге, поскільки воно дороге кревному нам українському народу, тому що поетова муза тужила по кривді людського життя, де б воно не знаходилось.

І разом з Шевченком великоруській народ вірить, що нема на світі тиеї сили, що не поборола б кривди, бо

„Не вмирає правда наша,
Не вмирає воля,

же дорого, какъ оно дорого близкому намъ по крови украинскому народу, такъ какъ муза поэта скорбѣла о неправдѣ человѣческой жизни, гдѣ бы она ни проявлялась.

И вмѣстѣ съ Шевченкомъ русскій народъ вѣритъ, что нѣтъ на свѣтѣ той силы, которая не одолѣла бы неправды, ибо

Не вмірає правда наша,
Не вмірає воля,
І не ситий не виоре
На дні моря-поля,
Не скує душі живої
І слова живого.

Е. Тихомирова, Д. И. Тихомировъ, Ст. Сѣрополко.

ВІД УКРАІНСЬКОГО ЗЕМЛЯЦТВА ТА НАУКОВОГО ГУРТКА ІМЕНИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА ПРИ МОСКОВСЬКОМУ УНИВЕРСІТЕТІ.

Панува́нне людини над людиною, кривда та насильство,—ось що бачив Шевченко з перших кроків свого життя... Змалечку перетерпівши великі муки кріпацтва, він увесь свій вік боровся з сім лихом... Він страждав стражданнем пригніченого безталанного народу...

Показуючи людям все лихо сучасного ладу, він кликав їх до боротьби за краще життє... Минуло 50 літ. Пророчеє слово поета найшло відгук у колах пригнобленого українського народу. Його сумні пісні могутнім громом залунали по всій Україні, закликаючи її синів до придбання собі загально-людських прав...

Сьогодні, у великий день пятьдесятлітних роковин зо дня смерти поета-правдолюбця і щирого сина свого народу, ми, студенти-українці Московського Універсітету, вітаємо Комітет по упорядкуванню Шевченківських свят і віримо,—вже недалеко той час, коли „не словами, ділами оживе Вкраїна...“

ОТ УКРАІНСЬКОГО ЗЕМЛЯЦТВА „ПРОСВІТА“ ПРИ МОСКОВСЬКОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ ІНСТИТУТІ.

Українське Землятство „Просвіта“ при Московському Комерційному Інституті зложило на нас велику шану в оцій великій, новій, але не „вольній семьї“ пом'янути його „не злим тихим словом“.

50 років пройшло, як перестали ставати думи сумними рядами, як замовкли вуста, що співали про загублену долю народа, як перестало битися серце, що так щиро кохало обшарпаний рідний край. За сей час згинуло кріпацтво, вчорашній раб став, так мовити, зако-

І неситий не виоре
На дні моря—поля,
Не скує душі живої
І слова живого.

Е. Тихомирова, Д. И. Тихомировъ, Ст. Сірополко.

ОТЪ УКРАИНСКАГО ЗЕМЛЯЧЕСТВА И НАУЧНАГО „ГУРТКА" ИМЕНИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА ПРИ МОСКОВСКОМЪ УНИВЕРСИТЕТѢ.

Господство человѣка надъ человѣкомъ, неправда и насиліе,—вотъ что видѣлъ Шевченко съ первыхъ шаговъ своей жизни... Съ дѣтства перенесши всѣ муки крѣпостничества, онъ всю жизнь боролся съ этимъ горемъ... Онъ страдалъ страданіями угнетеннаго, обездоленного народа...

Показывая людямъ всѣ муки окружающей жизни, онъ звалъ ихъ къ борьбѣ за лучшіе идеалы... Прошло 50 лѣтъ. Пророческое слово поэта нашло откликъ въ средѣ угнетеннаго украинскаго народа. Его печальныя пѣсни могучимъ громомъ понеслись по всей Украйнѣ, призывая ея сыновъ къ отвоеванію общечеловѣческихъ правъ...

Сегодня, въ великій день пятидесятилѣтней годовщины со дня смерти поэта—поборника истины и вѣрнаго сына своего народа, мы, студенты-украинцы Московскаго Университета, привѣтствуемъ Комитетъ по устройству Шевченковскихъ торжествъ и вѣримъ, что уже недалеко то время, когда „не словами, а ділами оживе Вкраїна"...

ОТЪ УКРАИНСКАГО ЗЕМЛЯЧЕСТВА „ПРОСВІТА" ПРИ МОСКОВСКОМЪ КОММЕРЧЕСКОМЪ ИНСТИТУТѢ.

Украинское Землячество „Просвіта" при Московскомъ Коммерческомъ Институтѣ сдѣлало намъ честь, поручивши помянуть его „не злим тихим словом" въ этой большой, новой, но не „вольной" семьѣ.

50 лѣтъ прошло, какъ ужъ не встають „думи сумними рядами", какъ замолкли уста, пѣвшіе про утерянную народную долю, какъ не бьется сердце, которое такъ искренно любило обездоленный родной край.

За это время умерло крѣпостное право, вчерашній рабъ сдѣлался, такъ сказать, законодателемъ. Но Украйна одна сиротою, какъ тополь среди степи стоитъ... Буйный вѣтеръ низко клонитъ ее къ землѣ... И неисполненнымъ остался его „Заповіт". Почему? Потому что „од молдаванина до фина на всіх язиках все мовчить"...

Шевченко—геній. Онъ долженъ быть поставленъ рядомъ съ Пушкинымъ, Гоголемъ, Толстымъ. Но только не нужно забывать, что

подавчим. Але ж Україна одна сиротою, як тополя серед степу стоїть... Буйний вітер низько гне її до-долу... І не виконаним зостався його „заповіт“. Чому так? А тому, що „од молдованина до фина на всіх язиках все мовчить“...

Шевченко геній. Він мусить бути поставленим рядом з Пушкиним Гоголем, Толстим. Та тілько не треба забувати, що останні йшли зверху; вони строїли ідеали, витворювали могуче-великі думки, а народ, його життє, його щастє і горе були тілько необхідним декорумом, зовнішніми рямками, куди вливали вони кришталы своеї творчости.

Не такий Шевченко. Він сам жив життем народу і страждав його стражданнем. Тому-то життє Шевченка—то життя народа. А його твори то кришталь національної творчости. „Кобзарь“-чарівна „книга-України“, де як у фокусі переломились і славне минуле, і тимчасові руїни і велике будуче Українського народу.

І як же тяжко згадать, що вона ще так мало відома народу. А ще тяжче дивиться на холодне обличче Шевченка і не бачити „Кобзаря“, що зробив його невмирущим.

Блиснуло було ясним промінем сонце, та й знову заступили його чорні хмари. Але ж дарма: „Слава не поляже, а роскаже, чия правда, чия кривда“...

Забудуться ворожі слова корифея російськоі критики, що звивав Шевченка „мужицьким поетом“, а мужиче життє щитав для вчених не цікавим. Згадуються слова самого поета: „Нехай я буду мужицький поет, аби тілько поет, та мині більш нічого і не треба“.

Так, ти мужицький поет, та за се тобі і найбільша шана. За се і скажемо тобі твоїми ж словами:

„Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люде;
Поки сонце з небе сяє
Тебе не забудуть“.

ВІД ГУРТКА УКРАІНОК ВИЩИХ ЖІНОЧИХ КУРСІВ У МОСКВІ.

Гурток Українок на Вищих Жіночих курсах приеднує свій голос до тих, що лунають тут, уславлюючи нашого незабутнього Кобзаря. Пятьдесят років пройшло з тої пори, як замовкли його уста, склепились очи, але й досі живе він серед нас, вічно молодий, закликаючи до боротьби за волю, за сни будучого.

Слава йому на віки.

послѣдніе шли сверху: они строили идеалы, порождали могуче-великія мысли, народъ же, его жизнь, его счастье и горе были только необходимой декораціей, внѣшними рамками, куда вливали они кристаллы своего творчества.

Не таковъ Шевченко. Онъ самъ жилъ жизнью народа и мучился его мученіями. Благодаря этому, жизнь Шевченко—это жизнь народа. А его произведенія—это кристаллы національнаго творчества. „Кобзарь" волшебная „книга Украины", въ которой, какъ въ фокусѣ, преломилось и славное прошлое, и современная разруха и великая будущность украинскаго народа.

И какъ тяжело подумать, что она еще такъ мало извѣстна народу. Но еще тяжелѣе смотрѣть здѣсь на холодный образъ Шевченка и не видѣть „Кобзаря", который сдѣлалъ его безсмертнымъ.

Улыбнулось, было, ясными лучами солнце, но потомъ опять закрыли его темныя тучи. Но пусть: „Слава не поляже, а роскаже, чия правда, чия кривда..."

Забудутся вражескія слова корифея россійской критики, который называлъ Шевченка „мужичимъ поэтомъ", а мужицкую жизнь считалъ для ученыхъ неинтересною. Припоминаются слова самого поэта: „Нехай я буду мужицький поет, аби тільки поет, та мині більш нічого і не треба." Да... ты мужицкій поэтъ, но за это тебѣ и наибольшая слава. За это скажемъ тебѣ твоими же словами:

„Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люде;
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть".

ОТЪ КРУЖКА УКРАИНОКЪ ВЫСШИХЪ ЖЕНСКИХЪ КУРСОВЪ ВЪ МОСКВѢ.

Кружекъ украинокъ на Высшихъ Женскихъ Курсахъ присоединяетъ свой голосъ къ тѣмъ, которые раздаются здѣсь, прославляя нашего незабвеннаго Кобзаря. Пятьдесятъ лѣтъ прошло съ той поры, какъ замолкли его уста, закрылись глаза, но и до сихъ поръ живетъ онъ среди насъ, вѣчно молодой, призывающій къ борьбѣ за волю, за свѣтлое будущее.

Слава ему на вѣки!...

ОТЪ СТУДЕНТОВЪ-УКРАИНЦЕВЪ МОСКОВСКАГО СЕЛЬСКО-ХОЗЯЙСТВЕННАГО ИНСТИТУТА.

Сегодня день смерти того, кто даетъ намъ жизнь, кто яркимъ свѣтомъ освѣтилъ путь украинскаго народа и геніальною могучею

ВІД СТУДЕНТІВ УКРАЇНЦІВ МОСКОВСЬКОГО СІЛЬСКО-ГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТІТУТУ.

Сьогодні день смерти того, хто дає нам життє, хто ясним світлом освітив шлях українського народу і геніяльною могутньою рукою повів нас до храму боротьби, храму слави, не знесиленим нікчемним рабом, а з почуттєм власної сили духа і волї...

Ми складаємо свою велику пошану давшому нам світ і вклоняємось з проханнєм дати нам хоч частину свого великого духу для того діла, котре стоїть перед нами.

Тверда непохитня робота синів українського народа на здобуваннє йому економичного добробуту і що до розвитку його духовних сил; єднаннє освіченої нашої громади з народніми масами на грунті праці дасть їм розуміннє, що тільки українська інтелігенція допоможе вийти на широкий світ, що тільки вона серед умовин життя ганебного руйновання духових сил піднесе свого неосвіченого брата; от що утворить той вічний памятник, котрого заслуговує наш Шевченко, і дасть можливість святкувати його дні не так, як ми святкуємо тепер.

рукою привелъ насъ къ храму борьбы, храму славы, не обезсиленнымъ ничтожнымъ рабомъ, но съ чувствомъ собственной силы духа и воли...

Мы приносимъ свой глубокій поклонъ тому, кто далъ намъ свѣтъ, и кланяемся съ просьбою дать намъ хотя частицу своего великаго духа для той дѣятельности, которая ожидаетъ насъ.

Твердая упорная работа сыновъ украинскаго народа, направленная къ добыванію для него экономическаго благосостоянія и къ развитію его духовныхъ силъ, объединеніе образованнаго нашего общества съ народными массами на почвѣ работы дастъ имъ понять, что только украинская интеллигенція среди позорнаго уничтоженія духовныхъ силъ возвыситъ своего необразованнаго собрата; вотъ что создастъ тотъ вѣчный памятникъ, котораго заслуживаетъ нашъ Шевченко и который дастъ возможность праздновать его дни не такъ, какъ мы празднуемъ теперь.

ПРИВѢТСТВІЯ,

полученныя ко дню засѣданія 26-го февраля и оглашенныя предсѣдателемъ собранія.

Письменныя привѣтствія, полученныя Комитетомъ ко дню торжественнаго засѣданія 26-го февраля. *)

ОТЪ СОВѢТА ЧЕРНИГОВСКАГО ОБЩЕСТВА СЕЛЬСКАГО ХОЗЯЙСТВА.

Совѣтъ Черниговскаго Общества Сельскаго хозяйства, народившагося и существующаго въ предѣлахъ Украйны—родины Тараса Григорьевича Шевченка, присоединяетъ свой голосъ къ тѣмъ, кто въ 50-лѣтнюю годовщину смерти великаго украинскаго поэта и гуманиста собрался почтить его память, память этого борца за правду и свободу человѣка, безъ чего благосостояніе недостижимо,—память того, кто до смерти, безвременно сомкнувшій уставшія очи, вѣрилъ, что

„Правда оживе".

ВІД ЧЕРНІГОВСЬКИХ УКРАІНЦІВ.

Черніговські украïнці щирим серцем вітають високоповажаний Комітет і складають йому свою сердечну подяку за упорядкуванне у Москві 50 літніх роковин зо дня смерти великого украïнського поета. Позбавлені права і змоги святкувати Його память у себе, в центрі Украïни, у Киïви, ми радіємо,—що Москва дає нам змогу приєднатися до величнього свята, що має велику вагу в історіï украïнського відродження.

Тарас Шевченко—се той прапор, що гуртує і єднає украïнців, се вогник, що світить і гріє у найтяжчі часи, надає віру у велику будучність украïнського народу, бо народ, що дав світового генія, велетня думки і слова, не може загинути. Перейнятий найкращими вселюдськими ідеалами, Шевченко, ширячи іх серед свого народу, великою силою свого генія перетворив ïх в украïнські національні ідеали; його життє, його невмирущі твори оживили Украïну, надали

*) На лѣвыхъ четныхъ страницахъ помѣщены привѣтствія на языкѣ ихъ оригиналовъ, на нечетныхъ страницахъ—переводъ.

Письменныя привѣтствія, полученныя Комитетомъ ко дню торжественнаго засѣданія 26-го февраля.

ВІД РАДИ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ТОВАРИСТВА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.

Рада Чернігівського Товариства Сільського Господарства, що народилось і істнує в межах України—родині Тараса Григоровича Шевченка, прилучає свій голос до тих, хто в 50-тидесяті роковини смерти великого українського поета і людянина зібрався вшанувати його пам'ять, пам'ять борця за правду і волю людини, без чого добробуту досягти не можна,—пам'ять того, хто до смерти, не в дреліє склепивший очі, вірив, що

„Правда оживе".

ОТЪ ЧЕРНИГОВСКИХЪ УКРАИНЦЕВЪ.

Черниговскіе украинцы искренно привѣтствуютъ уважаемый Комитетъ и приносятъ ему сердечную благодарность за устройство въ Москвѣ 50-тилѣтней годовщины со дня смерти великаго украинскаго поэта. Лишенные права и возможности праздновать его память у себя, въ центрѣ Украйны, въ Кіевѣ, мы радуемся, что Москва даетъ намъ возможность присоединиться къ величественному торжеству, которое имѣетъ громадное значеніе въ исторіи украинскаго возрожденія.

Тарасъ Шевченко это то знамя, которое собираетъ и соединяетъ украинцевъ, это огонекъ, который свѣтитъ и грѣетъ въ наиболѣе тяжелыя времена, подаетъ вѣру въ великую будущность украинскаго народа, потому что народъ, давшій міровогo генія, великана мысли и слова, не можетъ умереть. Пропитанный наилучшими общечеловѣческими идеалами, Шевченко, распространяя ихъ среди своего народа, громадною силою своего генія превратилъ ихъ въ украинскіе націо-

нам сили та віри до праці, збудили національну свідомисть, з'єднали в національну сім'ю.

На протязі 50 років, що минули зо дня смерти українського генія, ми бачимо великий поступ української ідеї, ї, не вважаючи на тяжкі обставини сучасного українського життя, на утиски, які намагаються спинити розвій української ідеї, знищити культурні заходи українців, ми певні, що досягнемо кращих умов, що засяє на Україні сонце правди, якої так палко бажав Тарас, що в столітні роковини зо дня його смерти українській народ по всіх своїх містах і селах вільно святкуватиме великі роковини, і вся Україна урочисто прославить свого великого сина.

Слідують 90 підписів.

ВІД ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА" У ЛЬВОВІ.

Товариство „Просвіта" у Львові дякує за запрошеннє взяти участь в Святах Тараса Шевченка в Москві, та, на жаль, не може зробити сього через свого представника.

Приймиж проте, Славна Громадо, наше щире запевненнє духової участи у нашім всенароднім святі та бажання, щоб познайомлюваннє російської суспільности з високими вселюдськими ідеями Тараса і популяризованнє сього великого імени промощували шлях до виробленя тих поглядів і такого поступовання, на які наша українська справа вповні заслугує.

Миж знова, кість з кости і кров з крови, сини і послідовники Тарасових ідей кріпімося до дальшої праці, огріті вірою в її св'ятість і успіх.

ВІД ТОВАРИСТВА РУСЬКИХ *) РЕМІСНИКІВ И ПРОМИСЛОВЦІВ „ЗОРЯ" У ЛЬВОВІ.

Свідомі національно українські ремісники і промисловці, згуртовані в Товаристві „Зоря" у Львові, з нагоди святкування 50-літнього ювилею смерти Тараса Шевченка, пересилають отсим щирий привіт і сердечне поздоровленнє світлому Комітетові.

Наші душі перейняті неоціненною спадщиною незабутнього Тараса, тому невимовною радістю наповняються наші серця, коли сини України і поза її межами, на чужині, стрічають велике народнє свято не мовчки, але святочно.

З великою пошаною клонимо голови перед торжественними зборами і сердечно бажаємо як найкращих успіхів.

---

*) Українських.

нальные идеалы; его жизнь, его безсмертныя произведенія оживили Украйну, дали намъ силу и вѣру въ работѣ, разбудили національное сознаніе, объединили въ національную семью.

На протяженіи 50-ти лѣтъ, прошедшихъ со дня смерти украинскаго генія, мы видимъ знаменательный прогрессъ украинской идеи, и, не взирая на тяжелое положеніе современной украинской жизни, на притѣсненія, которыя силятся остановить развитіе украинской идеи, уничтожить культурныя начала украинцевъ, мы увѣрены, что достигнемъ лучшихъ условій, что засіяетъ на Украйнѣ солнце правды, которой такъ страстно желалъ Тарасъ, что въ столѣтнюю годовщину со дня его смерти украинскій народъ по всѣмъ своимъ городамъ и селамъ свободно будетъ праздновать великую годовщину, и вся Украйна торжественно прославитъ своего великаго сына.

Слѣдуютъ 90 подписей.

ОТЪ ОБЩЕСТВА „ПРОСВІТА“ ВО ЛЬВОВѢ.

Общество „Просвіта“ во Львовѣ приноситъ благодарность за предложеніе принять участіе въ торжествахъ Тараса Шевченка въ Москвѣ, но, къ сожалѣнію, не имѣетъ возможности исполнить этого черезъ своего представителя.

Прими же все-таки, Славное Общество, наше искреннее увѣреніе въ духовномъ участіи въ нашемъ общенародномъ торжествѣ и пожеланія, чтобы ознакомленіе россійскаго общества съ великими общечеловѣческими идеями Тараса и популяризированіе этого великаго имени укрѣпляли путь къ созданію тѣхъ взглядовъ и того прогресса, на которые наше украинское дѣло всецѣло имѣетъ право.

Мы же, кость отъ кости и кровь отъ крови, послѣдователи идей Тараса, будемъ мужаться къ дальнѣйшей работѣ, согрѣтые вѣрою въ ея святость и успѣхъ.

ОТЪ ОБЩЕСТВА УКРАИНСКИХЪ РЕМЕСЛЕННИКОВЪ И ПРОМЫШЛЕННИКОВЪ „ЗОРЯ“ ВО ЛЬВОВѢ.

Національно сознательные украинскіе ремесленники и промышленники, объединенные въ обществѣ „Зоря“ во Львовѣ, по поводу празднества въ честь 50-ти лѣтняго юбилея со дня смерти Тараса Шевченка, посылаютъ этимъ искренній привѣтъ и сердечное поздравленіе уважаемому Комитету.

Наши души пропитались безцѣннымъ наслѣдствомъ безсмерт-

ВІД ТОВАРИСТВА „ОСНОВА“ УКР. СТУДЕНТІВ ПОЛІТЕКНИКІВ У ЛЬВОВІ.

Не маючи змоги вислати свойго представника на ваше юбилейне свято нашего незабутьного Кобзаря—пересилаємо отсей вам наш привіт із галицькоі України і разом з вами кличемо грімко:

Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люде,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть.

Іван Пацлавский, голова; Володимир Мельник, секретарь.

ВІД ИЛЛІ ШРАГА З ЧЕРНІГОВА.

Складаю високоповажаному Комітетові сердечну подяку за високу честь, яку він вчинив мині, закликаючи до участи в святкуванню пам' яти великого українського поета; висловлюю глибокий жаль, що не маю змоги бути у Москві в день 26 лютого.

Всім серцем вітаю Комітет, що урочисто шанує пам'ять великого сина України, який своїми натхненими творами, своїм палким словом будив національну свідомість свого народу, надав віри у славну його будучину.

У тяжкі часи, коли темні сили намагаються спинити поступ українського народу, знищити його культурно-національний розвій, им'я Шевченка, сього символа українського відрождення, Його невмирущі твори надають бадьорости, закликають до невпиної праці, збільшуютъ віру, що не далекий вже той час, коли пишним цвітом процвіте Украіна, згине темрява, засяє світло і „оживе добра слава, слава Украіни“. Збільшує віру у кращи часи і урочисте святкування пам'яти великого українця у Москві, яка, зберігаючи свої найкращі традиціі, стоить на чолі поступового руху, та об'єднує змагання народів Російської держави до правди, до світла, до волі.

ВІД УКРАІНСЬКОГО ВИДАВНИЦТВА „РАНОК“ У КИЇВІ.

Славі Т. Шевченка.

Доки зорі в небі сяють,
Доки люди будуть жить,
Доки квіти роцвітають,
Будешь сонцем нам світить.

наго Тараса, а потому наполняются неописанной радостью наши сердца, когда сыны Украйны и за границами ея, на чужбинѣ, встрѣчаютъ великое народное торжество не молча, но торжественно.

Съ неподдѣльнымъ уваженіемъ преклоняемъ головы предъ торжественнымъ засѣданіемъ и искренно желаемъ наилучшихъ успѣховъ.

ОТЪ ОБЩЕСТВА „ОСНОВА" УКРАИНСКИХЪ СТУДЕНТОВЪ-ПОЛИТЕХНИКОВЪ ВО ЛЬВОВѢ.

Не имѣя возможности послать своего представителя на ваше юбилейное торжество нашего безсмертнаго Кобзаря—передаемъ вамъ наше привѣтствіе изъ Галицкой Украйны и вмѣстѣ съ вами поднимаемъ кличъ:

„Будеш батьку панувати,
Поки живуть люде,
Поки сонце з неба сяе,
Тебе не забудуть.

Іван Пацлавскій, Голова і Володимир Мельникъ, секретарь.

ОТЪ ИЛЬИ ШРАГА ИЗЪ ЧЕРНИГОВА.

Приношу достойному комитету искреннюю благодарность за высокую честь, оказанную мнѣ приглашеніемъ принять участіе въ торжествахъ памяти великаго украинскаго поэта; глубоко сожалѣю, что не имѣю возможности быть въ Москвѣ 26-го февраля.

Всѣмъ сердцемъ поздравляю комитетъ, торжественно празднующій память великаго сына Украйны, который своими вдохновенными произведеніями, своимъ пылкимъ словомъ будилъ національное самосознаніе въ своемъ народѣ, укрѣпилъ вѣру въ славную его будущность.

Въ тяжелыя времена, когда темныя орды силятся остановить прогрессъ украинскаго народа, уничтожить его культурно-національное развитіе, имя Шевченка, этого символа украинскаго возрожденія, его безсмертныя произведенія придаютъ бодрости, зовутъ къ неустанной работѣ, увеличиваютъ вѣру въ то, что не далеко уже то время, когда пышнымъ цвѣтомъ процвѣтетъ Украина, исчезнетъ темнота, воцарится свѣтъ и „оживе добра слава, слава України". Во мнѣ растетъ вѣра въ лучшее будущее и въ торжественное празднованіе памяти великаго украинца въ Москвѣ, которая, сохраняя свои лучшія традиціи, стоитъ во главѣ прогрессивнаго движенія и объединяетъ стремленія народовъ Россійской имперіи къ правдѣ, къ свѣту, къ свободѣ.

Сіяв зерна правди й згоди,
Співом з сна будив нарід:
Слава велетню свободи,
Вічна слава з роду в рід...

Олекса Коваленко.

ВІД УПРАВИ ПРИВАТНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГІМНАЗИЇ В РОГАТИНІ.

Управа приватної української Гімназії прилучається до святкування ювилейного 50-літньої річниці смерти великого українця.

Його свято, яке вийшло із загально-громадської потреби, є в теперішних відносинах дальшим станом в еманципації народів українського і російського.

ВІД М. ГРУШЕВСЬКОГО.

Не можучи особисто прибути на ваше свято, на котре мене просите, засилаю вам листом мій привіт і поздравленне на велике свято українського слова, українського відродження. Поважні здобутки нашого національного життя, осягнені за минулі 50 літ, в таких незвичайно трудних і тяжких обставинах, нехай будуть запорукою кращої будучини України і заохотою до енергичної праці, до невтомного походу нашого шляхом, вказаним нам великим нашим поетом.

ОТЪ УКРАИНСКАГО КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВА „РАНОК“ ВЪ КІЕВѢ.

Славі Т. Г. Шевченка.

Доки зорі в небі сяють,
Доки люде будуть жить,
Доки квіти розцвітають,
Будеш сонцем нам світить.
Сіяв зерна правди й згоди,
Співом з сна будив нарід:
Слава велетню свободи,
Вічна слава з роду в рід...

Олекса Коваленко.

ОТЪ УПРАВЛЕНІЯ ЧАСТНОЇ УКРАИНСКОЙ ГИМНАЗІИ ВЪ РОГАТЫНѢ.

Управленіе частной украинской гимназіи присоединяется къ торжественнымъ празднествамъ юбилейной полувѣковой годовщины смерти великаго украинца.

Этотъ праздникъ, соотвѣтствующій общественной потребности, является при существующихъ отношеніяхъ дальнѣйшимъ шагомъ въ эмансипаціи народовъ украинскаго и россійскаго.

ОТЪ МИХАИЛА ГРУШЕВСКАГО.

Лишенный возможности лично присутствовать на вашемъ праздникѣ, на который меня просили, посылаю вамъ письменно мой привѣтъ и поздравленіе съ великимъ торжествомъ украинскаго слова, украинскаго возрожденія. Достойныя уваженія пріобрѣтенія въ нашей національной жизни, пріобрѣтенныя за прошлое полустолѣтіе, при такихъ чрезвычайно тяжелыхъ условіяхъ, пусть будутъ ручательствомъ за лучшую будущность Украины, пусть поощряютъ насъ къ энергичной работѣ, къ неустанному движенію впередъ по тѣмъ путямъ, которые указалъ намъ великій нашъ поэтъ.

№ 2696 КОМИТЕТЪ ПО УСТРОЙСТВУ ЧЕСТВОВАНІЯ Т. Г. ШЕВЧЕНКО

по случаю 50-тилѣтія со дня смерти поэта.

СУББОТА, 5-го МАРТА

СУББОТА, 5-го МАРТА

ВЪ БОЛЬШОМЪ ЗАЛѢ КОНСЕРВАТОРІИ

при участіи знаменитыхъ Украинскихъ артистовъ: **Маріи Константиновны ЗАНЬКОВЕЦКОЙ, Николая Карповича САДОВСКАГО,** знаменитаго Украинскаго композитора **Николая Виталіевича ЛИСЕНКО;** артист. ИМПЕРАТОРСКИХЪ Московскихъ театровъ: **Л. Н. БАЛАНОВСКОЙ, А. В. НЕЖДАНОВОЙ, Н. С. ЮЖИНОЙ-ЕРМОЛЕНКО, И. А. АЛЧЕВСКАГО, Д. И. РОЗНАТОВСКАГО;** арт. оперы С. И. Зимина: **М. И. ДОНЦА, В. Н. ТРУБИНА;** Украинскихъ артистовъ труппы Садовскаго: гг. **ТОБИЛЕВИЧЪ-КАРОЙ, МАЛЫШЪ-ФЕДОРЕЦЪ, КОРОЛЬЧУКА, РАЗСУДОВА-КУЛЯБКО**

СОСТОИТСЯ ТОРЖЕСТВЕННЫЙ ЮБИЛЕЙНЫЙ СПЕКТАКЛЬ-КОНЦЕРТЪ,

посвященный памяти **ТАРАСА ШЕВЧЕНКО**

Весь чистый сборъ поступитъ на устройство памятника Т. ШЕВЧЕНКО въ Кіевѣ.

ИСПОЛНЕНО БУДЕТЪ

НАЗАРЪ СТОДОЛЯ

Драма въ 3-хъ дѣйствіяхъ, соч. Т. Шевченко

Во 2-мъ дѣйствіи исполнено будетъ: **„ВЕЧОРНИЦІ“**, муз. Нищенскаго.

Участвуютъ: артистка ИМПЕРАТОРСКИХЪ Моск. театровъ **Л. Н. Балановская,** г-жа **Тобилевичъ-Карая, Малышъ-Федорецъ;** артистъ ИМПЕРАТОРСКИХЪ театр. **И. А. Алчевскій,** артисты **Корольчукъ, Разсудовъ-Кулябко, Садовскій.**

II. КОНЦЕРТНОЕ ОТДѢЛЕНІЕ.

Участвуютъ **Марія Константиновна ЗАНЬКОВЕЦКАЯ, Николай Виталіевичъ ЛИСЕНКО,** артисты ИМПЕРАТОРСКИХЪ театровъ **Л. Н. БАЛАНОВСКАЯ, А. В. НЕЖДАНОВА, Н. С. ЮЖИНА-ЕРМОЛЕНКО, И. А. АЛЧЕВСКІЙ, Д. И. РОЗНАТОВСКІЙ,** оперы С. И. Зимина **М. И. ДОНЕЦЪ, В. Н. ТРУБИНЪ.**

Украинскій хоръ въ **200** человѣкъ, подъ управленіемъ **В. В. Никитина,** исполнитъ въ сопровожденіи оркестра:

1. ЗАПОВІТ, Шевченко, **2. КАНТАТУ „Бьютъ пороги“,** слова **Шевченко,** музыка **Лисенко.**

Солистами въ **кантатѣ** выступятъ артисты ИМПЕРАТОРСКИХЪ театровъ **Л. Н. Балановская, И. А. Алчевскій, Д. И. Рознатовскій,** г-жа **Е. И. Вашкевичъ** и артистъ оперы С. И. Зимина **М. И. Донецъ.**

ДЕКОРАЦІИ: видъ могилы Шевченко и для **„Назара Стодоля“** работы художника **Н. С. ДМИТРІЕВА.**

Дирижеръ **В. Б. Никитинъ.** Аккомпанируетъ **П. Н. Ренчицкій** Режиссеръ **В. П. Овчинниковъ.**

Начало ровно въ 8 час. вечера. Рояль фабрики **Бехштейнъ** изъ магазина **Ю. Циммерманъ.**

Цѣны мѣстамъ со включеніемъ благотворительнаго сбора: Ложи—**50** руб. **50** коп., кресла 1-го ряда—**15** руб. **10** коп., 2-го ряда—**12** руб. **10** коп., 3 и 4-го ряд—**10** руб. **10** коп., 5, 6 и 7-го ряд.—**8** руб. **10** коп., 8 и 9-го ряд.—**6** руб. **10** коп.; стулья 1, 2, 3 и 4-го ряд—**5** руб. **10** коп., 5, 6 и 7-го ряд—**4** руб. **10** коп., 8, 9, 10 и 11-го ряд.—**3** руб. **10** коп., 12, 13, 14 и 15-го ряд.—**2** руб. **10** коп. 16, 17 и 18-го ряд.—**1** руб. **60** коп.; 1-й амфитеатръ: 1-го ряда—**5** руб. **10** коп., 2 и 3-го ряд—**4** руб. **10** коп., 4 и 5-го ряд.—**3** руб. **10** коп., 6 и 7-го ряд.—**2** руб. **10** коп., 8, 9 и 10-го ряд.—**1** руб. **10** коп., мѣста въ литерныхъ ложахъ по **2** руб. **10** коп., въ ложахъ 2-го амфитеатра—**1** руб. **10** коп.

Билеты продаются въ магазинѣ **„Основа“** (Тверская ул., домъ Бахрушина), магазинѣ **Гутхейль** (Кузнецкій Мостъ, д. Захарьина) и въ кассѣ **Консерваторіи** (Б. Никитская)

Телеграммы.

Телеграммы. *)

ВІД РЕДАКЦІЇ „РІДНОГО КРАЮ“ В КИЇВІ.

Часопис „Рідний Край“ вітає всіх прихильників думи і слова Кобзаревого в день величних півстолітних роковин. Довічня слава проповідачеві дум, що єднають души близьких і далеких славян.

Редакція „Рідного Краю“.

ВІД РЕДАКЦІЇ „РАДА“ В КИЇВІ.

Позбавлені змоги святкувати в Київі память Тараса Шевченка щирим серцем приєднуемося до свята в Москві. Вітаємо Комітет, що упорядкував роковини великого українця.

Редакція „Ради“.

ВІД РЕДАКЦІЇ „СВІТЛО“ В КИЇВІ.

В день великих роковин вітаемо Московське громадянство, що шануе українського генія Шевченка.

Редакція „Світла“.

ОТЪ ХАРЬКОВСКАГО ИСТОРИКО ФИЛОЛОГИЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА.

Харьковское Историко-Филологическое Общество присоединяется къ чествованію славнаго украинскаго поэта.

Предсѣдатель Сумцовъ.

ВІД УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОГО ГУРТКА ПО УПОРЯДКУВАННЮ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО СВЯТА В КУРСКУ.

Українсько-руський гурток по упорядкуванню Шевченківського свята в Курску вітае вас з ювилеем і щиро бажае поспіху в упорядкуванні великого національного свята.

34 подписів.

---

*) На лѣвыхъ четныхъ страницахъ помѣщены телеграммы на языкѣ ихъ оригиналовъ, на нечетныхъ страницахъ—переводъ.

Телеграммы.

ОТЪ РЕДАКЦІИ „РІДНИЙ КРАЙ“ ВЪ КІЕВѢ.

Газета „Рідний край“ поздравляетъ всѣхъ сторонниковъ думы и слова Кобзаря въ день величественнаго полувѣкового юбилея. Вѣчная слава проповѣднику думъ, которыя объединяютъ души близкихъ и далекихъ славянъ.

Редакція „Рідного Краю“.

ОТЪ РЕДАКЦІИ „РАДА“ ВЪ КІЕВѢ.

Лишенные возможности праздновать въ Кіевѣ память Тараса Шевченка, всѣмъ сердцемъ присоединяемся къ празднеству въ Москвѣ. Привѣтствуемъ Комитетъ по устройству юбилея великаго украинца.

Редакція „Ради“.

ОТЪ РЕДАКЦІИ „СВІТЛО“ ВЪ КІЕВѢ.

Въ день великаго юбилея привѣтствуемъ Московское общество, которое чтитъ украинскаго генія Шевченка.

Редакція „Світла“.

ВІД ХАРЬКІВСЬКОГО ІСТОРИКО-ФІЛОЛЬОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА.

Харьківське Історико-Філольогічне Товариство прилучається до шанування славного Українського поета.

Голова Сумцов.

ОТЪ УКРАИНСКО-РУССКАГО КРУЖКА ПО УСТРОЙСТВУ ШЕВЧЕНКОВСКИХЪ ТОРЖЕСТВЪ ВЪ Г. КУРСКѢ.

Украинско-русскій кружокъ по устройству Шевченковскихъ торжествъ въ Курскѣ поздравляетъ васъ съ юбилеемъ. Сердечно желаемъ успѣха въ устройствѣ великихъ національныхъ торжествъ.

ВІД УКРАІНЦІВ Г. КИІВА.

Ображені у наших почуттях ми глибоко зворушені тою братерською увагою, котрою інтелігенція великоруська у лиці своїх кращих представників виявила нашому незабутньому посту, нашій національности. Честь і шана тим, хто бачить шасте свого рідного краю у братерському єдинанні народів по шляху рівности і волі.

ОТЪ ЖИТОМИРСКАГО УКРАИНСКАГО ОБЩЕСТВА „ПРОСВІТА".

Житомирское Украинское Общество „Просвіта" сердечно привѣтствуетъ Комитетъ съ великимъ Шевченковскимъ торжествомъ.

ОТЪ Г. СЕРГѢЯ ЕФРЕМОВА ИЗЪ КІЕВА.

Привѣтствую московскихъ земляковъ съ юбилеемъ апостолу правды.

Ефремовъ.

ОТЪ ОДЕССКАГО УКРАИНСКАГО КЛУБА.

Одесскій Украинскій Клубъ привѣтствуетъ земляковъ, которые собрались съ братьями москвичами въ сердцѣ Великороссіи почтить память незабвеннаго нашего Кобзаря.

Предсѣдатель Луценко.

ОТЪ ГГ. РУСОВЫХЪ ИЗЪ КІЕВА.

Съ глубокой горестью благодаримъ москвичей за публичное торжество въ честь великаго поэта.

Русовы.

ОТЪ УКРАИНСКАГО СТУДЕНЧЕСКАГО ТОВАРИЩЕСТВА „УКРАІНОЗНАВСТВО" ВЪ ПЕТЕРБУРГѢ.

Украинское Студенческое Товарищество „Украïнознавство" посылаетъ свое сердечное привѣтствіе землякамъ въ Москвѣ. Съ ростомъ нашего самосознанія и единенія въ память національнаго пророка, во имя великой идеи украинской—впередъ за край, за волю.

ОТЪ УКРАИНЦЕВЪ ГОРОДА КІЕВА.

Оскорбленные въ нашихъ чувствахъ, мы сердечно тронуты тѣмъ братскимъ вниманіемъ, которое интеллигенція русская въ лицѣ своихъ лучшихъ представителей оказала нашему незабвенному поэту, нашей національности. Честь и слава тѣмъ, кто видитъ благо своей родины въ братскомъ единеніи народовъ на пути равенства и свободы.

ВІД ЖИТОМІРСКОГО УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА".

Житомірське Українське Товариство „Просвіта" щиро вітає Комітет з великим Шевченківським святом.

ВІД Д. ЄФРЕМОВА З КИЇВА.

Вітаю московських земляків з святом апостолу правди.

Єфремов.

ВІД ОДЕСЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО КЛУБУ.

Одеський Український Клуб вітає земляків, що зібрались з братами москалями в серці Великоросії шанувати пам'ять незабутнього нашого Кобзаря.

Голова Луценко.

ВІД Д.Д. РУСОВИХ З КИЇВА.

З глибоким жалем дякуемо москвичам за прилюдне свято в честь великого поета.

Русови.

ВІД УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСЬКОГО ТОВАРИСТВА „УКРАЇНОЗНАВСТВО" В ПЕТЕРБУРЗІ.

Українське студентське товариство „Українознавство" шле свої сердечні привітання землякам у Москві. З ростом нашої свідомости і едности в память національного пророка, во им'я великої ідеї української—вепред: за край, за волю!

ОТЪ КРУЖКА ЛИТВОВѢДѢНІЯ ПЕТЕРБУРГСКАГО УНИВЕРСИТЕТА.

Привѣтствуемъ братьевъ украинцевъ въ день національнаго торжества памяти великаго Кобзаря Тараса.

Кружокъ Литвовѣдѣнія Петербургскаго Университета.

ВІД Д. ВОЛОДСЬКОГО З ЧЕРНИГІВА.

В день великого національного свята шлю комітетові своє щире привітаннє.

Олександр Володський.

ВІД Д. МИХНОВСЬКОГО З ХАРКОВА.

Приєдную голос пошани до величання благородними серцями на чужині пам'яти нашого генія. Слава йому вічна, невмируща.

Михновський.

ОТЪ СОЮЗА РУССКИХЪ ХУДОЖНИКОВЪ ИЗЪ МОСКВЫ.

Союзъ Русскихъ Художниковъ привѣтствуетъ память великаго украинскаго поэта Тараса Шевченка.

ВІД Д. КОЛОМИЙЧЕНКА З КУРСЬКА.

Зима проходить; довгі ночи минають. Вітаю ж я вас, українці, з ранком ясним,—ранком, украшеним незабутним іменем нашого Тараса.

Коломійченко.

ВІД СИНЯВСЬКОГО З КАТЕРИНОСЛАВА.

Вітаю організаторів свята світлою надією на кращу долю.

Синявській.

ВІД БРАТСТВА ЛЬВІВСЬКИХ УКРАІНЦІВ.

Привіт святкуванню на чужині памяти Прометея України.

Братство Львівских Украінців.

ВІД „ГУРТКА ЛИТВОЗНАВСТВА“ ПРИ ПЕТЕРБУРЗЬКОМУ УНИВЕРСИТЕТІ.

Вітаємо братів українців в день національного свята на спомин великого Кобзаря Тараса.

Гурток Литвознавства.

ОТЪ Г. ВОЛОДСКАГО ИЗЪ ЧЕРНИГОВА.

Въ день великаго національнаго торжества посылаю Комитету свое сердечное привѣтствіе.

Александръ Володскій.

ОТЪ Г. МИХНОВСКАГО ИЗЪ ХАРЬКОВА.

Присоединяю голосъ уваженія къ возвеличенію благородными сердцами на чужбинѣ памяти нашего генія. Слава ему вѣчная, безсмертная.

Михновскій.

ВІД СПІЛКИ РУСЬКИХ АРТИСТІВ-МАЛЯРІВ З МОСКВИ.

Спілка Руських Артистів-малярів вітає пам'ять великого українського поета Тараса Шевченка.

ОТЪ Г. КОЛОМІЙЧЕНКО ИЗЪ КУРСКА.

Зима проходитъ; долгія ночи исчезаютъ. Привѣтствую васъ, украйнцы, утромъ свѣтлымъ,—утромъ, украшеннымъ незабвеннымъ именемъ нашего Тараса.

Коломійченко.

ОТЪ Г. СИНЯВСКАГО ИЗЪ ЕКАТЕРИНОСЛАВА.

Привѣтствую организаторовъ торжества свѣтлою надеждою въ лучшую долю.

Синявскій.

ОТЪ БРАТСТВА ЛЬВОВСКИХЪ УКРАИНЦЕВЪ.

Привѣтъ празднованію на чужбинѣ памяти Прометея Украйны.

Братство Львовскихъ Украинцевъ.

ВІД РЕДАКЦІІ „ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВОГО ВІСТНИКА“ В КИІВІ.

Редакція „Літературно - Наукового Вістника“ засилає привіт в день святкування українського генія.

ВІД ПРОФЕСОРА КОЛЕССИ З ЛЬВОВА.

В день свята цілої Руси - України, яка збирається вшанувати свого генія, шлемо свій привіт та прилучаємо щире почуваннє.

Проф. Колесса.

ВІД СОЦІЯЛИСТИЧНОІ МОЛОДІ У ЛЬВОВІ.

Великому Шевченку, борцю за правду і волю народа—слава.

Галицька руська *) соціялистична молодь.

ВІД ТОВАРИСТВА „СІЧ“ У ЛЬВОВІ.

Славіть пророка на чужині.—Прославимо його палкими вольними устами.

Товариство „Січ“.

ВІД ТОВАРИСТВА ЗАПОМОГИ УЧИТЕЛЯМ У ЛЬВОВІ.

З роковим святом здоровлять вас ті, яких до праці для рідного народа распалює пламенне слово незабутнього Тараса.

Взаемне Товариство „Поміч Учительська“ у Львові.

ОТЪ ОБЩЕСТВА ГАЛИЦКИХЪ СТУДЕНТОВЪ ВО ЛЬВОВѢ.

Чествующим память пѣвца крестьянскаго горя—привѣтъ.

Общество Галицкихъ Русскихъ **) студентовъ.

ВІД УКРАІНСЬКОІ ГІМНАЗІІ В ЯВОРОВІ (В ГАЛИЧИНІ).

В день великого українського свята прийміть найщирійший привіт.

Українська гімназія в Яворові.

---

*) Украинская.

**) Украинскихъ.

ОТЪ РЕДАКЦІИ „ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВОГО ВІСТНИКА“ ВЪ КІЕВѢ.

Редакція „Літературно-Наукового Вістника“ шлетъ привѣтствіе въ день чествованія украинскаго генія.

ОТЪ ПРОФЕССОРА КОЛЕССА ИЗЪ ЛЬВОВА.

Въ день торжества цѣлой Руси-Украйны, которая готовится чествовать своего генія, посылаемъ свой привѣтъ и присоединяемъ сердечное чувство.

Проф. Колесса.

ОТЪ СОЦІАЛИСТИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ ВО ЛЬВОВѢ.

Великому Шевченку, борцу за правду и волю народа—слава.

Галицкая украинская соціалистическая молодежь.

ОТЪ ОБЩЕСТВА „СІЧ“ ВО ЛЬВОВѢ.

Прославляйте пророка на чужбинѣ. Прославимъ его пламенными вольными устами.

Общество „Січ“.

ОТЪ ОБЩЕСТВА ВСПОМОЩЕСТВОВАНІЯ УЧИТЕЛЯМЪ ВО ЛЬВОВѢ.

Съ юбилейнымъ торжествомъ поздравляютъ васъ тѣ, которыхъ къ работѣ для родного народа разжигаетъ пламенное слово безсмертнаго Тараса.

Взаимное Общество „Помоч Учительська“ во Львовѣ.

ВІД ТОВАРИСТВА ГАЛИЦЬКИХ СТУДЕНТІВ У ЛЬВОВІ.

Шануючим память співця кріпацького горя—привіт.

Товариство Галицьких Українських студентів.

ОТЪ УКРАИНСКОЙ ГИМНАЗІИ ВЪ ЯВОРОВѢ (въ Галиціи).

Въ день великаго украинскаго торжества примите глубокосердечный привѣтъ.

Украинская гимназія въ Яворовѣ.

ВІД ЛЬВІВСЬКИХ ГІМНАЗИСТІВ.

Сердечний привіт у великі роковини шлють Львівські гімназисти.

ВІД ТОВАРИСТВА РУСЬКИХ СЛУГ „СИЛА“ У ЛЬВОВІ.

В глубокій пошані клонимося пам'яти великого речника кривдженого робочого народа, речника, що бажав добра і щастя усім поневоленим і власним терніннєм мостив шляхи нам до воскресення. Твоїми слідами пійдем, батьку Тарасе, і мозолистими руками розбивати станем кайдани тьми і неволі,—щоби встала правда, встала воля.

За Головний Видділ Товариства Українських Слуг і Робітників (подписи).

ВІД РУСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО У ЛЬВОВІ. (ШКОЛА ДІВОЧА ІМ. ШЕВЧЕНКА).

Перша і одинока у нас вкраїнська школа дівоча ім. Тараса Шевченка у Львові шле свій привіт на велике свято незабутнього Кобзаря. Ми в *нашій* школі вчимося тут сповняти його заповіти: зривати тьми кайдани, світ правди разводити, щоб не сльози з очий карих проливати, а Вкраїні трудом в бою кращу долю добувати.

За учительский збір: Константина Малицка, Ірина Січинська, Мария Чабанівна, Володиміра Левицька, Іванна Шаньковська.

ВІД РУСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО У ЛЬВОВІ.

До гурту щирих серць, що память Кобзаря святкують, і ми своє прилучаємо днесь. Хай єдиняться діти України спомином того, що серцем єї був. Хай дух єго витає поміж нами від Тиси вод аж геть поза Сибіррозгірря і теплом ідей своіх великих—розжене тьму і чесним тихим сьвітлом сяє добра і правди для усіх.

За Головний Виділ Руського Товариства Педагогічного Др. Остап Макарушка (голова). Михайло Коц (секретарь).

ВІД УКРАІНСЬКИХ ТОВАРИСТВ У ЯВОРОВІ.

В день великих роковин Українські Товариства Яворова шлють щирий привіт: „Народна Рада“, „Січь“, „Народний Дім“, „Спілка Торгова“, „Бесіда“, Філія Товариства „Педагогично-Сельский Господар“, „Жіноча Громада“, „Українська Бурса“ і 5 читалень „Просвіти“, „Філія просвіти“.

ОТЪ ЛЬВОВСКИХЪ ГИМНАЗИСТОВЪ.

Сердечное привѣтствіе въ день знаменательнаго юбилея посылаютъ львовскіе гимназисты.

ОТЪ ОБЩЕСТВА УКРАИНСКИХЪ СЛУГЪ „СИЛА" ВО ЛЬВОВѢ.

Въ глубокомъ почтеніи кланяемся памяти великаго заступника поневоленнаго рабочаго народа, заступника, который желалъ добра и счастья всѣмъ угнетеннымъ и собственнымъ терпѣніемъ прокладывалъ намъ пути къ воскресенію. По твоимъ слѣдамъ пойдемъ, родной Тарасъ, и мозолистыми руками будемъ разбивать цѣпи мрака и рабства,—чтобы явилась правда, явилась воля.

За главный Отдѣлъ Общества украинскихъ слугъ
и рабочихъ (подписи).

ОТЪ УКРАИНСКАГО ПЕДАГОГИЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА ВО ЛЬВОВѢ.

Первое и единственное наше женское имени Шевченка училище во Львовѣ шлетъ свой привѣтъ въ день великаго торжества въ память безсмертнаго Кобзаря. Мы въ нашей школѣ учимся исполнять его заповѣди: срывать цѣпи тьмы, разносить свѣтъ правды,—чтобы не слезы съ глазъ карыхъ проливать, а Украинѣ трудомъ въ борьбѣ лучшую долю добывать.

За Педагогическій Совѣтъ: Константина Малицка,
Ирина Сичинска, Марія Чабанівна, Владиміра Левицка,
Іванна Шаньковска.

ОТЪ УКРАИНСКАГО ПЕДАГОГИЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА ВО ЛЬВОВѢ.

Къ собранію искреннихъ сердецъ, чествующихъ память Кобзаря, и мы свои сердца присоединяемъ сегодня. Пусть соединяются дѣти Украйны памятью о томъ, кто сердцемъ былъ ея. Пусть его духъ царитъ между нами отъ водъ Тисы и далеко за Сибирскія горы и тепломъ своихъ идей великихъ разгонитъ мракъ и честнымъ тихимъ свѣтомъ добра и правды засіяетъ для всѣхъ.

За Главный Отдѣлъ Украинскаго Педагогическаго
Общества: Др. Остапъ Макарушка (предсѣдатель)
Михайло Коцъ (секретарь).

ВІД „УКРАІНСЬКОГО КРАЙОВОГО СОЮЗА ШКІЛЬНОГО“ У ЛЬВОВІ.

Доземний поклін великому духові нашого Кобзаря-пророка і щиросердечний привіт землякам—москов'янам, святкуючим його память. Ми духом з вами.

„Український Краєвий Союз Шкільний“.

ВІД ІВАНА КРИПЯКЕВИЧА З ЛЬВОВА.

В день Шевченка—слава вам, українці в Москві.

Іван Крип‘якевич.

ВІД Д. КОРДУБИ З ЧЕРНОВІЦЬ.

Сей ювилей хай додасть вам, дорогі земляки, завзяття до боротьби за ідеали Шевченка.

Кордуба.

ВІД УКРАІНСЬКОІ МОЛОДІЖИ ГИМНАЗІЯЛЬНОІ З ЗЛОЧОВА.

Не забули помянути тебе, Кобзаря, в чужій, не своїй хаті.

Українська молодіж гімназіяльна у Злочові.

ВІД „УЧИТЕЛЬСЬКОІ ГРОМАДИ У ЛЬВОВІ“.

Честь москов‘янам, святкуючим пам‘ять Кобзаря України, якого відцурались власть имущі „матери городів руських“ *). Сповнение заповіту в сем'ї вольній, новій—ще перед вами.

„Учительська громада“.

ОТЪ КРУЖКА ЧЕХОВЪ ИЗЪ МОСКВЫ.

Въ день пятидесятилѣтія смерти великаго поэта-художника выражаемъ свое безмѣрное уваженіе.

Кружокъ Московскихъ чеховъ.

*) Київи.

ОТЪ УКРАИНСКИХЪ ОРГАНИЗАЦІЙ ВЪ ЯВОРОВѢ.

Въ день знаменательнаго юбилея посылають искренній привѣтъ украинскія организаціи въ Яворовѣ: „Народна Рада“, „Січ“, „Народний Дім“, „Спілка Торгова“, „Бесіда“; Філія Товариства: „Педагогично-Сельський Господар“, „Жіноча Громада“, „Украинська Бурса“ і 5 читален „Просвіти“.

Філія „Просвіти“.

ОТЪ „УКРАИНСКАГО МѢСТНАГО СОЮЗА ШКОЛЬНАГО“ ВО ЛЬВОВѢ.

Земной поклонъ великому духу нашего Кобзаря-пророка и искренній привѣтъ землякамъ въ Москвѣ, чествующимъ ѐго память. Мы духомъ съ вами.

„Украинскій Мѣстный Союзъ Школьный“.

ОТЪ ИВАНА КРИПЯКЕВИЧА ИЗЪ ЛЬВОВА.

Въ день Шевченка—слава вамъ, украинцы, въ Москвѣ.

Иванъ Крипякевичъ.

ОТЪ Г. КОРДУБЫ СЪ ЧЕРНОВЕЦЬ.

Этотъ юбилей пусть придаетъ вамъ, дорогіе земляки, отваги въ борьбѣ за идеалы Шевченка.

Кордуба.

ОТЪ УКРАИНСКОЇ ГИМНАЗИЧЕСКОЇ МОЛОДЕЖИ ВЪ ЗЛОЧЕВѢ.

Не забыли помянуть тебя, Кобзаря, въ чужой, не своей хатѣ.

Украинская гимназическая молодежь въ Злочевѣ.

ОТЪ „УЧИТЕЛСЬКАГО ОБЩЕСТВА ВО ЛЬВОВѢ“.

Честь москвичамъ, чествующимъ память Кобзаря Украйны, котораго отреклись власть имущіе „матери городовъ русскихъ“. Исполненіе заповѣди: „въ семьѣ вольной, новой“ еще передъ вами.

„Учительское Общество“.

ВІД ЖІНОЧОГО КРУЖКА Р. Т. П. У ЛЬВОВІ.

Поклін пам'яти великого пророка України шле українське жіноцтво, згуртоване в Педагогічнім Кружку. Він долю жіночу серцем оспівав; він першу жінку—„обличителько людий жестокихъ і несытих"—горячим словом привітав. Єму клоним ся духом нині, єму, борцеві за рівну правду для всіх народів, всіх людий.

За управу Кружка: Константина Малицка (голова).
Віра Трусевич.

ВІД ГУРТКА ЧЕХІВ У МОСКВІ.

В день пятьдесятліття смерти великого поета-художника висловлюєм своє безмежне поважение.

Гурток Московських чехів.

ОТЪ ЖЕНСКАГО КРУЖКА Р. Т. П. ВО ЛЬВОВѢ.

Поклонъ памяти великаго пророка Украйны посылаютъ украинскія женщины, объединенныя въ педагогическомъ кружкѣ. Онъ женскую долю сердцемъ воспѣлъ; онъ первую женщину—„обличительницу людей жестокихъ и ненасытныхъ"—горячимъ словомъ привѣтствовалъ. Ему кланяемся духомъ сегодня, ему, борцу за равную правду для всѣхъ народовъ, всѣхъ людей.

За Правленіе Кружка: Константина Малицька (предсѣдательница), Віра Трусевіч.

ДЕНЕЖНЫЙ ОТЧЕТЪ

по устройству

ШЕВЧЕНКОВСКИХЪ ТОРЖЕСТВЪ.

ДЕНЕЖНЫЙ ОТЧЕТЪ,

помѣщенный въ № 109 „Рады“ отъ 14 мая 1911 года.

Уважаемый
г. редакторъ!

Исполняя порученіе Комитета по устройству Шевченковскихъ торжествъ въ Москвѣ, я обращаюсь къ Вамъ съ покорнѣйшей просьбой помѣстить въ одномъ изъ ближайшихъ №№ Вашей уважаемой газеты нижеслѣдующій отчетъ о приходѣ и расходѣ Комитетскихъ суммъ, а также и о томъ, какое назначеніе дано суммамъ, оставшимся въ кассѣ Комитета.

Всего Комитетомъ въ продолженіе Шевченковскихъ дней получено:

Добровольныхъ пожертвованій на устройство чествованія	783	р.	— к.
За билеты на спектакль-концертъ 5 марта.	4053	„	70 „
За программы, жетоны, открытки и т. п., проданные во время торжественнаго засѣданія 26 февраля и на спектаклѣ 5 марта.	306	„	07 „
Пожертвованія на памятникъ Шевченку.	50	„	45 „
Выручено отъ продажи каталоговъ, портретовъ, картинъ, масокъ, жетоновъ и т. д. на Шевченковской выставкѣ	137	„	58 „
Всего	5330	р.	80 к.

Изъ этой суммы произведены были расходы:

На устройство 2-хъ торжественныхъ засѣданій 26 февраля и панихиды. . . .	376	р.	60 к.
На устройство Шевченковской выставки.	302	„	80 „
На устройство вечера 5 марта	3088	„	23 „
Всего	3767	р.	63 к.

ГРОШОВИЙ ЗВІТ,

уміщений у № 109 чагописі „Рада“ за 14 травня 1911 р.

Велмишановний
пане редакторе!

Виповняючи доручення Комітету по упорядкованню Шевченківських свят в Москві, я звертаюсь до Вас з проханням умістити в одному з найблизчих чисел поважної Вашої газети оцей відчит про здобутки та видатки Комітетських сум, також про те, яке призначення дано тим сумам, що залишились в касі Комітету.

Всього Комітетом на протязі Шевченкових свят одержано:

Доброхотних жертв на упорядкования свят.	783	р.	— к.
За білети на спектакль—концерт 5 березіля.	4053	„	70 „
За програми, жетони, листовні картки і т. и. що були продані на урочистому засіданні 26 лютого і на спектаклі 5 березіля.	306	„	07 „
Жертв на пам'ятник Шевченка	50	„	45 „
На Шевченковій виставці од продажу каталогів, портретів, малюнків, масок, жетонів і т. и.	137	„	58 „
Всього	5330	р.	80 к.

Із ціх грошей були видатки:

На упорядкування двох урочистих засідань 26 лютого та панахиди	376	р.	60 к.
На упорядкування Шевченкової виставки	302	„	80 „
На упорядкування вечора 5 березіля.	3088	„	23 „
Всього	3767	р.	63 к.

Расходы по устройству вечера, выразившіеся въ суммѣ 3767 р. 63 к., составляются изъ такихъ суммъ:

Помѣщеніе	600 р.	— к.
Оркестръ	300 „	— „
Хоръ (организація и костюмы).	400 „	— „
Артистамъ на проѣздъ	350 „	— „
Декорація и дирижеръ	362 „	— „
Типографскіе расходы (анонсы, афиши и билеты)	217 „	— „
Всякіе другіе расходы, т. е. костюмы для артистовъ, объявленія въ газетахъ, авторскіе за постановку „Вечорниць", кареты, жетоны, открытки, марки на билеты, канцелярскіе и т. п.	859 „	23 „
Всего	3088 р.	23 к.
Чистый доходъ	1563 р.	17 к.

Для ревизіи матеріальной стороны дѣла избрана была Комитетомъ Ревизіонная Комиссія, въ составъ которой вошли: И. А. Алчевскій, И. А. Бѣлоусовъ и С. О. Сѣрополко.

30 апрѣля Комитетъ, заслушавъ отчетъ Ревизіонной Комиссіи, постановилъ:

1) Докладъ Ревизіонной Комиссіи утвердить и отчетъ, представленный Комитету казначеемъ его С. М. Хвостовымъ, признать вѣрнымъ.

2) Изъ чистой прибыли отъ устройства чествованій (1563 р. 17 к.)—1000 р. ассигновать на изданіе иллюстрированнаго Шевченковскаго Сборника, а остатокъ (563 р. 17 к.) пожертвовать на памятникъ Шевченку, препроводивъ указанную сумму въ Полтавскую Губернскую Земскую Управу.

3) Чистый доходъ отъ продажи „Сборника" также ассигновать на памятникъ Шевченку.

Согласно съ постановленіемъ Комитета въ Полтавскую Земскую Управу 3 мая по квитанціи № 336 послано:

послано:	512 р.	76 к.
По квитанціи № 15	50 р.	45 к.
Всего	563 р.	17 к.

Казначей и Секретарь Комитета

Сергѣй Хвостовъ.

Видатки по упорядкуванню вечора 3767 р. 63 к. складаються з таких сум:

Помешкання.	600 р. — к.
Оркестр	300 „ — „
Хор (організація та убрання)	400 „ — „
Артистам за дорогу	350 „ — „
Декорації і дірижор	362 „ — „
Тіпографія (анонси, афиши і билети).	217 „ — „
Инші, менш значні, видатки, себ то: убрання для артистів, оголошення в газетах, авторські за „Вечорниці“, карети, жетони, картки, марки на білети, канцелярські видатки і т. и.	859 „ 23 „
Всього	3088 р. 23 к.
Чистих залишилось в касі Комітета. .	1563 р. 17 к.

Для ревизії матеріального боку була обібрана Комітетом Ревизійна Комисія, до котрої увійшли: І. О. Алчевський, І. О. Білоусовъ і С. О. Сірополко.

30 квітня Комітет вислухавши справоздання ревизійної комисії, зробив постанову:

1) Доклад Ревизійної Комісії затвердити і одчет, зроблений скарбничим Комітету С. М. Хвостовим, признаті вірним.

2) З чистої остачи од упорядкування свят (1563 р. 17 к.)— 1000 карбованців призначити на видання илюстрованого Шевченкового збірника, а решту (563 р. 17 к.) надіслати до Полтавської Губернської Земської Управи на пам'ятник Шевченкові.

3) Чистий прибуток од збірника теж надіслати у фонд по збудуванню пам'ятника Шевченкові.

Згідно з постановою Комітету до Полтавської Губернської Земської Управи на пам'ятник Шевченку 3-го травня надіслано по квитанції № 366 . . . . 512 р. 72 к.

Перед цім по квітанції № 15 д. К. Д. Титаренком туди-ж надіслано . . . . 50 р. 45 к.

Всього . . . . . 563 р. 17 к.

Останню суму 1000 р. залишено на видання збірника, що має бути виданим в кінці цього року.

Скарбничий і Секретарь Комітету

Сергій Хвостов.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

ЧАСТЬ II.